

พุทธสันติวิธีเพื่อการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรง
ใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ : กรณีศึกษา กลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ
BUDDHIST PEACEFUL MEANS FOR THE REMEDY TO THOSE AFFECTED BY
THE VIOLENCE IN THE THREE SOUTHERN PROVINCES : A CASE STUDY OF
THE BUDDHIST NETWORK FOR PEACE

นางสาวณัฐสุรีย์ ตำนล้ามะจาก

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสันติศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๘

พุทธสันติวิธีเพื่อการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรง
ใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ : กรณีศึกษา กลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ

นางสาวณัฐสุรีย์ ต่านลำมะจาก

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสันติศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๘

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Buddhist Peaceful Means for the Remedy to Those Affected by
the Violence in the Three Southern Provinces : A Case Study of
the Buddhist Network for Peace

Miss Natsuree Danlummachack

A Thematic Paper Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for the Degree of
Master of Art
(Peace Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand
C.E. 2015

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับสารนิพนธ์เรื่อง
“พุทธสันติวิธีเพื่อการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรงใน ๓ จังหวัดชายแดน
ภาคใต้ : กรณีศึกษา กลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบสารนิพนธ์

ประธานกรรมการ
(พระเมธาวิწყรสร, ผศ.ดร.)

กรรมการ
(พระมหาดวงเด่น รุฒญาโยน, ดร.)

กรรมการ
(ดร.ฉันทอง วัฒนประดิษฐ์)

อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์

ดร.ฉันทอง วัฒนประดิษฐ์

ชื่อผู้วิจัย

นางสาวณัฐสุรีย์ ด้านลำมะจาก

(นางสาวณัฐสุรีย์ ด้านลำมะจาก)

ชื่อสารนิพนธ์	: พุทธสันติวิธีเพื่อการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรง ใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ : กรณีศึกษา กลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ
ผู้วิจัย	: นางสาวณัฐสุรีย์ ด้านล้ำมาจาก
ปริญญา	: พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สันติศึกษา)
อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์	: ดร.ชั้นทอง วัฒนประดิษฐ์, บธ.บ., ศศ.ม., พธ.ด.(พระพุทธศาสนา)
วันสำเร็จการศึกษา	: ๓ มีนาคม ๒๕๕๙

บทคัดย่อ

การศึกษาพุทธสันติวิธีในการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ของกลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา คือ ๑) เพื่อศึกษาหลักพรหมวิหารธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ๒) เพื่อศึกษาการทำงานและผลงานการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์รุนแรงในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ของกลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ และ ๓) เพื่อศึกษาวิเคราะห์แนวทางการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์รุนแรงในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนใต้ตามหลักพุทธสันติวิธี

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แบบลงภาคสนาม โดยการศึกษาเป็นแนวทางการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์รุนแรงในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ของกลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ สำหรับผู้ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้

ผลการวิจัยพบว่า พรหมวิหาร ๔ ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา มีความสำคัญในการสร้างสันติสุขแก่สังคม เนื่องจากการเจริญพรหมวิหาร ๔ ต้องส่งจิตไปให้สัตว์อื่น ดังนั้น เมื่อมีการเจริญพรหมวิหาร ๔ เกิดขึ้น จึงไม่ได้มีผลเฉพาะผู้ปฏิบัติเท่านั้น แต่ยังมีผลต่อสังคมโดยตรง อันได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา สังคมที่มีพรหมวิหาร ๔ เป็นหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิต ย่อมจะเป็นสังคมที่ปราศจากความพยายาบาท ความเบียดเบียน ความอิจฉาริษยา และอคติต่อกัน

การดำเนินการเพื่อการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ แนวทางสันติวิธีก็เป็นแนวทางหนึ่ง ที่ได้รับการยอมรับกันอย่างกว้างขวาง ใช้เป็นแนวทางหลักในการแก้ไขปัญหา โดยได้มีการจัดตั้งกลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพขึ้น นำโดยพระมหาเจริญ โฆสธมโม วัดบูรพาราม อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี เป็นประธานกลุ่มเครือข่าย และการเยียวยาความไม่สงบใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ด้วยพุทธสันติวิธีตามแนวทางการสมานฉันท์ โดยมีวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งกลุ่มเครือข่าย เพื่อรวบรวมสมาชิกเครือข่ายชาวพุทธ ๓ จังหวัดชายแดนใต้ ๔ อำเภอของจังหวัดสงขลา เพื่อเยี่ยมเยียนให้กำลังใจช่วยเหลือชาวพุทธ และสมาชิกของเครือข่ายที่ได้รับผลกระทบจากเหตุความรุนแรงในพื้นที่ ทั้งพัฒนาองค์ความรู้ ความสามารถของเครือข่ายและสมาชิกให้มีศักยภาพมากขึ้น โดยเข้าไปมีบทบาทและมีส่วนร่วมในการสร้างพื้นที่ปลอดภัย เพื่อสร้างสันติภาพในพื้นที่อนุรักษ์ พื้นฟูและส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ประเพณีวิถีพุทธ และเพื่อคัดค้านการกระทำที่ก่อให้เกิดความรุนแรงทุกชนิดจากทุกฝ่าย

แนวทางการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์รุนแรงในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนใต้ ตามหลักพุทธสันติวิธี ใช้หลัก เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ในการให้ความช่วยเหลือเยียวยาจิตใจกับผู้ได้รับผลกระทบ เมื่อบุคคลได้ทำการศึกษาลักษณะและการใช้เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา อย่างถูกต้องและถูกทางแล้ว จะทำให้ผู้ศึกษาเป็นผู้เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีน้ำใจช่วยเหลือบำบัดทุกข์บำรุงสุข ให้ผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนได้โดยไม่มุ่งหวังผลตอบแทน มุ่งทำความเจริญให้เกิดขึ้นแก่คนและสรรพสัตว์ทั้งหลาย ทั้งยกระดับคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของผู้อื่นให้พ้นจากความลำบากด้วย

Thematic Paper Title : Buddhist Peaceful Means for the Remedy to Those Affected by the Violence in the Three Southern Provinces : A Case Study of the Buddhist Network for Peace

Researcher : Miss Natsuree Danlummachack

Degree : Master of Arts (Peace Studies)

Thematic Paper Advisor : Dr. Khantong Wattanapradith, B.A., M.A.(Psychology), Ph.D.(Buddhist Studies)

Date of Graduation : 3 March 2016

Abstract

The study of Buddhist peaceful means in healing those affected in the 3 southern border provinces of the Buddhist Network Group for Peace is of 3 objectives, i.e. 1) to study Brahmavihāra in Buddhist Scripture; 2) to study the work and results of healing those affected in the 3 southern border provinces of the Buddhist Network Group for Peace; and 3) to analytically study the way to heal those affected from the violent incidents in the 3 southern border provinces according to Buddhist peaceful means.

The research sample group consisted of the network group of Buddhists for peace under the way of Buddhist peaceful means, the people who were healed by the Buddhist Network Group for Peace, the core leaders and its members, totaling 13 monks and lay people. This qualitative research had the tools of the fieldtrip interviewing model for studying the ways that the Buddhist Network Group for Peace healed those affected from violent incidents in the areas of southern provincial borders; the questions were divided to ask 2 types of interviewees, i.e. 1) the core leaders and the members of the Buddhist Network Group for Peace; and 2) those affected from violent incidents in the 3 southern border provinces.

The research results were found the followings:

1) The Four Brahmavihāra in Buddhist Scripture still has got its significance in peacebuilding to the society as in practicing this Dhamma, the practitioner has got to spiritfully share the merit to other beings. Thus, whenever Brahmavihāra practices of Mettā or loving kindness, Karuṇā or compassion, Muditā or sympathetic joy and Upekkhā or equanimity occur, they do not affect only the practitioners but also do directly to the society. The society along with the Four Brahmavihāra as the principle for leading life is surely without harm, jealousy, and bias among its people.

2) Peaceful means in accordance with the concept of harmony is one of the contextual ways of healing those affected from the violence in the 3 southern border provinces by the Buddhist Network Group for Peace, whose leader as its president is Phramaha Jarieng Kosadhammo, Wat Buraparam, Yarhing district, Pattani province; the means is widely accepted as the core in solving problems. The objectives of setting up the Network are: to gather members of Buddhist Network Group in the 3 southern border provinces, 4 districts of Songkhla province in order to visit and cheer the Buddhist members of the Network group who have been suffered from the violent incidents in their living areas; to develop for the Network's and its members' higher knowledge and potentiality for peacebuilding in the preserved areas; to renovate and promote Buddhist arts, culture and tradition; and to act against every side's form of violence.

3) In the way of helping those affected from the violent incidents in the 3 southern border provinces heal their mind according to Buddhist peaceful means of practicing Mettā or loving kindness, Karuṇā or compassion, Muditā or sympathetic joy and Upekkhā or equanimity by the healer who knows how to do it correctly and in the right way, it will facilitate the healer with this know-how learning to be kind and generous in assisting and healing those who suffer without thinking about any reciprocation. This kind of healer will aim to yield benefits to all humans and other beings, as well as to up-lift others' life quality.

กิตติกรรมประกาศ

สารนิพนธ์นี้ฉบับนี้สำเร็จได้อย่างสมบูรณ์ ด้วยความเมตตาอนุเคราะห์ช่วยเหลือจากผู้มีพระคุณอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ที่ช่วยให้คำแนะนำชี้แนะแนวทางในการเขียนสารนิพนธ์จนได้เนื้อหาสารนิพนธ์ที่ครบถ้วนสมบูรณ์

ขอกราบขอบพระคุณ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร. ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการ

ขอกราบขอบพระคุณ พระเมธาวิเชียร, ผศ.ดร. ที่เมตตาอนุเคราะห์เป็นประธานในการสอบป้องกันงานสารนิพนธ์ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ขอกราบขอบพระคุณ ดร.ชั้นทอง วัฒนประดิษฐ์ ที่ได้กรุณาให้ความรู้และคำแนะนำตลอดจนข้อคิดเห็นต่างๆ ในการวิจัยในครั้งนี้

ขอกราบขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกๆ ท่านที่ได้เสียสละเวลาในการให้ข้อมูลที่สำคัญในการสัมภาษณ์ ซึ่งประกอบด้วย ๑) พระมหาเจี๊ยง โสธมโม ๒) พระครูปฐมสมโพธิ ๓) พระครูวิเชียร กิตติคุณ ๔) พระครูอรุณกิจไพศาล (อตุลโกโม) ๕) พระมหานภดล สุจินโณ ๖) พระมหาภูวาล ภูริปัญโญ ๗) นางยุพิน เผื่อแก้ว ๘) นางสมใจ หนูนวล ๙) นายรักชาติ สุวรรณ และ ๑๐) นายสมพร จันทร์ศรี

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ห้องสมุด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ที่อำนวยความสะดวกในการค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ขอขอบคุณท่านผู้ประสานงานข้อมูลการทำสารนิพนธ์ และผู้ใกล้ชิด ที่ให้กำลังใจและสนับสนุนในทุกๆ เรื่อง จนทำให้ผู้จัดทำสารนิพนธ์ได้รับประโยชน์จากการศึกษา

ประโยชน์และคุณค่าอันพึงมีจากสารนิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณดีทั้งหมดนี้เพื่อบูชาบิดามารดา และบูรพาอาจารย์ รวมทั้งผู้มีพระคุณทุกท่าน ที่มีส่วนร่วมส่งเสริมสนับสนุนเป็นกำลังใจตลอดเวลา คือ พ่อและแม่ เพื่อนๆ ที่ช่วยเหลือและเป็นกำลังใจตลอดมา ในโอกาสนี้ด้วย

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณมารดาบิดา ครู อุปัชฌาย์ อาจารย์ และบุคคลที่เกี่ยวข้องทุกคนทุกท่านด้วย

นางสาวณัฐสุรีย์ ด่านล้ำมะจาก

๑ มีนาคม ๒๕๕๙

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญแผนภาพ	ฉ
สารบัญแผนภูมิ	ญ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ฎ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๔
๑.๔ ขอบเขต และข้อจำกัดในการวิจัย	๕
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๖
๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๖
๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย	๑๒
๑.๘ กรอบแนวคิดในงานวิจัย	๑๔
๑.๙ ประโยชน์ที่ได้รับ	๑๕
บทที่ ๒ พรหมวิหารธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนา	๑๖
๒.๑ ความหมายและความสำคัญของพรหมวิหารธรรม	๑๖
๒.๑.๑ ความหมายของพรหมวิหาร ๔	๑๖
๒.๑.๒ ความสำคัญของพรหมวิหาร ๔	๑๘
๒.๒ คุณลักษณะองค์ประกอบของพรหมวิหารธรรม	๒๒
๒.๒.๑ คุณลักษณะของพรหมวิหารธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนา	๒๒
๒.๒.๒ องค์ประกอบของพรหมวิหาร ๔	๒๓
๒.๓ หลักปฏิบัติในการนำพรหมวิหาร ๔ ช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์	๒๙
๒.๓.๑ เมตตา	๒๙
๒.๓.๒ กรุณา	๓๐
๒.๓.๓ มุทิตา	๓๑
๒.๓.๔ อุเบกขา	๓๑
๒.๔ สรุป	๓๓

บทที่ ๓ สภาพบริบทการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากความรุนแรง	
ในพื้นที่ ๓ จังหวัด	๓๓
๓.๑ สภาพปัญหาความรุนแรงในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้	๓๓
๓.๒ ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการใช้ความรุนแรง	๕๕
๓.๓ แนวทางเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงฯ ของภาครัฐ	๖๐
๓.๔ บริบทของกลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ	๖๓
๓.๕ ความรู้สึกจากการได้รับการเยียวยาจากกลุ่มเครือข่ายของผู้ได้รับผลกระทบฯ	๗๖
๓.๕.๑ แกนนำเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ	๗๖
๓.๕.๒ ผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้	๗๙
๓.๖ สรุป	๘๓
บทที่ ๔ แนวทางการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์รุนแรง	
ในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนใต้ ตามหลักพุทธสันติวิธี	๘๔
๔.๑ การเยียวยาด้านจิตใจ : เรียนรู้ตระหนักถึงคุณค่าของชีวิต	๘๔
๔.๒ พรหมวิหาร ๔ ในระดับบุคคลสู่เพื่อการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรงในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้	๘๙
๔.๓ การประยุกต์ใช้ พรหมวิหาร ๔ กับการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบ	๙๖
๔.๔ สรุป	๙๙
บทที่ ๕ สรุป และข้อเสนอแนะ	๑๐๐
๕.๑ สรุปผลการศึกษาวิจัย	๑๐๐
๕.๒ ข้อเสนอแนะ	๑๐๕
๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะในการนำไปประยุกต์ใช้	๑๐๕
๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป	๑๐๕
บรรณานุกรม	๑๐๖
ภาคผนวก	๑๑๔
ภาคผนวก ก หนังสือขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์	๑๑๕
ภาคผนวก ข แบบสัมภาษณ์	๑๒๗
ภาคผนวก ค ภาพลงนามกลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ	๑๓๐
ประวัติผู้วิจัย	๑๔๐

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่

หน้า

๑.๑ แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

๑๔

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่

หน้า

๑.๑ แสดงขั้นตอนวิธีการดำเนินการวิจัย

๑๔

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

๑. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

การวิจัยครั้งนี้ได้ใช้พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙ ซึ่งมีจำนวน ๔๕ เล่ม ในการวิจัยได้ใช้ชื่อย่อดังต่อไปนี้

พระวินัยปิฎก

วิ.จ.	(ไทย) =	วินัยปิฎก	จุฬารรค	(ภาษาไทย)
วิ.มหา.	(ไทย) =	วินัยปิฎก	มหาวิทยาลัย	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ขุ.จ.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	จุฬนิตเทศ	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ชาดก	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา. จตุกก.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	จตุกกนิบาตชาดก	(ภาษาไทย)
ที.ปา.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎีกวรรค	(ภาษาไทย)
ที.สี.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	สีลขันธวรรค	(ภาษาไทย)
ม.ม.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมป็นณาสก	(ภาษาไทย)
ส.นิ.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	นิทานวรรค	(ภาษาไทย)
ส.ม.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ส.ส.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ติก.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ติกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ทสก.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ทสกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.อฏฐก.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	อฏฐกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.เอกก.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	เอกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.เอกาทสก.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	เอกาทสกนิบาต	(ภาษาไทย)

๒. การระบุเลขหมายพระไตรปิฎก

ในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ใช้พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙ เป็นหลักการอ้างอิงพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย จะระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า เช่น ที.สี. (ไทย) ๙/๑๙๘/๑๖๑. หมายความว่า ระบุถึงสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค ฉบับภาษาไทย พระไตรปิฎกเล่มที่ ๙ ข้อที่ ๑๙๘ หน้า ๑๖๑ เป็นต้น

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ อันได้แก่ ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส ซึ่งถูกจัดให้เป็นพื้นที่ “พิเศษ” นับตั้งแต่ความรุนแรงของรอบใหม่ที่ประทุขึ้นตั้งแต่ปี ๒๕๔๗ ถึงปัจจุบัน พบว่าระหว่าง เดือนมกราคม ๒๕๔๗-ธันวาคม ๒๕๕๗ มีข้อมูลเหตุการณ์การใช้ความรุนแรงทั้งสิ้นประมาณ ๑๕,๐๐๐ เหตุการณ์ มีผู้เสียชีวิตกว่า ๖,๒๐๐ คน และมีผู้ได้รับบาดเจ็บกว่า ๑๑,๐๐๐ คน สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาความรุนแรงในรอบ ๑๑ ปีที่ผ่านมา แม้ว่าจะมีแนวโน้มของจำนวนผู้เสียชีวิตและผู้ได้รับบาดเจ็บจะลดลง แต่อย่างไรก็ตามมีการคาดการณ์การว่า ความรุนแรงที่เกิดขึ้นทำให้มีผู้เสียชีวิต ๑ คนต่อวัน และมีผู้บาดเจ็บ ๔ คนต่อวัน^๑ นั้นหมายถึงการสูญเสียเพื่อนมนุษย์และมีเพื่อนมนุษย์ที่ได้รับผลกระทบจากการใช้ความรุนแรงในพื้นที่ดังกล่าวทุก ๆ วัน ซึ่งสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ นั้น ได้ทวีความรุนแรงขึ้นอันเนื่องมาจากการออกมามติของนโยบายภาครัฐในการปราบปรามและต่อต้านกลุ่มผู้ก่อการร้าย ทำให้มีการตอบโต้จากฝ่ายตรงข้ามโดยใช้ประชาชนเป็นเหยื่อ เกิดการอุ้มฆ่าชาวบ้าน การเผาโรงเรียน และสังหารชีวิตครูผู้สอนภายหลังจากที่รัฐบาลได้ประกาศนโยบาย^๒ ความสูญเสียที่เกิดขึ้นทำให้มีกระแสเรียกร้องความรับผิดชอบของภาครัฐและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการแก้ปัญหาและช่วยเยียวยาประชาชนผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการใช้ความรุนแรง

สาเหตุของปัญหาความรุนแรงในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีผลการศึกษาว่า เป็นผลมาจากความแตกต่างและความไม่เข้าใจในด้านประวัติศาสตร์ ด้านการเมืองการปกครอง ด้านวัฒนธรรม ภาษา และ ศาสนา ด้านเศรษฐกิจ และด้านการศึกษา^๓ ถึงกระนั้นก็ตามไม่ว่าจากสาเหตุใด สิ่งหนึ่งที่ชาวไทยและสังคมอาจมองข้ามคือ การเข้าช่วยเหลือเยียวยาผู้ที่ได้รับผลกระทบอย่างเร่งด่วน ด้วยความเอาใจใส่และมีความจริงใจ แม้ว่าภาครัฐจะมีนโยบายในการแก้ไขเยียวยาด้วยการให้ความช่วยเหลือเป็นเงินชดเชยจากการเสียชีวิตและทรัพย์สิน ทั้งเจ้าหน้าที่รัฐในขณะปฏิบัติหน้าที่และประชาชนผู้ได้รับผลกระทบเพื่อให้ครอบครัวดำรงชีวิตได้อย่างปกติสุขและมั่นคง นับตั้งแต่ปี

^๑สุภาภรณ์ พันธ์สนธิ และคณะ “สถิติเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ประจำปี ๒๕๕๗”, รายงานวิจัย, (ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ชายแดนใต้, ๒๕๕๗), บทนำ.

^๒พันเอก บุญเอื้อ บุญฤทธิ์, “การก่อความไม่สงบใน ๓ จังหวัดชายแดนใต้กับอัตลักษณ์ของคนในพื้นที่และพฤติกรรมของเจ้าหน้าที่รัฐ”, วารสารเกษมบัณฑิต, ปีที่ ๑๔ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๕๖): ๕๔.

^๓นิภาพรธรรม เจนสันติกุล, “สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ความเป็นสถาบันและการกระทำภาคใต้ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม”, สุทธิปริทัศน์, ปีที่ ๒๗ ฉบับที่ ๘๔ (ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๕๖): ๗๗.

^๔ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้, รายงานผลการดำเนินงานการให้ความช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับความเสียหายและผู้ได้รับผลกระทบ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://www-m-society.go.th/article_attach/11397/15707.pdf [๓ ก.ค.๒๕๕๘].

๒๕๔๗-๒๕๕๕ (๙ปี) รัฐบาลได้ใช้จ่ายงบประมาณในการช่วยเหลือเยียวยาแล้ว เป็นเงิน ๒,๐๓๒,๖๐๔,๓๓๗ บาท^๕ และผลพวงของความรุนแรงยังทำให้มีสตรีต้องเป็นหม้ายและมีเด็กกำพร้าถึง ๒ พันกว่ารายในช่วงเวลาที่ผ่านมา^๖

ทั้งนี้ผู้วิจัยเห็นว่า แนวทางการช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบมิใช่มีแต่การชดเชยเป็นจำนวนเงิน แต่ต้องมีการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้ได้รับความเสียหายและผู้ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงที่ผ่านมาภาครัฐได้มีความพยายาม ด้วยการสร้างอาชีพให้กับผู้พิการ การให้ขวัญกำลังใจแก่ผู้สูญเสียการดูแลให้การศึกษาเด็กกำพร้า การดูแลผู้สูญเสียคู่ชีวิต รวมทั้งการให้ความมั่นคงในเรื่องที่อยู่อาศัยและการเปิดเวทีรับฟังเสียงของประชาชน^๗ รวมทั้งการมีพระราชบัญญัติการบริหารราชการจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. ๒๕๕๓ มาตรา ๙ (๗) ได้บัญญัติให้ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) มีภารกิจหน้าที่ส่งเสริม สนับสนุนให้ความช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับความเสียหายและผู้ได้รับผลกระทบจากการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐอันสืบเนื่องมาจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ตามระเบียบ กพต.^๘ อย่างไรก็ตาม มิใช่มีเพียงแต่ภาครัฐในการเข้าช่วยเหลือเยียวยา ในภาคประชาชนได้มีการสร้างกลุ่มเครือข่ายในการขับเคลื่อนเพื่อให้ความช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรง พร้อมทั้งติดตามผลสะท้อนของเสียงของประชาชนให้รัฐบาลและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้ตระหนักถึงผลกระทบที่ตามมาซึ่งนับได้ว่าการรวมกลุ่มเครือข่ายเหล่านี้ดำเนินการแก้ไขเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากการใช้ความรุนแรงด้วยสันติวิธี

สำหรับกลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ หรือ BUDDHISTS NETWORK FOR PEACE (BNP) นายรักชาติ สุวรรณ แกนนำกลุ่มกล่าวถึงที่มาของกลุ่มเครือข่ายว่า “เครือข่ายได้ก่อตั้งขึ้นเมื่อประมาณ ๒ ปีเศษ ๆ จะ ๓ ปี เป็นความพยายามรวมตัวของพี่น้องคนไทยพุทธ (ไม่ว่าเชื้อชาติใด สัญชาติไหน ที่นับถือศาสนาพุทธ) ในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ และ ๔ อำเภอของจังหวัดสงขลา จากการเกิดเหตุการณ์ ล้วงเลยมากกว่า ๑๑ ปี ซึ่งคนไทยพุทธแทบจะไม่ได้ลุกขึ้นมาเพื่อเรียกร้องอะไรจากการสูญเสีย กลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพจึงได้ก่อตั้งขึ้นมา ๑) เพื่อยื่นหยัดเรียกร้องในสิ่งที่ถูกต้อง ๒) เพื่อช่วยเหลือที่น้องคนไทยพุทธในพื้นที่ที่ตกเป็นเหยื่อของการกระทำอันโหดร้าย ป่าเถื่อน ๓) เพื่อเป็นทุนการศึกษาแก่เยาวชนที่สูญเสียผู้นำในครอบครัว เงินทำบุญงานศพให้กับครอบครัวที่สูญเสีย ทั้งนี้การให้ความช่วยเหลือเยียวยา เป็นแนวร่วมในการปกป้องและเป็นพลัง

^๕ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้, การช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบสืบเนื่องจากสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.kayuboko.go.th/datacenter/doc_download/a_120712_144613.pdf [๙ ก.ค. ๒๕๕๘].

^๖ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้, นโยบายการให้ความช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.boko.go.th/datacenter/doc_download/a_120712_144613.pdf [๙ ก.ค. ๒๕๕๘].

^๗ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้, รายงานผลการดำเนินงานการให้ความช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับความเสียหายและผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://www.cscd.psu.ac.th/files/file_pr/healing_report_sbpac_02-09-56.pdf [๙ ก.ค. ๒๕๕๘].

^๘เรื่องเดียวกัน.

เสียงเรียกร้องให้กับประชาชนในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงโดยถือว่าทุกชีวิตมีค่าต่อผืนแผ่นดินไทยทั้งสิ้น”^๙

บทบาทหนึ่งในการทำงานของกลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ คือการลงพื้นที่พบปะกับประชาชนผู้ได้รับผลกระทบ เพื่อเยี่ยมให้กำลังใจ รับฟังปัญหาและเป็นที่ระบายความรู้สึกของผู้สูญเสีย และเป็นเสียงสะท้อนความรู้สึกและความต้องการที่ครอบครัวของผู้สูญเสียต้องการจะบอกกับสังคมให้รับรู้ การทำงานของเครือข่ายจึงเป็นเหมือนตัวแทนของผู้ได้รับผลกระทบการสื่อสารให้แก่ผู้อื่นได้รับทราบการขับเคลื่อนนโยบายในการแก้ไขปัญหาในพื้นที่ และจากการลงพื้นที่ของกลุ่มเครือข่ายสรุปได้ว่า ทุกฝ่าย ทั้งชาวบ้าน และภาคประชาชนรวมถึงคนไทยพุทธ และมุสลิมในพื้นที่ไม่ต้องการที่จะแบ่งแยกดินแดน และต้องการให้ยุติการใช้ความรุนแรง ซึ่งถือเป็นความต้องการของคนในพื้นที่^{๑๐} นอกจากนี้เมื่อเกิดเหตุการณ์รุนแรงขึ้นในพื้นที่ภาคใต้ กลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพยังได้ทำหน้าที่ในการเป็นตัวแทนเรียกร้องโดยแถลงการณ์ให้สื่อ รัฐบาลได้รับฟังข้อเรียกร้องเพื่อให้ทุกฝ่ายขับเคลื่อนหรือสนับสนุนการต่อต้านการใช้ความรุนแรงดังกล่าว กรณีแถลงการณ์ ฉบับที่ ๓/๒๕๕๗ อันเนื่องมาจากเหตุการณ์กราดยิงชาวบ้านผู้บริสุทธิ์ เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพจัดทำแถลงการณ์เรียกร้องขอให้ยุติการกระทำต่อเป้าหมายที่อ่อนแอ ทั้งนี้เพื่อไม่ต้องการให้เกิดความสูญเสีย และต้องการแสดงจุดยืนอย่างชัดเจนที่ไม่เห็นด้วยกับการใช้ความรุนแรงกับผู้บริสุทธิ์อีกต่อไป^{๑๑}

นอกจากนี้ กลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพได้ร่วมกับหลายองค์กรประชาสังคมจัดโครงการเดินสายใจสู่สันติชายแดนใต้ จากยะลาสู่ปัตตานีไปนราธิวาส ล้นสุดที่ อ. ตากใบ “เป้าหมายการเดินเพื่อสันติชายแดนใต้ครั้งนี้คือ ต้องการสื่อสารให้สังคมรู้ว่าพื้นที่นี้มีความรุนแรง มีคนเสียชีวิตและบาดเจ็บจำนวนมาก มีช่องว่างของความสัมพันธ์ระหว่างผู้คน นอกจากนี้จะเป็นการเยี่ยมผู้ได้รับผลกระทบจากความไม่สงบทั้งคนมุสลิมและพุทธเท่านั้น”^{๑๒} โครงการนี้นอกจากจะสื่อสารเพื่อให้ลดความรุนแรงในพื้นที่แล้ว ยังเป็นการสร้างมิตรภาพอันเป็นจุดเริ่มต้นของเสรีภาพ เมื่อสิ้นสุดโครงการคณะทำงานจะได้ถอดบทเรียนและเสนอฝ่ายนโยบายให้ปรับเปลี่ยนแนวทางแก้ปัญหาภาคใต้ โดยให้ใช้สันติวิธีและหลักความเมตตา^{๑๓} ซึ่งนับว่าเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับหลักสันติวิธีตามหลักพระพุทธศาสนา ที่สอนให้ไม่ใช้ความรุนแรงในการตอบโต้ความไม่ยุติธรรมและการถูกเบียดเบียนทำร้าย การแสดงออกถึงความรักความเมตตาที่เป็นสากลโดยมิได้เลือกเชื้อชาติ ศาสนาหรือสถานที่เป็นความเมตตาที่เป็นสากลกล่าวคือ ทุกคนเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตายด้วยกันทั้งสิ้น และหลักแห่งความ

^๙รักชาติสุวรรณ, เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.facebook.com/b4network/port/481685072198648> [๒ ก.ค. ๒๕๕๘].

^{๑๐}Astv ผู้จัดการออนไลน์, เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ ที่ชาวบ้านไม่เชื่อ เกรงจากสันติภาพ ดับไฟใต้ได้, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://thaiday.com/south/viewnews.aspxid=9570000014334> [๒ ก.ค. ๒๕๕๘].

^{๑๑}ประชาไท, เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ แถลงเรียกร้องยุติการกระทำต่อเป้าหมายที่อ่อนแอ, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://prachatai3.com/journal/2014/11/56226552> [๔ ก.ค.๒๕๕๘].

^{๑๒}ละม้าย มานะการ, เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ ประชาไท, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.prachai3.com/journal/2015/02/57831>[๔ ก.ค. ๒๕๕๘].

^{๑๓}เรื่องเดียวกัน.

กรุณา เช่น เมื่อเกิดเหตุการณ์อุทกภัยภาคใต้กลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพได้เป็นตัวแทนรวบรวมนำสิ่งของ บริจาค เพื่อช่วยเหลือเยียวยาให้กับผู้ได้รับความเสียหายในพื้นที่ดังกล่าว^{๑๔}

กล่าวได้ว่าบทบาทของกลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพนั้น ดำเนินกิจกรรมเพื่อให้สังคมได้ตระหนักถึงสันติภาพด้วยหลักสันติวิธี ด้วยเครื่องมือ ๓ ประการดังที่พระธรรมปิฎก (ปอ.ปยุตโต) กล่าวไว้ คือความจริงที่เป็นสากล ความเป็นมนุษย์ที่เป็นสากลและความเมตตาที่เป็นสากล^{๑๕} ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาถอดบทเรียนการทำงานของกลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพในการมีส่วนร่วมในการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรงใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้นั้นมีแนวทางและหลักธรรมใดที่ใช้ในการขับเคลื่อนกิจกรรมของกลุ่มดังกล่าว สอดคล้องกับหลักสันติวิธีใด ทั้งนี้เพื่อเป็นการสะท้อนให้สังคมได้ตระหนักถึงความสำคัญในการรวมกลุ่มของชาวไทยพุทธให้มีความเข้มแข็งร่วมกันธำรงสันติภาพและสันติสุขให้มีต่อพี่น้องในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาหลักพรหมวิหารธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนา
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาการทำงานและผลงานการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์รุนแรงในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ของกลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ
- ๑.๒.๓ เพื่อศึกษาวิเคราะห์แนวทางการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์รุนแรงในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนใต้ตามหลักพุทธสันติวิธี

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๓.๑ หลักพรหมวิหารธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนามีความสำคัญอย่างไรในการนำมาใช้เป็นแนวทางการช่วยเหลือเยียวยาเพื่อนมนุษย์
- ๑.๓.๒ กลุ่มชาวพุทธเพื่อสันติภาพมีรูปแบบ วิธีการ หรือกิจการใด ในการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้
- ๑.๓.๓ แนวทางการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์รุนแรงในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนใต้ตามหลักพุทธวินัยวิธีควรเป็นอย่างไร

^{๑๔} กรมประชาสัมพันธ์, เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ มอบสิ่งของบริจาคผู้ประสบภัยในพื้นที่ จ.ยะลา, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : http://thainews.go.th/center/news/?nt01_Newid=wnsoc581524141100001 [๑ มิ.ย. ๒๕๕๘].

^{๑๕} พระธรรมปิฎก (ปอ.ปยุตโต), มอญสันติภาพโลก ผ่านภูมิหลังอารยธรรมโลกาภิวัตน์, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๒), หน้า ๑๘๙.

๑.๔ ขอบเขตและข้อจำกัดในการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แบบลงภาคสนามโดยการศึกษาแนวทางการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์รุนแรงในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ของกลุ่มเครือข่ายพุทธเพื่อสันติภาพ ซึ่งผู้วิจัยกำหนดขอบเขตการศึกษาไว้ดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยได้ศึกษาหลักพุทธสันติวิธีในการเยียวยาผู้ได้รับความรุนแรงหรือการสูญเสีย และศึกษาถึงกระบวนการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์รุนแรงในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ของกลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ โดยศึกษาจากคัมภีร์พระไตรปิฎก (ภาษาไทย) ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หนังสือ ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต รวมทั้งบทสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านพื้นที่

ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ศึกษาเฉพาะพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ใน ๓ จังหวัด คือ ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส เท่านั้น

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ผู้วิจัยใช้ระยะเวลา ๖ เดือน ในการศึกษา โดยเริ่มจากเดือน สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๘ จนถึง กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๙

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ กลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติโดยแนวทางพุทธสันติวิธี ประชาชนที่ได้รับการเยียวยาจากกลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพแกนนำและสมาชิกกลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ รวมทั้งสิ้น ๑๓ รูป/คน โดยแบ่งเป็น

- ๑) พระครูปฐมสมโพธิ เจ้าอาวาสวัดประทุมวารีย์
- ๒) พระครูอรุณรังษีไพศาล ผู้ประสานงาน อ.สะบ้าย้อย จ.สงขลา
- ๓) พระมหาภูวาล ภูริปัญโญ ผู้ประสานงาน อ.สะบ้าย้อย จ.สงขลา
- ๔) พระมหานภดล สุจิณฺโณ รองเจ้าอาวาสวัดทรายขาว
- ๕) นายรักชาติ สุวรรณ แกนนำเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพและประธานชุมชนคูทมิช
- ๖) นายสมพร จันทร์ศรี ผู้ใหญ่บ้าน ม.๑ ต.เตราะบอน
- ๗) นามสมใจ หนูนวล ผู้ได้รับผลกระทบจากความรุนแรง
- ๘) นางยุพิน เผื่อแก้ว ผู้ได้รับผลกระทบจากความรุนแรง
- ๙) นางสาวละม้าย มานะการ เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมเพื่อสันติภาพ

ชายแดนใต้

- ๑๐) พระครูอุดมธรรมมาทร เจ้าคณะตำบลยะหริ่ง จ.ปัตตานี
- ๑๑) พระมหาเจริญ ไขสธมโม จ.ปัตตานี
- ๑๒) คุณเล็ก กุสุมาพันธ์ ผู้ประสานงาน อ.ยะหา จ.ยะลา
- ๑๓) คุณสมนึก ธีระผลิกะ ผู้ประสานงาน อ.ยาหา จ.ยะลา

๑.๕ นิยามศัพท์ที่ใช้เฉพาะในการวิจัย

พุทธสันติวิธีเพื่อการเยียวยา หมายถึง รูปแบบของการฟื้นฟูและเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากการใช้ความรุนแรง โดยมีพื้นฐานหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา คือ พรหมวิหารธรรม อันเป็นหลักธรรม ที่ใช้การเยียวยาผู้มีความทุกข์จากการสูญเสียไม่ว่าจะเป็นบุคคลที่รัก ทรัพย์สินหรือแม้กระทั่งการดำรงชีพ ด้วยความเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา เป็นกระบวนการของการนำไปสู่การสร้างสันติภาพและความสมานฉันท์แก่ประชาชนและสังคม ให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

เยียวยา หมายถึง การบำบัดเพื่อบรรเทาทุกข์โดยการให้ความช่วยเหลือผู้ได้รับความเสียหายหรือผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์รุนแรงและความไม่สงบในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ทั้งในด้านจิตใจและด้านคุณภาพชีวิตให้สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุขและสามารถพึ่งตนเองได้

ผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์รุนแรงในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ หมายถึง บุคคล ซึ่งได้รับความเสียหายถึงแก่ชีวิต หรือร่างกายหรือจิตใจ บังคับบุคคลให้สูญหายรวมถึงทรัพย์สิน รวมถึงทายาทของบุคคลที่ได้รับความเสียหายอันเป็นผลกระทบกับชีวิตความเป็นอยู่ในครอบครัวผู้สูญเสียทำให้เป็นเด็กกำพร้า สตรีหม้าย หรือการขาดผู้นำครอบครัว เป็นผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์รุนแรงในพื้นที่ จังหวัดยะลา ปัตตานี และนราธิวาส

กลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ หมายถึง สมาชิกเครือข่ายชาวพุทธ ๓ จังหวัด ๔ อำเภอของสงขลา จัดตั้งขึ้นเพื่อเยี่ยมเยียน ให้กำลังใจ ช่วยเหลือชาวพุทธ และสมาชิกเครือข่าย ไข่มุคักยภาพมากขึ้น รวมไปถึงการเข้าไปมีบทบาท มีส่วนร่วมในการสร้างพื้นที่ปลอดภัยเพื่อสร้างสันติภาพในพื้นที่ และร่วมกันคัดค้านการกระทำที่ก่อให้เกิดความรุนแรงทุกชนิดจากทุกฝ่าย

๑.๖ ทบทวนเอกสาร งานวรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาพุทธสันติวิธีเพื่อการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพแบบลงภาคสนาม ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาทบทวนเอกสารหนังสือ ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อแนวทางในการศึกษา ดังนี้

๑.๖.๑ เอกสารและงานวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

๑. พระไพศาล วิสาโล ได้กล่าวถึง การดับไฟใต้ด้วยสันติวิธี คำว่า สันติมิใช่การยอมจำนนหรือยุบนิ่งเฉยปล่อยให้ฝ่ายกระทำโดยไม่ตอบโต้ แต่ที่จริงสันติวิธีคือการตอบโต้อีกแบบหนึ่ง โดยไม่ใช้ความรุนแรง ทั้งนี้เพื่อหยุดยั้งพฤติกรรมอันไม่ถูกต้องหรือเพื่อปรับเปลี่ยนสถานการณ์ให้เป็นไปในทางสันติ สันติวิธีที่สามารถดับไฟใต้ก็ด้วยการขจัดเงื่อนไขที่บ่มเพาะขบวนการก่อความไม่สงบอันได้แก่เงื่อนไขทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ซึ่งสร้างความคับแค้นใจแก่ผู้อื่นนั้น และสันติวิธีในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้จะได้ผลจำต้องอาศัยการกล้าคิด กล้าทำที่นอกกรอบและทวนกระแส ซึ่งอาจหมายถึงการประกาศนิตินิยมกรรมแก่ประชาชนและเจ้าหน้าที่รัฐที่รับสารภาพว่า

ตนได้เคยก่อความรุนแรงที่นอกกฎหมาย การขอภัยอย่างเป็นทางการต่อความผิดพลาดในอดีตของรัฐ การให้มีการเลือกตั้งผู้ว่าราชการจังหวัด หรือการประกาศตั้งปัดตานิมหานคร หรือพิทยา เป็นต้น^{๑๖}

๒. ดนัย มุ่สา และคณะ ได้ให้ความหมายของความรุนแรงไว้ดังนี้ ๑) ความรุนแรงต่อร่างกาย หมายถึง การใช้กำลังและ / หรืออุปกรณ์ใดๆ เป็นอาวุธ แล้วมีผลทำให้ผู้ถูกกระทำ บาดเจ็บต่อร่างกาย เช่น การตบ ผลัก ตี ต่อย เป็นต้นระดับความรุนแรงแตกต่างกันออกไป ๒) ความรุนแรงต่อจิตใจ หมายถึงการกระทำ หรือละเว้นไม่กระทำ ทอดทิ้ง เพิกเฉยไม่ดูแล ไม่ใส่ใจ ไม่ให้เกียรติ ด่าทอเหยียดหยาม ปล่อยปละทอดทิ้ง ปฏิเสธสิทธิที่พึงมีได้^{๑๗}

๓. พระพรหมคุณาภรณ์ (ปอ.ปยุตฺโต) ได้แสดงทัศนะต่อสันติภาพโลกผ่านภูมิหลังอารยธรรมโลกาภิวัตน์สรุปได้ว่า ๑) ปฏิบัติต่อทิวฐิให้ถูกต้อง ๒) ไม่เอาความต่างศาสนาเข้ามาซ้ำเติมความต่างพวก ๓) สร้างจิตสำนึกใหม่ในการรวบรวมกลุ่มของมนุษย์ ๔) พัฒนาภาวะจิตใจไว้พรหมแดน ๕) ยอมรับความจริงสากล คือ หลักความจริงสากลที่เป็นกลางๆ มีผลเสมอเหมือนกันแก่ทุกคนทุกที่รวมทั้งทุกศาสนา ความเป็นมนุษย์ที่เป็นสากล ความเมตตาที่เป็นสากล คือ แผ่ความรู้สึกเป็นมิตรไมตรี มีความรักปรารถนาประโยชน์สุขแก่มนุษย์ทั่วทุกคนเสมอเหมือนกันโดยไม่มีการจำกัดหรือแบ่งแยก ๖) การยอมรับการมีทำที่อนุรักษ์สัจจะ ต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยเมตตา ต่อสังฆธรรมปัญญา ศาสนามีคุณค่าต่อมนุษย์ ทำหน้าที่ต่อมนุษย์โลก คือ อำนวยประโยชน์สุขแก่มนุษย์ ทั้งเฉพาะแต่ละบุคคล และที่รวมกันเป็นสังคม และ ช่วนนำมนุษย์ให้เข้าถึงสังฆธรรม คือความจริงซึ่งเป็นภาวะของตัวชีวิตของเขาเอง^{๑๘}

๔. ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ ได้แสดงแง่คิดเกี่ยวกับการศึกษาประวัติศาสตร์และภาพสะท้อนประวัติศาสตร์ในพื้นที่ชายแดนภาคใต้นั้นเป็นมายาคติ สาเหตุของความขัดแย้งระหว่างชนชาติส่วนน้อยกับรัฐว่ามาจากความเชื่อและการปฏิบัติทางศาสนาที่ตรงกันข้ามกัน ในความเป็นจริงนั้นดังกรณีของกบฏดุซงญอ ปัญหาของศาสนาและเชื้อชาตินั้นขึ้นต่อปัญหาและความเป็นมาในพัฒนาการทางการเมืองระดับชาติและในทางสากลด้วย โดยสะท้อนได้จากทรรศนะและการจัดการของรัฐไทยต่อข้อเรียกร้องของขบวนการมุสลิมว่าเป็นภยันตรายและข่มขู่เสถียรภาพของรัฐบาล เมื่อเกิดรัฐประหาร ๒๕๗๐ สหรัฐอเมริกาและอังกฤษต้องการรักษาสถานะเดิมของมหาอำนาจในภูมิภาคอนุชานาตะวันออกของประเทศไทยว่าด้วย “การแบ่งแยกดินแดน” กลายเป็นข้อกล่าวหาที่สอดคล้องกับสถานการณ์สงครามเย็นในการเมืองระหว่างประเทศ ส่วนภาวการณ์ในประเทศการสร้างความเป็นระเบียบเรียบร้อยภายใต้อำนาจรัฐของศูนย์กลางเป็นสิ่งจำเป็นที่เร่งด่วน ทำให้การใช้กำลังและความรุนแรงต่อ

^{๑๖} พระไพศาล วิสาโล, **สันติวิธี วิถีแห่งอารยะ**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง ๒๕๔๙), หน้า ๑๓๔-๑๔๕.

^{๑๗} ดนัย มุ่สา และคณะ, “การจัดทำนโยบายเสริมสร้างสันติสุขในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ และการแปลงไปสู่การปฏิบัติ”, **รายงานวิจัย**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว), ๒๕๕๔), หน้า ค-ง.

^{๑๘} พระพรหมคุณาภรณ์ (ปอ.ปยุตฺโต), **มองสันติภาพโลกผ่านภูมิหลังอารยธรรมโลกาภิวัตน์**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๔๙), หน้า ๑๘๓-๑๙๐.

กลุ่มชนชาติ (ส่วนน้อย) และหรือกลุ่มอุดมการณ์ที่ไม่สมานฉันท์กับรัฐบาลเป็นความชอบธรรมที่ถูกต้องในที่สุด^{๑๙}

๕. กลุ่มประชาธิปไตยแรงงาน ได้เสนอบทความสะท้อนต้นเหตุของความรุนแรงในภาคใต้เพื่อนำเสนอทางออกเพื่อสันติภาพใน ๓ จังหวัดภาคใต้ โดยกลุ่มได้เสนอว่า ๑. ยกเลิกกฎอัยการศึกและกฎหมายพิเศษต่างๆ ที่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของพลเมือง ๒. ถอนทหารและตำรวจออกจากพื้นที่ เพื่อสร้างเขตสันติภาพปลอดอาวุธ ๓. เปิดพื้นที่ให้พลเมืองในสามจังหวัดภาคใต้หารือกันว่า จะอยู่กันอย่างไรปกครองตนเองอย่างไรเพื่อใช้ “การเมืองประชาธิปไตย” แก้ปัญหา ๔. ยอมรับอย่างเป็นทางการว่ารัฐไทยก่ออาชญากรรมในสามจังหวัดภาคใต้ ๕. เคารพเพื่อนๆ พี่น้องชาวมุสลิม เคารพวัฒนธรรม ภาษา และ ความเชื่อที่หลากหลายในสังคม เช่น ปรับเปลี่ยนหลักสูตรการศึกษาทั่วไป นอกจากนี้บทความยังได้อ้างถึงทัศนะของอาจารย์ อี้หมัด สมบูรณ์ บัวหลวง จากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ปัตตานี เกี่ยวกับความต้องการของพี่น้องชาวไทยมุสลิมในภาคใต้ที่ต้องการคือความเคารพ ไม่ใช่ความสงสาร หรือความช่วยเหลือแบบเงินหรือให้ทาน^{๒๐}

๖. ชาลุชัย จิตรเหล้าอาพร ได้นำเสนอบทความเรื่อง รัฐไทยกับขบวนการก่อการร้ายในภาคใต้ โดยให้ความหมายของคำว่าก่อการร้ายไว้ว่า “เป็นกระบวนการต่อสู้ของกลุ่มต่าง ๆ ทั้งที่อาจจะเป็นตัวแทนรัฐเอง หรือกลุ่มต่าง ๆ ที่มุ่งเป็นปรปักษ์กับรัฐ ด้วยการใช่วิธีการต่อสู้ต่าง ๆ ทั้งในแบบที่สามารถสังเกตเห็นได้จากรูปแบบสงครามปกติและไม่อาจพบเห็นได้จากวิธีการต่อสู้แบบทหารโดยทั่วไป ซึ่งล้วนแล้วไม่อาจอ้างความชอบธรรมได้ด้วยเหตุผลใดๆ^{๒๑}

๗. นิภาพรรณ เจนสันติกุล ได้สรุป สาเหตุของปัญหาสามจังหวัดชายแดนใต้และอธิบายถึงปรากฏการณ์โดยใช้ทฤษฎีของทัลคอตต์พาร์สัน มาเพื่อวิเคราะห์ตามโครงสร้างความเป็นสถาบัน และการกระทำผลการวิเคราะห์พบว่า ๑. สาเหตุของปัญหาความรุนแรงในสามจังหวัดชายแดนใต้เป็นผลมาจากความแตกต่างและความไม่เข้าใจถึงด้านประวัติศาสตร์ ด้านการเมืองการปกครอง ด้านวัฒนธรรม ภาษา และศาสนา ด้านเศรษฐกิจ และด้านการศึกษา ๒. จากทฤษฎีของทัลคอตต์พาร์สันสรุปได้ว่า ผู้กระทำ ได้แก่ เจ้าหน้าที่รัฐและการประชุมมุสลิม ที่มีโครงสร้างทางสังคมที่แตกต่างกัน ส่งผลต่อสถานภาพและบทบาทของเจ้าหน้าที่รัฐและประชาชนมุสลิมให้มีการปฏิสังสรรค์ขึ้นจากบรรทัดฐานค่านิยมและการขัดเกลาทางสังคม และเกิดความเป็นสถาบันของเจ้าหน้าที่รัฐและของประชาชนมุสลิม^{๒๒}

๘. ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ ได้กล่าวว่าเพราะเหตุใดมนุษย์และสังคมจึงต้องขัดแย้งกันหรือว่าบรรฐานของความขัดแย้ง แท้ที่จริงแล้ว เหตุผลที่ต้องขัดแย้งก็เพราะความขัดแย้งเป็นสิ่งจำเป็น

^{๑๙} ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ, *ความเป็นมาของทฤษฎี “แบ่งแยกดินแดน” ในภาคใต้ไทย*, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, ๒๕๔๙), หน้า ๑๐๕.

^{๒๐} กลุ่มประชาธิปไตยแรงงาน, *ทำไมรัฐไทยคือต้นเหตุของความรุนแรงในจังหวัดภาคใต้*, (ม.ป.ท, ม.ป.พ., ๒๕๕๘), หน้า ๔ -๑๒.

^{๒๑} ชาลุชัย จิตรเหล้าอาพร, *รัฐไทยกับขบวนการก่อการร้ายในภาคใต้*, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://www.file.siam2wab.com/brball/files%5Bdocument%5D/.../201377_83404.doc [๔ ก.ค. ๒๕๕๘]

^{๒๒} นิภาพรรณ เจนสันติกุล, “สามจังหวัดชายแดนใต้ ความเป็นสถาบันและการทำภายใต้ทฤษฎีโครงสร้างน่านิยม”, *สุทธิปริทัศน์*, ปีที่ ๒๗ ฉบับที่ ๘๔ (ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๕๖), หน้า ๗๗.

(Necessary) หรือเป็นธรรมชาติ (nature) ของมนุษย์และสังคมนั่นเองฉะนั้น มนุษย์และสังคมจึงไม่สามารถหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง “ประวัติศาสตร์ของมนุษย์ชาติไม่เคยว่างเว้นจากความขัดแย้ง ไม่ว่าจะในระดับบุคคล มนุษย์มิได้ถือกำเนิดมาเหมือนกันแต่เป็นความแตกต่างอันเป็นผลมาแต่พันธุกรรมหรือสภาพแวดล้อมทางสังคม”^{๒๓} นอกจากนี้ ความเข้าใจความหมายของความรุนแรงแยกได้สองประเภท คือ (๑) การเข้าใจความหมายของความรุนแรงแบบแคบ (contracted notion of violence) หมายถึง ความรุนแรงที่มนุษย์กระทำต่อชีวิตและร่างกายของมนุษย์คนอื่นเป็นหลัก เช่น การโบยตี ทำร้ายร่างกาย หรือการสังหารชีวิต (๒) การเข้าใจความหมายความรุนแรงแบบกว้าง (expended notion of violence) เช่น ความรุนแรงที่เกิดขึ้นจากระบบหรือโครงสร้างทางสังคมชนิดที่ส่งผลต่อการบรรลุศักยภาพของมนุษย์ ที่บางคนเรียกว่า “ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง” (structural violence) อย่างระบบทาสหรือความยากจนชนิดที่ทำให้คนมีทางเลือกเป็นต้น^{๒๔}

๙. **นอร์เบิร์ต โรเปอส์** ได้กล่าวถึง แนวทางการทำงานร่วมกันในการสร้างกระบวนการสันติภาพชายแดนใต้/ปัตตานี นั้นต้องอาศัยคนในเป็นคนจุดคบไฟเพื่อสันติภาพ โดยคนในนี้มี ๓ ระดับผู้มีอำนาจในการกำหนดนโยบายของคู่ขัดแย้งเจรจากัน ระดับกลาง หมายถึง การทำงานขององค์กรภาคประชาสังคมเพื่อหาทางออกจากความขัดแย้ง และระดับล่าง หมายถึง การทำงานของคนในระดับรากหญ้า โดยคนในระดับกลางนับว่ามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งและเป็นตัวกลางจริงๆ ในการทำงานเรื่องสันติภาพ ซึ่งเรื่องนี้ต้องใช้เวลาหลายปีแต่ในระหว่างทางเราสามารถทำสิ่งเล็กๆ ได้ คือ การสร้างเครือข่ายขึ้นมา เพื่อให้กลุ่มที่เป็นตัวกลางที่สามารถสร้างความน่าเชื่อถือในหมู่คนมลายูมุสลิม ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ในพื้นที่ และคนไทยพุทธในพื้นที่ด้วย^{๒๕}

๑๐. **ศรีสมภพ จิตรภิรมย์ศรี และสุกรีหลังปูเต๊ะ** ได้นำเสนอ การแก้ปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้จะต้องแก้ด้วยการเมืองและการปกครอง ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญและตัวแบบการแก้ปัญหา การปกครองที่ค้นพบในที่นี้ต้องคำนึงถึงสามองค์ประกอบคือ ความสมดุลแห่งพลังอำนาจของฝ่ายต่างๆ การให้ความสำคัญกับปัจจัยวัฒนธรรม และการคำนึงถึงปัญหาอำนาจรัฐในการแก้ปัญหาในกรอบของรัฐเดี่ยวของประเทศไทย สามประเด็นที่ค้นพบ และตัวแบบที่นำเสนอ น่าจะเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับความเป็นจริงในการจัดการปัญหาการเมืองการปกครองที่เกิดขึ้น และยังได้นำเสนอการบริหารงานแบบพิเศษของสามจังหวัดภาคใต้ควรมี “สมัชชาประชาชนจังหวัดชายแดนภาคใต้” (Chamber of Southern Border Provinces-CSBP) อันเป็นสภาประชาชนพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นองค์กรตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ เป็นสภาที่ปรึกษาและกลั่นกรองนโยบายภาคประชาชนประกอบด้วยผู้นำท้องถิ่น ผู้นำศาสนา ผู้รู้ทางการศึกษาและวัฒนธรรม รวมทั้งฝ่ายปกครองและฝ่ายความมั่นคงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นผู้ประสานนโยบายและแผน อำนวยความยุติธรรม

^{๒๓}ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, **สันติทฤษฎี/วิถีวัฒนธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : เรือนแก้วการพิมพ์, ๒๕๓๙), หน้า ๓๖.

^{๒๔}ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, **ความรุนแรงกับการจัดการ “ความจริง” ปัตตานีในรอบกึ่งทศวรรษ**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๑), หน้า ๒๐.

^{๒๕}นอร์เบิร์ต โรเปอส์, **คู่มือกระบวนการสร้างสันติภาพชายแดนใต้/ปัตตานี “เราจะทำงานร่วมกันได้อย่างไร”**, (ปัตตานี : หจก.ภาพพิมพ์, ๒๕๕๘), หน้า ๓๐-๓๓.

รวมทั้งดูแลตรวจสอบบุคลากรและงบประมาณที่นำลงไปสู่ระดับหน่วยจังหวัด อำเภอโดยเฉพาะหน่วย การปกครองท้องถิ่นในทุกกระดับ เช่น ตำบล เทศบาลและจังหวัด^{๒๖}

๑.๖.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑. รุ่งรวี เฉลิมศรีภิญโญรัช ได้ศึกษาเส้นทางกระบวนการสันติภาพปัตตานี โดยมี ข้อเสนอแนะในส่วนภาคประชาสังคม วิชาการ และสื่อมวลชน ๑) ควรสร้างความเข้าใจและการมีส่วนร่วม กับกระบวนการสันติภาพในหมู่ประชาชน ทั้งในพื้นที่ความขัดแย้งในชายแดนภาคใต้และ สังคมไทยโดยรวม ๒) ควรสะท้อนเสียงของประชาชนต่อพื้นที่ต่อประเด็นสำคัญที่มีการถกเถียงกัน ใน การพูดคุยสันติภาพทั้งคนมลายูมุสลิม ไทยพุทธ ไทยเชื้อสายจีนและกลุ่มอื่น ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนใน พื้นที่ได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและออกแบบกติกาทางการเมืองใหม่ที่พวกเขาเป็นผู้มีส่วน ได้ส่วนเสียเช่นกัน^{๒๗}

๒. ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) ได้มอบหมายให้ ๕ มหาวิทยาลัยทำการศึกษาวิจัยประเมินผลการดำเนินงานเยียวยาและฟื้นฟูผู้ได้รับความเสียหายและผู้ ได้รับผลกระทบอันเนื่องมาจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ปี พ.ศ. ๒๕๕๕- ๒๕๕๖ ในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ และ ๔ อำเภอของจังหวัดสงขลา สรุปเป็นข้อเสนอแนะดังนี้ ๑) ความพึงพอใจต่อรูปแบบการช่วยเหลือเยียวยาและฟื้นฟูผู้ได้รับผลกระทบอยู่ในระดับปานกลาง และมีความพึงพอใจต่อการดูแลของเจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐในระดับมาก และเรื่องที่ควรสานต่อคือการจัดตั้ง หน่วยที่รับผิดชอบโดยตรงในการเยียวยาและฟื้นฟูผู้ได้รับผลกระทบ ๒) จุดแข็งของการดำเนินการ เยียวยาและฟื้นฟู สร้างความรู้สึกร่วมกันให้แก่ผู้ได้รับผลกระทบมากขึ้นตามลำดับ ชุมชนมีการสร้าง เครือข่ายเพื่อสร้างความเข้มแข็งในระดับฐานรากโดยเฉพาะการปรับตัวพัฒนาด้านความรู้ความคิด ความรวดเร็ว และเอาใจใส่ดูแลผู้ได้รับผลกระทบ จุดอ่อน คือ รูปแบบการเยียวยาของหน่วยงาน ภาครัฐหลายหน่วยงานยังมีลักษณะดำเนินงานแบบ Top down ยังไม่มีการวางแผนการเยียวยาอย่าง เป็นระบบ กระบวนการ /ขั้นตอนการดำเนินงานเยียวยายังไม่เป็นมาตรฐานเดียวกันทั้งในแนวตั้ง (ระดับอำเภอ และ ระดับจังหวัด) และแนวนอน (ระดับหน่วยงาน) เจ้าหน้าที่เยียวยายังขาด ประสบการณ์การทำงาน ยังไม่มีการรวมศูนย์ข้อมูลที่เป็นเอกภาพหรือขาดการเชื่อมโยงข้อมูลระหว่าง หน่วยงาน ยังไม่มีการนำข้อมูลการเยียวยา มาวิเคราะห์ สังเคราะห์และจัดระบบสารสนเทศ ทำให้ขาด เครื่องมือในการพัฒนางานเยียวยา การตรวจสอบและติดตามผลการดำเนินงานเยียวยาในระดับ หน่วยงานและระหว่างหน่วยงานยังไม่เกิดขึ้น ๓) อุปสรรคในการดำเนินการเยียวยาและฟื้นฟู ความ หวาดระแวงต่อเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ทำให้ความร่วมมือในการเยียวยาระดับชุมชนเกิดขึ้นน้อย ผู้ได้รับ ผลกระทบไม่เข้าใจกระบวนการทางกฎหมาย การประชาสัมพันธ์ยังไม่ทั่วถึงโดยเฉพาะกรณี ที่ ประชาชนที่ถูกจับกุมขังตามกฎหมายพิเศษไม่กล้าแสดงตน ๔) ข้อเสนอแนะ คือ ใช้หลักการมีส่วนร่วมในการเยียวยาและฟื้นฟูพัฒนาความเข้มแข็งแก่ชุมชนบนพื้นฐานของศาสนาและวัฒนธรรม เปิด

^{๒๖} ศรีสมภพ จิตรภิมย์ศรี และสุกรี หลั่งปุเต๊ะ, “การปกครองท้องถิ่นแบบพิเศษในจังหวัดชายแดน ภาคใต้”, รายงานวิจัย, (ศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธี: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๑), หน้า ๑-๔.

^{๒๗} รุ่งรวี เฉลิมศรีภิญโญรัช, เส้นทางกระบวนการสันติภาพปัตตานี, (กรุงเทพมหานคร: หจก.ภาพ พิมพ์, ๒๕๕๘), หน้า ๑๑๔-๑๑๕.

โอกาสให้ผู้ถูก พรก. มีแนวทางต่อสู้ทางกฎหมายอย่างเป็นธรรม มีศูนย์ช่วยเหลือที่เพียบพร้อมด้วยกำลังคนในจำนวนที่สามารถรองรับปัญหาได้^{๒๘}

๓. ดนัย มุสาและคณะ ได้ทำการศึกษาเพื่อค้นหาแนวทางในการจัดทำนโยบายเสริมสร้างสันติสุขในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ และการแปลงไปสู่การปฏิบัติ โดยให้ข้อเสนอแนะว่า

๑) ด้านกระบวนการและความเหมาะสมของกระบวนการจัดทำนโยบาย ควรใช้กระบวนการมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางและเข้มข้นในทุกกระบวนการจัดทำนโยบายอย่างแท้จริง ให้มีการเร่งรัดสร้างเอกภาพทางความคิดของเจ้าหน้าที่และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อปัญหาดังกล่าว พร้อมไปกับการเร่งรัดสร้างองค์ความรู้ ทั้งในทางทฤษฎีและการนำไปสู่การปฏิบัติที่ชัดเจนในสาระของนโยบาย เช่น เรื่องการเมืองนำการทหาร สันติวิธี ยุทธศาสตร์เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา เป็นต้น

๒) ด้านกระบวนการและความเหมาะสมของการแปลงนโยบายไปสู่การปฏิบัติ ควรสร้างกระบวนการแปลงนโยบายไปสู่การปฏิบัติให้มีความสัมพันธ์กัน เพื่อให้การถอดรหัสเนื้อหาของนโยบายเป็นไปอย่างถูกต้อง มีน้ำหนัก และมีพลังในการแก้ไขปัญหา และต้องสร้างเอกภาพการปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหาในระดับวัฒนธรรมองค์กรที่เชื่อมโยงกับภารกิจที่ได้รับมอบหมาย และควรคัดเลือกเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานที่มีความรู้ ความเข้าใจพื้นที่อย่างแท้จริง เร่งรัดขจัดปัญหาความซ้ำซ้อน ทั้งในเรื่องหน่วยงานที่รับผิดชอบและการจัดทำยุทธศาสตร์ แผนงาน โครงการ ที่สำคัญต้องแก้ไขปัญหา สำคัญในเรื่องการเบิกจ่ายงบประมาณที่ล่าช้า โดยต้องกำหนดกฎเกณฑ์และวิธีการทางงบประมาณเฉพาะพื้นที่ ปรับความคิดพื้นฐานในการมองปัญหาของเจ้าหน้าที่รัฐ จากการมองเพียงยุทธวิธีไปมองในเรื่องยุทธศาสตร์ รวมทั้งจัดทำโครงสร้างการแก้ไขปัญหาในพื้นที่ให้มีความชัดเจน เพื่อให้เกิดเอกภาพและบูรณาการทำงานร่วมกันได้อย่างแท้จริง

๓) ด้านข้อเสนอแนะ รูปแบบ กระบวนการจัดทำและการแปลงนโยบายสู่การปฏิบัติ ที่ได้นำเสนอตัวแบบกระบวนการเครือข่ายนโยบาย (Policy Networking Process Model - PNP) ที่มุ่งให้ความสำคัญอย่างยิ่งกับการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับประเด็นปัญหาและนโยบาย นำมาสร้างเป็นเครือข่ายนโยบายและการมีส่วนร่วมอย่างครบถ้วนทุกขั้นตอนของการดำเนินการดังกล่าว^{๒๙}

๔. กมล กมลตระกูล ได้สรุปรายงานวิจัยเรื่องแนวทางการสร้างสันติภาพใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ในมุมมองของผู้ได้รับผลกระทบจากความรุนแรง พบว่า ความรุนแรงเป็นผล มิใช่เหตุเหตุของความรุนแรงเมื่อผ่านการวิเคราะห์คือ ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาความยากจน การขาดแคลนสาธารณูปโภค การขาดแคลนด้านสาธารณสุข การเข้าไม่ถึงโอกาสทางการศึกษา ซึ่งทำให้ชีวิตความเป็นอยู่คับแคบ ทำให้ตกงาน โดยเฉพาะเยาวชน โอกาสในการประกอบอาชีพถูกคุกคาม เหล่านี้กลายเป็นหน่อของความไม่พอใจรัฐบาลและสะท้อนออกมาในรูปแบบของการร่วมมือกับผู้นิยมใช้ความรุนแรง แนวทางในการแก้ปัญหาความไม่สงบใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ การทุ่มงบประมาณลงไปเพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาความยากจน ปัญหาเยาวชนไม่มีงานทำ เยาวชนไม่ได้

^{๒๘} ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.), ผลการดำเนินงานการให้ความช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับความเสียหายและผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://www.cscd.psu.ac.th/files/file_pr/healing_report_sbpac_02-09-56.pdf [๓ ก.ค. ๒๕๕๘].

^{๒๙} ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ (DSID), สรุปสถิติเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ประจำปี, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.deepsouthwatch.org/blog/1330> [๖ ก.ค. ๒๕๕๘].

รับการศึกษา และการขาดแคลนสาธารณสุขูปโภค การพัฒนาให้มีบริการสาธารณสุขพื้นฐานอย่างทั่วถึง เป็นต้น^{๓๐}

๕. พระปณต คุณวฑฺฒโธ (อิสรสกุล) ได้ศึกษาทำการทดลองการนำหลักกิจกรรมเชิงพุทธที่เน้นธรรมะเรื่องหลักกรรมและชีวิตหลังความตายและความโศกเศร้ามาเป็นแนวทางในการเยียวยาผู้สูญเสียบุคคลอันเป็นที่รัก ผลการศึกษาพบว่า ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีคะแนนความโศกเศร้าหลังการเข้าร่วมกิจกรรมและในระยะติดตามผล ๒ สัปดาห์ ต่ำกว่าคะแนนก่อนเข้าร่วมกิจกรรม ร้อยละ ๔๘.๖ และ ๕๔.๓ ตามลำดับ ที่ระดับความเชื่อมั่นทางสถิติมากกว่าร้อยละ ๙๙.๙ ($p < 0.001$) โดยเฉพาะด้านอารมณ์ สังคม และจิตวิญญาณ แสดงให้เห็นว่าการปรึกษาทางพุทธจิตวิทยาสามารถนำมาประยุกต์รวมกับการปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนาเพื่อช่วยเยียวยาความโศกเศร้าเนื่องจากการสูญเสียบุคคลผู้เป็นที่รักได้อย่างมีประสิทธิภาพ^{๓๑}

จากการทบทวนเอกสารงานวิจัยและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องจะเห็นได้ว่าส่วนใหญ่เป็นการศึกษาที่มุ่งเน้นด้านสาเหตุปัจจัย แนวโน้มและวิธีการแก้ปัญหาความรุนแรงในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นการสะท้อนข้อเท็จจริงและนำเสนอแนวทางแก้ไข แต่ยังไม่มีการศึกษาถึงมิติของการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาถึงกระบวนการแนวทางและวิธีการขับเคลื่อนของเครือข่ายกลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพในการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากพื้นที่ความรุนแรงใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างสันติสุขและคืนสันติภาพให้กับสังคมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในนั้น สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “พุทธสันติวิธีเพื่อการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์รุนแรงในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้: กรณีศึกษากลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ” รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แบบภาคสนาม โดยศึกษาการกระบวนการทำงาน รูปแบบวิธีการเยียวยาของกลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ โดยมีขั้นตอนดำเนินการวิจัย ดังนี้

ขั้นที่ ๑ รวบรวมเนื้อหาทฤษฎีแนวคิดที่เกี่ยวข้อง โดยศึกษาหลักพรหมวิหารธรรม ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ประกอบการศึกษาสภาพปัญหาความรุนแรงในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ผลกระทบที่เกิดกับตัวบุคคล แนวทางการแก้ไขเยียวยาของภาครัฐและภาคสังคม เพื่อเป็นกรอบในการศึกษาวิเคราะห์เชิงเอกสาร

ขั้นที่ ๒ ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเชิงเอกสารเป็นแนวทางในการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้ที่เป็นแกนนำกลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ และผู้เกี่ยวข้อง โดยร่างแนวคำถามที่ใช้สัมภาษณ์ให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน ๓ ท่านได้

^{๓๐} กมล กมลตระกูล, “แนวทางการสร้างสันติภาพใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ในมุมมองของผู้ได้รับผลกระทบจากความรุนแรง”, *รายงานวิจัย*, (สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ: ๒๕๕๑), หน้า คำนำ.

^{๓๑} พระปณต คุณวฑฺฒโธ (อิสรสกุล), “ผลของกิจกรรมเชิงพุทธที่เป็นธรรมะเรื่องหลักกรรม, ละเอียดชีวิตหลัง ความตายต่อความเศร้าโศกของผู้เคยสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รัก”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ก.

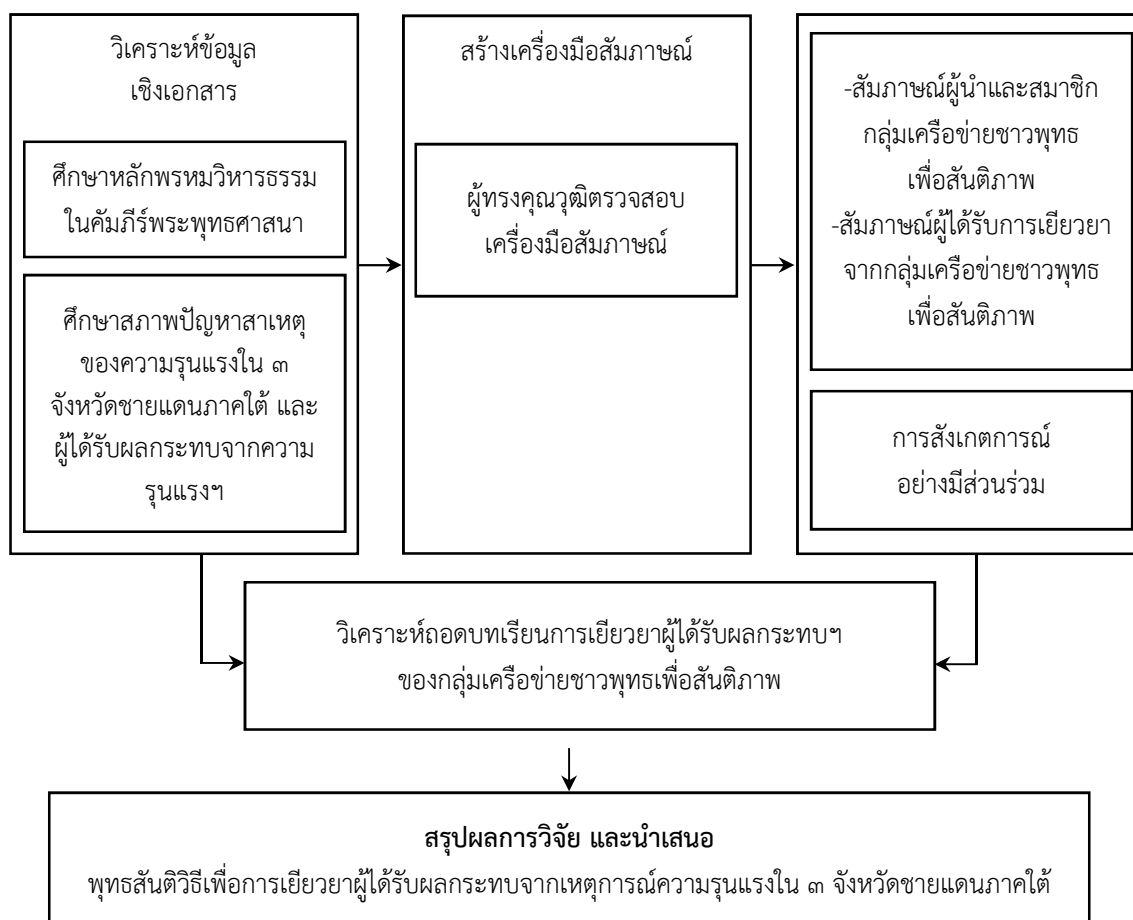
ตรวจสอบความเหมาะสมและความถูกต้องเชิงเนื้อหา เพื่อให้มั่นใจว่าแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นนั้นสามารถใช้ในการสัมภาษณ์ตามข้อมูลตามแบบสัมภาษณ์ที่ถูกต้องและวัดผลการวิจัยได้จริง

ขั้นที่ ๓ ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ผู้วิจัยเลือกแบบเจาะจง (Purposeful Selection) เป็นการใช้กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่มีลักษณะเฉพาะเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เลือกมีลักษณะเป็น Information rich Case คือ มีข้อมูลให้ศึกษาในระดับลึกได้มาก และสามารถสะท้อนความจริงได้ดีที่สุด ซึ่งจะมีความหมายต่อจุดมุ่งหมายหลักของการศึกษาเพื่อให้ได้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เหมาะสมกับจุดมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของการวิจัยมากที่สุดผู้วิจัยจึงได้เจาะจงผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ กลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ แกนนำเครือข่าย ผู้ได้รับผลกระทบฯ โดยแบ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ จังหวัดละ ๒ คน และแกนนำในการขับเคลื่อนกลุ่มเครือข่าย จำนวน ๒ คน และกลุ่มผู้ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงฯ ที่ได้รับการเยียวยาช่วยเหลือจากกลุ่มเครือข่าย จังหวัดละ ๑ คน รวมทั้งสิ้น ๙ รูป/คน ประกอบกับการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมของผู้วิจัยในฐานะสมาชิกกลุ่มเครือข่าย พระพุทธศาสนาเพื่อสันติภาพ

ขั้นที่ ๔ ผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและจากการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมของผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์ จัดกลุ่ม ให้ความหมายและสรุปเป็นบทเรียนที่ได้จากการลงพื้นที่ศึกษา เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาประกอบกับข้อมูลเชิงเอกสารที่วิเคราะห์ไว้เกี่ยวกับหลักพรหมวิหารธรรม กับการทำงานของกลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพมีความเหมือนหรือความสอดคล้องกันอย่างไร การวิเคราะห์ข้อมูลดังกล่าวอิงหลักการวิเคราะห์ข้อมูลแบบอุปนัย ทำการวิเคราะห์หาข้อสรุปหรือคำอธิบาย เชิงทฤษฎีจากลักษณะหรือบริบทโดยทั่วไปไปสู่ข้อสรุปเกี่ยวกับปรากฏการณ์นั้นๆ ในเชิงพรรณนาอย่างมีระบบระเบียบ ถูกต้องตรงประเด็นและความน่าเชื่อถือของข้อมูล

ขั้นที่ ๕ สรุปผลการวิจัย ในเชิงพรรณนาโดยนำเสนอ “พุทธสันติวิธีเพื่อการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้” นำเสนอต่อสังคมให้ได้รับรู้และเป็นแนวทางในการขยายการทำงานและการรวมกลุ่มในภาคประชาชนในการช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ ความรุนแรงในพื้นที่ภาคใต้

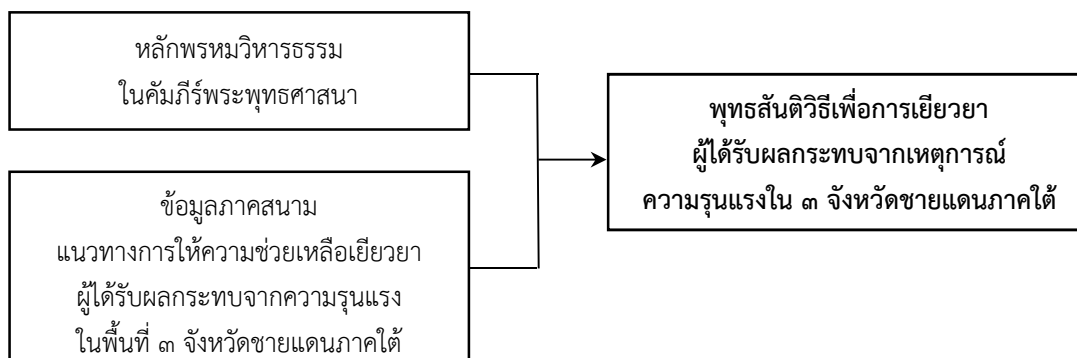
ขั้นตอนวิธีการดำเนินการวิจัยดังกล่าว สามารถเขียนเป็นแผนภูมิได้ ดังนี้

แผนภูมิที่ ๑.๑ แสดงขั้นตอนวิธีการดำเนินการวิจัย

๑.๘ กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการศึกษาเอกสาร วรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่อง “พุทธสันติวิธีเพื่อการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรงใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้” แล้วนำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิด ดังต่อไปนี้

แผนภาพที่ ๑.๒ แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

๑.๙ ประโยชน์ที่ได้รับ

๑.๙.๑ ทำให้ทราบถึงหลักพรหมวิหารธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

๑.๙.๒ ทำให้ทราบถึงรูปแบบ วิธีการการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์รุนแรง
ใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ของกลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ

๑.๙.๓ ทำให้ได้ข้อนำเสนอ พุทธสันติวิธีเพื่อการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์
รุนแรงใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้

บทที่ ๒

พรหมวิหารธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

๒.๑ ความหมายและความสำคัญของพรหมวิหารธรรม

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารตามความหมายและความสำคัญของหลักพรหมวิหารธรรมในทางพระพุทธศาสนา ดังต่อไปนี้

๒.๑.๑ ความหมายของพรหมวิหาร ๔

คำว่า “พรหมวิหาร” เป็นคำภาษาบาลี แปลว่า ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหม ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของผู้ใหญ่ ธรรมเป็นเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ มี ๔ ข้อ คือ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา^๑ พจนานุกรม ศัพท์ศาสนาสาคร อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน อธิบายความหมายของพรหมวิหาร ๔ ว่าเป็นธรรมหมวดหนึ่งในพระพุทธศาสนา มีความหมายหลายนัย คือ (๑) เป็นธรรมเครื่องอยู่ของพรหม เครื่องอยู่อย่างพรหม และทำให้เป็นพรหมเสมอด้วยพรหม โดยมุ่งประเด็นที่ว่าเมื่อผู้บำเพ็ญสมาธิ เจริญเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขาแล้ว ย่อมส่งผลให้บรรลุฌานได้ตามลำดับ (๒) เป็นธรรมเครื่องอยู่ของผู้ประเสริฐ ธรรมประจำใจอันประเสริฐหลักความประพฤติที่ประเสริฐ เมื่อมีธรรม ๔ ประการนี้ประจำใจ ย่อมมีความรักสรรพสัตว์ ปราศจากความพยาบาทที่ประทุษร้ายให้พันทุกข์ ไม่ริษยาในความได้ดีมีสุขของสรรพสัตว์ และวางใจเป็นกลางได้เมื่อช่วยสรรพสัตว์นั้น ๆ ไม่สำเร็จ (๓) เป็นธรรมเครื่องอยู่ของผู้เป็นใหญ่ คือ ผู้นำหรือผู้ปกครอง โดยมุ่งให้ผู้นำหรือผู้ปกครองมีความรัก ความปรารถนาดีต่อผู้ใต้บังคับบัญชา เป็นพื้นฐานช่วยเหลือเขาเมื่อเขาประสบความทุกข์ ยินดีด้วยเมื่อเขาได้รับความสำเร็จ และวางใจเป็นกลางไม่ตกอยู่ในอคติ พรหมวิหาร ๔ เรียกได้อีกอย่างหนึ่งว่า อัปมัญญา ๔ เพราะมุ่งประเด็นที่ว่า แม้ไปไม่จำกัดในมนุษย์และสัตว์ทั้งหลาย เป็นพรหมวิหารของพระอรหันต์^๒

อนึ่งเพื่อให้เข้าใจความหมายของพรหมวิหาร ๔ มากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงนำความหมายของพรหมวิหาร ๔ ในทัศนะของนักวิชาการในพระพุทธศาสนาเถรวาท มาแสดงไว้ดังนี้

พระพุทธโฆษาจารย์ อธิบายว่า พรหมวิหาร ๔ เป็นคุณธรรมอันประเสริฐ เนื่องจากพรหมวิหาร ๔ เป็นข้อปฏิบัติเพื่อสัตว์อื่น เพราะต้องส่งจิตไปให้สัตว์อื่น และเป็นคุณธรรมที่ปราศจากโทษ เหมือนพวกพรหมและพระโพธิสัตว์ซึ่งอยู่ด้วยจิตปราศจากโทษ มุ่งแสวงหาประโยชน์ให้แก่สัตว์

^๑ประยุทธ์ หลงสมบุญ, พจนานุกรม มคอ-ไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทธรรมสาร จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๕๒๓.

^๒ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์ศาสนาสาคร อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด อรุณการพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๒๐-๑๒๑.

ทั้งปวง (เมตตา) ช่วยปลดเปลื้องสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ให้แก่สัตว์ทั้งปวง (กรุณา) พลอยยินดีต่อสมบัติของสัตว์ทั้งปวง (มุทิตา) และยึดมั่นอยู่ในภาวะเป็นกลางๆ (อุเบกขา)^๓

พระสัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ อธิบายว่า พรหม แปลว่า ผู้ประเสริฐ วิหาร แปลว่า ความเป็นอยู่ที่เข้าถึงอย่างประเสริฐด้วยอัปปมัญญา ๔ เมื่อรวมแล้ว ความเป็นอยู่ที่เข้าถึงอย่างประเสริฐของบุคคลผู้ประเสริฐ ชื่อว่า พรหมวิหาร^๔

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฺฒโน) ทรงอธิบายว่า พรหมวิหาร ๔ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา เป็นคุณธรรมสำหรับเป็นที่อยู่ของจิตใจแห่งพรหม คือ ผู้ใหญ่หรือผู้ประเสริฐ เป็นธรรมเป็นที่อยู่ซึ่งมีทั้งความดีและความสุข^๕

พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยูรค์ ปยุตฺโต) อธิบายว่า พรหมวิหาร ๔ คือ ธรรมเครื่องอยู่ของพรหมธรรมประจำใจอันประเสริฐ ธรรมประจำใจของท่านผู้มีคุณความดียิ่งใหญ่^๖ หรืออัปปมัญญา ธรรมที่แผ่ไปไม่มีประมาณ หมายถึง เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ที่แผ่ไปในมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายอย่างกว้างขวางสม่ำเสมอ ไม่จำกัดขอบเขต^๗

พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร จิตฺตฺตโน) อธิบายว่า พรหมวิหาร แปลว่า ธรรมเป็นเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ หรือธรรมเป็นเครื่องอยู่อย่างพรหม (พรหม-ประเสริฐ วิหาร-ธรรมเป็นเครื่องอยู่) หมายความว่าถ้าใครมีพรหมวิหารแล้ว ผู้นั้นชื่อว่ามีธรรมประจำใจที่ประเสริฐ หรือมีธรรมประจำใจใจเหมือนกับพรหม พรหมวิหาร หรือพรหมวิหารธรรม มี ๔ อย่าง คือ เมตตา ความรักใคร่ปรารถนาจะให้เป็นผู้สุข กรุณา ความสงสาร คิดจะช่วยให้พ้นทุกข์ มุทิตา ความพลอยยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี อุเบกขา ความวางเฉย ไม่ดีใจเสียใจเมื่อผู้อื่นถึงความวิบัติ พรหมวิหาร ๔ จึงเป็นธรรมสำหรับมนุษย์ผู้มีจิตใจประเสริฐทุกคน เป็นธรรมสำหรับผู้ใหญ่ เป็นธรรมสำหรับบิดามารดา เป็นธรรมสำหรับพระพรหม เป็นสัญลักษณ์ของพระพุทธศาสนา และเป็นกัมมภูมิตั้ง^๘

พระเทพติก (ระแบบ ฐิตฺตฺตโน) อธิบายว่า พรหมวิหาร คือ ธรรมที่เป็นเครื่องอยู่ของพรหม หรือธรรมอันเป็นหลักปฏิบัติสำหรับท่านผู้ใหญ่ ซึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงแสดงไว้

^๓ พระพุทธโฆษาจารย์, คัมภีร์วิสุทธิมรรค ฉบับ ๑๐๐ ปี สมเด็จพระพุทธเจ้าจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร), พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธนาเพรส จำกัด, ๒๕๕๔), หน้า ๕๗๕.

^๔ พระสัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ, **ปรมัตถโชติกะมหาอภิธัมมัตถสังคหฎีกา** ปริจเฉทที่ ๙ เล่ม ๑ สมถกรรมฐานที่ป็นหลักสูตรชั้นมัธยมอาภิธรรมิกโท, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท วี. อินเตอร์ พรีนซ์ จำกัด, ๒๕๔๗), หน้า ๑๗๙.

^๕ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฺฒโน), **รวมธรรมะ**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด มหาชน, ๒๕๔๓), หน้า ๑๙๕.

^๖ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๕๓.

^๗ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๔๑.

^๘ พระเทพวิสุทธิกวี (พิจิตร จิตฺตฺตโน), **การพัฒนาจิต**, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (นครปฐม: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๒๐.

๔ ประการ คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา โดยหลักของการปฏิบัติแล้ว เป็นลักษณะของสมถกัมมัฏฐาน คือ การทำจิตใจของตนให้สงบเป็นเบื้องต้น^๙

จากข้อมูลที่น่าเสนอไปข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า พรหมวิหาร ๔ คือ ธรรมเป็นเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ ธรรมเป็นเครื่องอยู่อย่างพรหม เป็นธรรมสำหรับมนุษย์ผู้มีจิตใจประเสริฐทุกคน เป็นธรรมอันเป็นหลักปฏิบัติสำหรับท่านผู้ใหญ่ เป็นธรรมสำหรับบิดามารดา เป็นสัญลักษณ์ของพระพุทธศาสนาและเป็นกัมมัฏฐาน เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าอัปปมัญญา คือ ธรรมที่แผ่ไปไม่มีประมาณ

กล่าวโดยสรุปได้ว่า พรหมวิหาร ๔ หมายถึง ธรรมเป็นเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าอัปปมัญญา คือ ธรรมที่แผ่ไปไม่มีประมาณ เป็นหมวดธรรมซึ่งมีมาตั้งแต่ก่อนพุทธกาล แต่การเจริญพรหมวิหาร ๔ ในสมัยก่อนพุทธกาล ไม่สามารถนำผู้ปฏิบัติไปสู่ปรมาตมประโยชน์ได้ เหมือนการเจริญพรหมวิหาร ๔ ที่ปรากฏอยู่ในคำสอนของพระพุทธศาสนา และพรหมวิหาร ๔ เป็นหมวดธรรมหนึ่งซึ่งสามารถสร้างสันติสุขให้แก่สังคม เพราะว่าการเจริญพรหมวิหาร ๔ ต้องส่งจิตไปให้สัตว์อื่น ดังนั้นเมื่อมีการเจริญพรหมวิหาร ๔ เกิดขึ้น จึงไม่ได้มีผลเฉพาะผู้ปฏิบัติเท่านั้น แต่ยังมีผลกระทบต่อสังคมโดยตรง พรหมวิหาร ๔ จึงเป็นหมวดธรรมซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาสังคมในทัศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาท ดังนั้นในบทความต่อไปผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการพัฒนาสังคมในทัศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาท

๒.๑.๒ ความสำคัญของพรหมวิหาร ๔

องค์ธรรมในพรหมวิหาร ๔ คือ เมตตา และอุเบกขา เป็นบารมีที่พระโพธิสัตว์ทรงบำเพ็ญก่อนที่จะตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า คือ^{๑๐} และอุเบกขาบารมี^{๑๑} ส่วนกรุณาเป็น ๑ ในพุทธคุณ ๓ คือ พระกรุณาคุณ^{๑๒} พรหมวิหาร ๔ จึงเป็นหมวดธรรมที่มีความสำคัญในพระพุทธศาสนา ดังรายละเอียด ต่อไปนี้

๑. พื้นฐานสำหรับการเจริญภาวนาเพื่อเข้าถึงความสงบเย็น

มีข้อความที่เป็นหลักฐานเครื่องยืนยัน ถ้าการเจริญจิตเข้าถึงความสงบเย็นได้ด้วยการเจริญพรหมวิหาร ๔ ให้มาก ดังพุทธพจน์ว่า

ภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวเมตตาเจโตวิมุตติว่ามีสุภวิโมกข์เป็นอย่างยิ่ง สำหรับภิกษุผู้มีปัญญาอันเป็นโลกียะยังไม่รู้แจ้งวิมุตติที่ยอดเยี่ยมในธรรมวินัยนี้

ภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวกรุณาเจโตวิมุตติว่ามีอากาสนัญญาตนญาณเป็นอย่างยิ่ง สำหรับภิกษุผู้มีปัญญาอันเป็นโลกียะยังไม่รู้แจ้งวิมุตติที่ยอดเยี่ยมในธรรมวินัยนี้

^๙ พระเทพดิลก (ระแบบ จิตตภาโณ), พรหมวิหารธรรมเรื่อนใจของผู้ใฝ่สุข, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ม.ป.ป.), หน้า ๓.

^{๑๐} ดูรายละเอียดใน ขุ.พุทธ.(ไทย) ๓๓/๑/๔๑๔.

^{๑๑} ดูรายละเอียดใน ขุ.จริยา. (ไทย) ๓๓/๓๖/๕๙๖.

^{๑๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จันทร์เพ็ญ, ๒๕๕๐), หน้า ๒๒๓.

ภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวมุทิตาเจโตวิมุตติว่ามีวิญญานัญญาตน
 ฌานเป็นอย่างยิ่ง สำหรับภิกษุผู้มีปัญญาอันเป็นโลกียะยังไม่รู้แจ้ง
 วิมุตติที่ยอดเยี่ยมในธรรมวินัยนี้

ภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวอุเบกขาเจโตวิมุตติว่ามี
 อากิญจัญญาตนฌานเป็นอย่างยิ่ง สำหรับภิกษุผู้มีปัญญาอันเป็น
 โลกียะยังไม่รู้แจ้งวิมุตติที่ยอดเยี่ยมในธรรมวินัยนี้^{๑๓}

พรหมวิหาร ๔ จึงเป็นหมวดธรรมซึ่งสามารถนำมาเป็นหลักปฏิบัติในการเจริญวิปัสสนา
 กัมมัฏฐาน โดยองค์ธรรมแต่ละข้อของพรหมวิหาร ๔ เมื่อนำมาเป็นนิมิต^{๑๔}ในการเจริญกัมมัฏฐาน ต่าง
 มีอานุภาพพิเศษแตกต่างกันไปมีอนุภาพและการเจริญก้าวหน้าในการปฏิบัติธรรมที่พิเศษต่างกัน
 ออกไปในแต่ละองค์ธรรมของพรหมวิหาร ๔

๒. หลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องทางและถูกธรรม

พระพุทธองค์ทรงใช้องค์ธรรมในพรหมวิหาร ๔ เป็นหลักในการบัญญัติพระวินัยซึ่งเป็น
 หลักปฏิบัติพื้นฐานในการดำรงชีวิตของสังฆมณฑล ดังปรากฏในโจทกจุกิตกปฏิสังยุตตกถาว่า “ภิกษุผู้
 เป็นโจทกโดยชอบธรรมไม่พึงเดือดร้อนด้วยอาการ ๕ อย่าง คือ . . . ๕. ท่านมีเมตตาจิตโจท ไม่ได้มุ่ง
 ร้าย จึงไม่สมควรเดือดร้อน”^{๑๕} และในปาราชิกสิกขาบทที่ ๒ วินิตวัตถุ แสดงให้เห็นถึงเกณฑ์พิจารณา
 ตัดสินการละเมิดพระวินัย ความว่า

สมัยนั้น ภิกษुरुพหนึ่งปล่อยสุกรที่ติดบ่วงไปด้วยความสงสารแล้วเกิดความกังวลใจว่า เรา
 ต้องอาบัติปาราชิกหรือหนอ จึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ พระองค์ตรัสถามว่า
 “ภิกษุ เธอคิดอย่างไร” “ข้าพระพุทธเจ้ามีความประสงค์จะช่วยเหลือ พระพุทธเจ้าข้า” “ภิกษุ เธอมี
 ความประสงค์จะช่วยเหลือไม่ต้องอาบัติ”^{๑๖}

นอกจากนี้องค์ธรรมในพรหมวิหาร ๔ พระพุทธองค์ทรงแสดงธรรมไว้ในฐานะเป็นหลัก
 ปฏิบัติพื้นฐานในการดำรงชีวิตของฆราวาส ดังปรากฏในสังคัลลสูตรว่า “คหบดีบุตร กุลบุตรพึงบำรุง
 สมณพราหมณ์ผู้เป็นทิศเบื้องบนโดยหน้าที่ ๕ ประการ คือ (๑) จะทำสิ่งใด ก็ทำด้วยเมตตา (๒) จะพูด
 สิ่งใด ก็พูดด้วยเมตตา (๓) จะคิดสิ่งใด ก็คิดด้วยเมตตา”^{๑๗} (๔) เปิดประตูต้อนรับ (๕) ถวายปัจจัย
 เครื่องยังชีพแสดงให้เห็นถึงหลักปฏิบัติที่ประกอบด้วยความเมตตาและกรุณา อันเป็นองค์ธรรมใน
 พรหมวิหาร ๔

^{๑๓} ส.ม. (ไทย) ๑๙/๒๓๕ /๑๗๙.

^{๑๔} นิมิต หมายถึง เครื่องหมายสำหรับให้จิตกำหนดในการเจริญกัมมัฏฐาน หรือภาพที่เป็นอารมณ์ใน
 การเจริญกัมมัฏฐาน ดูรายละเอียดใน พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์,
 หน้า ๑๐๓-๑๐๔.

^{๑๕} วิ.จ. (ไทย) ๗/๔๐๑/๓๐๖.

^{๑๖} วิ.มหา. (ไทย) ๑๑/๑๕๓/๑๒๐.

^{๑๗} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๗๒/๒๑๖.

๓. เป็นหลักพื้นฐานเกื้อกูลคุณความดี

พระธรรมปิฎก กล่าวว่า ความดีภายนอกที่แสดงออกทางสังคมจะเป็นความดีงามที่แท้จริงได้ควรต้องอาศัยพรหมวิหาร ๔ เป็นรากฐานของจิตใจที่ทำให้การแสดงออกเป็นไปอย่างจริงใจ บริสุทธิ์ใจ ในทางกลับกันหากการกระทำความดีแต่ปราศจากพรหมวิหาร ๔ เป็นพื้นฐานย่อมทำให้กรณีหรือการกระทำดีนั้นไม่บริบูรณ์ กล่าวคือ ดังนี้^{๑๘}

๑) ไม่จริงใจ เพราะปฏิบัติการณ์นั้นอาจมีเจตนาอื่นแอบแฝง เช่น ท่านอาจจะเป็นการให้เพื่อต้องการผลประโยชน์ตอบแทน หรือเป็นการแสดงเพื่อผลประโยชน์ของตัวเอง อย่างไรก็ตามหนึ่ง

๒) ไม่จริงจัง เพราะหาเมื่อไม่ได้ช่วยด้วยจริงใจ หรือไม่ได้ตั้งใจจริง ก็ไม่ช่วยเหลืออย่างจริงจัง

๓) ไม่พอดี เพราะช่วยโดยไม่ได้มุ่งเพื่อประโยชน์แก่เขา ก็อาจจะช่วยไม่เพียงพอ หรือช่วยเกินเลยไป แทนที่จะช่วยชาวบ้านด้วยเมตตา เพื่อประโยชน์แก่เขา ให้ตรงกับความต้องการของเขาหรือให้เขาพึ่งตนเองได้ ก็ช่วยแบบเอาใจบ้าง แบบเกลี้ยกล่อมบ้าง หรือช่วยในลักษณะที่จะทำให้เขาหวังพึ่งคนอื่นเรื่อยไป จนกระทั่งเสียทั้งแก่ตัวเขาและแก่สังคม

๔) ไม่ยั่งยืน คือ ตัวเองนั้นแหละทำไปไม่ตลอด เพราะหยุดอยู่แค่ผลประโยชน์ของตัวเองเท่านั้น หรือทำไปตามแรงส่งแรงดันภายนอก พอแรงนั้นหมดก็หยุด

๕) ไม่สุขจริง อาจทำไปอย่างฝืนใจ ไม่ทำให้เป็นสุข อย่างน้อยก็ไม่เกิดความสุขความปิติเอิบอímซาบซึ่งใจเท่าที่ควร

๔. หลักพื้นฐานความสุขในโลกนี้และโลกหน้า

อานิสงส์ของเมตตาธรรมอันเป็นองค์ธรรมหลักในพรหมวิหาร ๔ พระพุทธเจ้าตรัสว่า ผู้ใดตั้งมั่นทำด้วยความเพียร พึงหวังผลได้ ๑) หลับเป็นสุข ๒) ตื่นเป็นสุข ๓) ไม่ฝันร้าย ๔) เป็นที่รักของมนุษย์ทั้งหลาย ๕) เป็นที่รักของอมนุษย์ทั้งหลาย ๖) เทวดาทิ้งหลายรักษา ๗) ไฟ ยาพิษ หรือศัตราวุธไม่กล้ากลาย ๘) จิตตั้งมั่นได้เร็ว^{๑๙} ๙) สีหน้าผุดผ่อง ๑๐) ไม่หลงลืมสติ ๑๑) หากยังไม่แสดงออกคุณวิเศษย่อมเข้าถึงพรหมโลก

๕. เป็นพื้นฐานในการบรรลุธรรมขั้นสูงสุด

นอกจากพรหมวิหาร ๔ หากผู้ปฏิบัติแล้ว สามารถทำให้ชีวิตมีความสุขในชาติปัจจุบันแล้ว ยังเป็นเครื่องมือสร้างความสุขในภพหน้า หรือโลกสวรรค์ ตลอดจนถึงการเข้าสู่มรรค ผล นิพพาน ดังความในปฐมเมตตสูตรว่า

บุคคลบางคนในโลกนี้มีเมตตาจิต . . . บุคคลบางคนในโลกนี้มีอุเบกขาจิต . . . เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพวกเทวดาชั้นเวฬุผลละ พวกเทวดาชั้นเวฬุผลละมีอายุประมาณ ๕๐๐ กัป คนที่เป็นปุถุชนดำรงอยู่ในชั้นหมู่พรหมนั้นจนสิ้นอายุ ให้ระยะเวลาที่เป็นกำหนดอายุของเทวดาเหล่านั้นหมดไปแล้วไปสู่

^{๑๘} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยจิตวิทยาแบบยั่งยืน, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๓), หน้า ๘๗-๘๘.

^{๑๙} ส.น. ๑๖/๑๕/๔๒๕

นรกบ้าง ไปสู่กำเนิดสัตว์ดิรัจฉานบ้าง ไปสู่แดนเปรตบ้าง ส่วน
สาวกของพระผู้มีพระภาคดำรงอยู่ในชั้นหมู่พรหมนั้นจนสิ้นอายุ
ให้ระยะเวลาที่เป็นกำหนดอายุของเทวดา เหล่านั้นหมดไปแล้ว
ปรีณิพพานในภพนั้นแล นี้แลเป็นความแปลกกัน เป็นความ
แตกต่างกัน เป็นเหตุทำให้ต่างกันระหว่างอริยสาวกผู้ได้ลำดับกับ
ปุถุชนผู้ไม่ได้ลำดับ เมื่อคติและอุบัตียังมีอยู่^{๒๐}

๖. หลักพื้นฐานสร้างสังคมให้เป็นสุขปราศจากการเบียดเบียนในทาง

เนื่องจากการเจริญพรหมวิหาร ๔ ต้องส่งจิตไปให้สัตว์อื่นดังนั้นเมื่อมีการเจริญพรหม
วิหาร ๔ เกิดขึ้น จึงไม่ได้มีผลเฉพาะผู้ปฏิบัติเท่านั้น แต่ยังมีผลกระทบต่อสังคมโดยตรง ดังตัวอย่าง
ของสังคมในสมัยพุทธกาล ซึ่งวิถีชีวิตของคนอินเดียส่วนใหญ่ ได้รับอิทธิพลจากคำสอนของศาสนา
พราหมณ์ ทำให้อุดมคติหรือเป้าหมายสูงสุด ของคนในยุคนั้น เป็นไปตามหลักคำสอนของศาสนา
พราหมณ์ คือการไปอยู่ร่วมกับพรหม^{๒๑} และวิธีการไปอยู่ร่วมกับพรหมนั้นสามารถกระทำได้ โดยการ
เช่นสรวงพระเป็นเจ้า และอ้อนวอนขอให้ช่วย อ้อนวอนขอให้ช่วยประสิทธิ์ประสาทพรแก่ตน และ
ต้องประพฤติตนแบบ ทรมานร่างกายอย่างเคร่งเครียด^{๒๒} สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตที่
สร้างความเดือดร้อนวุ่นวายให้แก่ตนเองและสังคม จนกระทั่งพระพุทธเจ้าทรงประกาศ
พระพุทธศาสนา และมีพราหมณ์เดินทางมาถามพระองค์ ถึงวิธีการไปอยู่ร่วมกับพรหม หรือทางไป
พรหมโลก พระพุทธองค์จึงทรงตอบคำถามเหล่านี้ ด้วยการแนะนำให้บุคคลเหล่านั้น นำคุณสมบัติและ
อาการของจิต อันได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ซึ่งเป็นสิ่งมีอยู่ในจิตของคนอยู่แล้ว มาทำให้
สมบูรณ์และเจริญงอกงามขึ้น เพื่อเป็นวิธีการไปอยู่ร่วมกับพรหม หรือทางไปพรหมโลก^{๒๓}

ในไตรปิฎกได้แสดงให้เห็นถึงสภาพสังคมอินเดียในยุคพุทธกาล ความเชื่อในการเข้าถึง
พระพรหมของพราหมณ์ด้วยการทำพิธีเช่นสรวลด้วยชีวิตมนุษย์และสัตว์ สร้างความเดือดร้อนไปทุก
ย่อมหญ้าในสังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งแก่สิทธิและผู้อยู่วรรณะต่ำ ต่อเมื่อคำสอนของพุทธองค์ตรัสต่อว่า
เสฏฐะพราหมณ์ว่า ถ้าวิถีของคนเข้าถึงพรหมด้วยหลักพรหมวิหารธรรม ได้ช่วยคืนความสุขให้กับ
สังคมอินเดียในยุคนั้น ให้หยุดการเข่นฆ่า และเบียดเบียนต่อกัน ผลลัพธ์จากการกระทำดังกล่าว
มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของชาวอินเดียเป็นอย่างมาก และปรากฏผลมาจนกระทั่งยุคปัจจุบัน ดังที่ เอ็น.ไอ
ยสวามี ศาสตราจารย์ กล่าวว่า การประกาศศาสนาของพระพุทธเจ้าในครั้งพุทธกาลนั้น “เกิดผลกระทบกระเทือน
ต่อพิธีกรรมในพระเวทอย่างรุนแรง จนเป็นเหตุให้ต้องยกเลิกการบูชาอัณูในอินเดียเหนืออย่างเด็ดขาด
กระทั่งปัจจุบันนี้”^{๒๔}

^{๒๐} อด.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๒๕/๑๙๐-๑๙๓.

^{๒๑} สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์ ธรรมธรเถระ), *สากลศาสนา*, (นครปฐม: โรงพิมพ์มหาจุฬาราช
วิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๒๑๐

^{๒๒} เรื่องเดียวกัน หน้า ๒๑๑.

^{๒๓} อด.จตุกก. ใน ที.ซี. (ไทย) ๙/๕๕๕-๕๕๖/๒๔๔-๒๔๕.

^{๒๔} เอ็น. ไอยสวามี ศาสตราจารย์, *พัฒนาการของพระพุทธศาสนา*, แปลโดย อมร โสภณวิเชษฐวงศ์,
(กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๖.

พรหมวิหาร ๔ จึงเป็นหมวดธรรมซึ่งสามารถสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นในสังคม เพราะว่สังคมที่ประกอบไปด้วยบุคคลที่มีพรหมวิหาร ๔ เป็นหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิต ย่อมจะเป็นสังคมที่ปราศจากความพยาบาท ความเบียดเบียน ความอิจฉาริษยา และอคติ

กล่าวโดยสรุปได้ว่า พรหมวิหาร ๔ หมายถึง ธรรมเป็นเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าอัมปิฌญา คือ ธรรมที่แผ่ไปไม่มีประมาณ เป็นหมวดธรรมหนึ่งซึ่งสามารถสร้างสันติสุขให้แก่สังคม เพราะว่าการเจริญพรหมวิหาร ๔ ต้องส่งจิตไปให้สัตว์อื่น ดังนั้นเมื่อมีการเจริญพรหมวิหาร ๔ เกิดขึ้น จึงไม่ได้มีผลเฉพาะผู้ปฏิบัติเท่านั้น แต่ยังมีผลกระทบต่อสังคมโดยตรง พรหมวิหาร ๔ จึงเป็นหมวดธรรมซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาสังคมในทัศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาท ดังนั้นในบทถัดไปผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการพัฒนาสังคมให้เกิดสันติสุขปราศจากการเบียดเบียนในทัศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาท

๒.๒ คุณลักษณะองค์ประกอบของพรหมวิหารธรรม

๒.๒.๑ คุณลักษณะของพรหมวิหารธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

๑) คัมภีร์วิสุทธิมรรคได้แสดงคุณลักษณะของพรหมวิหารธรรมหรือพรหมวิหาร ๔ ไว้ดังนี้ เมตตาพรหมวิหาร ๔ มีคุณลักษณะอันเป็นไปโดยอาการประพடுத்தสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่สัตว์ทั้งหลาย เป็นลักษณะมีอันน้อมนำเข้ามาซึ่งสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่สัตว์ทั้งหลายเป็นกิจ มีอันกำจัดซึ่งความอาฆาตเป็นผลปรากฏ มีอันได้เห็นภาวะที่น่าเจริญใจของสัตว์ทั้งหลาย^{๒๕} เป็นบรรทัดฐานมีความสงบแห่งพยาบาทเป็นสมบัติ มีการเกิดความห่วงใยด้วยตัณหาเป็นความวิบัติของเมตตา^{๒๖}

สรุปได้ว่า เมตตาพรหมวิหารนั้น แสดงออกทางจิตใจ เน้นการสร้างสรรคประโยชน์แก่ผู้อื่นและสรรพสัตว์ทั้งหลาย มุ่งกำจัดความอาฆาต พยาบาท และที่สำคัญบุคคลควรข่มจิตใจของตนไม่ให้เกิดความลำเอียงรักแบบเสนาหา โดยไม่มีสติที่จะรัก จะชอบ เพียงแต่พึงพอใจตามรูปลักษณ์ภายนอกเพียงเท่านั้น มิได้ตริตรองอย่างรอบคอบเสียแต่ประการใดเลย

๒) กรุณาพรหมวิหาร มีคุณลักษณะอันเป็นไปโดยอาการช่วยบรรเทาทุกข์แก่สัตว์ทั้งหลาย เป็นลักษณะ มีอันไม่นิ่งดูตายต่อทุกข์ของสัตว์อื่นเป็นกิจ มีการไม่เบียดเบียนสัตว์อื่นเป็นผลปรากฏ มีความระงับซึ่งการเบียดเบียนสัตว์เป็นสมบัติ มีการเกิดความโศกเศร้าเป็นความวิบัติของกรุณา^{๒๗} ดังนั้น ความกรุณา คือ ความไม่เบียดเบียนเป็นบรรทัดฐาน ส่วนความสุขเป็นรส ซึ่งผู้ปฏิบัติหน้าที่ในองค์กรนั้นควรมี เพราะถ้ามีแล้วผู้ปฏิบัติงานก็จะรู้ว่าไม่ควรเบียดเบียนเพื่อนร่วมงานจะได้ไม่ก่อให้เกิดปัญหาในองค์กรและถ้าผู้ปฏิบัติงานมีกรุณาแล้วก็จะนำความสุข ความสงบมาให้กับองค์กรเช่นเดียวกัน

^{๒๕} สวัสดิ์ ทองมีเพชร, การพัฒนาคุณธรรม, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๑), หน้า ๒๖.

^{๒๖} สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) ผู้แปล, คัมภีร์วิสุทธิมรรค, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๔๑), หน้า ๑๖๐.

^{๒๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖๑.

๓) มุทิตาพรหมวิหาร มีลักษณะเปรียบเหมือนมารดาบิดา ผู้มองดูบุตรน้อยคนเดียวของตน มีความชื่นชมและพูดว่า “สาธุ” ฉนั้นใด เมื่อเป็นเช่นนี้ ความสงบนิ่งแห่งจิตในมุทิตานี้เรียกว่าปัจจุภูฐาน ความชื่นชมเป็นลักษณะ ความไม่หวาดกลัวเป็นรส ความสิ้นไปแห่งความไม่ชอบเป็น ปทัฏฐานของมุทิตา^{๒๘} ดังนั้น มุทิตาพรหมวิหาร คือ ความชื่นชม ไม่ริษยา ในความสำเร็จของผู้อื่น ทั้งจะต้องเป็นผู้มีน้ำใจให้กับผู้ร่วมงานโดยไม่หวังสิ่งใด ทำด้วยความบริสุทธิ์ใจ ไม่อิจฉาอันเป็นลักษณะของมุทิตาอย่างแท้จริง

๔) อุเบกขาพรหมวิหาร มีคุณลักษณะอันเป็นไปโดยอาการเป็นกลางๆ ในสัตว์ทั้งหลาย เป็นลักษณะ มีอันเห็นภาวะที่สม่าเสมอกันในสัตว์ทั้งหลายเป็นกิจ อันสงบความเสียใจและความดีใจเป็นผลปรากฏ มีอันพิจารณาเห็นภาวะที่สัตว์ทั้งหลายเป็นผู้มีกรรมเป็นของแห่งตนเป็นบรรทัดฐาน ซึ่งมีอาการเป็นอย่างนี้ว่า สัตว์ทั้งหลายเป็นผู้มีกรรมเป็นของแห่งตน สัตว์เหล่านั้นจักได้ประสบความสุขก็ ดีจักพ้นจากทุกข์ก็ดี จักเสื่อมจากสมบัติก็ดี จักเสื่อมจากสมบัติที่ตนมีอยู่แล้วก็ดี เพราะความชอบใจของใครเล่า (นอกจากกรรมเท่านั้น) มีการสงบแห่งความเสียใจและความดีใจเป็นสมบัติ มีอันเกิดความเพิกเฉยเพราะความไม่รู้อันอาศัยกามคุณเป็นวิบัติของอุเบกขานี้^{๒๙} ฉะนั้น อุเบกขาพรหมวิหาร คือ ความวางเฉย ความมีความเป็นกลาง ปราศจากอคติและมีลักษณะอาการเป็นกลางๆ ในสรรพสัตว์ มีภาวะสม่าเสมอกันในสรรพสัตว์ สงบระงับความเสียใจและความดีใจ พิจารณาเห็นภาวะที่สรรพสัตว์ทั้งหลายเป็นผู้มีกรรมเป็นของๆ ตน นอกจากนี้ อุเบกขา มีความสงบแห่งความเสียใจและความดีใจเป็นสมบัติ มีอันเกิดความเพิกเฉย เพราะความไม่รู้ อันอาศัยกามคุณเป็นความวิบัติของอุเบกขานี้ มีการเสวยอารมณ์เป็นกลาง ๆ เป็นลักษณะ มีการไม่เข้าไปพอกพูน ไม่เกี่ยวข้องสัมพันธ์ธรรมเป็นรส มีความสงบเป็นปัจจุภูฐาน มีจิตที่ไม่มีปติเป็นปทัฏฐาน”^{๓๐}

๒.๒.๒ องค์ประกอบของพรหมวิหาร ๔

๑. สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน) ได้กล่าวอธิบายขยายความถึงองค์ประกอบของพรหมวิหารธรรม หรือพรหมวิหาร มี ๔ ประการ ไว้ดังนี้

๑) เมตตา เป็นเรื่องของจิตใจ เพราะเป็นความปรารถนา คือ ปรารถนาให้ผู้อื่นเป็นสุขไม่มีอะไรแตกต่างในความเป็นชีวิต ทั้งผู้อื่น สัตว์อื่นและตนเอง คือ ผู้ใดจะให้อะไรใคร ผู้นั้นจะต้องมีเสียก่อน ผู้ไม่มีจะให้ก็ให้ไม่ได้ จะปรารถนาให้ผู้อื่นเป็นสุขก็เช่นกัน ถ้าตนเองไม่เป็นสุขจะมีความสุขที่ไไหนไปแพ้ให้คนอื่น เมตตาที่ถูกต้องจะต้องออกจากใจที่อ่อนละมุน เป็นใจที่สงบจากความทุกข์ความร้อน สงบจากความโลภ ความโกรธ ความหลง ใจที่กำลังทุกข์ร้อนด้วยความโลภ ความโกรธ ความหลง จะไม่มีพลังเมตตาเลย ตรงกันข้ามกลับมีแต่ความไม่เมตตาแม้แต่กับตนเอง เพราะทำให้ตนเองร้อน ไม่มีความสุข คนใจดีคนเดียวสามารถทำให้เกิดความรุ่มเย็นเป็นสุขได้มากมาย เช่นเดียวกับคนไม่ดีคนเดียว ก็สามารถทำให้เกิดความทุกข์ความร้อนได้มากมาย เมตตาต้องอาศัยปัญญา เพราะปัญญาเท่านั้นที่จะช่วยพิจารณาได้ถูกต้อง ว่าควรแสดงเมตตาต่อผู้ใดอย่างไร เมื่อใดจึงจะเป็นคุณไม่เป็นโทษ

^{๒๘} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตโต) และคณะ, *วิมุตติมรรค*, หน้า ๑๘๑.

^{๒๙} สมเด็จพระพุทธจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) ผู้แปล, *คัมภีร์วิสุทธิมรรค*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๔๑), หน้า ๑๖๐.

^{๓๐} สมเด็จพระพุทธจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) ผู้แปล, *คัมภีร์วิสุทธิมรรค*, หน้า ๑๘๑.

การลงโทษบุตรธิดา กระทำผิดเพื่อให้สำนึก ก็เป็นเมตตากรุณาของมารดาบิดา การไม่ลงโทษกลับเป็นการไม่เมตตากรุณา

๒) กรุณา เป็นเรื่องทางกาย เพราะเป็นเรื่องการช่วยเหลือ คือ ช่วยให้พ้นทุกข์ มีทั้งทุกข์กายทุกข์ใจ แต่ที่จริงเมตตาและกรุณาไปด้วยกันแยกกันไม่ออกที่เป็นธรรม เป็นพรหมวิหารธรรมอย่างยิ่ง คือ ช่วยให้พ้นทุกข์ทางใจ เห็นใครทุกข์ อย่างนี้ดูตาย ทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดเพื่อช่วย นั่นคือกรุณา ช่วยให้พ้นทุกข์และต้องช่วยให้ถูก อย่างให้ผิดศีล อย่าให้เป็นการเบียดเบียนใครดัง พระพุทธองค์ทรงกล่าวไว้ว่า “การให้ธรรมทานชนะการให้ทั้งปวง” คือเป็นการช่วยที่เหนือการช่วย ทั้งปวง เป็นการช่วยให้พ้นทุกข์ทางใจ ใจที่มีธรรมเพียงไรจะพ้นจากความทุกข์มีความสงบสุขเยือกเย็นเพียงนั้น ผู้ใช้ธรรมคือปฏิบัติเป็นตัวอย่าง ให้เห็น บอกเล่า สั่งสอนอบรมให้เกิดธรรม

๓) มุทิตา คือ พลอยยินดีด้วยกับตนเองและผู้อื่นได้ดีมีสุข ซึ่งจะนำไปสู่ความดีอีกชั้นหนึ่ง ถ้ารู้จักคิดให้ถูก ให้รู้จักตั้งใจสงวนรักษาความดีความสุขที่ได้นั้นไว้และเพิ่มพูนให้ยิ่งขึ้นไม่ทะเลาะทะเลาะกันให้ยิ่งขึ้นจนเกินไป เช่นได้ดีเพียงนั้นแล้วก็ยินดีกับการได้ดีเพียงนั้นของตน อย่าไม่พอใจ เพราะต้องการยิ่งไปกว่านั้น การพลอยยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดีมีสุข ผลดีที่จะเกิดขึ้นนั้นเราเองจะเป็นผู้ได้รับก่อนใครทั้งหมด ความพลอยยินดีด้วยความริษยาให้ความร้อนเย็นผัดกันขณะที่ใจเกิดความยินดีเราเองนั้นแหละสบาย ขณะที่ใจเกิดความยินร้ายริษยา เราเองนั้นแหละทุกข์ร้อน ฉะนั้น การพลอยยินดีด้วยเมื่อผู้อื่นได้ดีมีสุขจึงเป็นสิ่งที่ควร

๔) อุเบกขา คือ วางใจเฉย วางใจเป็นกลาง ไม่ยินดียินร้าย เมื่อสุขวิสัยจะเมตตากรุณาได้แล้ว ก็ยังไม่เกิดผลดี ยังช่วยให้เขาเป็นสุข พ้นจากความทุกข์ไม่ได้ จึงใช้อุเบกขาปลงใจลงให้ได้ว่าทำได้สุดความสามารถแล้ว ได้เมตตากรุณาถูกต้องแล้ว ผลเป็นเช่นไรก็จำต้องอุเบกขา ถ้าไม่อุเบกขา ปลงใจให้ดีขึ้นร้อนเร่าเพราะปรารถนาจะช่วยเขาให้ได้ผล เช่นนี้เป็นกรณีเป็นการขาดเมตตากรุณาในตนเอง^{๓๑}

๒. พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึง องค์ประกอบของพรหมวิหารธรรม หรือพรหมวิหารมี ๔ ประการ คือ

๑) เมตตา หมายถึง ความรักใคร่ ปรารถนาดีอยากให้เขามีความสุข มีจิตอันแผ่เมตรีและคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์สัตว์ทั่วหน้า

๒) กรุณา หมายถึง ความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ ใฝ่ใจในอันที่จะปลดปล่อยบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์

๓) มุทิตา หมายถึง ความยินดี ในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข มีจิตผ่องใสบันเทิง ประกอบด้วยอาการแช่มชื่นเบิกบานอยู่เสมอ ต่อสัตว์ทั้งหลายผู้ดำรงชีวิตตามปกติสุข พลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้ดีมีสุข เจริญงอกงามยิ่งขึ้นไป

๔) อุเบกขา หมายถึง ความวางใจเป็นกลาง อันจะให้ผู้ดำรงอยู่ในธรรมที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา คือ มีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรมดุจตาชั่ง ไม่เอนเอียงด้วยรักและชัง พิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลายกระทำแล้ว อันควรได้รับผลดีหรือชั่ว สมควรแก่เหตุอันตนประกอบ พร้อมทั้งจะวินิจฉัยและ

^{๓๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔.

ปฏิบัติไปตามธรรม รวมทั้ง รู้จักวางเฉยสงบใจมอง ในเมื่อไม่มีกิจการทำ เพราะเขารับผิดชอบตนได้ดีแล้ว เขาสมควรรับผิดชอบตนเอง หรือเขาควรได้รับผลอันสมกับความรับผิดชอบของตน^{๓๒}

๓. พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) ได้อธิบายขยายความถึงองค์ประกอบของพรหมวิหารธรรมหรือ พรหมวิหารมี ๔ ประการ ไว้ดังนี้^{๓๓}

๑) เมตตา ความจริงใจ ความรัก ความปรารถนาดีต่อผู้อื่น ไม่มีเล่ห์เหลี่ยม ดูได้จากสีหน้าที่บ่งบอก คือ ยิ้มแย้มแจ่มใสและดูจากการกระทำที่มุ่งหวังให้ผู้อื่นมีดียิ่งขึ้นไป

๒) กรุณา ความสงสาร ความเห็นอกเห็นใจต่อเพื่อนมนุษย์ร่วมโลก ยามเห็นผู้อื่นมีความลำบากก็ทนอยู่ไม่ได้ ต้องแสดงออกมาด้วยการเข้าช่วยเหลือเจือจุน ด้วยความเต็มใจเสมอ ในทำนองสุขก็สุขด้วย นันทิเยว

๓) มุทิตา ความชื่นชมยินดีในความสำเร็จสมหวังของผู้อื่น ไม่แสดงความอิจฉาริษยาด้วยการทอดูทวนเห็นคนที่เขาดีกว่าตัวไม่ได้ ดูได้จากการไปแสดงไมตรีจิตต่อบุคคลอื่นหรือชื่นชมต่อความสำเร็จของผู้อื่นโดยไม่ต้องบังคับใจ

๔) อุเบกขา ความวางเฉยในเมื่อไม่อาจจะช่วยเหลือเขาได้ไม่ทับถมซ้ำเติมและเมื่อผู้อื่นผิดพลาดหรือได้รับความวิบัติ ไม่แสดงอาการสมน้ำหน้าเมื่อเขาพลาดเป็นต้น

๔. สมเด็จพระศรีนครินทร์ราชบรมราชชนนี ได้ตรัสถึง องค์ประกอบของพรหมวิหารธรรมหรือ พรหมวิหารมี ๔ ประการ ความหมาย ลักษณะรูปแบบวิธีการที่แสดงออกรวมถึงอานิสงส์ ไว้ดังนี้^{๓๔}

๑) เมตตา คือ ภาวะของจิตที่มีเอื้อโยไมตรีจิตคิดเกื้อกูลด้วยประโยชน์ปราศจากอาฆาตพยาบาท ซึ่งเครียด โกรธแค้น แสดงออกทางสีหน้าและสายตาที่สงบแจ่มชื่น มองด้วยสายตาอันแสดงถึงใจที่เอิบอาบด้วยความปรารถนาดีให้มีความสุข ปราศจากความมุ่งร้ายที่เป็นภัยเวรทั้งปวง เมตตานี้เป็นพรหมวิหารธรรมข้อหนึ่งที่พึงอบรมให้มีขึ้นภายในจิต วิธีอบรมคือ ระวังใจมิให้โกรธแค้น ชัดเคืองอาฆาตพยาบาท เมื่อภาวะของจิตเช่นนั้นเกิดขึ้นก็พยายามสงบระงับเสีย หัดคิดว่าตัวเองรักสุขต้องการความสุขฉันใด คนอื่นสัตว์อื่นทั้งปวงก็ฉันนั้น เมื่อทำความสงบอาฆาตพยาบาทและทำไมตรีจิตมิตรใจให้เกิดขึ้นได้แล้ว ควรหัดแผ่จิตเช่นนี้ออกไปแก่คนอื่นสัตว์อื่น โดยเจาะจงหรือไม่เจาะจงทั่วไป ด้วยใจที่คิดปรารถนาสุขประโยชน์ดังเช่น คิดว่า “จงอย่ามีเวร อย่ามีเบียดเบียน อย่ามีทุกข์ มีสุขรักภักดีตนให้สวัสดิ์เกิด” ภาวะของจิตที่มีความรักใคร่ปรารถนาให้เป็นสุข ย่อมมีอยู่ในตนและในคนที่เป็นที่รักอยู่เป็นปรกติ แต่ยังมีเจือด้วยราคะเสนหาบ้าง เจือด้วยอาฆาตพยาบาทในผู้อื่นสัตว์อื่นบ้างนี้ จึงนับว่าเป็นภาวะของจิตที่เป็นสามัญธรรมดา พระบรมศาสดาทรงสั่งสอนธรรมให้ปรับปรุงสิ่งที่มีอยู่เป็นสามัญธรรมดาให้เป็นธรรม คือ เป็นคนเกื้อกูลขึ้นมา คือ ให้รักใคร่ปรารถนาสุขดังกล่าวให้เป็นคุณอันบริสุทธิ์ที่เกื้อกูลกว้างขวางออกไป มิให้คับแคบเฉพาะตนและคนซึ่งเป็นที่รักในวงแคบของตนหรือ

^{๓๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, หน้า ๑๒๔.

^{๓๓} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), *พระในบ้าน*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เลี้ยงชีพ, ๒๕๔๓), หน้า ๘-๙.

^{๓๔} สมเด็จพระศรีนครินทร์ราชบรมราชชนนี, *รวมธรรมะ*, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่งจำกัด, ๒๕๓๙), หน้า ๑๙๕-๒๐๔.

จำเพาะพวกของตน แต่ให้แผ่กว้างออกไปตลอดจนถึงไม่จำกัดไม่มีประมาณ และให้ปราศจากอาฆาตพยาบาท ทั้งให้บริสุทธิ์จากราคะ สีนหาด้วย เพราะอาฆาตพยาบาทที่เป็นศัตรูที่ห่างของเมตตา ราคะ สีนหาเป็นศัตรูที่ใกล้ของเมตตา ความรักใคร่ที่เป็นสามัญธรรมดาของโลกย่อมเจือด้วยสิ่งทั้งสองนั้น ทางปฏิบัติอบรมจึงต้องอบรมสิ่งที่มีอยู่เป็นธรรมดาโลกให้เป็นธรรมขึ้นมา ให้เป็นเครื่องคุ้มครองโลก ดังภาษิตที่ว่า “โลโกปตถณภิกกา เมตตา เมตตาดธรรมเป็นเครื่องคุ้มครองโลก” ฉะนั้น จึงได้มีพุทธสุภาษิตตรัสสอนไว้ให้ยกตนเป็นพยานหรือเป็นอุปมาแปลความหมายว่า “ตนเองหาคิดค้นด้วยใจไปทั่วทุกทิศ ก็ไม่พบว่าใครจะเป็นที่รักไปกว่าตนในที่ไหนๆ ตนของคนอื่นทั้งหลายก็เป็นที่รักมากมายของเขาเหมือนอย่างนั้น เพราะเหตุนั้นผู้ที่รักตนจึงไม่ควรเบียดเบียนผู้อื่น” และให้ยกตนที่เป็นที่รักเป็นอุปมาว่า “พึงแผ่จิตถึงสัตว์ทั้งปวงด้วยเมตตา เหมือนอย่างเห็นคนผู้เป็นที่รักเป็นที่ชอบใจแล้วเกิดไมตรีจิตมิตรรักใคร่ฉะนั้น” ดังนั้นจึงควรหัดแผ่เมตตาเข้ามาให้ตนเองก่อน แล้วจึงแผ่ไปให้คนอื่น ตั้งต้นแก่คนที่เป็นที่รัก เพราะจะแผ่ไปง่าย แล้วจึงแผ่ไปในคนที่เป็นคนกลางๆ แล้วจึงแผ่ไปในคนที่ศัตรูไม่ชอบใจกันและให้เว้นคนที่จะก่อให้เกิดโรคาสีนหาแก่คนที่ตายไปแล้ว การแผ่เข้ามาในตนเองจะต้องมีตนเป็นพยานอ้างอิงดังกล่าวข้างต้น พิจารณาจะเห็นได้ว่าตนเองจะต้องมีสุขเพราะจิตใจสงบปราศจากอาฆาตพยาบาทเสียก่อน อาฆาตพยาบาทนั้นเหมือนไฟที่เผาใจตนเองให้ร้อน และแผ่ความร้อนไปถึงคนอื่นด้วย ฉะนั้น ตนเองจึงเป็นบุคคลที่ควรเมตตาและแผ่เมตตาเข้ามาดับไฟที่เผาใจนี้ลงเสียก่อน ประพรมลงไปด้วยน้ำคือ เมตตาซึ่งควรที่จะเปลี่ยนจิตใจภาวะที่ร้อนมาสู่ภาวะที่เย็นสนิทด้วยมิตรภาพไมตรี เมตตาจึงเป็นธรรมเครื่องที่ใจตนเองให้อยู่เป็นสุขและแผ่ความเย็นความสุขออกไปถึงผู้อื่นอีกด้วยเมตตาไม่เพียงมีขอบเขต ไม่เพียงมีระยะเวลา ไม่ว่าจะอยู่ในฐานะเช่นไร ณ ที่แห่งใด ในกาลไหน เมตตาพึงมีได้อย่างเต็มเปี่ยมโดยปราศจากเพราะเมตตาไม่จำเป็นต้องอาศัยทรัพย์สินสิ่งของ เมตตาเป็นเรื่องของจิตใจโดยบริสุทธิ์แท้ เมื่อมีจิตใจก็มีเมตตาได้ด้วยกันทุกคนและพึงมีเมตตาอย่างยิ่งด้วยกันทุกคน เพราะไม่เป็นการต้องลงทุนลงแรงอย่างใดเลย เพียงแต่น้อมใจลงให้อ่อนละมุน ไม่ใจแข็งใจดำ แม้เมื่อรู้เห็นอยู่ว่าเขาเป็นทุกข์ เพียงแต่น้อมใจลงปรารถนาให้เขาเป็นสุขโดยทั่วกันเท่านั้นเองก็เป็น การแสดงเมตตาแล้ว

๒) กรุณา คือ ภาวะจิตที่หวั่นไหวไปเพราะความทุกข์ร้อนของผู้อื่น เหมือนอย่างถ้าซื้อได้ก็จะซื้อความทุกข์ของเขา คือ จะช่วยทำความทุกข์ของเขาให้หมดสิ้นไป จึงมีโอกาสที่ทนเฉยอยู่ไม่ได้ ต้องชวนช่วยช่วยเหลือเพื่อบำบัดความทุกข์ ปราศจากความคิดเบียดเบียนซ้ำเติมใครเป็นพรหมวิหารธรรมอีกข้อหนึ่งที่พึงอบรมให้มีในจิต วิธีอบรมคือ ระวังใจไม่ให้คิดเบียดเบียนใครและหัดใจให้คิดว่าเมื่อตนเองมีทุกข์ก็ต้องการความช่วยเหลือฉนั้นใด ผู้อื่นสัตว์อื่นก็ฉนั้นนั่น ดังนี้แล้วก็หัดใจให้ไม่นั่งดูตาดูตาให้ชวนช่วยเปลี่ยนทุกข์ของผู้อื่นตามความสามารถหรือตามที่ควรจะทำได้ หัดแผ่จิตใจที่กรุณาออกไปแก่คนและสัตว์ทั้งหลายโดยเจาะจง หรือโดยไม่เจาะจงทั่วไป ด้วยความคิดว่า “จงพ้นความทุกข์เดือดร้อน ฉะนั้น” ภาวะของจิตใจที่ต้องการความช่วยเหลือในเมื่อมีทุกข์ ย่อมมีอยู่เป็นสามัญธรรมดาแต่ยังเจือด้วยวิหิงสา คือ ความคิดเบียดเบียนผู้อื่นสัตว์อื่นเพื่อให้ตนพ้นทุกข์ และยังความโศกโทมนัสเมื่อใดเห็นทุกข์ของคนผู้เป็นที่รัก เพราะเป็นภาวะของจิตที่คับแคบต้องการให้ตนเองและคนผู้เป็นที่รักของตนพ้นทุกข์เท่านั้น พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนให้ปฏิบัติอบรมปรับปรุงภาวะที่มีอยู่ให้เป็นธรรมขึ้น มิให้คับแคบเฉพาะตนและผู้ที่ยึดรักหรือจำเพาะพวกของตน แต่ให้แผ่กว้างออกไปตลอด

จนถึงไม่มีจำกัดไม่มีประมาณ และให้ปราศจากวิหิงสาความเบียดเบียน และให้ความสงบโศโกโหมนัส ในเพราะทุกข์ของคนที่เป็นที่รักด้วย เพราะว่าวิหิงสาเป็นศัตรูที่ห่างของกรุณาส่วนความโศโกโหมนัส เป็นศัตรูที่ใกล้ของกรุณา จึงได้มีพุทธภาษิตตรัสสอนไว้ให้ยกตนเป็นพยานหรือเป็นอุปมาเช่นเดียวกับ ในข้อเมตตาและให้ยกคนตกยากเป็นอุปมาว่า “พึงแผ่จิตถึงสัตว์ทั้งปวงด้วยความกรุณาเหมือนอย่าง เห็นคนตกยากมีความลำบากก็เกิดความกรุณาขึ้น ฉะนั้น”

๓) มุทิตา คือ ภาวะของจิตที่บันเทิงยินดีในเมื่อผู้อื่นได้รับความสุขความเจริญด้วยสมบัติ ต่าง ๆ ปราศจากความริษยาเห็นใครพรั่งพร้อมด้วยสมบัติก็พลอยมีมุทิตาด้วย ตัดความยินดีร้ายไม่ยินดี ด้วยเหตุที่ริษยาเสียได้ มุทิตานี้เป็นพรหมวิหารธรรมอีกข้อหนึ่งที่พึงอบรมให้มีขึ้นในจิต วิธีอบรม คือ ระวังใจมิให้ริษยาในเมื่อได้เห็นได้ทราบสมบัติ คือ ความพรั่งพร้อมต่าง ๆ ของผู้อื่นเมื่อความริษยา เกิดขึ้นก็พยายามระวังเสีย หัดคิดว่าตนเองมีความยินดีเมื่อได้สมบัติที่ชอบใจอย่างใดอย่างหนึ่ง เมื่อคน อื่นเขาได้จึงไปริษยาเขา ควรจะพลอยยินดีกับเขา พิจารณาให้เห็นโทษของความริษยา เช่นว่า “อรรถิ โลกนาสิกา ความริษยาเป็นเหตุทำลายโลก เมื่อทำมุทิตาจิตให้เกิดขึ้นได้ ก็หัดแผ่เช่นนี้ออกไปแก่คน สัตว์อื่นโดยเจาะจงหรือไม่เจาะจงทั่วไปด้วยความคิดว่า จงอย่าวิบัติจากสิ่งที่ได้แล้ว ฉะนั้น” ภาวะ ของจิตที่ยินดีในเวลาได้สมบัติต่าง ๆ ย่อมมีอยู่ในเมื่อตนหรือคนเป็นที่รักได้สมบัติที่ตนได้ก็ยังมีโสมนัส เจือตณหา พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนให้ปรับปรุงภาวะที่เป็นอยู่ให้เป็นธรรมขึ้นคือ ให้เป็นคุณอันบริสุทธิ์ ที่เกื้อกูลกว้างขวางออกไป มิให้คับแคบเฉพาะตนและผู้ที่ยืนรักเท่านั้นแต่ให้กว้างออกไปตลอดจนถึง ไม่มีจำกัด ไม่มีประมาณ โดยให้ปราศจากริษยา ทั้งปราศจากโสมนัสที่เจือกิเลสตณหาด้วย เพราะว่า ริษยาเป็นศัตรูที่ห่างของมุทิตา ส่วนความโสมนัสเป็นศัตรูที่ใกล้ของมุทิตา ฉะนั้นก็พึงยกตนขึ้นเป็น พยานหรือเป็นอุปมาเช่นเดียวกับในสองข้อข้างต้น และยกให้บุคคลผู้เป็นที่รักขึ้นเป็นพยานหรือเป็น อุปมาดังพระพุทธสุภาษิตที่ตรัสสอนไว้ว่า “พึงแผ่จิตถึงสัตว์ทั้งปวงด้วยมุทิตาเหมือนอย่างเห็นบุคคลผู้ เป็นที่รักเป็นที่พอใจกับบันเทิงยินดีฉะนั้น”

๔) อุเบกขา คือ ภาวะของจิตที่มีอาการเป็นกลาง เห็นเสมอกันในสัตว์บุคคลทั้งหลายใน คราวสอง คือ ในคราวประสบสมบัติและในคราวประสบวิบัติ ก็ไม่ยินดียินดีร้ายมองเห็นว่าทุกๆคนมี กรรมที่ทำไว้เป็นของของตน จะมีสุข จะพ้นจากทุกข์ จะไม่เสื่อมจากสมบัติที่ได้ก็เพราะกรรมจึงวาง เฉยได้คือ วาง ได้แก่ไม่ยึดถือไว้ วางลงได้ เฉย คือ ไม่จัดแจงวุ่นวายปล่อยให้ไปไปตามกรรมหรือตาม กำหนดของกรรม อุเบกขานี้เป็นพรหมวิหารธรรมอีกข้อหนึ่งซึ่งเป็นข้อสุดท้ายที่พึงอบรมให้มีขึ้นในจิต วิธีอบรม คือ ระมัดระวังใจมิให้ขึ้นลงด้วยความยินดียินดีร้ายทั้งในคราวประสบสมบัติทั้งในคราวประสบ วิบัติเมื่อภาวะของจิตเช่นนั้นเกิดขึ้นก็พยายามระวังใจหัดคิดถึงกรรมและผลของกรรม หัดคิดวางลงไป ให้แก่กรรม เหมือนอย่างให้กรรมรับผิดชอบเอาไปเสีย เมื่อทำจิตให้อุเบกขาได้ก็หัดแผ่จิตเช่นนี้ออกไป แก่คนอื่นสัตว์อื่น โดยเจาะจงหรือไม่เจาะจงทั่วไปด้วยความคิดว่า “ทุกสัตว์บุคคลมีกรรมเป็นของ ตน เป็นทายาทรับผลกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่อาศัย ทำกรรมอันใด ไว้ดีหรือชั่วก็ต้องรับผลกรรมของ กรรมนั้น” ภาวะจิตเป็นอุเบกขานี้ ย่อมมีอยู่เป็นสามัญธรรมดาใน เวลาปกติ ยังไม่มีอะไรมาทำให้เกิดความยินดียินดีร้าย แต่ยังเจือด้วยความไม่รู้ (อัญญาณ) และจะ เปลี่ยนไปเป็นความยินดียินดีร้ายขึ้นได้โดยง่าย พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนให้ปรับปรุงภาวะที่มีอยู่ให้เป็น ธรรมมากขึ้น คือ ให้เป็นคุณอันบริสุทธิ์ที่เกื้อกูลกว้างขวางออกไป มิใช่ในเวลาที่ไม่มีการอะไรมา

กระทบจิตเท่านั้น แม้มีเรื่องมากกระทบจิตให้อินดียินร้ายก็จะระงับได้ ทำให้สงบเป็นอุเบกขาได้ด้วยความรู้ (ญาณ) เพราะความยินดี (ราคะ) และความยินร้าย (ปฏิฆะ) เป็นศัตรูที่ห่างของอุเบกขา ส่วนอุเบกขาด้วยความไม่รู้ (อัญญาณูเบกขา) เป็นศัตรูที่อยู่ใกล้ของอุเบกขา ฉะนั้น พึงยกตนขึ้นเป็นพยานหรืออุปมา ดังเช่นว่า ตนไม่ชอบให้ใครอื่นเพิ่งเล็งชอบใจอยากได้อะไรของตนและไม่ชอบให้ใครอื่นหมายมั่นปองร้ายฉันใด ตนก็ไม่ควรไปคิดยินดียินร้ายดั่งนั้นแก่คนอื่น ควรจะมีใจมัธยัสต์คือกลางเป็นฉันนั้นและให้ยกบุคคลที่เป็นกลางๆขึ้นเป็นอุปมา ดังพระพุทธศาสนสุภาษิตไว้ว่า “พึงแผ่จิตถึงสัตว์ทั้งปวงด้วยอุเบกขา เหมือนอย่างเห็นบุคคลผู้มีใจเป็นที่ชอบใจ มีใจเป็นที่ไม่ชอบใจก็มีอุเบกขา ฉะนั้น” พรหมวิหารทั้ง ๔ ประการนี้ ผู้ปฏิบัติควรยึดปฏิบัติ โดยเริ่มแรกให้ปฏิบัติด้วยจิตคิดเกื้อกูลแผ่ออกไปในสัตว์บุคคลทั้งหลาย คือ เมตตา ซึ่งมีอาการเป็นความคิดเกื้อกูลต่อผู้อื่นจากนั้นเมื่อได้เห็นหรือได้ยินหรือได้คิดว่าเขามีความทุกข์เดือดร้อนก็ปฏิบัติช่วยบำบัดทุกข์ให้ คือกรุณา ซึ่งมีอาการช่วยบำบัดทุกข์จากนั้นครั้นได้เห็นมีความสุขไม่มีทุกข์ก็พลอยยินดีบันเทิงใจ คือมุทิตา ซึ่งมีอาการพลอยยินดีและเพราะไม่มีกิจที่ควรจะทำต่อไปนั้นอุเบกขา คือ อยู่ดูเฉย ๆ คือ อุเบกขาซึ่งมีอาการมัธยัสต์เป็นกลาง

๕. วรญา ทองอุ้น ได้นำมาอธิบายแต่ละองค์ประกอบในแง่ของการนำไปในการสร้างสัมพันธที่ดีในองค์กร ได้สรุปถึงองค์ประกอบของพรหมวิหารธรรมหรือ พรหมวิหารมี ๔ ประการ ไว้ดังนี้^{๓๕}

๑) เมตตา (Loving Kindness) มีความรักใคร่ปรารถนาที่จะให้เป็นสุข หมายถึง พฤติกรรมมีความหวังดีเพื่อนให้ผู้อื่นมีความสุข มีจิตใจแผ่ไม่ตรีจิต สนับสนุนกับผู้น้อย หวังความดีงามแก่เขา อยากให้เขามีความสุข ไม่อยากให้มีอันตรายจากความอาฆาตบาดหมางใจกันปรารถนาให้มีสามัคคีกลมเกลียวกัน เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน หวังให้เขาเจริญด้วยความรู้ความสามารถอันเป็นทางให้เกิด ลาภ ยศ และชื่อเสียง รักษาตนให้ได้รับความสุขโดยสวัสดิภาพเมตตาธรรมเป็นเครื่องบำรุงอหยาตัย ร้อยใจให้จิตคิดเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน ชำระล้างเสียซึ่งมลทินคือ ความพยาบาท ความเห็นแก่ได้ ความเห็นแก่ตัว ความเห็นแก่ประโยชน์ ถัดดวงจิตมีเมตตาแล้ว จะป้องกันความคิดวิปริตในทางทำลายให้ร้ายป้ายสีในทางเสียหาย ไม่เป็นความจริงได้สังคมก็จะอยู่เป็นสุข^{๓๖}

๒) กรุณา (Compassion) มีความสงสาร คิดจะช่วยให้พ้นทุกข์ หมายถึง พฤติกรรมหวังดีเมื่อเห็นผู้อื่นมีความทุกข์ร้อน ตกทุกข์ได้ยาก ก็รู้สึกสงสาร หวังใจไปตามเมื่อเห็นเขามีความทุกข์ กรุณาธรรมเป็นเครื่องปราบปรามจิตใจไม่ให้คิดเบียดเบียนคนอื่นให้ได้รับความลำบากในการกระทำ งาน กิจกรรมต่างๆย่อมมีความลำบากทั้งกายและใจ จึงมีความเห็นใจ พลอยหาวิธีไม่ให้เกิดความลำบากแก่ผู้ทำงาน ด้วยการอำนวยความสะดวก สนับสนุน อุปการณณ์ เครื่องมือ ให้เต็มกำลังในการทำงาน

๓) มุทิตา (Sympathetic Joy) มีความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี หมายถึง ความชื่นบานในเวลาผู้อื่นได้รับความดี เมื่อเขามีความเจริญด้วยความรู้ความสามารถ เจริญด้วย ลาภ ยศ และชื่อเสียง

^{๓๕} วรญา ทองอุ้น, **มนุษย์สัมพันธ์ในองค์กร**, (สุรินทร์: มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, ๒๕๔๘), หน้า ๒๑๐-๒๑๒.

^{๓๖} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, **พุทธศาสนสุภาษิต เล่ม ๑**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๗), หน้า ๕๒.

พลอยชื่นชมยินดีตามด้วยคุณธรรม มุทิตาธรรมเมื่ออยู่ในดวงจิตผู้ใด ผู้นั้นย่อมปราบปรามซึ่งความริษยา อิจฉาริษยาในคุณงามความดีของผู้อื่นเมื่อผู้อื่นได้รับความดี อุดรชนไม่ได้ เราร้อน ชุ่นเคือง หงุดหงิด งุ่นง่าน ความอิจฉาริษยาเป็นโทษทำลายความสามัคคีความเจริญของหมู่คณะ เมื่อเกิดขึ้นย่อมชักนำจิตให้วิปริตไปต่าง ๆ นานา คิดแต่อุบายในการทำลาย ยุยงให้เสียหาย แม้เหตุแห่งความไม่เป็นที่จริง มีแต่มุทิตาธรรมที่ปราบปรามความอิจฉาริษยาของคนในสังคมในองค์กรได้ เมื่อมีมุทิตาย่อมได้รับความนิยมนับถือ จึงเป็นคุณธรรมที่ควรปลูกฝังให้มีในใจของบุคลากร ในหน่วยงานของทุกหน่วยงาน

๔) อุเบกขา (Equanimity) มีการวางตนเป็นกลาง มีความวางเฉย ไม่เสียใจ ไม่ดีใจ เมื่อสถานการณ์ไม่เอื้อที่จะแสดงพฤติกรรมตามคุณธรรมความมีเมตตา กรุณา และมุทิตาจิตได้ อุเบกขาธรรมเป็นคุณธรรมของ ผู้ใหญ่ ผู้นำ หัวหน้างาน ที่ปกครองพนักงาน เจ้าหน้าที่ หมู่คณะที่ต้องประพฤติดอย่างสม่ำเสมอ เมื่อมีผู้ประพฤติดอย่างสม่ำเสมอ เมื่อมีผู้ประพฤติดก็ไม่ต้องขมขยงสรรเสริญคุณงามความดีของเขา แต่เมื่อมีผู้ประพฤติดไม่ดีก็ต้องถูกตำหนิ ลงโทษตามกรณีของความผิดไม่ตัดสินเอนเอียงเพราะอำนาจอคติที่ผิดๆ นี้คือ พฤติกรรมการมีอุเบกขาธรรมสรุปได้ว่า ผู้มีพรหมวิหารที่แท้จริงต้องประกอบด้วยเป็นบุคคลผู้มีเมตตา กรุณา มุทิตาทั้งเมตตา กรุณา มุทิตาดังกล่าวข้างต้นทั้งสามประการนั้นต้องประกอบด้วย อุเบกขา ทั้งสิ้นและต้องมีอุเบกขาเป็นตัวกำกับอีกครั้งหนึ่ง หากบุคคลผู้ใดไม่มีเมตตา กรุณา จิตใจก็จะโหดเหี้ยม ไม่มีมุทิตาจิตก็อิจฉาริษยา ไม่มีอุเบกขาเขาก็ไม่รู้จักการวางเฉย ไม่รู้จักปล่อยวาง มีแต่ความยึดมั่นถือมั่น ทั้งหลายเหล่านี้ล้วนทำให้จิตใจไม่มีความสงบปกติสุข ไม่เป็นที่พึงปรารถนาถึงพร้อมด้วยพรหมวิหารธรรมทั้ง ๔ ประการได้ยาก แต่ถ้าปฏิบัติได้ถึงพร้อมด้วยเมตตา กรุณา มุทิตาอุเบกขา ผู้นั้นย่อมจะเป็นผู้ถึงพร้อมซึ่งพรหมวิหารที่ถูกต้องแท้จริงและบริบูรณ์ จะก่อให้เกิดคุณประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติทั้งส่วนตัว และส่วนรวม

สรุปได้ว่า **องค์ประกอบของพรหมวิหาร ๔** ได้แก่ เมตตา คือมีความปรารถนาดีต่อผู้อื่นด้วยความจริงใจ มีความหวังดีเพื่อให้ผู้อื่นมีความสุข แผ่เมตริจิตต่อผู้อื่น กรุณา คือ มีความสงสารให้ความช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์ ไม่เบียดเบียนคนอื่น มุทิตา คือ มีความยินดีในความสำเร็จและความสุขของผู้อื่น ไม่อิจฉาริษยากัน รู้โทษของความริษยาที่เป็นเหตุทำลายกัน อุเบกขา คือ การวางตนเป็นกลาง วางเฉย พิจารณาเห็นสิ่งต่างๆ ด้วยปัญญา มีจิตที่ตรงเที่ยงธรรม ไม่ยึดมั่นถือมั่น ทำให้จิตใจมีความสงบสุข ถ้าปฏิบัติได้ย่อมจะเป็นผู้ถึงพร้อมซึ่งพรหมวิหารที่ถูกต้องแท้จริงและบริบูรณ์ ก่อให้เกิดคุณประโยชน์แก่ตนเอง ผู้อื่นและสังคม

๒.๓ หลักปฏิบัติในการนำพรหมวิหาร ๔ ช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์

๒.๓.๑ เมตตา

เมื่อพิจารณา คุณลักษณะขององค์ประกอบของพรหมวิหาร ๔ ด้านความเมตตา แสดงให้เห็นว่าความเมตตานั้นมีพื้นฐานจากการใช้เมตตาในสิ่งๆ ที่ถูกต้องดีงาม เพราะเมื่อใช้ไม่เหมาะสมย่อมก่อให้เกิดโทษได้ เมื่อเป็นเช่นนี้การให้ความรักความปรารถนาดีแก่บุคคลใด การสร้างความพร้อมที่ถูกต้องคือการสร้างที่มิจุดเริ่มต้นที่ตัวเรานั้นเอง และเมื่อบุคคลสามารถพัฒนาตนเองให้เต็มไปด้วยเมตตาแล้วนั้นก็หมายความว่า บุคคลมีธรรมของผู้ใหญ่ ที่ใหญ่ในคุณงามความดี ซึ่งผู้ใหญ่นี้ไม่ใช่ใหญ่อย่าง

เข้าใจกันอย่างสามัญแต่ใหญ่อย่างประเสริฐ คือมีจิตใจกว้างขวาง หรือยิ่งใหญ่ด้วยคุณธรรมความดีงาม^{๓๗} และเมื่อมีการใช้ออกไป ย่อมก่อให้เกิดสันติสุข ความปรองดองความสามัคคี ความมีเอกภาพในสังคม อย่างไรก็ตาม เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็น ในที่นี้ ผู้ศึกษาจะมุ่งกล่าวถึงผลดีของการใช้เมตตาพรหมวิหารในทางที่ถูกและที่ผิดดังนี้ คือ

๑) การใช้เมตตาพรหมวิหารในทางที่ถูก คือ การกระทำด้วยความปรารถนาดี ด้วยความรู้สึกที่บริสุทธิ์ ไม่มีการหวังผลใดๆ ตอบแทน แต่มุ่งหวังให้ผู้อื่นมีความสุข เช่น มีความรู้สึกที่มุ่งไปในทางเสียสละ ทำสังคัมสงเคราะห์ บริจาค การให้ทาน นอกจากนี้ ยังก่อให้เกิดผลดีกับตนดังพุทธพจน์ว่า “...ผลอันเกิดจากเมตตา มีมากมายมหาศาลเป็นต้น”^{๓๘} อนึ่ง “ผู้ใดเจริญเมตตาในยามเข้าในยามเที่ยงในยามเย็น โดยที่สุกซั้วกาลหยदन้ำนมแห่งแม่โคยังมีผลมากกว่าทานที่บุคคลให้แล้วในวันหนึ่ง”^{๓๙} ด้วยเหตุนี้การเจริญเมตตาพรหมวิหาร เท่ากับว่า เป็นผู้สร้างคุณประโยชน์และอภิบาลโลก ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น

๒) การใช้เมตตาพรหมวิหารในทางที่ผิด คือ การนำหลักพรหมวิหารเมตตานั้นไปใช้แบบผิดๆ คือ เมตตาที่มีแต่พวกพ้องของตนจำเพาะแก่พวกตน แสวงหาเอื้อประโยชน์ให้กับพวกพ้อง โดยไม่ได้พิจารณาว่าใครเดือดร้อนบ้าง เป็นความหลงผิดและเป็นที่มาของการสร้างความเหลื่อมล้ำในสังคมการทำลายล้างสังคม ทำลายผู้อื่นหรือคนรอบข้างให้เกิดความเดือดร้อน คือทำอย่างไรความเมตตาปราณีคิดร้าย คิดทำลายเป็นโยชน เห็นแก่ตัว ทั้งไม่ยอมเห็นความสำเร็จของผู้อื่น หลงผิดคิดทำแต่ความชั่ว ซึ่งการกระทำในลักษณะนี้เองจึงเป็นที่มาของปัญหาสังคม

สรุปได้ว่า เมื่อบุคคลศึกษาลักษณะและการใช้เมตตาพรหมวิหารได้อย่างถูกต้องและถูกทางแล้ว จะทำให้เราเป็นผู้ใช้พรหมวิหารให้เกิดประโยชน์แก่สังคมได้อย่างไร้ปัญหา สังคมจะมีแต่ความรัก ความปรารถนาดีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ประโยชน์ซึ่งกันและกันไม่เกิดความวุ่นวาย ทั้งสังคมก็จะพัฒนาได้จากบุคคลที่มีพรหมวิหารในการปฏิบัติตนนั่นเอง

๒.๓.๒ กรุณา

การใช้กรุณาพรหมวิหารจากลักษณะของกรุณาพรหมวิหาร จะเห็นว่า ความมีเอื้อเฟื้ออยากจะช่วยเหลือปรารถนาให้ผู้อื่นได้รับความสุข ปราศจากซึ่งความทุกข์แก่คนหรือสรรพสัตว์ทั้งหลาย มีความสงสารเมื่อเห็นผู้อื่นประสบเคราะห์กรรม ทั้งผู้ปฏิบัติจะเต็มเปี่ยมไปด้วยความมีน้ำใจไมตรีต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกันการใช้กรุณามี ๒ ทางด้วยกัน คือ ใช้อย่างถูกต้องกับใช้ไม่ถูกต้อง

๑) การใช้กรุณาพรหมวิหารในทางที่ถูก คือ การกระทำออกไปด้วยความสงสารที่แท้จริง ไม่เจือด้วยผลประโยชน์ แต่เป็นการกระทำอย่างจริงใจในสถานการณ์ที่ถูกต้องตั้งข้อความที่ว่า “ในยามที่บุคคลอื่นตกต่ำเดือดร้อนเป็นทุกข์ประสบปัญหา บุคคลที่มีความกรุณา จึงควรหวั่นไหวในทุกข์ของผู้อื่น อยากจะช่วยบำบัดทุกข์นั้น หรือยกเขาขึ้นมาจากทุกข์”^{๔๐}

^{๓๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๗๕๔.

^{๓๘} อัง.ทสก. (ไทย) ๒๔/๒๒๒/๓๗๑.

^{๓๙} ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๒๒๖/๓๑๕.

^{๔๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๗.

๒) การใช้กรุณาพรหมวิหารในทางที่ผิด คือ “การใช้กรุณาแบบผิดๆ ซึ่งสามารถก่อให้เกิดโทษต่อตน ผู้อื่น รวมถึงสังคมส่วนรวมได้ ทั้งนี้เพราะผู้ที่ขาดคุณธรรมนั้น โดยทั่วไปมักมุ่งความคิดไปที่ความเบียดเบียน หรือแม้แต่เห็นผู้อื่นที่ตกทุกข์ได้ยากช่วยเหลือตนเองไม่ได้ แทนที่จะมีน้ำใจช่วยเหลือให้เขาพ้นทุกข์ แต่กลับเบียดเบียนเขาให้ได้รักทุกข์ยากลำบากมากยิ่งขึ้นหรือเบียดเบียนจนถึงแก่ชีวิตก็มี^{๔๑}

ที่กล่าวมาสามารถสรุปได้ว่า จากลักษณะและการใช้กรุณาพรหมวิหาร เมื่อบุคคลได้ทำการศึกษาลักษณะและการใช้กรุณาพรหมวิหารอย่างถูกต้องและถูกทางแล้วจะทำให้ผู้ศึกษาเป็นผู้เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีน้ำใจช่วยเหลือบำบัดทุกข์บำรุงสุขให้ผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนได้โดยไม่มุ่งหวังผลตอบแทน มุ่งทำความเจริญให้เกิดขึ้นแก่คนและสรรพสัตว์ทั้งหลาย ทั้งยกระดับคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของผู้อื่นให้พ้นจากความลำบาก

๒.๓.๓ มุทิตา

การใช้มุทิตาพรหมวิหารจากลักษณะของมุทิตาพรหมวิหารดังกล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่ามุทิตาเป็นคุณงามความดี ความสำเร็จในด้านต่าง ๆ ของผู้อื่น พลอยยินดีเมื่อเขาได้รับความชมเชยโดยไม่มีควมริษยาแต่อย่างใด ปราศจากความอิจฉา เป็นลักษณะที่เต็มเปี่ยมไปด้วยเมตตริจิต ปรากฏผลเป็นรูปธรรม ผู้ศึกษาจะกล่าวให้เห็นถึงการใช้มุทิตาพรหมวิหารในทางที่ถูกและทางที่ผิด ดังนี้

๑) การใช้มุทิตาพรหมวิหารในทางที่ถูก คือ การกระทำออกไปด้วยจิตใจที่พลอยยินดีอย่างแท้จริง เมื่อบุคคลอื่นเปลี่ยนจากปกติและตกต่ำเป็นขึ้นสูง คือเขาประสบความสำเร็จ มีความสุข ทำสิ่งที่ถูกต้องดีงาม ก็มีมุทิตา คือพลอยยินดีด้วยในความดี งามและความสุขความสำเร็จของเขาและพร้อมที่จะส่งเสริมสนับสนุน

๒) การใช้มุทิตาพรหมวิหารในทางที่ผิด คือ การกระทำออกไปด้วยจิตใจอิจฉาริษยาเช่นทำที่เป็นยินดีเพื่อผลประโยชน์ ดังความที่ว่า ในกรณีที่ทราบว่ามีผู้ใดผู้หนึ่งกระทำความสำเร็จในชีวิตการทำงานแทนที่จะพลอยยินดี แต่กลับ อิจฉาริษยาเขากล่าวตำหนิติเตียนและแสดงถึงความไม่เห็นด้วย^{๔๒}

จากลักษณะการใช้มุทิตาพรหมวิหารตามที่กล่าวมา สามารถสรุปได้ว่า เมื่อบุคคลได้ศึกษาเกี่ยวกับหลักพรหมวิหารมุทิตาแล้วได้อย่างถูกต้องและถูกทาง จะทำให้ผู้นั้นเป็นผู้ที่ไม่อิจฉาริษยาที่ผู้อื่นประสบความสำเร็จในหน้าที่การงานและมีความพลอยชื่นชมยินดี ยินดีกับความก้าวหน้าของผู้อื่น เมื่อผู้ปฏิบัติสามารถปฏิบัติได้อย่างสม่ำเสมอก็จะทำให้สังคมนี้มีความสงบและพัฒนาก้าวหน้าได้อย่างเรียบง่ายไม่วุ่นวาย

๒.๓.๔ อุเบกขา

การใช้อุเบกขาพรหมวิหารจากลักษณะของอุเบกขาพรหมวิหาร ที่กล่าวมาจะเห็นว่าอุเบกขา คือ ความวางเฉยไม่ยินร้าย ยินดีและเป็นความวางเฉยอย่างเป็นกลาง ความยุติธรรม ความ

^{๔๑} อ่างแล้ว, หน้า ๑๐๘.

^{๔๒} พระมหาสุทธีชัย ฐิตชโย (ถาวรศีล), “ศึกษาเชิงวิเคราะห์พรหมวิหารธรรมในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๐๘.

เที่ยงธรรม ซึ่งจะต้องปฏิบัติให้ได้อย่างสม่ำเสมอ ไม่เอนเอียงเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจนทำให้อีกฝ่ายได้รับความเดือดร้อน เช่นนี้ถือว่า เป็นการปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม ผู้ศึกษาจึงแบ่งอุเบกขาในทางที่ถูกต้องและทางผิด ดังนี้

๑) การใช้อุเบกขาพรหมวิหารในทางที่ถูก คือ การกระทำออกไปด้วยความเป็นกลางคือ เมื่อบุคคลอื่นละเมิดสิ่งที่ตั้งงาม เช่น กฎหมาย และบุคคลนั้นก็สมควรจะได้รับผิดชอบสิ่งที่ตนเองทำเอาไว้ในกรณีนี้ บุคคลต้องมีอุเบกขา คือ วางใจเป็นกลาง ไม่ชวนชวายเป็นเหตุที่จะทำให้เสียการปกครอง ด้วยการวางเฉยต่อบุคคลเช่นนั้น ให้เขาได้รับผิดชอบต่อธรรมและตามธรรมดำรงอยู่ในความสมเหตุสมผล^{๔๓}

๒) การใช้อุเบกขาพรหมวิหารในทางที่ผิด คือ การกระทำออกไปด้วยจิตใจที่เอนเอียงไม่เป็นกลางตกอยู่ภายใต้การครอบงำของอคติ ๔ ได้แก่ ลำเอียงเพราะชอบ (ฉันทาคติ) ลำเอียงเพราะโกรธ (โทสาคติ) ลำเอียงเพราะหลง (โมหาคติ) และลำเอียงเพราะกลัว (ภยาคติ) อย่างไม่อย่างหนึ่ง ถือได้ว่า เป็นผู้ที่มีจิตใจไม่เป็นกลาง ไม่วางเฉย แต่กลับวางใจไว้ผิด ในสภาวะที่ไม่รู้ตามความเป็นจริงหรือรู้แต่หลีกเลี่ยงไม่ยอมรับ^{๔๔} จากลักษณะและการใช้อุเบกขาพรหมวิหาร พอสรุปได้ว่า เมื่อบุคคลได้ใช้พรหมวิหารได้ถูกต้องและถูกทางแล้ว บุคคลผู้นั้นจะเป็นผู้มีความวางเฉย มีใจเป็นกลาง มีความยุติธรรม เที่ยงตรงและเที่ยงธรรม ไม่เอนเอียงเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจนทำให้ผู้อื่นได้รับความเดือดร้อนเช่นนี้สังคมที่เราดำเนินชีวิตอยู่ก็จะมีความสงบ สุข ทั้งสามารถพัฒนาศักยภาพของบุคลากรได้เป็นอย่างดีและน่าทำให้เป็นแบบอย่างของคนในสังคมปฏิบัติตามได้เป็นอย่างดี

ความสำคัญของหลักพรหมวิหารต่อการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์นั้น เห็นได้ว่าพรหมวิหารธรรม เป็นคุณธรรมที่สามารถก่อให้เกิดความรักความปรารถนาดีต่อกันกับเพื่อนมนุษย์ในสังคม เป็นคำสอนสำคัญที่มุ่งส่งเสริมการสร้างสรรค์สังคมเป็นหลักธรรมที่แสดงออกต่อผู้อื่น ทั้งมนุษย์และสรรพสัตว์ และพรหมวิหารทั้ง ๔ ข้อ จะต้องประสานกลมกลืนกัน เพราะถ้าขาดเพียงข้อใดข้อหนึ่ง ย่อมก่อให้เกิดความบกพร่องทางสังคมอย่างแน่นอน เช่น เมื่อคนมีน้ำใจต่อกัน มีเมตตา กรุณา และมุทิตาต่อกัน ก็มีความอบอุ่น มีความสุขในการอยู่ร่วมกัน แต่ข้อเสียจะเกิดขึ้นสืบเนื่องมาจาก มนุษย์จำนวนหนึ่งจะชอบหวังพึ่งพาผู้อื่นเสมอ โดยคิดว่า ถ้าเราเดือดร้อนก็ไปหาผู้ใหญ่ ไปหาญาติ เมื่อเป็นเช่นนี้มนุษย์ส่วนมากจะเกิดความเกียจคร้าน ประมาท ขาดความรับผิดชอบ ด้วยเหตุนี้ อุเบกขา จึงเป็นจุดถ่วงดุลยภาพในสังคมหรือเป็นหลักประกันที่สำคัญกล่าวคือ บุคคลที่ทำผิด ขาดความรับผิดชอบ มักจะเข้าไปหาผู้ใหญ่เพื่อขอความเมตตา แต่ถ้าผู้ใหญ่มีอุเบกขา ก็หมายความว่า คนผิดย่อมได้รับผลแห่งความผิด เมื่อเป็นเช่นนี้ การมีพรหมวิหารธรรม เป็นพื้นฐานทางจิตใจจึงเท่ากับว่า เป็นหลักประกันทางสังคม ตามที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า พรหมวิหารเป็นคุณธรรมที่สำคัญอย่างยิ่งในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข^{๔๕}

^{๔๓}พระมหาสุทธีชัย ฐิตชโย (ถาวรศีล), “ศึกษาเชิงวิเคราะห์พรหมวิหารธรรมในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา”, หน้า ๖๗.

^{๔๔}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๘.

^{๔๕}อ้างแล้ว, หน้า ๙๐.

๒.๔ สรุป

สรุปได้ว่า พรหมวิหาร ๔ เป็นคุณธรรมพื้นฐานในการพัฒนามนุษย์ให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข ไม่เบียดเบียนชีวิตและทรัพย์สินของผู้อื่น มีความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน พิจารณาความถูกผิดด้วยปัญญา มีความรับผิดชอบทางศีลธรรม ปัญหาทางสังคมจะลดน้อยลง ส่งเสริมสังคมให้อบอุ่นและมีความสุขสงบ นอกจากนี้ไม่เบียดเบียนกัน ยังต้องมีความรัก ความปรารถนาดี มีความสงสารต่อผู้อื่นเมื่อผู้อื่นประสบความเดือดร้อนด้วยจิตที่เมตตาและกรุณา ให้การช่วยเหลือเกื้อกูล เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แบ่งปัน คนในสังคมด้วยกัน มีความเคารพความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ไม่ขัดแย้งกัน มีใจเป็นกลาง เทียงธรรม ยุติธรรม มีความยินดีในความสำเร็จหรือความสุขของผู้อื่น พรหมวิหารธรรมจึงช่วยทำให้เกิดความรักความผูกพันระหว่างเพื่อนมนุษย์ และสรรพสัตว์ ให้อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข ส่งเสริมให้สังคมนั้นเป็นสังคมแห่งสันติภาพที่มั่นคงและถาวร

บทที่ ๓

สภาพบริบทการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากความรุนแรง ในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้

บทนี้ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ เพื่อทำการถอดบทเรียนผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรงในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ รวมถึงการได้สนทนากลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

๓.๑ สภาพปัญหาความรุนแรงในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้

๓.๒ ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการใช้ความรุนแรง

๑. ผลกระทบต่อจิตใจของผู้สูญเสียบุคคลที่รัก
๒. ผลกระทบต่อการดำรงชีพเมื่อต้องสูญเสียอวัยวะ
๓. ผลกระทบต่อการศึกษาของเยาวชนที่สูญเสียผู้นำ
๔. ผลกระทบต่อการดำรงชีวิตเมื่อต้องสูญเสียผู้นำในครอบครัว
๕. ผลกระทบต่อการสูญเสียทรัพย์สินและปัญหาสุขภาพเศรษฐกิจ
๖. ผลกระทบต่อจิตใจในการดำรงชีวิตด้วยความหวาดระแวง

๓.๓ แนวทางเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงฯ ของภาครัฐ

๓.๔ บริบทของกลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ

๑. ที่มาและวัตถุประสงค์ของกลุ่ม
๒. นโยบายและแนวทางการทำงานของกลุ่ม
๓. รูปแบบการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากความรุนแรง
  - ๑) การเยียวยาแทนเสียงเรียกร้องของผู้สูญเสีย
  - ๒) การให้ความช่วยเหลือสตรี
  - ๓) การให้ความช่วยเหลือในด้านการศึกษาเยาวชน
  - ๔) การให้ความช่วยเหลือด้วยการรับฟังปัญหาและช่วยเยียวยาจิตใจ
  - ๕) การให้ความช่วยเหลือ

๓.๕ ความรู้สึกจากการได้รับการเยียวยาจากกลุ่มเครือข่ายของผู้ได้รับผลกระทบฯ

๓.๑ สภาพปัญหาความรุนแรงในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้

ปัญหาความไม่สงบใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นปัญหาที่มีการสะสมตั้งแต่นั้นมาอย่างยาวนาน ประเด็นด้านประวัติศาสตร์ของเมืองปัตตานี เป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้เกิดการต่อต้านอำนาจรัฐไทย โดยกลุ่มผู้ก่อความไม่สงบมักอ้างสิทธิของประชาชน ในท้องถิ่นที่จะแยกตัวออกจากประเทศไทย โดยเห็นว่าดินแดนใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ไม่ได้เป็นของประเทศไทย แต่เป็นของ

ชาวปัตตานี ซึ่งเป็นคนเชื้อชาติมลายู และ นัถือศาสนาอิสลามที่รัฐไทยยึดครองมาโดยใช้กำลังแต่ในทางกลับกัน รัฐไทยมองว่า ดินแดนปัตตานีเป็นของไทยมาตั้งแต่โบราณกาล และประชาชนเป็นชาวไทยมุสลิม เนื่องจากรัฐไทยให้เสรีภาพในการนับถือศาสนาต่างๆ ดังนั้นประเด็นประวัติศาสตร์จึงมักใช้เป็นข้ออ้างในการก่อความไม่สงบเสมอ สำหรับสาเหตุของความรุนแรงในขณะนี้ในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ยังไม่สามารถระบุได้อย่างแน่นอน^๑

๓.๑.๑ ประวัติและพัฒนาการเหตุแห่งความขัดแย้งในพื้นที่ ๓ จังหวัด ชายแดนภาคใต้

ปัตตานี ตั้งอยู่บนริมทะเลด้านตะวันออกของคาบสมุทรมลายู (ระหว่างมหาสมุทรอินเดียและมหาสมุทรแปซิฟิก) ในสมัยโบราณการเดินทางติดต่อค้าขายและเผยแพร่ศาสนาระหว่าง ๒ ภูมิภาค ที่มีความเจริญรุ่งเรืองในขณะนั้น คือประเทศจีนกับประเทศอินเดีย ด้วยเหตุที่คาบสมุทรมลายูมีทรัพยากร ธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ทำให้เป็นสถานที่ติดต่อค้าขายและแลกเปลี่ยนสินค้าของพ่อค้าตะวันตกและตะวันออก^๒ อาณาจักรลังกาสุกะเป็นรัฐที่มีความรุ่งเรืองในทางการค้าของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๗^๓ ลังกาสูกะพัฒนามาจากเมืองท่าชายฝั่งเล็ก ๆ ของชาวพื้นเมือง จนเติบโตเป็นรัฐอันเนื่องมาจากการเข้ามาตั้งถิ่นฐานของพ่อค้าและนักบุกเบิกชาวอินเดียกลุ่มแรก ๆ อารยธรรมอินเดีย จึงมีผลต่อลังกาสุกะอย่างมาก^๔ ยังผลให้ลังกาสุกะมีความเติบโตอย่างรวดเร็ว โดยรัฐเคดาห์ ควบคุมด้านทางตะวันตก และรัฐปัตตานีควบคุมด้านตะวันออก ทำให้มีพ่อค้าและนักเผยแพร่ศาสนาชาวอินเดีย เดินทางมาลังกาสุกะมากขึ้น

ต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๓ อาณาจักรศรีวิชัย ได้ขยายอำนาจเหนือบริเวณต่างๆของ หมู่เกาะมลายู ช้องแคบมะละกา รวมไปถึงช่องแคบชุนดา อาณาจักรศรีวิชัย มีอำนาจ ปกครองอาณาบริเวณทั่วตะวันออกเฉียงใต้ ทำให้อาณาจักรศรีวิชัย เป็นศูนย์กลางทางการค้า ศิลปวัฒนธรรม วิชาความรู้ต่างๆ และเป็นศูนย์กลางแห่งพุทธศาสนาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ปัตตานีสืบมาลังกาสุกะ ได้ตกอยู่ภายใต้อาณาจักรศรีวิชัยประมาณ ๓๐ ปี พุทธศตวรรษที่ ๑๖ อำนาจของศรีวิชัยก็ลดลง เมืองต่างๆ ก็เป็นอิสระกลับมาปกครองตนเอง

สมัยสุโขทัย

ประมาณ ปีพ.ศ.๑๘๘๓-๑๙๑๗ (ค.ศ.๑๓๔๐-๑๓๗๔)อาณาจักรมัชปาหิตก็มีอำนาจขึ้นมาสามารถเอาชนะรัฐต่างๆ ที่เคยอยู่ภายใต้อำนาจของอาณาจักรศรีวิชัย ที่สุมาตรา และมลายูตอนใต้ทั้งหมด ช่วงที่อาณาจักรมัชปาหิตเจริญรุ่งเรือง มีอำนาจครอบคลุมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตอนล่าง

^๑ สุริชัย หวันแก้ว, **กำเนิดไฟใต้**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๒๒-๒๓.

^๒ ครอบชัย หัตถา, **ประวัติศาสตร์ปัตตานี**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๒๐๓.

^๓ ภูวดล ทรงประเสริฐ, **เพลิงทักซิณ**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ HIGHER PRESS, ๒๕๔๘), หน้า ๙๔.

^๔ ครอบชัย หัตถา, **ประวัติศาสตร์ปัตตานี**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๒๔.

ซึ่งรวมถึงบางส่วนทางตอนใต้ของไทยด้วย เนื่องจากศูนย์กลางการปกครองของมณฑลอยู่ที่ชาว ตะวันออก ซึ่งห่างไกลจากอินโดจีน ประกอบกับในช่วงเวลานั้น อาณาจักรสยาม ซึ่งมีสุโขทัย เป็น ศูนย์กลางอำนาจ มีอิทธิพลครอบครองคาบสมุทรมลายูอินโดจีน รวมถึงคาบสมุทรมลายูตอนบน และ ตอนล่างฝั่งตะวันตกรวมทั้งปัตตานีก็ถูกรวมเป็นส่วนหนึ่งของสยามโดยปกครองทางอ้อม ผ่านทาง เมืองนครศรีธรรมราช ดินแดนมลายูจึงถูกปกครองเป็น ๒ ส่วน คือ ตอนบนปกครองโดยสยาม และ ตอนล่างปกครองโดยมณฑลปัตตานี ดังนั้นจึงถือว่ารัฐปัตตานีเป็นรัฐบรรณาการของไทย ต้องส่งเครื่องราช บรรณาการคือดอกไม้เงินและดอกไม้ทอง (บุหงามัต) ๓ ปีต่อครั้ง แต่ปัตตานียังมีอิสระในการปกครอง ตนเอง

สมัยอยุธยา

ในช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๑ อาณาจักรมณฑลปัตตานีเริ่มเสื่อมอำนาจลง ประกอบกับศาสนา อิสลามเริ่มรุ่งเรืองแถบฝั่งตะวันออกของชวา ในที่สุดอำนาจการค้าทางทะเล ได้ตกเป็นของพ่อค้า อิสลามโดยมีมะละกาเป็นศูนย์กลาง ซึ่งเมืองมะละกาตั้งอยู่ตรงช่องแคบระหว่างคาบสมุทรมลายูกับ เกาะสุมาตรา ทำให้เรือสินค้ามาใช้บริการเป็นจำนวนมาก เมืองมะละกาจึงมีรายได้จากการบริการ ทำเรือ ต่อจากนั้นระหว่างปี พ.ศ. ๒๐๐๒-๒๐๒๐ (ค.ศ. ๑๔๕๔-๑๔๗๗) กองทัพมะละกาได้เข้ายึด ครองเมืองปาหัง ตรังกานู และไทรบุรี ซึ่งในขณะนั้นเมืองทั้งสามเป็นเมืองประเทศราชของสยาม โดย ระหว่างนั้นสยามกำลังทำสงครามกับนครเชียงใหม่จึงไม่สามารถมาช่วยเหลือเมืองประเทศราชได้ เมื่อ มะละกาเจริญรุ่งเรือง และมีอำนาจมากขึ้นปัตตานีก็ตกเป็นเมืองขึ้นมะละกา เป็นศูนย์กลางการค้าที่ สำคัญมากในแถบนี้จนกระทั่ง ปี พ.ศ. ๒๐๕๔ (ค.ศ. ๑๕๑๑) มะละกาตกเป็นเมืองขึ้นของ โปรตุเกสใน ปี พ.ศ. ๒๐๕๔ การค้าต่างๆตกอยู่ภายใต้การผูกขาดของพ่อค้าโปรตุเกส โดยโปรตุเกสได้โจมตีเรือ สินค้าทุกลำที่ทำการค้าระหว่างเมืองกัวของอินเดียกับมะละกา ยังผลให้พ่อค้ามุสลิมไปติดต่อค้าขาย กับเมืองท่าอื่นๆ แทนเมืองท่ามะละกา โดยเฉพาะเมืองท่าปัตตานีหลังปีพ.ศ. ๒๐๕๔ (ค.ศ. ๑๕๑๑) ได้เจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว มีเรือสินค้า นานาชาติมาจอดเทียบท่าตลอดปี ในพุทธศตวรรษที่ ๒๑-๒๒ ปัตตานีก็ก้าวสู่ความเป็นศูนย์กลางการค้าของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นศูนย์กลางการค้าของชาติ ตะวันตกกับ ชาติตะวันออก และเป็นมหานครของภูมิภาคนี้ แต่ในที่สุดปัตตานีก็ตกอยู่ในอำนาจของ สยามอีกครั้ง ซึ่งตรงกับสมัยกรุงศรีอยุธยา^๕

การปกครองของกรุงศรีอยุธยาต่อปัตตานีเป็นการปกครองแบบห่างๆ โดยมีได้มีการ แทรกแซงกิจการของเมืองปัตตานีแต่อย่างใด ทั้งนี้เนื่องจากเป็นหัวเมืองที่อยู่ห่างไกล และการ คมนาคมไม่สะดวก หัวเมืองมลายูต่างๆ จึงมีเสรีภาพในการปกครองตนเอง แต่ก็ต้องส่งเครื่องราช บรรณาการคือดอกไม้เงินและดอกไม้ทองทุก ๓ ปีครั้ง และต้องส่งกำลังคน อาวุธ เสบียงอาหารไปให้ กรุงศรีอยุธยาในเวลามีศึกสงครามด้วย^๖

^๕ ครอบชัย หัตถา, ประวัติศาสตร์ปัตตานี, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๖๑-๘๐.

^๖ ขวลิย์ ณ ถลาง, ประเทศราชของสยามในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๑), หน้า ๕๖.

ความสัมพันธ์ระหว่างปัตตานีกับกรุงศรีอยุธยา ดำเนินมาด้วยดีจนกระทั่งเกิดสงครามระหว่างสยามกับพม่า พระยาตานีศรีสุลต่านแห่งปัตตานี ได้เข้ามาช่วยกรุงศรีอยุธยารบกับพม่าแต่กลับเป็นขบถ ในช่วงเวลานั้นกรุงศรีอยุธยายังคงติดพันศึกกับพม่า จึงไม่ได้จัดทัพลงไปปราบปรามเมืองปัตตานี ประกอบกับปัตตานีถูกรัฐอื่นๆ คุกคามและเกิดความขัดแย้งกันในด้านการค้า จึงทำให้ปัตตานีต้องยอมอยู่ภายใต้อำนาจของกรุงศรีอยุธยาเช่นเดิม

ในช่วงกลางพุทธศตวรรษที่ ๒๒ เป็นต้นมา อำนาจของนครศรีธรรมราชในฐานะตัวแทนศูนย์อำนาจท้องถิ่นของกรุงศรีอยุธยา เริ่มอ่อนแอลงทำให้สงขลาเริ่มแยกตัวออกจากนครศรีธรรมราช ดำเนินนโยบายการค้าอิสระ ติดต่อกับพ่อค้ายุโรป ส่วนปัตตานีนั้นทำการค้าขายอย่างอิสระมีระบบการจัดการค้าต่างประเทศเป็นของตนเอง แต่บางครั้งก็ยอมขึ้นกับกรุงศรีอยุธยา เมืองปัตตานี เวลานั้นกลายเป็นศูนย์กลางการค้าของนานาประเทศ พ่อค้าชาวญี่ปุ่น โปรตุเกส ฮอลันดา และอังกฤษ เข้ามาตั้งสถานีการค้า (trade station) และทำการค้าขายกันอย่างกว้างขวาง

ในช่วงรัชสมัยพระเจ้าปราสาททองขึ้นครองราชย์หัวเมืองใหญ่ๆ ในภาคใต้ทั้งนครศรีธรรมราชและเมืองปัตตานี ไม่ยอมรับการขึ้นสู่อำนาจของพระเจ้าปราสาททอง ในปี พ.ศ. ๒๑๗๓ (ค.ศ. ๑๖๓๐) ปัตตานีเข้าทำสงครามกับปัตตานีและนครศรีธรรมราชพร้อมทั้งทำสงครามกับสงขลาและกรุงศรีอยุธยาด้วย ในปี พ.ศ. ๒๑๗๕ (ค.ศ. ๑๖๓๒) กองทัพสยามได้ยกกำลังมาตีนครศรีธรรมราชและปัตตานี แต่ปัตตานียืนหยัดที่จะต่อสู้กับสยาม จึงทำให้สงครามระหว่างกรุงศรีอยุธยากับปัตตานีต้องใช้เวลาอีกหลายปี จนปี พ.ศ. ๒๑๘๔ (ค.ศ. ๑๖๔๑) กษัตริย์ปัตตานีได้เสด็จไปกรุงศรีอยุธยาเพื่อฟื้นฟูสันติภาพ ระหว่างอาณาจักรทั้งสอง โดยฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดจะไม่ทำร้ายซึ่งกันและกัน^๗

ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๒-๒๓ ปัตตานีได้เจริญรุ่งเรืองสูงสุดจนเป็นศูนย์กลางการค้าระดับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีราชาปกครองต่อเนื่องกว่า๓ศตวรรษ เมืองปัตตานีในช่วงนั้นมีพลเมืองมาก ทั้งชาวสยาม ชาวจีน ชาวมลายู และชาวต่างประเทศที่เข้ามาค้าขายต่อเนื่องเป็นเวลานาน^๘

แม้ว่าปัตตานีและกรุงศรีอยุธยามีข้อพิพาทกันหลายครั้ง จนถึงทำสงครามกัน แต่แท้ที่จริงแล้วทั้งสองฝ่ายต่างต้องพึ่งพาอาศัยกันในการค้ากันอยู่ไม่น้อยเพราะในยุคนั้นการค้าได้นำมาซึ่งผลประโยชน์สูงขึ้น อย่างไรก็ตามสงครามย่อมก่อให้เกิดผลกระทบต่อการค้าในภูมิภาคมากที่สุด จนกระทั่งถึงยุคการค้าสิ้นสุดลง การค้าของภูมิภาคลดลง ความจำเป็นที่จะต้องพึ่งพาอาศัยกันก็หมดลงไปด้วย พร้อมกันนั้นปัตตานีก็ประสบความสำเร็จในทางค้า ประชากรจำนวนมากอพยพไปหาแหล่งทำกินที่อื่น มหาอำนาจอื่นทั้งชาติตะวันตกและตะวันออกต่างก็หันไปทำการค้ากับภูมิภาคอื่นแทน^๙

^๗ ครอบชัย หัตถา, ประวัติศาสตร์ปัตตานี, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๘๐-๘๖.

^๘ ครอบชัย หัตถา, ประวัติศาสตร์ปัตตานี, หน้า ๘๗-๘๘.

^๙ นิธิ เอียวศรีวงศ์, มลายูศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อัมรินทร์, ๒๕๕๐), หน้า ๓๘-๓๙.

สมัยรัตนโกสินทร์

ปัตตานีกับสยามในสมัยรัตนโกสินทร์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก (รัชกาลที่ ๑) เป็นพระเจ้าแผ่นดิน ปี พ.ศ. ๒๓๒๕ (ค.ศ. ๑๗๗๒) โดยในช่วงปี พ.ศ. ๒๓๒๘ (ค.ศ. ๑๗๗๕) เมืองปัตตานีมิได้ส่งเครื่องราชบรรณาการให้แก่สยามจึงมีพระราชโองการให้จัดส่งกองทัพเรือจากกรุงเทพฯ ไปสมทบกับเมืองสงขลา โดยมีกองทัพจากเมืองพัทลุงและเมืองจะนะ ร่วมเสริมกำลังเข้าสู่รบด้วยการสู้รบผ่านไปไม่นาน เจ้าเมืองปัตตานียอมแพ้ และยอมส่งเครื่องราชบรรณาการให้ต่อไป ผลจากสงครามกองทัพสยามได้ยึดป็นใหญ่ที่สำคัญคือ พญาตานี ซึ่งปัจจุบันตั้งอยู่หน้ากระทรวงกลาโหม และได้กวาดต้อนชายฉกรรจ์ที่เป็นทหารในกองทัพปัตตานีพร้อมด้วยครอบครัวกลับมาด้วย ซึ่งต่อมาได้พระราชทานที่ดินและที่ทำกินอยู่ด้านชานเมืองกรุงเทพฯ บริเวณมีนบุรี หนองจอก และปทุมธานี^{๑๐}

ปี พ.ศ. ๒๓๕๑ (ค.ศ. ๑๘๐๘) พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก (รัชกาลที่ ๑) ได้ทรงให้เจ้าเมืองสงขลา เป็นผู้ควบคุมเมืองปัตตานีแทนเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช ซึ่งจากการควบคุมเมืองปัตตานีแบบไม่เข้มงวดในสมัยกรุงศรีอยุธยาเปลี่ยนเป็นสยาม ต้องการสลายความเข้มแข็งของปัตตานี โดยการแบ่งแยกการปกครองเป็น ๗ หัวเมือง ได้แก่ ปัตตานี ยะหริ่ง สายบุรี หนองจิก ยะลา รามัน และระแงะ ในตอนปลายรัชกาลที่ ๑^{๑๑} ต่อมาปี พ.ศ. ๒๓๕๖ (ค.ศ. ๑๘๑๓) ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (รัชกาลที่ ๒) ซึ่งในช่วงเวลานั้น อังกฤษกำลังมีอิทธิพลอย่างมากในการขยายอาณานิคมแถบคาบสมุทรมลายู อังกฤษได้เข้าแทรกแซงกิจการต่างๆ ในความปกครองของสยาม คือ เปร็ด ตรังกานู ไทรบุรี และกลันตัน โดยการส่งข้าหลวงของอังกฤษ และข้าราชการท้องถิ่นที่ภักดีต่ออังกฤษ เข้าไปช่วยเหลือในรูปแบบต่างๆ บางครั้งนำทหารและเรือรบไปประชิดเมืองเหล่านั้น และบางครั้งก็ส่งกองเรือรบออกมาขัดขวางไม่ให้กองทัพเรือของสยามเข้าไปในรัฐดังกล่าว ในขณะที่อังกฤษกำลังยึดครองหัวเมืองมลายูจากสยามอยู่นั้น เหตุการณ์ภายในสยามก็กำลังแตกความสามัคคี กล่าวคือ ในปี พ.ศ. ๒๓๖๔ (ค.ศ. 1821) ความขัดแย้ง ระหว่างสงขลา กับนครศรีธรรมราชมีความรุนแรงเนื่องจากแข่งขันกันมีบทบาทในการควบคุมหัวเมืองมลายู ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๓) ทรงทราบถึงความขัดแย้งของเจ้าเมืองทั้งสอง แต่ทางกรุงเทพฯ ก็ไม่ได้ดำเนินการใดๆ กับความขัดแย้งนี้ เนื่องจากต้องการใช้เป็นฐานอำนาจในการปกครองแหลมมลายูต่อไป ส่วนที่ปัตตานีแม้เหตุการณ์ภายนอกจะดูสงบแต่กระแสการต่อต้านยังมีอยู่ตลอดเวลา^{๑๒} ความขัดแย้งระหว่างสยามกับหัวเมืองมลายูยังคงดำเนินต่อไปและเกิดการสู้รบเพื่อเอกราชอีกหลายครั้งในสมัยรัชกาลที่ ๓ อย่างไรก็ตาม การล่าเมืองขึ้นในภูมิภาคนี้ของมหาอำนาจในยุโรป ทำให้สยามต้องปรับตัวเพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงที่กำลังจะเกิดขึ้น เช่นมีการจ้างที่ปรึกษาชาวยุโรป เข้ามารับราชการในราชสำนักในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๔) เป็น

^{๑๐} สุภัทร สุคนธาภิรมย์ ณ พัทลุง, ประวัติศาสตร์สายสกุลสุลต่านสุไลมาน, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อมรินทร์พริ้นติ้ง, ๒๕๓๑), หน้า ๒๒๓-๒๒๖.

^{๑๑} สุริชัย หวันแก้ว, กำเนิดไฟใต้, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๓๒-๓๓.

^{๑๒} ครองชัย หัตถา, ประวัติศาสตร์ปัตตานี, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๙๓-๙๕.

จำนวนมาก มีการส่งเจ้านายชั้นสูงไปเรียนต่อที่ยุโรปรวมทั้งมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองตามแบบตะวันตกด้วย^{๑๓}

สมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๕) ทรงปรับปรุงเปลี่ยนแปลงระเบียบการบริหารราชการแผ่นดินใหม่ มีการแบ่งการปกครอง ๗ หัวเมืองภาคใต้ เป็น "มณฑลเทศาภิบาล" โดยได้รวบรวมเมืองต่างๆ ได้แก่ นครศรีธรรมราช พัทลุงและ เมืองสงขลา จัดตั้งเป็นมณฑลนครศรีธรรมราช ส่วนเมืองปัตตานี กลันตัน ตรังกานู ไทรบุรี และเปอร์ลิส ได้ประกาศให้ยุบเลิกการปกครองแบบสุลต่าน แล้วรวมเป็นมณฑลหนึ่งของสยาม ในปี พ.ศ. ๒๔๔๕ (ค.ศ. ๑๙๐๒) ได้มีพระราชโองการให้ผนวกปัตตานีสายบุรี ยะลา และนราธิวาส เข้าเป็นดินแดนของสยาม โดยจัดตั้งเป็นมณฑลปัตตานี ซึ่งการกระทำดังกล่าวได้รับการปฏิเสธจาก เติงกู อับดุลกอรีเด กามารุดดีน ซึ่งไม่ยอมให้ผนวกปัตตานีเข้าเป็นมณฑลหนึ่งของสยาม กรุงทพจึงต้องส่งกองทัพไปปราบปราม และจับตัวเติงกู อับดุลกอรีเด กามารุดดีน มากักขังไว้ จนปี พ.ศ. ๒๔๔๘ (ค.ศ. ๑๙๐๕) จึงได้รับพระบรมราชานุญาตจากพระเจ้าแผ่นดิน ให้กลับเมืองปัตตานีได้ จนกระทั่งเสียชีวิตในปี พ.ศ. ๒๔๗๖ (ค.ศ. ๑๙๓๓) ที่กลันตัน

ในปี พ.ศ. ๒๔๔๙ (ค.ศ. ๑๙๐๖) รัฐบาลสยามได้แก้ไขปรับปรุงการบริหารราชการ หัวเมืองทางใต้อีกครั้ง โดยจัดระเบียบการปกครองใหม่ รวมเมืองต่างๆ เข้าด้วยกันจาก ๗ หัวเมือง เหลือเมือง ๔ เมือง คือ^{๑๔}

๑. เมืองปัตตานี ประกอบด้วย หนองจิก ยะหริ่ง และปัตตานี
๒. เมืองยะลา ประกอบด้วย รามัน และยะลา
๓. เมืองสายบุรี ยังกงเคิม
๔. เมืองระแงะ ยังกงเคิม

แต่เปลี่ยนชื่อเป็นบางนราและต่อมาเปลี่ยนเป็นเมืองนราธิวาส เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๘(ค.ศ. ๑๙๑๕) ในปี พ.ศ. ๒๔๕๙ (ค.ศ. ๑๙๑๖) ได้เปลี่ยนคำว่า "เมือง" เป็น "จังหวัด" มณฑลปัตตานี หลังจากนั้น จึงประกอบด้วย จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา จังหวัดสายบุรี และ จังหวัดนราธิวาส ในปี พ.ศ. ๒๔๗๔ (ค.ศ. ๑๙๓๑) ได้ยุบจังหวัดสายบุรีลงเป็นอำเภอขึ้นตรงต่อจังหวัดปัตตานี ซึ่งทั้ง ๓ จังหวัด ต้องขึ้นตรงต่อกระทรวงมหาดไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๗๖ (ค.ศ. ๑๙๓๓) เป็นต้นมา ความสัมพันธ์ระหว่างสยามกับอังกฤษในขณะนั้นมีผลต่อปัตตานีเป็นอันมาก กล่าวคือในปี พ.ศ. ๒๔๕๒ (ค.ศ. ๑๙๐๙) มีการตกลงกับรัฐบาลสยามกับอังกฤษ ซึ่งเข้าครอบครองดินแดนอาณานิคมบริเวณรัฐต่างๆ ภายใต้สนธิสัญญาแองโกล-สยาม (Anglo-Siamese Treaty) ภายใต้ข้อตกลงนี้ สยามยอมยกเลิกอำนาจอธิปไตยเหนือ ดินแดน ไทรบุรี กลันตัน ตรังกานูเปอร์ลิส และเกาะลังกาวิ ให้อังกฤษ โดยแลกเปลี่ยนกับอำนาจอธิปไตยของไทยเหนือจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสตูล ซึ่งสนธิสัญญานี้รับรองสิทธิในอำนาจอธิปไตยของทั้งสองประเทศเหนือดินแดนเหล่านี้ว่าเป็น

^{๑๓} คอยล์ตัน อันวาร์และศุภลักษณ์ กาญจนชนดี, *ไฟใต้ใครจุด ?*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อินโดไชน่าพับลิชชิ่ง, ๒๕๔๗), หน้า ๒๓.

^{๑๔} ครอบชัย หัตถา, *ประวัติศาสตร์ปัตตานี*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๙๕-๙๗.

ทางการตั้งแต่นั้นมา^{๑๕} ต่อมา รัชกาลที่ ๖ ทรงขึ้นครองราชย์แล้วพระองค์ได้ทรงปรับปรุงการบริหารบ้านเมืองให้เจริญก้าวหน้าหลายประการ นอกจากนี้พระองค์ยังเป็นผู้ริเริ่มปลุกใจประชาชนให้มีความรักชาติ และปลุกฝังให้ประชาชนสำนึกในหน้าที่ที่พึงมีต่อสถาบันชาติ ศาสนา และ พระมหากษัตริย์ โดยการก่อตั้งกองเสือป่าขึ้นในปี พ.ศ. ๒๔๕๔ (ค.ศ. ๑๙๑๑) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อฝึกหัดข้าราชการและประชาชนทั่วไปให้ได้เรียนรู้วิชาทหารเพื่อเป็นกำลังช่วยชาติบ้านเมืองในยามสงคราม ในปีเดียวกันนี้พระองค์ยังโปรดให้ตั้งกองลูกเสือขึ้น เพื่อปลุกฝังความรักชาติ และฝึกฝนให้เยาวชนมีความอดทน เข้มแข็ง มีความซื่อสัตย์ เสียสละและบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อบ้านเมือง

นอกจากนี้ พระองค์ยังทรงพระราชนิพนธ์บทประพันธ์ต่างๆ ทั้งร้อยแก้ว ร้อยกรอง รวมทั้งบทละครอย่างมากมายหลายเรื่อง เพื่อปลุกฝังข้าราชการและประชาชนให้มีความรักชาติบ้านเมือง อาจกล่าวได้ว่าพระองค์ทรงเป็นผู้ริเริ่มปลุกฝังประชาชนพลเมือง ให้มีความรู้สึกในเรื่องชาตินิยม(nationalism) ขึ้นเป็นครั้งแรก หลังจากการก่อรูปก่อร่าง ของความเป็นรัฐชาติ (nation state) ในสมัยรัชกาลที่ ๕

อย่างไรก็ตาม ความขัดแย้งต่างๆในปิตตานี้ก็ยังดำรงอยู่เหมือนเดิมโดยเฉพาะเรื่องการจัดเก็บภาษี ซึ่งในรัชสมัยนี้ได้มีการจัดเก็บภาษีอากรต่างๆ จากราษฎรทั่วประเทศเพิ่มเติม นอกจากนี้ยังมีปัญหาเรื่องการเกณฑ์แรงงานราษฎร การเกณฑ์ตำรวจภูธร การยกเลิกระบบศาลอิสลาม และการขยายการศึกษาแบบใหม่ซึ่งทำให้ชาวมุสลิมไม่พอใจ เพราะกลัวว่าลูกหลานของตนจะไม่ได้เรียนศาสนา รวมทั้งการเกณฑ์เด็กหญิงมุสลิมเข้าเรียนแบบสหศึกษาก็ถือว่าขัดกับหลักศาสนาอิสลามด้วย โดยในปี พ.ศ. ๒๔๖๔ (ค.ศ. ๑๙๒๑) ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษา ภาคบังคับแก่เด็กไทย ทุกคนต้องเข้าเรียนหนังสือและขณะเดียวกันก็พยายามบังคับให้ปอเนาะและมัสยิดที่เปิดการเรียนการสอนตามอัธยาศัยโดยเฒ่าครูในท้องถิ่นปฏิบัติตามกฎหมายฉบับนี้ด้วย^{๑๖} อย่างไรก็ตาม ในปี พ.ศ. ๒๔๖๖ (ค.ศ. ๑๙๒๓) การต่อต้านของชาวมุสลิม มีผลทำให้รัฐบาลต้องทบทวนผ่อนปรนระเบียบปฏิบัติที่ขัดต่อศาสนาอิสลามและให้ผู้นับถือศาสนา อิสลามมีบทบาทในการปกครองดูแลตนเองมากขึ้น^{๑๗} และปรากฏออกมาเป็นนโยบายการใช้หลักรัฐประศาสนโนบายบริหารราชการมณฑลปัตตานีจำนวน ๖ ข้อ โดยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงวางหลักรัฐประศาสนโนบายที่ผ่อนปรนกว่าในรัชกาลก่อน ทรงกำหนดพระบรมราโชบายสำหรับมณฑลปัตตานีไว้เป็นการเฉพาะ โดยพระราชหัตถเลขาที่ ๓/๗๘ ลงวันที่ ๖ กรกฎาคม ๒๔๖๖ (ค.ศ. ๑๙๒๓) มีสาระสำคัญถือเป็นแนวทางปฏิบัติมาจนถึงปัจจุบัน คือ^{๑๘}

^{๑๕} ภูวดล ทรงประเสริฐ, *เพลิงทักษิณ*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ HIGHER PRESS, ๒๕๔๘), หน้า ๑๐๑.

^{๑๖} สุรชาติ บำรุงสุข, *วิกฤตใต้! สู้ด้วยยุทธศาสตร์และปัญญา*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เอ็นเมทกรุ๊ป, ๒๕๔๗), หน้า ๓๓-๓๕.

^{๑๗} ครองชัย หัตถา, *ประวัติศาสตร์ปัตตานี*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๙๗.

^{๑๘} สุรชาติ บำรุงสุข, *วิกฤตใต้! สู้ด้วยยุทธศาสตร์และปัญญา*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เอ็นเมทกรุ๊ป, ๒๕๔๗), หน้า ๓๘-๓๙.

ข้อหนึ่ง ระเบียบหรือวิธีปฏิบัติอย่างใดเป็นทางให้พลเมืองรู้สึกเห็นไปว่าเป็นการเบียดเบียน กดขี่ศาสนาอิสลาม ต้องยกเลิกหรือแก้ไขเสียทันที การใดจะจัดขึ้นใหม่ต้องอย่าให้ขัดกับลัทธินิยมของอิสลามหรือยิ่งทำให้เป็นการอุดหนุนศาสนาฮัมหมัดได้ยิ่งดี

ข้อสอง การกะเกณฑ์อย่างใดๆ ก็ดี การเก็บภาษีอากรหรืออย่างใดๆ ก็ดี เมื่อพิจารณาโดยส่วนรวมเทียบกัน ต้องอย่าให้ยิ่งหย่อนกว่าที่พลเมืองในแคว้นของต่างประเทศซึ่งอยู่ใกล้เคียงติดต่อกันนั้นต้องเกณฑ์ ต้องเสียอยู่เป็นธรรมดา เมื่อพิจารณาเทียบกันแต่เฉพาะอย่างต้องอย่าให้ยิ่งหย่อนกว่ากันจนถึงเหตุเสียหายในการปกครองได้

ข้อสาม การกดขี่บีบคั้นแต่เจ้าพนักงานของรัฐบาล เนื่องแต่การดูหมิ่นคุณแคลน พลชาติ แยกโดยฐานะที่เป็นคนต่างชาตีก็น่าดี เนื่องแต่การหน่วงเหนี่ยวชักช้าในกิจการตามหน้าที่ เป็นเหตุให้ราษฎรเสียความสะดวกในทางหาเลี้ยงชีพก็ดี พึงต้องแก้ไขระมัดระวัง มิให้มีขึ้น เมื่อเกิดขึ้นแล้วต้องให้ผู้ทำผิดรองรับผลตามความผิดโดยยุติธรรม ไม่ใช่สักแต่จะจัดการกลบเกลื่อนให้เงียบไปเสียเพื่อจะไว้หน้าสงวนศักดิ์ของข้าราชการ

ข้อสี่ กิจการใดทั้งหมดอันเจ้าพนักงานต้องบังคับแก่ราษฎรต้องระวางอย่าให้ราษฎรต้องขัดข้องเสียเวลาเสียการในทางหาเลี้ยงชีพของเขาเกินสมควร แม้จะเป็นการจำเป็น โดยระเบียบการก็ดี เจ้าหน้าที่พึงสอดส่องแก้ไขเสมอเท่าที่สุดจะทำได้

ข้อห้า ข้าราชการที่จะแต่งตั้งออกไปประจำตำแหน่งในมณฑลปัตตานี พึงเลือกเฟ้นแต่คนมีนิสัยซื่อสัตย์สุจริต สงบเสงี่ยมเยือกเย็น ไม่ใช่สักแต่จะส่งไปบรรจุให้ตำแหน่งหรือส่งไปเป็นทางลงโทษเพราะเลว เมื่อส่งไปต้องสั่งสอนชี้แจงให้รู้จักขณะทางการอันพึงประพฤติระมัดระวัง โดยหลักที่กล่าวไว้ในข้อหนึ่งและข้อสี่ข้างบนแล้วนั้น ผู้ใหญ่ในท้องที่พึงสอดส่องฝึกฝนอบรมกันต่อไปในคุณธรรมเหล่านั้น ไม่ใช่คอยให้พลาดพลั้งลงไปก่อนแล้วจึงว่ากล่าวลงโทษ

ข้อหก เจ้ากระทรวงทั้งหลายจะจัดการวางระเบียบการอย่างใดขึ้นใหม่หรือบังคับการอย่างใดในมณฑลปัตตานี อันจะเป็นทางที่กระทบถึงสุขทุกข์ราษฎรก็ควรพิจารณาเหตุผลแก้ไขหรือยับยั้งถ้าไม่เห็นด้วยว่ามีมูลขัดข้องก็ควรหารือกระทรวงมหาดไทย แม้ยังไม่ตกลงกันได้ระหว่างกระทรวง ก็พึงนำความขึ้นกราบบังคมทูลทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทขอพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัย

การนำหลักรัฐประศาสน์มาใช้ในช่วงปลายรัชสมัยของพระองค์ทำให้ ความขัดแย้งในปัตตานีลดระดับลงชั่วคราวจนสิ้นสุตวรรษกาลในปี พ.ศ. ๒๔๖๘ (ค.ศ. ๑๙๒๕)

วันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ (ค.ศ. ๑๙๓๓) ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญในระบอบการปกครองของแผ่นดินสยาม นั่นก็คือการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย โดยมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข โดยกำหนดสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคของประชาชนตามครรลองของกฎหมายรัฐธรรมนูญ และจากการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยและมีสิทธิในการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรเป็นครั้งแรกทั่วประเทศทำให้ประชาชนในพื้นที่มีบทบาทและส่วนร่วมในการบริหารประเทศ อย่างไรก็ตามการเลือกตั้งครั้งแรกในสมัยของพระยาพหลพลพยุหเสนาเป็นนายกรัฐมนตรี ในปี พ.ศ. ๒๔๗๖ (ค.ศ. ๑๙๓๓) พื้นที่ ๓ จังหวัดภาคใต้ไม่มีสมาชิกสภาผู้แทนฯ ที่เป็น

ชาวมุสลิมเลย ส่วนการเลือกตั้งในปี พ.ศ. ๒๔๘๐ (ค.ศ. ๑๙๓๗) และ พ.ศ. ๒๔๘๑ (ค.ศ. ๑๙๓๘) มีชาวมุสลิมได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรถึง ๓ คน ด้วยกันหนึ่งในจำนวนนั้นก็คือ นายอดุลย์ ณ สายบุรี หรือ ตนก้อับดุลญะลาต นาเชร์(นายอดุลย์ ณ สายบุรี เป็นลูกชายคนเล็กของอดีตเจ้าเมืองสายบุรี) ทางกรเชื่อว่เขามีแนวความคิดในการแบ่งแยกดินแดน โดยร่วมกับตวนกวมะฮมุดมุฮยิดีน บุตรชายของเต็งกูอับดุลกอร์เด อดีตเจ้าเมืองปัตตานีคนสุดท้ายที่อยู่ในรัฐกลันตันตั้งขบวนการแบ่งแยกดินแดนขึ้นมา ต่อมาได้หนีการจับกุมเข้าไปอยู่ที่กลันตันในปี พ.ศ. ๒๔๙๐ (ค.ศ. ๑๙๔๗) และร่วมก่อตั้งขบวนการ BRN. และ BNPP.ขึ้นมา จนในปี พ.ศ.๒๕๒๐ (ค.ศ. ๑๙๗๗) ได้เสียชีวิต^{๑๙}

๓.๑.๒ สถานการณ์สังคมที่เปลี่ยนแปลง

สถานการณ์ความตึงเครียดในชายแดนภาคใต้หวนเกิดขึ้นอีกครั้งเมื่อหลวงพิบูลสงคราม ซึ่งเป็นข้าราชการฝ่ายทหารได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ในปี พ.ศ.๒๔๘๑- ๒๔๘๗ (ค.ศ. ๑๙๓๘-๑๙๔๔) ซึ่งในช่วงเวลาดังกล่าว ถือได้ว่าเป็นยุคใหม่ของการเมืองไทยอีกยุคหนึ่ง คณะราษฎรได้เข้าดำรงตำแหน่งสำคัญทางการเมืองอย่างแท้จริง มีการเปลี่ยนชื่อประเทศจาก “สยาม” เป็น “ไทย” ในปี พ.ศ. ๒๔๘๒ (ค.ศ. ๑๙๓๙) ประเทศไทยเข้าสู่ยุคสมัยของ “การสร้างชาติ” มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านวัฒนธรรม และการสร้างฐานการสนับสนุนด้วย “ลัทธิชาตินิยม”

เมื่อแนวความคิดชาตินิยมไทยและศาสนาพุทธกลายเป็นปรัชญาสำคัญของความเป็นราชอาณาจักรไทยที่ถือเป็นรัฐเดี่ยว โดยไม่ได้คำนึงถึงความแตกต่างด้านเอกลักษณ์สำคัญๆ ของประชาชนในส่วนอื่นๆ ของราชอาณาจักรนี้อาทิเช่น คนลาวในภาคอีสาน คนล้านนาในภาคเหนือ คนมุสลิมเชื้อสายมลายูในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นต้น รัฐบาลภายใต้การนำของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ประกาศนโยบาย รัฐนิยมตั้งแต่เดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๒ (ค.ศ. ๑๙๓๙) จนถึงเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๔๘๕ (ค.ศ. ๑๙๔๒) รวม ๑๒ ฉบับด้วยกัน คือ^{๒๐}

ฉบับที่ ๑ เรื่องการใช้ชื่อประเทศ ประชาชน และสัญชาติ

ฉบับที่ ๒ เรื่องการป้องกันภัยที่จะบังเกิดแก่ชาติ

ฉบับที่ ๓ เรื่องการเรียกชื่อชาวไทย

ฉบับที่ ๔ เรื่องการเคารพธงชาติ เพลงชาติ และเพลงสรรเสริญพระบารมี

ฉบับที่ ๕ เรื่องให้ชาวไทยพยายามใช้เครื่องอุปโภคบริโภคที่มีกำเนิด ทำในประเทศไทย

ฉบับที่ ๖ เรื่องทำนองและเนื้อร้องเพลงชาติ

ฉบับที่ ๗ เรื่องชักชวนให้ชาวไทยร่วมกันสร้างชาติ

ฉบับที่ ๘ เรื่องเพลงสรรเสริญพระบารมี

ฉบับที่ ๙ เรื่องภาษาและหนังสือไทยกับพลเมืองดี

ฉบับที่ ๑๐ เรื่องการแต่งกายของประชาชนชาวไทย

ฉบับที่ ๑๑ เรื่องกิจประจำวันของคนไทย

ฉบับที่ ๑๒ เรื่องการช่วยเหลือคุ้มครองเด็ก คนชรา หรือคนทุพพลภาพ

^{๑๙} คอยล์อัน อันวาร์และศุภลักษณ์ กาญจนชนดี, *ไฟใต้ใครจุด ?*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อินโดไชน่าพับลิชชิง, ๒๕๔๗), หน้า ๓๖-๓๗.

^{๒๐} คอยล์อัน อันวาร์และศุภลักษณ์ กาญจนชนดี, *ไฟใต้ใครจุด ?*, หน้า ๓๗-๓๘.

การดำเนินนโยบายชาตินิยมไทยผสมผสานตะวันตกของจอมพล ป. พิบูล-สงคราม ได้กลายเป็นประเด็นความขัดแย้งทางวัฒนธรรมและศาสนากับประชาชนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ อย่างรุนแรง นอกจากนี้บางแห่งเรื่องเล่าว่าบังคับให้ประชาชนกราบไหว้พระพุทธรูป หรือกรณีรูปแบบการแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ ประชาชนจะนุ่งโสร่งขึ้นอำเภอไม่ได้ หน้าอำเภอจึงมีร้านให้เช่ากางเกง^{๒๑}

ในปี พ.ศ. ๒๔๘๗ (ค.ศ. ๑๙๔๔) จอมพล ป. พิบูลสงคราม มีคำสั่งยกเลิกบทบาทของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด พร้อมๆ กับระบบศาลยุติธรรมอิสลาม (ดาโต๊ะ ยุติธรรม) ที่ดูแลและพิจารณาคดีมรดกและครอบครัว โดยพยายามบังคับให้อยู่ภายใต้การบังคับใช้กฎหมายแพ่งและพาณิชย์เมื่อสถานการณ์การคุกคามในเชิงนโยบายของรัฐ ยังอยู่ในขั้นรุนแรงจึงมีการเคลื่อนไหวเรียกร้องความเป็นธรรมอีกในนามสมาคม “สมาคมนักปดตานี” (อุดมการณ์ปดตานี) โดยมี หนีสุหลง โต๊ะมีนา เป็นประธานสมาคม หนีสุหลง เป็นครูสอนศาสนา ได้ก่อตั้งโรงเรียนสอนศาสนาขึ้น โดยนำวิชาความรู้ที่ได้จากการศึกษาที่เมกกะ มาปรับปรุงรูปแบบการเรียนการสอนที่แตกต่างจากโรงเรียนปอเนาะแบบเดิมๆ จึงทำให้มีผู้ที่เลื่อมใสส่งบุตรหลานเข้ามาศึกษากับหนีสุหลงเป็นจำนวนมาก และนั่นทำให้บทบาทของเขาในฐานะของครูสอนศาสนาและนักปราชญ์อิสลามได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางจากชาวมุสลิมในภาคใต้^{๒๒}

ในเดือนมกราคมพ.ศ.๒๔๙๑ (ค.ศ. ๑๙๔๘)จึงได้มีการประชุมสมาชิกสมาคมสมาคมนักปดตานีโดยมี หนีสุหลง โต๊ะมีนา เป็นประธานเพื่อหามติขอเรียกร้องที่แสดงถึงความต้องการของชาวมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้อย่างชัดเจนเป็นครั้งแรกต่อทางรัฐบาลเกี่ยวกับสถานการณ์ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ดังต่อไปนี้^{๒๓}

๑. ให้มีข้าหลวงใหญ่ที่มีอำนาจเต็มในการปกครอง ๔ จังหวัดเป็นผู้ที่ประชาชน ใน ๔ จังหวัดเป็นผู้เลือก

๒. ภาษีและรายได้อื่นๆ ที่จัดเก็บได้จากพื้นที่ทั้ง ๔ จังหวัด ให้ใช้จ่ายเฉพาะท้องถิ่น

๓. จัดให้มีการศึกษาภาษามลายูในโรงเรียนประถมศึกษา

๔. ข้าราชการใน ๔ จังหวัดต้องเป็นชาวมุสลิมร้อยละ ๘๐

๕. ให้ภาษามลายูเป็นภาษาราชการคู่กับภาษาไทย

๖. ให้กรรมการอิสลามประจำจังหวัดเป็นผู้ออกกฎหมายเกี่ยวกับศาสนาและประเพณี

๗. ให้แยกศาลศาสนาออกจากศาลจังหวัดโดยให้ศาลศาสนามีอำนาจเต็มในการพิจารณาคดี

^{๒๑} นิธิ เอียวศรีวงศ์, *มลายูศึกษา*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อัมรินทร์, ๒๕๕๐), หน้า ๑๒๗.

^{๒๒} คอยตัน อันวาร์และศุภลักษณ์ กาญจนชนดี, *ไฟใต้ใครจุด ?*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อินโดไชน่าพับลิชชิ่ง, ๒๕๔๗), หน้า ๔๓-๔๔.

^{๒๓} สุริชัย หวันแก้ว, *กำเนิดไฟใต้*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๔๔.

เพื่อลดภาวะตึงเครียด คณะรัฐมนตรีจึงรับข้อเรียกร้อง เข้าปรึกษาในที่ประชุม คณะรัฐมนตรี ผลปรากฏว่า คณะรัฐมนตรีปฏิเสธที่จะรับข้อเรียกร้องทั้งหมด และอ้างว่า รูปแบบการปกครองในปัจจุบันนี้เหมาะสมแล้ว^{๒๔} ทั้งนี้สิ่งที่รัฐบาลไทยยอมรับได้คือให้เสรีภาพในการนับถือ ศาสนายอมรับว่าประชาชนใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นมุสลิม แต่ไม่ยอมรับว่าคนเหล่านั้นไม่ใช่คนไทยไม่พร้อมที่จะให้มีการแบ่งแยกภายใต้พื้นฐานของเชื้อชาติและพื้นที่^{๒๕}

ความภาคภูมิใจทางประวัติศาสตร์ของประชาชนในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้มีอยู่อย่างมากในระดับเดียวกับความเป็นมุสลิมและความเป็นคนเชื้อสายมลายูซึ่งนั่นได้สร้างลักษณะพิเศษให้กับดินแดนและประชาชนในพื้นที่นี้อัตลักษณ์มลายูมีความสำคัญต่อประชาชนในปัตตานี เพราะนอกจากรวมมรดกทางวัฒนธรรมที่มีค่าของความเป็นมลายูไว้ด้วยแล้ว ยังรวมความเป็นมุสลิมไว้ด้วย ดังนั้นการบังคับให้ละทิ้งความเป็นอัตลักษณ์ความเป็นมลายูจึงก่อให้เกิดความขมขื่นแก่ประชาชนอย่างมาก เพราะเหมือนกับว่าได้ทิ้งบรรพบุรุษและพระเจ้าเป็นเจ้าที่เคารพนับถือไปพร้อมกัน^{๒๖} ซึ่งความไม่เข้าใจในความแตกต่างและความมีลักษณะพิเศษของประชาชนในบริเวณจังหวัดชายแดนภาคใต้ของรัฐส่วนหนึ่งมาจากพื้นฐานความคิดที่ว่า ประเทศไทยเป็นประเทศที่เป็นปึกแผ่นเดียวกัน มีความเชื่อว่า ความแตกต่างเป็นภัยต่อความมั่นคง เพราะในที่สุดจะนำมาซึ่งความแตกแยก ดังนั้นรัฐจึงไม่ยอมให้เกิดความแตกต่างเกิดขึ้น ไม่ว่าในส่วนตัว ภาคใดของประเทศ จึงได้มีการนำนโยบาย “ผสมผสานกลมกลืน” เข้าไปใช้กับพื้นที่บริเวณนี้อย่างต่อเนื่องและเป็นมาตลอดในประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม มีการบังคับให้เรียนภาษาไทยกันอย่างกว้างขวาง ซึ่งประชาชนและผู้นำชุมชน ผู้นำทางศาสนามีความประสงค์ที่จะคงความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ของรัฐปัตตานีเอาไว้ต้องการให้วิถีความเป็นมุสลิมและความเป็นคนเชื้อสายมลายูคงไว้ตลอดไป

การหายตัวไปของหะยีสุหลงในช่วงระยะเวลาหนึ่งได้ก่อให้เกิดกระแสความไม่พอใจไปทั่วประกอบกับนโยบายชาตินิยมของรัฐไทยยังคงดำเนินอยู่อย่างต่อเนื่องโดยไม่ยอมให้มีการแตกต่าง และลักษณะพิเศษใดๆ เกิดขึ้นภายในรัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ระบบการศึกษาศาสนาภายใต้โรงเรียน ปอเนาะถูกทางการมองว่าเป็นสถานที่บ่มเพาะอุดมการณ์แบ่งแยกดินแดน จึงได้มีการบังคับให้เปลี่ยนแปลงการเรียนการสอน ให้ใช้หลักสูตรของทางราชการเข้าไปสอนเปลี่ยนชื่อใหม่เป็น “โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม”^{๒๗} ความไม่พอใจในนโยบายดังกล่าวก่อให้เกิดการต่อต้าน รัฐบาลของคณินในพื้นที่ในรูปแบบของการจัดตั้งองค์กรต่างๆ เพื่อรักษาไว้ซึ่งอุดมการณ์ความเป็นมุสลิมของคนในพื้นที่

^{๒๔} คอยล์อัน อันวาร์และศุภลักษณ์ กาญจนชนดี, *ไฟใต้ใครจุด ?*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อินโดไชน่าพับลิชชิ่ง, ๒๕๕๗), หน้า ๔๕.

^{๒๕} สุริชัย หวันแก้ว, *กำเนิดไฟใต้*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๔๔-๔๕.

^{๒๖} นิธิ เอียวศรีวงศ์, *มลายูศึกษา*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อมรินทร์, ๒๕๕๐), หน้า ๔๓-๔๔.

^{๒๗} คอยล์อัน อันวาร์และศุภลักษณ์ กาญจนชนดี, *ไฟใต้ใครจุด ?*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อินโดไชน่าพับลิชชิ่ง, ๒๕๕๗), หน้า ๗๘-๘๒.

๓.๑.๓ พัฒนาการแนวคิดการแบ่งแยกดินแดน

แนวความคิดการแบ่งแยกดินแดนมีผลเนื่องมาจากการต่อสู้และเรียกร้องความเป็นธรรม ด้วยการนำเสนอปัญหาแห่งความขัดแย้งต่างๆต่อรัฐไทย โดยสามผู้นำสำคัญของชาวมุสลิม คือ สุลต่านอับดุลกอรีเด ในปี พ.ศ. ๒๔๔๕ (ค.ศ. ๑๙๐๒) หนุสสุหลง โต๊ะมีนา และต่วนกู มะฮยุดดิน ในปี พ.ศ. ๒๔๙๑ (ค.ศ. ๑๙๔๘) ส่วนบุคคลอื่นๆ เช่น นายอดุลย์ณสายบุรี(ต่วนกู อับดุลญาลาฮาเชร์) นายอามีน โต๊ะมีนา (บุตรชายของหนุสสุหลง)นายสามารถ เอี่ยมวิโรจน์ ในฐานะสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและอีกหลายคน ต่างก็ต้องการสืบทอดภารกิจการต่อสู้อย่างสันติวิธี แต่รัฐบาลในแต่ละสมัยมองว่าเป็นขบถแบ่งแยกดินแดน ต้องถูกจับกุมหรือไม่ก็ถูกสังหาร สำหรับผู้ที่เหลืออยู่ต้องหลบหนีเพื่อความอยู่รอดไปสถานที่ที่ปลอดภัยกว่าในดินแดนบนคาบสมุทรมลายูและอื่นๆ

ขบวนการแบ่งแยกดินแดนที่สำคัญ ประกอบด้วย

๑. แนวร่วมปฏิวัติแห่งชาติปัตตานี (BansanRevolusiNasionalMelayuPattani) หรือ BRN เมื่อวันที่ ๑๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๐๓ (ค.ศ. ๑๙๖๐) บรรดานักการเมือง โต๊ะครู อติต ขุนนาง เครือญาติของบรรดาสุลต่านนครรัฐปัตตานี ได้ร่วมปรึกษาหารือเพื่อจัดตั้งองค์กรติดอาวุธในนามแนวร่วมปฏิวัติแห่งชาติปัตตานี โดยมีแกนนำสำคัญ คือ มุฮัมหมัด อามีน อูस्ताซอับดุลกาติม สะซัน, โต๊ะครู หนุสสุโยชะจะปากียาและต่วนกู ญาลาฮาเชร์ (นายอดุลย์ ณ สายบุรี) ซึ่งเป้าหมายการต่อสู้ของ BRN มีความชัดเจนคือ การปลดปล่อยปัตตานีให้เป็นเอกราช ซึ่งแตกต่างกับ สหมลายูปัตตานี (GabunganMalayuPatani Raya) GAMPAR ที่ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. ๒๔๙๑ (ค.ศ. ๑๙๔๘)^{๒๘}

ขบวนการ BRN นั้น มีประวัติการต่อสู้ที่ยาวนานที่สุด เป็นกลุ่มที่มีการขยายงานมวลชนได้มากที่สุด และมีแนวร่วมที่มีวินัยดี ทำให้องค์กรยืนหยัดอยู่ได้อย่างยาวนาน และจัดได้ว่าเป็นองค์กรแรกที่ต่อสู้^{๒๙} โดยมีวัตถุประสงค์ในการแบ่งแยกดินแดนจริง ขบวนการนี้ตั้งขึ้นมาในปี พ.ศ. ๒๕๐๓ (ค.ศ. ๑๙๖๐) ในสมัยที่จอมพลสฤษดิ์ธนะรัชต์ เรื่องอำนาจ โดยอูस्ताซ อับดุลกาติม สะซัน อติตครู โรงเรียนปอเนาะในจังหวัดนราธิวาสที่ประกาศต่อสู้ด้วยอาวุธเป็นครั้งแรก หลังจากที่ทางการไทยได้ออกนโยบายให้เปลี่ยนโรงเรียนปอเนาะมาสอนหลักสูตรของทางราชการแทนที่จะสอนศาสนาล้วนๆ แบบดั้งเดิม

ในยุคแรกๆ BRN ไม่ได้มุ่งหวังเพียงจะแบ่งแยกรัฐปัตตานีเท่านั้น หากแต่ยังหวัง ที่จะสร้างสหพันธรัฐอิสลามที่ครอบคลุมถิ่นที่อยู่ของคนเชื้อสายมาเลย์ทั้งหมด ซึ่งก็รวมถึงดินแดนในอินโดนีเซียและสิงคโปร์ด้วย แต่การต่อสู้ที่มีเป้าหมายใหญ่โตขนาดนี้ จำเป็นต้องอาศัยการดำเนินงานทางการเมืองมากกว่าการสู้รบด้วยการใช้กำลัง ดังนั้น ยุทธศาสตร์ของ BRN ในระยะเริ่มแรกจึงเน้นการแทรกซึมในโรงเรียนปอเนาะเพื่อปลูกฝังอุดมการณ์แห่งการแบ่งแยกดินแดนแก่เยาวชน^{๓๐}

^{๒๘} คอยล์อัน อันวาร์และศุภลักษณ์ กาญจนชนดี, *ไฟใต้ใครจุด ?*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อินโดไชน่าพับลิชชิ่ง, ๒๕๔๗), หน้า ๕๘-๕๙.

^{๒๙} บะรุณห์, *ญิฮาดสี่เทา*, (นนทบุรี: สำนักพิมพ์สาธิตา, ๒๕๔๘), หน้า ๑๙.

^{๓๐} คอยล์อัน อันวาร์และศุภลักษณ์ กาญจนชนดี, *ไฟใต้ใครจุด ?*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อินโดไชน่าพับลิชชิ่ง, ๒๕๔๗), หน้า ๙๓-๙๔.

BRN ยึดอุดมการณ์ชาตินิยมและสังคมนิยมอิสลาม ต่อต้านลัทธิทุนนิยมและอาณานิคม ฉะนั้น ในยุคแรกๆ ของการจัดตั้งขบวนการนี้ได้มีการระบุว่า แกนนำสำคัญของกลุ่มมีการติดต่ออย่างใกล้ชิดกับซูการ์โน อดีตประธานาธิบดีอินโดนีเซีย ดังนั้น จึงมีการระบุข้อมูลในแฟ้มลับของหน่วยข่าวกรองได้ว่า เมืองบันดุง อินโดนีเซีย เป็นแหล่งฝึกอาวุธให้แก่สมาชิกของ BRN (และถูกระบุว่ามีส่วนร่วมในการปล้นปืนจากค่ายทหารเมื่อ วันที่ ๔ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๗ (ค.ศ. ๒๐๐๔) ด้วย

BRN ได้กำหนดยุทธศาสตร์การต่อสู้ (ในขณะนั้น) โดยแบ่งออกเป็นสองขั้นตอนดังต่อไปนี้

๑) การต่อสู้เพื่อปลดแอกปัตตานี (๔ จังหวัดภาคใต้) และบางส่วนของสงขลาเป็นรัฐเอกราชอย่างสมบูรณ์แบบ

๒) รวมปัตตานีเข้ากับสหพันธ์มลายูตามแนวคิดชาตินิยมของซูการ์โน แต่ หลังจาก ซูการ์โน สิ้นอำนาจลงทำให้แนวคิดนี้ถูกยกเลิกไป และส่งผลให้อิทธิพลทางความคิดของกลุ่ม BRN อ่อนตัวลง ในเบื้องต้นแกนนำกลุ่มนี้เข้าถึงกลุ่มนักเรียนศาสนาเป็นส่วนใหญ่ แต่เมื่อสถานการณ์ทางสังคมเปลี่ยนแปลงไป เชื่อว่าอิทธิพลและแนวคิดของกลุ่ม BRN ขยายตัวในหมู่คนรุ่นใหม่ไม่มากนัก^{๓๑}

๓.๑.๔ วิฤทธิความขัดแย้งใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้

อย่างไรก็ตามด้วยสาเหตุหลายประการ จึงทำให้ขบวนการนี้ต้องแตกแยกกัน และหนึ่งในสาเหตุนั้น คือการที่ อูस्ताซ อับดุลกาติม ฮะซัน ปฏิเสธแนวทางการต่อสู้ที่ผ่านมาจากตนเองและขบวนการทั้งหมด โดยอ้างว่ามันเป็นแนวทางการต่อสู้ที่ไม่ได้ยืนอยู่บนพื้นฐานปรัชญาที่แท้จริงของอิสลาม เป็นความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนในเหตุผลต่างๆ ที่นำมาสนับสนุนการต่อสู้ เป็นความขัดแย้งในการเลือกระหว่าง “การต่อสู้เพื่อสิทธิเสรีภาพของชนชาติมลายูในประเทศไทย” กับ “การต่อสู้ที่อ้างถึงการปฏิวัติอิสลาม” บนแผ่นดินแห่งนี้ ทำให้เกิดการแตกแยกของกลุ่ม BRN ออกเป็น ๓ กลุ่ม คือ

๑) BRN Congress เป็นฝ่ายกองกำลัง ซึ่งกลุ่มนี้นิยมใช้การเคลื่อนไหวทางการทหารในพื้นที่เป็นสำคัญ ซึ่งกลุ่มกองกำลังติดอาวุธชุดสุดท้ายของกลุ่มที่วางปืนออกมาร่วมพัฒนาชาติไทย คือกลุ่มของสะอารีดาฮง มีกองกำลัง ๗ คน ได้เข้ามอบตัวเมื่อต้น ปีพ.ศ. ๒๕๔๗ (ค.ศ. ๒๐๐๔) จึงทำให้กลุ่ม BRN Congress ยุติลง อย่างไรก็ตามทางการไทยก็ให้ความสนใจอยู่เช่นกัน

๒) BRN Uram เน้นรณรงค์ทางการเมืองและศาสนาเป็นสำคัญ เป็นกลุ่มผู้รู้ที่ ร่วมกับ อูस्ताซ การ์ิม ที่ยุติการต่อสู้แบ่งแยกดินแดน จึงเท่ากับไม่มีตัวตนที่แท้จริงของกลุ่มแต่อย่างใด และหน่วยข่าวของไทยก็ไม่ได้ให้ความสนใจมากนัก

๓) BRN Coordinate เป็นฝ่ายกรมการเมือง แต่กลุ่มนี้ไม่มีความเคลื่อนไหวในพื้นที่มากนัก โดยนิยมเคลื่อนไหวทางการเมืองในประเทศมาเลเซียมากกว่า ซึ่งน่าจะเป็นเพียงกลุ่มเดียวที่ยังคงมีการกล่าวถึงอยู่และทางการไทยให้ความสำคัญอย่างมาก^{๓๒}

๒. องค์การเพื่อปลดปล่อยชาติปัตตานี (Pattani United Liberation Organization) หรือ PULO กลุ่มพูลุโลจัดตั้งขึ้นเมื่อเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๑๑ (ค.ศ. ๑๙๖๘) มีวัตถุประสงค์ในการต่อสู้กับรัฐบาลไทยเพื่อให้ได้มาซึ่งเอกราชของนครรัฐปัตตานีในอดีต โดยมีตัวนุกูบิรือ กอตอนีรือ เป็น

^{๓๑} คอยลัน อันวาร์และศุภลักษณ์ กาญจนชนดี, *ไฟใต้ใครจุด ?*, หน้า ๕๙-๖๐.

^{๓๒} บะรุณห์, *ญิฮาดสี่เทา*, (นนทบุรี: สำนักพิมพ์สาธิตา, ๒๕๔๘), หน้า ๑๙-๒๐.

ผู้ก่อตั้ง ต่วนกูปีรือเป็นลูกหลานของเจ้าเมืองรามัน ได้รับการศึกษาระดับมัธยมที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ก่อนที่จะเดินทางไปศึกษาต่อทางด้านรัฐศาสตร์ ที่ประเทศอินเดีย พูลได้กำหนดอุดมการณ์การต่อสู้ ๔ ประการสำคัญ คือ ๑) ศาสนา ๒) ชาติ ๓) มาตุภูมิ (แผ่นดิน) และ ๔) สิทธิมนุษยชน

สืบเนื่องจากขบวนการนี้จัดตั้งขึ้นในต่างประเทศ ดังนั้น จึงจำเป็นที่จะต้องหาสมาชิกและผู้ให้การสนับสนุนที่อยู่ในต่างประเทศเป็นหลัก พูลได้เลือกเมืองสำคัญในประเทศทางตะวันออกกลางสำหรับเปิดสำนักงาน ซึ่งสมาชิกของพูลประกอบด้วย นักศึกษาบางคนเดินทางไปศึกษาในแถบนั้น สำหรับนักศึกษาหรือบุคคลที่เป็นสมาชิก บางคนก็ได้รับการคัดเลือกให้ฝึกอาวุธ พูลจะใช้วิธีการทูตในการเข้าถึงผู้คนก่อนที่จะชักชวนเป็นผู้ร่วมอุดมการณ์จึงเป็นองค์กรแบ่งแยกดินแดนองค์กรเดียวที่มีโครงสร้างขององค์กรชัดเจนที่สุด เมื่อเปรียบเทียบกับองค์กรอื่นอย่าง BRN^{๓๓}

แม้ว่า PULO จะเชื่อในเรื่องการต่อสู้ด้วยอาวุธ ในช่วงก่อตั้งใหม่ๆ กลุ่มนี้จะมีการปฏิบัติการทางทหารที่โดดเด่นอย่างมาก แต่กิจกรรมส่วนใหญ่กลับไปเน้นเรื่องการปลุกฝังทางด้านอุดมการณ์ให้กับคนที่มีการศึกษา ในช่วงที่ได้รับความนิยมสูงสุดพูลเคยมีกำลังทางทหารประมาณ ๓๐๐คนแต่หลังจากนั้นก็ลดจำนวนเรื่อยมาและจากการที่แกนนำส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในต่างประเทศและการเคลื่อนไหวอาศัยเงินสนับสนุนจากชาวปัตตานีที่อยู่ในต่างประเทศ จึงไม่ให้ความสำคัญกับทิศทางของสังคม มุ่งเป้าเพียงการก่อเหตุให้ดูเหมือนมีการต่อสู้ขนาดใหญ่เสมอซึ่งจะดูผลต่อจำนวนเงินที่จะเข้ามาสู่ขบวนการ หลายปีผ่านมากลุ่มขบวนการจึงแทบไม่เคลื่อนไหวอะไร แต่ก็มียุทธการอ้างว่าปฏิบัติการในนาม PULO บ้าง ในช่วงประมาณปี พ.ศ. ๒๕๓๘ (ค.ศ. ๑๙๙๕) ได้เกิดความแตกแยกในขบวนการ PULO จึงเกิดขบวนการที่เรียกว่า “พูลใหม่” ขึ้นมาในขณะที่พูลเก่าก็รักษาองค์กรเอาไว้ได้อย่างเดิม ปัจจุบัน PULO ได้นำเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตมาช่วย ในงานโฆษณาชวนเชื่อโดยเผยแพร่มาจากสวีเดน ซึ่งผู้นำบางคนได้ลี้ภัยทางการเมืองอยู่ที่นั่น Website ของพูลบางครั้งก็ได้แสดงความเห็นด้วย หรือชื่นชมยินดีกับความรุนแรงต่างๆ ที่เกิดขึ้น และบางครั้งก็ออกมาปฏิเสธความรับผิดชอบในเหตุการณ์บางเหตุการณ์ อย่างไรก็ตาม Website ของพูลคือpulo.org มักจะถูกปิดกั้นอยู่บ่อยๆ โดยทางการไทย เพราะไม่ต้องการให้โฆษณาชวนเชื่อเรื่องการแบ่งแยกดินแดน โดยเฉพาะเหตุการณ์ใน วันที่ ๒๘ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๗ (ค.ศ. ๒๐๐๔) ซึ่งพูลก็ได้ออกมาประณามการสังหารชาวมุสลิมและประกาศจะใช้ความรุนแรงตอบโต้ ในระยะหลังนี้ทางหน่วยงานข่าวกรองของทางราชการมักจะพูดถึงกลุ่มพูลใหม่ ซึ่งเชื่อว่าเกิดจากการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง และผู้นำระดับสำคัญๆ เพื่อความเหมาะสมกับยุทธศาสตร์ในการต่อสู้^{๓๔}

๓. ขบวนการแนวร่วมปลดปล่อยแห่งชาติปัตตานี (Barisan National Pembebasan Pattani) หรือ BNPP เป็นอักษรย่อของคำภาษาอาหรับ ที่ใช้รูปแบบการเขียนเป็นอักษรอังกฤษ เรียกว่า “รูมี” เป็นของอังกฤษที่ทิ้งไว้กับแหลมมลายู และยังคงเป็นอักษรทางราชการที่ใช้กันอยู่ในประเทศมาเลเซียในปัจจุบัน BNPP จัดตั้งขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๑๔ (ค.ศ. ๑๙๗๑)โดยนายอดุลย์ณสายบุรีหรือต่วน

^{๓๓} คอยล์ตัน อันวารและศุภลักษณ์ กาญจนชนดี, *ไฟใต้ใครจุด ?*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อินโดไชน่าพับลิชชิง, ๒๕๔๗), หน้า ๖๐-๖๑.

^{๓๔} คอยล์ตัน อันวารและศุภลักษณ์ กาญจนชนดี, *ไฟใต้ใครจุด ?*, หน้า ๙๕-๙๖.

กู้อับดุลญาลาล นาเชร์อดีตส.ส.นราธิวาส ในสมัยจอมพล ป. ที่แยกตัวมาจากกลุ่ม BRN เพราะไม่เห็นด้วยในเชิงอุดมการณ์และยุทธศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการยึดเอาแนวคิดสังคมนิยมและร่วมเป็นพันธมิตรกับกลุ่มฝ่ายซ้าย เป็นหัวหน้าขบวนการพร้อมแกนนำสำคัญ เช่น อูस्ताซ อับดุล การิม และ ต่วนกูธรอ กอตอนรอ^{๓๕} สมาชิกของ BNPP ส่วนใหญ่มักจะเป็นพวกอดีตขุนนางเก่า และนักเรียนที่ได้รับการศึกษาทั้งในมาเลเซียและในต่างประเทศ ขบวนการนี้เน้นการต่อสู้แบบกองโจร^{๓๖} มีการแบ่งหน้าที่หลักด้านการจัดตั้งมวลชนให้กับอูस्ताซ การิมซึ่งขณะนั้นเป็นโต๊ะครูสอนศาสนา และจัดตั้งสถาบันปอเนาะบ้านปือดออำเภอรือเสาะจังหวัดนราธิวาส และมอบหน้าที่หลักในการประสานงานต่างประเทศให้กับ ต่วนกู ปีรอ พร้อมทั้งการหาทุนสนับสนุน ส่วนผู้คุมกำลังติดอาวุธ คือ เปาะเยะถือ เป็นบ่าวรับใช้ที่ใกล้ชิด ต่วนกู อับดุลกอเดร์ เจ้าเมืองปัตตานี ผู้เป็นบิดาของ ต่วนกู ญาลาลนาเชร์ หัวหน้าขบวนการ^{๓๗} แม้ว่า BNPP เป็นกลุ่มจัดตั้งใหม่ที่อยู่เพื่อเอกราชของปัตตานี ให้พ้นจากการปกครองของไทย และทำการปกครองตนเองโดย ระบบสุลต่าน จึงเป็นลักษณะขบวนการชาตินิยม แต่ก็ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง จากกลุ่มคนที่มีการศึกษาค่อนข้างสูง BNPP ได้รับการยอมรับค่อนข้างสูงจากมวลชน ช่วงทศวรรษที่ ๗๐ ขณะเดียวกัน ทางชาวไทยโดยกระทรวงการต่างประเทศ ได้เปิดกงสุลไทยประจำรัฐกลันตัน ในปี พ.ศ. ๒๕๑๖ (ค.ศ. ๑๙๗๓) เพื่อติดตามสอดส่องและติดตามการเคลื่อนไหวของกลุ่มแบ่งแยกดินแดนในรัฐกลันตัน^{๓๘} จากอุดมการณ์การต่อสู้ชาตินิยม และผูกติดกับระบอบศักดินาทำให้การเคลื่อนไหวต่อสู้กับปัตตานี ค่อยๆ ถดถอยลงด้วยเหตุผลหลัก ๓ ประการ คือ

ประการแรก การปราบปรามอย่างต่อเนื่องของฝ่ายรัฐต่อกองกำลังติดอาวุธในป่าเขา ซึ่งพวกเขาไม่มีวิชาความรู้ด้านยุทธวิธีทางทหารมากนัก อาวุธก็มีเพียงปืน M๑๖ หรืออาก้าเป็นหลัก

ประการที่สอง จากความขัดแย้งภายในกลุ่มที่เกิดความไม่ไว้วางใจกันเรื่องเงินสนับสนุนจากต่างประเทศและในประเทศซึ่งอยู่ภายใต้การดูแลของต่วนกูปีรอ มีการโต้เถียงกันถึงการคอร์รัปชันของแกนนำบางคน ประกอบกับในสายงานของอูस्ताซ อับดุลการิม ฝ่ายจัดตั้งมวลชน หรือนัยหนึ่งเป็นกรมการเมือง ต้องเหนื่อยหนายกับการขาดวินัยของกองกำลังติดอาวุธของเปาะเยะที่รับสมาชิกมาจากพวกหลบหนีคดีอาชญากรรมขณะที่ อูस्ताซ อับดุลการิม จะทำการจัดตั้งมวลชนอย่างดีเสียก่อนจึงติดอาวุธให้

ประการที่สาม เกิดความขัดแย้งกันทางความคิดอย่างหนักในระดับแกนนำ เรื่องอุดมการณ์ที่จะนำความคิดประชาชน โดยแบ่งเป็นสองฝ่ายหลักๆ

ฝ่ายแรก กลุ่มต่วนกู อับดุลญาลาลนาเชร์ ยังต้องการยึดอุดมการณ์แบบเดิม ที่ต่อสู้กู้ชาติปัตตานี และสถาปนาระบบสุลต่านขึ้นครองเมือง ดังนั้นสมาชิกที่เข้าร่วมจึงไม่เน้นด้านอุดมการณ์ทางศาสนา อีกฝ่ายหนึ่งคือ กลุ่มอูस्ताซ อับดุลการิม ที่ต้องการต่อสู้เพื่อชาติมลายูมุสลิม จัดระเบียบการ

^{๓๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔-๑๕.

^{๓๖} อ้างแล้ว, หน้า ๙๖.

^{๓๗} บะรุณห์, **ญิฮาดสี่เทา**, (นนทบุรี: สำนักพิมพ์สาธิตา, ๒๕๔๘), หน้า ๑๕.

^{๓๘} คอยลัน อันวารและศุภลักษณ์ กาญจนชนดี, **ไฟใต้ใครจุด ?**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อินโดไชน่าพับลิชชิง, ๒๕๔๗), หน้า ๖๒.

ปกครองที่เรียกว่าสังคมนิยมแบบอิสลาม จึงเขียนหนังสือเพื่อใช้เป็นทฤษฎีและแนวทางปฏิบัติของสมาชิก เรียกว่า “นาซูซี” มีความหมายในภาษายาวีว่า “ชาตินิยมอิสลามสังคมนิยม” ซึ่งอุสตาทาการิมได้ปฏิเสธแนวทางในตำรับตำราเล่มนี้ทั้งหมด อันนำไปสู่การแตกแยกของกลุ่มขบวนการสาย อุสตาทาการิม ในเวลาต่อมา

ความขัดแย้งดังกล่าวข้างต้นจบลงด้วยการแตกแยกของขบวนการแบ่งแยกดินแดน ทำให้เกิดองค์กรใหม่ ขบวนการ BIPP หรือกลุ่ม BNPP เดิม เมื่อตัวนุกู อับดุลดุลาลาลนาเซอร์ เสียชีวิต มีการแต่งตั้งอุสตาทา ซอลาฮุดดีน หรือ ฮุศตาทา ดิง ขึ้นเป็นหัวหน้าแทน และแกนนำหลายคน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนหนุ่มที่จบการศึกษาทางด้านศาสนาจากตะวันออกกลาง ซึ่งสภาพสังคมขณะนั้น กระแสการฟื้นฟูอิสลามฟื้นฟูกำลังมา

การเสียชีวิตของตัวนุกู อับดุลดุลาลาลนาเซอร์ที่อำเภอปาเซปูเต๊ะรัฐกลันตัน ในปี พ.ศ. ๒๕๒๐ (ค.ศ. ๑๙๗๗) และรัฐกลันตันก็ตกอยู่ภายใต้การบริหารของพรรคอัมโนในปีต่อมาจึงทำให้กลุ่ม BNPP ที่เคยได้รับการช่วยเหลือจากพรรคปาสซึ่งเป็นพรรคฝ่ายค้าน ต้องประสบปัญหาในการนำเป็นอย่างมาก ประกอบกับในช่วงปลายทศวรรษที่ ๗๐ ได้เกิดกระแสการตื่นตัวของอิสลามทั่วโลก ฉะนั้นเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ของ โลกมุสลิม กลุ่ม BNPP จึงได้ปรับเปลี่ยนอุดมการณ์เดิมให้เป็นกลุ่มที่เคลื่อนไหวเพื่ออิสลามมากขึ้น พร้อมกับเปลี่ยนชื่อเป็นกลุ่ม “แนวร่วมปลดปล่อยอิสลามแห่งชาติปัตตานี” (Barisan Islam Nasional Pattani) หรือ BINP โดยยึดภารกิจหลักก็คือ ศาสนา ชนชาติ และมาตุภูมิ มีการแต่งตั้ง อุสตาทา ซอลาฮุดดีน หรือฮุศตาทา ดิง เป็นหัวหน้าแทน แต่กองกำลังติดอาวุธ โดยการนำของเปาะเยะ เริ่มแปรสภาพเป็นโจรเรียกค่าคุ้มครองโจร เรียกค่าไถ่ เพราะเมื่อขาดตัวนุกู อับดุลดุลาลาลนาเซอร์จึงขาดสนเรื่องเงินทุน และแนวร่วมที่เคยให้การสนับสนุนส่วนใหญ่เข้าไปสังกัดกลุ่มของอุสตาทา อับดุลการิม องค์กรนำจึงได้ยุบกองกำลังติดอาวุธในป่า และเรียกบุคคลเหล่านี้เข้าอบรม เพื่อให้เข้าใจอุดมการณ์

การก่อขบถในเบื้องต้นยังพอดำเนินการเคลื่อนไหวทางการเมืองและการทหารได้ เพราะกองกำลังติดอาวุธเหล่านี้ยังเกรงใจเปาะเยะ หัวหน้าตนเอง ซึ่งต้องมาคุมในการอบรมสมาชิกเอง หากวันไหนเปาะเยะไม่มา คนพวกนี้ก็จะไม่ให้ความสนใจในการศึกษาหลักการศาสนา เผื่อวันที่จะกลับไปจัดตั้งกองกำลังอีกหลังจากเปาะเยะเสียชีวิตนักรบในสังกัดทั้งหมดจึงแยกย้ายกันไป เหลือแต่เพียงระดับแกนนำที่ยังเคลื่อนไหวจัดตั้งมวลชนต่อไป แต่เนื่องจากเป็นนักการศาสนาที่ไม่สัมพันธ์งานการเมืองขบวนการนี้จึงค่อยๆ หดบทบาทไป ชื่อของ BNPP ไม่อยู่ในสารบบทางการไทยที่ต้องจับตาแต่อย่างใด อีกทั้งยังไม่ปรากฏว่ามีสมาชิกเหลืออยู่จำนวนเท่าใด^{๓๙}

๔. ขบวนการมุญาฮิดดินปัตตานี (Barisan Bersatu Mujahiddin Pattani) หรือ BBMP จัดเป็นกลุ่มติดอาวุธที่ประกาศต่อสู้เพื่อเอกราชแห่งชาติปัตตานีอีกกลุ่มหนึ่ง ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๒๘ (ค.ศ. ๑๙๘๕) ชื่อเรียกร้องสำคัญๆ ของ BBMP ได้ยึดหลักข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์และเอกลักษณ์แห่งชนชาติมลายู ปัตตานี ดังต่อไปนี้

^{๓๙} บะรุณห์, ญิฮาดลีทา, (นนทบุรี: สำนักพิมพ์สาลิกา, ๒๕๔๘), หน้า ๑๕-๑๘.

๑) มรดกทางประวัติศาสตร์ในการมีอยู่ของรัฐบาลมลายู ปัตตานี ทั้งในด้านการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ การค้า การศึกษากับรัฐอื่นๆ ในอดีตความแตกต่างทางเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ ภาษา การอักษร (การเขียนมลายูด้วย อักษรยาวี) ศาสนาและขนบธรรมเนียมประเพณี

๒) มรดกที่หลงเหลือของสุลต่านมลายูปัตตานียังคงถูกสะสมและหาหาคู่ได้จนถึงวันนี้ BBMP จึงได้ประกาศเจตนารมณ์แห่งการต่อสู้ดังต่อไปนี้

๓) การต่อสู้เป็นภารกิจเหนือประชาชนชาวปัตตานีทุกคน

๔) ไม่รวมมือหรือสนับสนุนรัฐบาลกลางและตัวแทน

๕) ดำเนินการต่อสู้ด้วยอาวุธ

๖) ดำเนินนโยบายการเข้าถึงต่อบรรดาผู้นำประเทศมุสลิมและองค์กรระหว่างประเทศ

๗) BBMP ขอรับรองว่าจะให้หลักประกันต่อความสงบและความปลอดภัยแก่ประชาชนทุกหมู่เหล่าและทุกศาสนาตราบใดที่พวกเขาไม่ลุกขึ้นต่อต้าน BBMP จะต่อต้านการกดขี่ข่มเหง การเอารัดเอาเปรียบ การคอร์รัปชันในทุกรูปแบบ แม้ว่าการต่อสู้ของ BBMP ได้กำหนดแนวทางการจับอาวุธในการต่อสู้เพื่อให้ได้มาตามเจตนารมณ์ แต่ก็ไม่ได้ปิดกั้นการเคลื่อนไหวเพื่อสิ่งเหล่านั้นในลักษณะสันติวิธี^{๕๐}

๑. เบอร์ซาตู (Bersatu The United Front for the Independence of Pattani) ในช่วงปีพ.ศ. ๒๕๓๒ (ค.ศ. ๑๙๘๙) ได้มีความพยายามที่จะสร้างเอกภาพให้เกิดขึ้นในหมู่ขบวนการแบ่งแยกดินแดนเหล่านี้เพราะผิดหวังกับขบวนการต่างๆ ที่แตกแยกกัน และกำลังอ่อนแรงลง อีกทั้งความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกก็เริ่มห่างๆกันไปและบรรดาแกนนำผู้อาวุโสยุคก่อตั้งขบวนการที่มีอยู่ ก็แก่ตัวกันไปมาก และละทิ้งอุดมการณ์ไปมาก ประกอบกับกระแสโลกมุสลิมกำลังเข้มแข็งขึ้น จึงคิดจะหาเงินทุนมาสนับสนุนการต่อสู้อีก แต่ถูกท้วงติงจากผู้ที่คิดว่าน่าจะเป็นผู้สนับสนุนว่ากรณีเรื่องความแตกแยกแบ่งเป็นกลุ่ม เหตุใดไม่ผนึกรวมกันเป็นหนึ่งเดียวในการต่อสู้ เพื่อให้การต่อสู้เข้มแข็งขึ้น แต่เพราะหลายคนยังยึดติด และฝังใจกับความทรงจำเก่าๆ บรรดาผู้อาวุโสจึงไม่ยอมให้มีการสลายกลุ่มของตนเอง แต่ให้รวมกันเป็นลักษณะเครือข่าย โดยกลุ่ม BRN. PULO และ BNPP ได้รวมตัวกัน แรกๆ ใช้ชื่อว่า “ขบวนการนักสู้เพื่อปัตตานี” แต่ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๓๔ (ค.ศ. ๑๙๙๑)^{๕๑} ได้เปลี่ยนชื่อจนเป็นที่รู้จักในปัจจุบัน คือ “เบอร์ซาตู” ใช้ยุทธวิธีแบ่งกำลังเป็นลักษณะกองโจรกลุ่มย่อยๆ เคลื่อนไหวอยู่ในป่า แต่ดูเหมือนว่าไม่ได้มีฐานที่มั่นในดินแดนไทยชัดเจนนักการรวมกันในลักษณะนี้ได้ สะท้อนความเป็นจริงประการหนึ่งว่าขบวนการแบ่งแยกดินแดนได้อ่อนแอลงและไร้ซึ่งเอกภาพ ซึ่งสาเหตุที่องค์กรแบบเบอร์ซาตู ถือกำเนิดขึ้นเพราะขบวนการแบ่งแยกดินแดน พยายามที่จะช่วยเหลือกันเองมากขึ้นและพยายามที่จะลดการพึ่งพิงความช่วยเหลือจากต่างประเทศหลังจากที่ทางการไทยประสบความสำเร็จในการรณรงค์ในต่างประเทศ ไม่ให้ความช่วยเหลือทางการเงินที่จะมาสู่องค์กรเหล่านี้^{๕๒}

^{๕๐} คอยล์ตัน อันวาร์และศุภลักษณ์ กาญจนชนดี, **ไฟใต้ใครจุด ?**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อินโดไชน่าพับลิชชิ่ง, ๒๕๕๗), หน้า ๖๓-๖๔.

^{๕๑} บะรุณห์, **ญิฮาดสี่เทา**, (นนทบุรี: สำนักพิมพ์สาธิตา, ๒๕๔๘), หน้า ๒๖.

^{๕๒} คอยล์ตัน อันวาร์และศุภลักษณ์ กาญจนชนดี, **ไฟใต้ใครจุด ?**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อินโดไชน่าพับลิชชิ่ง, ๒๕๕๗), หน้า ๙๖-๙๗.

๒. ขบวนการมุจาฮิดีนปัตตานี (GerakanMujahideen Islam Pattani) หรือ GMIP เชื่อกันว่าอยู่ภายใต้การนำของ นายเจ๊ะกูแม กูเต๊ะ ซึ่งมีรายงานว่าเขาได้จัดตั้งองค์กรนี้ขึ้น หลังจากที่ได้เข้าร่วมการสู้รบกับขบวนการมุจาฮิดีนในอัฟกานิสถาน ในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๒๓ (ค.ศ. ๑๙๘๐) หน่วยข่าวกรองของไทยเชื่อว่า นายเจ๊ะกูแม กูเต๊ะ เป็นสหายร่วมรบกับ “นิกแอต ลีนก อับดุลอาซิซ” ซึ่งเป็นบุตรชายของ นิก อับดุล อาซิซ บิน นิกมัท ผู้นำทางจิตใจของ พรรคปาส (Parti Islam se-Malaysia-PAS) ซึ่งเป็นพรรคการเมืองฝ่ายค้านของมาเลเซีย โดยเมื่อทั้งสองกลับมาจากอัฟกานิสถานแล้วต่างก็มาตั้งองค์กรขึ้นในประเทศ นิกแอตลี ได้ตั้ง Kumpulan Militan Malaysia (KMM) ซึ่งเป็นกลุ่มติดอาวุธมีเป้าหมายที่จะจัดตั้งรัฐอิสลามขึ้นในมาเลเซียแต่ต่อมาถูกจับกุมและปัจจุบันยังถูกคุมขังภายใต้กฎหมายความมั่นคงภายในของมาเลเซีย ส่วนเจ๊ะกูแม กูเต๊ะได้มาตั้งกลุ่มมุจาฮิดีนปัตตานีขึ้นพร้อมๆกันในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๓๕ (ค.ศ. ๑๙๙๕) และด้วยเหตุนี้เองทำให้ทางการไทยเชื่อว่ามีสายสัมพันธ์กับต่างประเทศและได้รับการช่วยเหลือจากขบวนการก่อการร้ายสากลซึ่งทำให้บุคลิกของมุจาฮิดีนปัตตานีแตกต่างไปจากองค์กรอื่นๆในอดีตที่มุ่งเน้นการแบ่งแยกดินแดนจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นสำคัญ อย่างไรก็ตามองค์กรนี้ในสายตาเจ้าหน้าที่ของรัฐเชื่อว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับการฆาตกรรมการทำร้ายเจ้าหน้าที่ตำรวจรวมไปถึงการบุกถล่มโรงพักหลายแห่งในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๔๕ (ค.ศ. ๒๐๐๒) เป็นต้นมา ส่วนเจ๊ะกูแม กูเต๊ะ ปัจจุบันทางการไทยเชื่อว่าอาศัยอยู่ในรัฐตรังگانู ประเทศมาเลเซีย

การเคลื่อนไหวของกลุ่มแบ่งแยกดินแดนที่มีอยู่อย่างต่อเนื่องก่อนหน้าที่จะเกิดเหตุการณ์บุกปล้นปืนและเผาโรงเรียนทั้ง ๒๐ แห่งในจังหวัดนราธิวาสในวันที่ ๔ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๗(ค.ศ. ๒๐๐๔) ที่เจ้าหน้าที่ของรัฐติดตามอยู่นั้น ข้อมูลของกองทัพบกระบุการเคลื่อนไหวของขบวนการเหล่านี้ยังไม่แน่นอน ซึ่งพอจะรวบรวมเป็นสังเขปได้ ดังนี้^{๔๓}

๑. ขบวนการพูโลใหม่ในกลุ่มของ นายปะดอเฮง ดาเล็ง มีกำลังประมาณ ๔-๖ คน เคลื่อนไหวในเขตอำเภอศรีสาคร จังหวัดนราธิวาส เพื่อรับหาเสบียงและติดต่อเพื่อกรรโชกทรัพย์เรียกค่าคุ้มครองจากนักธุรกิจในพื้นที่

๒. ขบวนการพูโลใหม่ในกลุ่มของนายมาโซ ตาเยะ ไม่ทราบกำลังในสังกัดแต่มักจะเคลื่อนไหวในเขตพื้นที่อำเภอแว้งและสุคีริน ในจังหวัดนราธิวาส และอำเภอ บันนังสตา จังหวัดยะลาด้วย

๓. ขบวนการ BRN Congress กลุ่มนายปะดอยา กาหนิว มีกำลังประมาณ ๕-๗ คน เคลื่อนไหวในพื้นที่อำเภอศรีสาคร จังหวัดนราธิวาส เพื่อหาข่าวความเคลื่อนไหวของเจ้าหน้าที่และกลุ่มนายวารา สตอปา ขบวนการเดียวกัน มีกำลังประมาณ ๗ คน เคลื่อนไหว ในเขตพื้นที่อำเภอกาบัง จังหวัดยะลา

๔. ขบวนการ GMIP กลุ่มนายการม กาลูปิง มีกำลังไม่แน่ชัด เคลื่อนไหวในพื้นที่ อำเภอเมือง ยะรัง และทุ่งยางแดง ในเขตจังหวัดปัตตานี

ในหลายกรณีกลุ่มเหล่านี้แม้จะอยู่ต่างขบวนการกันแต่ก็สามารถเคลื่อนไหวร่วมกันได้ เช่น นายการม กาลูปิง มีการเคลื่อนไหวร่วมกับนายมาโซ ตาเยะ แต่ไม่ทราบวัตถุประสงค์ของการเคลื่อนไหวที่ชัดเจน บางกรณีก็มีการย้ายสังกัดขบวนการ เช่น นา ซอริ เซาะเซ็ง เดิมเป็นสมาชิก

^{๔๓} คอยล์ตัน อันวาร์และศุภลักษณ์ กาญจนชนดี, *ไฟใต้ใครจุด ?*, หน้า ๙๗-๑๐๐.

ขบวนการพุลโล แต่ภายหลังย้ายมาอยู่มูจาฮิดีน (GMIP) แม้ว่าเขาจะได้รับการฝึกอบรมมาจากลิเบียแต่พฤติกรรมของเขาไม่ต่างไปจากโจรธรรมดาๆ

สำหรับขบวนการก่อการร้ายข้ามชาตินั้น ประเด็นความเป็นไปได้ที่องค์กรก่อการร้ายสากลจะเข้ามาเกี่ยวข้องกับสถานการณ์ความไม่สงบใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทยหรือไม่นั้น ยังไม่อาจสรุป ได้เด่นชัด แต่ก็มีเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับขบวนการก่อการร้ายข้ามชาติปรากฏขึ้นในประเทศไทยเป็นระยะ โดยหลังจากเหตุการณ์ถล่มตึกเวิร์ลเทรดเซ็นเตอร์ที่สหรัฐอเมริกา เมื่อวันที่ ๑๑ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๔ (ค.ศ. ๒๐๐๑) ซึ่งนำไปสู่กระแสการต่อต้านการก่อการร้ายสากลทั่วโลก โดยชาวมุสลิมในประเทศอัฟกานิสถานถูกโจมตีเพื่อโค่นล้มระบอบตาลีบัน ซึ่งมีผลต่อชาวมุสลิมทั่วโลก ด้วยสำหรับชาวมุสลิมทางภาคใต้ของไทยก็ได้แสดงความเห็นอกเห็นใจโลกมุสลิมอย่างมาก โดยมีการออกมาละหมาดเพื่อขอพรให้พระเจ้าคุ้มครองโลกมุสลิม และนั่นอาจจะส่งผลให้กลุ่มก่อการร้ายสากลได้แนวร่วมในประเทศไทยไปด้วย อย่างไรก็ตาม ในประเด็นนี้จะเป็นความเชื่อของนักวิเคราะห์ที่อยู่ประเทศสิงคโปร์เป็นส่วนใหญ่ เพราะจากข้อมูลที่ว่าบรรดาสมาชิกขององค์กรก่อการร้ายที่มีชื่อติดระดับสากลอย่าง “เจมาห์ อิสลามยา” หรือ “เจไอ” ได้ผ่านเข้ามาหลบภัย ในประเทศไทยเพื่อหนีการกวาดล้างของมาเลเซียและสิงคโปร์ ตั้งแต่เดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๔๕ (ค.ศ. ๒๐๐๒)

สิ่งที่ทำให้สิงคโปร์เชื่ออย่างนั้นคือการจับกุม “อารี ฟิน บน อาลี” เมื่อวันที่ ๑๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๖ (ค.ศ. ๒๐๐๓) ในกรุงเทพมหานคร แล้วมีการส่งตัวอย่างลับๆ ไปที่สิงคโปร์ ก่อนที่อารีฟินจะให้ข้อมูลในเวลาต่อมาว่าได้รับการช่วยเหลือจากผู้นำมุสลิมภาคใต้ของไทยกลุ่มหนึ่ง และนั่นก็นำไปสู่การจับกุม นายแพทย์แอสฎีญแควาโอะ พร้อมด้วยโต๊ะครูบอซอรู ฮัจญี อับดุลเลาะห์ เจ้าของโรงเรียนปอเนาะในจังหวัดนราธิวาสและบุตรชายคือมูยาอิล อับดุลเลาะห์ เมื่อเดือนมิถุนายนปีเดียวกัน ด้วยข้อกล่าวหาว่าได้วางแผนจะวางระเบิดสถานทูตในกรุงเทพมหานคร อย่างไรก็ตาม การจับกุมครั้งนี้มีหลักฐานประกอบข้อกล่าวหาไม่ชัดเจนนัก นัยว่าการจับกุมเป็นไปเพื่อแสดงให้สหรัฐอเมริกา เห็นว่าประเทศไทยให้ความสนใจกับการปราบปรามการก่อการร้ายเท่านั้น

แต่การจับกุมครั้งสำคัญอีกครั้งหนึ่งในเดือนถัดมาที่ทำให้ทั่วโลกเห็นว่าประเทศไทยเป็นที่พักพิงของขบวนการก่อการร้ายจริงก็คือ การจับกุม นายฮัมบาลี หรือ Riduan Isamuddin ผู้ปฏิบัติการคนสำคัญของเจไอ และ อัลเคดะห์ เมื่อวันที่ ๑๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๖ (ค.ศ. ๒๐๐๓) ที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา การจับกุมเป็นไปอย่างลับๆ ซึ่งไม่มีข้อมูลเกี่ยวกับผู้ทำการจับกุมและรายละเอียดมากนัก แต่หลังจากนั้นก็กลับมีรายงานว่า นายฮัมบาลีได้ให้การขัดท้อตพาดพิงถึงผู้นำทางศาสนา และผู้นำชุมชนทางภาคใต้ของไทยหลายคนว่าเคยมีส่วนให้การช่วยเหลือเขาและสมาชิกเจไอ คนอื่นๆ ซึ่งรายงานนั้นนำไปสู่ข้อสรุปที่ว่า ขบวนการก่อการร้ายสากลได้เข้ามาในประเทศไทยและได้เข้าช่วยเหลือผสมผสานกับกลุ่มขบวนการแบ่งแยกดินแดนเดิม อย่างเช่น BRN, GMIP และกลุ่มอื่นๆ ขบวนการเหล่านี้จะเปลี่ยนมุสลิมในภาคใต้ของไทยให้เป็นผู้ที่เคร่งครัดต่อศาสนากันมากขึ้น หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ เป็นพวกหัวรุนแรงกันมากขึ้น

ทั้งนี้ปัจจัยที่จะหนุนส่งให้ขบวนการก่อการร้ายข้ามชาติเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็วคือ การที่ไทยและสหรัฐอเมริกา ดำเนินนโยบายในการต่อต้านการก่อการร้ายอย่างใกล้ชิดกันมากขึ้น ซึ่งการที่ไทยส่งทหารไปช่วยสหรัฐอเมริกายึดครองอิรัก รวมทั้งการที่ไทยออกกฎหมายว่าด้วยการก่อการร้าย

อย่างรวดเร็วเพื่อจัดการกับผู้ที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้ก่อการร้ายตามคำร้องขอของสหรัฐอเมริกา ถือได้ว่าเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ภาคใต้ของไทยซึ่งมีพื้นฐานในเรื่องของความแตกต่างในเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ความขัดแย้งและการแบ่งแยกดินแดน ต้องตกอยู่ในความไม่สงบและนับวันจะขยายความรุนแรงขึ้นไปเรื่อยๆ

เจ้าหน้าที่หน่วยข่าวกรองให้ข้อมูลว่า ขบวนการมุจาฮิดีน โดยเฉพาะ GMIP เป็น กลุ่มที่เชื่อมโยงกับการก่อการร้ายสากลมากที่สุด เพราะสมาชิกขบวนการนี้มีความสัมพันธ์กับ “นายโอซามะห์ บิน ลาดิน” เมื่อครั้งไปช่วยรบในอัฟกานิสถาน ปัจจุบันมีนักเรียนไทยในต่างประเทศจำนวนหนึ่งที่ได้รับการฝึกฝนและมีประสบการณ์ ในการก่อการร้ายในสมรภูมิต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นปาเลสไตน์ อัฟกานิสถาน หรือแม้แต่ในอิรัก พร้อมกับได้กล่าวว่า มุจาฮิดีน ได้รวบรวมกำลังสนับสนุนจากกลุ่มอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็น PULO หรือ BRN ปัจจุบันเชื่อว่าขบวนการเหล่านี้จะมีสมาชิกประมาณ ๑๐๐ คน เคลื่อนไหวก่อการร้ายในภาคใต้ของไทย ซึ่งได้แสดงผลออกมาในรูปของการประทุษร้ายต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐบ้าง วางเพลิงเผาสถานที่ราชการบ้าง หรือวางระเบิดกล่าวคือ หากเป็นรูปแบบของการก่อวินาศกรรม การเผาทำลายอาคารสถานที่ราชการการวางระเบิด มักจะเป็นฝีมือของกลุ่ม PULO แต่ถ้าเป็นการโจมตีป้อมค่ายเจ้าหน้าที่มักจะเป็นฝีมือของ มุจาฮิดีน แต่หากใช้วิธีการลอบทำร้ายเจ้าหน้าที่หรือซุ่มยิงเรียกค่าคุ้มครองมักจะเป็นฝีมือของกลุ่ม BRN และทั้งหมดนั้นเป็นไปโดยการประสานงานที่ดีของบุคคลที่ได้รับการศึกษาและฝึกอบรมจากต่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็นจากตะวันออกกลางหรืออินโดนีเซีย

อย่างไรก็ตาม ยังไม่สามารถระบุได้ชัดเจนว่าเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย จะมีความเชื่อมโยงกับขบวนการก่อการร้ายสากล หรือไม่อย่างไร เนื่องจากยังไม่ปรากฏหลักฐานที่ชัดเจนอันเป็นข้อสรุปได้แต่อย่างใด อีกทั้งรายงานที่อ้างความเกี่ยวพันของขบวนการแบ่งแยกดินแดนกับขบวนการก่อการร้ายสากลนี้ไม่ตรงกับรายงานของกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐอเมริกา ที่ระบุอย่างชัดเจนว่าขบวนการแบ่งแยกดินแดนในภาคใต้ของไทย ไม่อาจจะจัดเข้าพวกก่อการร้ายสากล อย่างเช่นพวกมุสลิมโมโรในภาคใต้ของฟิลิปปินส์ได้ หรือแม้แต่ว่าพวกขบวนการปลดปล่อยอาเจะห์ ด้วยเหตุผลที่ว่าขบวนการแบ่งแยกดินแดนของไทยกระทำการเฉพาะในบริบทของไทยและส่วนหนึ่งก็เพียงประกอบอาชญากรรมธรรมดาเท่านั้น ประกอบกับรัฐบาลไทยเคยปฏิเสธการมีอยู่ของขบวนการเหล่านี้อย่างสิ้นเชิง รวมทั้งยังไม่ทราบอย่างแน่ชัดว่าขบวนการก่อการร้ายข้ามชาติเกี่ยวข้องกับผู้นำมุสลิมในประเทศไทยเพียงใดซึ่งก็ยังไม่พบหลักฐานสำคัญอื่นใดที่จะเชื่อมโยงความสัมพันธ์ที่เป็นรูปธรรม ระหว่างกลุ่มเครือข่ายก่อการร้ายสากล กับขบวนการแบ่งแยกดินแดน หรือกลุ่มโจรที่ทางการไทยได้ติดตามมาโดยตลอด^{๔๔}

^{๔๔} คอยล์ตัน อันวาร์และศุภลักษณ์ กาญจนชนดี, *ไฟใต้ใครจุด ?*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อินโดไชน่าพับลิชชิง, ๒๕๔๗), หน้า ๑๐๔-๑๑๓.

สรุป จากการศึกษาผู้วิจัยพบว่ารัฐปัตตานีเป็นรัฐหนึ่งในอาณาจักรลังกาสุกะที่ตั้งอยู่บนคาบสมุทรมลายูก่อนพุทธศตวรรษที่ ๗ โดยอาณาจักรลังกาสุกะมีความเจริญรุ่งเรืองในฐานะที่เป็นเมืองท่าในการติดต่อค้าขายระหว่างชาวอินเดีย ชาวจีนและชาวยุโรป ตะวันตกและตะวันออก ซึ่งรัฐปัตตานีได้มีความเจริญรุ่งเรืองสูงสุดในพุทธศตวรรษ๒๒-๒๓ จนกลายเป็นศูนย์กลางการค้าระดับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในช่วงนั้นปัตตานี มีประชากรจำนวนมาก เนื่องจากมีการอพยพย้ายมาจากถิ่นฐานอื่น รวมทั้งอารยธรรมต่างๆ ก็เข้ามาสู่ดินแดนแถบนี้มากขึ้นไปด้วย อย่างไรก็ตามก่อนช่วงเวลาของรัฐปัตตานีจะเจริญรุ่งเรืองขึ้นมาในภูมิภาคแถบนี้ก็มีอาณาจักรอื่นที่เจริญรุ่งเรืองมาก่อนรัฐปัตตานี เช่น อาณาจักรมะละกาซึ่งเคยเป็นเมืองท่าที่สำคัญ แต่เนื่องด้วยการแสวงหาอำนาจและล่าอาณานิคมของอาณาจักรต่างๆ และประเทศต่างๆ ในยุโรป ได้แก่อังกฤษ และฝรั่งเศส ยังผลให้ความสำคัญของอาณาจักรต่างๆ ในฐานะการเป็นเมืองท่าในการติดต่อค้าขายได้เปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลาขึ้นอยู่กับว่าบริเวณใดจะปลอดภัยจากการค้าขาย ทั้งนี้รัฐปัตตานีก็เคยตกอยู่ในฐานะเมืองขึ้นของอาณาจักรต่างๆ มาก่อนที่จะตกเป็นเมืองขึ้นของสยาม เช่น อาณาจักรศรีวิชัย อาณาจักรมัชปาหิต เป็นต้น

ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐปัตตานีกับสยามก่อนสมัยรัตนโกสินทร์ สยามถือว่า ปัตตานีเป็นประเทศราชมีหน้าที่ต้องส่งเครื่องราชบรรณาการ โดยปัตตานีก็ยังสามารถติดต่อค้าขายกับประเทศต่างๆ ได้ตามปกติ การปกครองในสมัยนั้นเป็นการปกครองในฐานะเมืองขึ้น เป็นการปกครองอยู่ห่างๆ ทั้งนี้เนื่องจากรัฐปัตตานีอยู่ห่างไกล การคมนาคมไม่สะดวก ปัตตานียังมีเสรีภาพในการปกครองและบริหารงานทุกด้าน รวมทั้งกฎหมาย ประเพณีและศาสนา ในฐานะประเทศราช ซึ่งก็เป็นการแสดงถึงอำนาจของสยามที่มีกองกำลังที่เข้มแข็งกว่าก็ยอมแสวงหาอำนาจได้มากกว่า เวกเช่นประเทศอื่นๆ ที่นิยมการล่าอาณานิคมในยุคสมัยนั้น

ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐปัตตานีกับสยาม (ประเทศไทย) สมัยรัตนโกสินทร์ มีความเกี่ยวข้องกับหัวเมืองต่างๆ ของสยามบนคาบสมุทรมลายู ตลอดจนการเข้ามามีบทบาททั้งในด้านเศรษฐกิจและการปกครองของมหาอำนาจตะวันตก ยังผลให้สยามจำเป็นต้องเปลี่ยนรูปแบบการปกครองหัวเมืองใหม่โดยในสมัยรัชกาลที่ ๑ ทรงให้แบ่งแยกเป็นหัวเมืองต่างๆ๗ หัวเมือง ทั้งนี้เพื่อต้องการขยายความเข้มแข็งของเมืองปัตตานีไม่ให้อ่อนแอได้ ซึ่งก่อให้เกิดการต่อต้านของบรรดาเจ้าเมืองต่างๆซึ่งเคยมีอำนาจในการปกครองแต่ต้องถูกลดอำนาจลงมา ในรัชกาลที่ ๓ และรัชกาลที่ ๔ เป็นช่วงที่มหาอำนาจจากยุโรปล่าอาณานิคมมากขึ้น ทำให้สยามต้องปรับตัวเปลี่ยนแปลงโดย ติดต่อทำสัมพันธไมตรีกับต่างประเทศมากขึ้น ในสมัยรัชกาลที่ ๕ ทรงรวมหัวเมืองต่างๆ เข้าด้วยกัน และให้เปลี่ยนเป็นจังหวัด โดยผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของสยามให้อำนาจการปกครองขึ้นอยู่กับส่วนกลางเหมือนกับจังหวัดอื่นๆ ซึ่งถือว่าเป็นการสร้างชาติให้เป็นเอกภาพเดียวกัน ก็ด้วยเหตุผลและความจำเป็นที่ต้องกำหนดเขตแดนประเทศให้ชัดเจนเพื่อป้องกันการรุกรานอำนาจอธิปไตย อย่างไรก็ตามสยามจำเป็นต้องเสียดินแดน หัวเมืองบางส่วนให้กับอังกฤษเพื่อแลกกับความเป็นชาติและความอยู่รอดของประเทศที่ไม่ต้องตกเป็นเมืองขึ้น ในสมัยรัชกาลที่ ๖ ทรงปลุกฝังให้ประชาชนมีความรักชาติ และได้มีการทบทวนนโยบายของรัฐบาลที่ขัดต่อศาสนาอิสลาม ให้ผู้นับถือศาสนาอิสลามมีความรู้สึกปกครองตนเอง ทั้งทำให้ปัญหาความไม่สงบใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้สงบลงในช่วงเวลาหนึ่ง ซึ่ง

ต่อมาสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้เปลี่ยนชื่อประเทศ จากสยามเป็นประเทศไทย ได้เสนอนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการสร้างชาติไทยให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยประชาชนในชาติต้องปฏิบัติตนอยู่ภายใต้ระเบียบกฎหมายเดียวกันทั้งประเทศไม่มีข้อยกเว้นหากไม่ปฏิบัติก็ต้องรับโทษซึ่งการดำเนินนโยบายดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อประชาชนทั้งประเทศ ก่อให้เกิดการต่อต้านทั่วไป แต่สำหรับประชาชนใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีการต่อต้านกันมากและเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องกับกระแสการสร้างชาติที่ได้ส่งผลกระทบต่อประวัติศาสตร์และเอกลักษณ์ของชุมชนที่เคยมีอยู่ ทั้งนี้เพราะรัฐบาลไทยมิได้คำนึงถึงความรู้สึกของประชาชนในพื้นที่ ไม่เปิดโอกาสยอมรับความคิดเห็นของประชาชน ทำให้แนวทางการเจรจาทำความเข้าใจถูกปิดกั้นไว้ ทำให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันที่จะต่อต้านรัฐไทยมากขึ้น สำหรับนโยบายการแก้ไขปัญหาความไม่สงบใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ของรัฐบาล พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ พบว่ามีความพยายามจะแก้ปัญหาแบบยั่งยืน เน้นการมีส่วนร่วม และมีการจัดตั้งหน่วยงานในระดับชาติและระดับท้องถิ่นแก้ไขปัญหาร่วมกับประชาชน เพื่อให้ประชาชนไม่รู้สึกแตกแยกจากรัฐไทย

ทั้งนี้จากการดำเนินนโยบายของสยามสามารถอธิบายได้โดยแนวความคิดเกี่ยวกับผลประโยชน์แห่งชาติว่า การที่สยามจำเป็นต้องรวมหัวเมืองต่างๆ เข้ามาอยู่ในการปกครองเดียวกันก็เนื่องจากต้องดำรงรักษาความเป็นชาติไว้ ซึ่งต้องมีรัฐบาล ดินแดน ประชาชน และอำนาจอธิปไตยที่แน่นอน ประกอบกับสยามต้องยอมสูญเสียดินแดนบางส่วนไปก็เนื่องจากความมั่นคงปลอดภัยของพื้นที่ส่วนใหญ่และเป็นการลดภัยคุกคามจากมหาอำนาจอื่น ก่อให้เกิดสัมพันธไมตรีที่ดีระหว่างสยามกับอังกฤษ ที่สำคัญสยามไม่ต้องตกเป็นเมืองขึ้นของชาติใดเปรียบเช่นประเทศอื่นๆ ทำให้มีความภูมิใจในความเป็นชาติไทย สำหรับนโยบายการเป็นรัฐชาติของรัฐบาล จอมพล ป. พิบูลสงคราม และนโยบายการพัฒนาประเทศของ พลเอกเปรมติณสูลานนท์ หากอธิบายในมุมมองของแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงระดับพื้นฐานหรือระดับโครงสร้างของประเทศ ที่ต้องการให้ประเทศสงบเรียบร้อยเป็นปึกแผ่นมีความสามัคคีบนความแตกต่างทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา และวัฒนธรรม ซึ่งการสร้างชาติไม่ใช่เรื่องง่ายที่จะดำเนินการได้ที่จะทำให้ทุกคนยอมรับ ทั้งนี้ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายและต้องเกิดการยอมรับการเปลี่ยนแปลงจากผู้ที่เกี่ยวข้องและผลกระทบที่เกิดขึ้น ดังเช่นกรณีของ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทยที่ประชาชนไม่สามารถยอมรับการเปลี่ยนแปลงได้จึงมีการรวมตัวกันขึ้นต่อต้านรัฐบาลในรูปแบบต่างๆ ทั้งในรูปแบบของการแบ่งแยกดินแดน และการก่อความไม่สงบในพื้นที่

ปัจจุบันปัญหาความไม่สงบใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ไม่สามารถสรุปได้อย่างเด่นชัดว่าเกิดจากสาเหตุใด แต่หน่วยงานของรัฐบาลเชื่อว่าเกิดจากการที่ผู้นำที่ก่อความไม่สงบในพื้นที่ต้องการที่จะแบ่งแยกดินแดนเพื่อปกครองตนเอง แต่จากการศึกษาวิจัยทำให้ทราบว่าขบวนการแบ่งแยกดินแดนในอดีตกับปัจจุบันนั้นไม่อาจเปรียบเทียบกันได้ ปัจจุบันขบวนการแบ่งแยกดินแดนไม่มีสภาพเป็นองค์กรที่เข้มแข็งแต่อย่างใด และไม่สามารถบอกโครงสร้างที่แน่นอนขององค์กรได้อย่างชัดเจน อีกทั้งไม่ทราบว่าองค์กรเหล่านี้ปัจจุบันมีฐานที่มั่นอยู่ที่ใด ประกอบกับเหตุการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้นก็เป็นการฆ่ารายวันและสร้างสถานการณ์ซึ่งจะแตกต่างจากขบวนการแบ่งแยกดินแดนแบบเดิมที่จะมีอุดมการณ์ที่แน่นอน สำหรับบริบทของขบวนการก่อการร้ายข้ามชาตินั้น รัฐบาลไม่ได้ให้

ความสำคัญกับประเด็นนี้มากนัก เพราะรัฐบาลเห็นว่าเป็นปัญหาความไม่สงบที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ เกิดจากปัจจัยภายในประเทศเป็นหลักอีกทั้งจากการศึกษาที่ไม่พบว่า มีข้อมูลหรือหลักฐานที่ชัดเจนอันเป็นข้อสรุปได้ว่า ขบวนการก่อการร้ายข้ามชาติจะมีความเชื่อมโยงกับเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้

๓.๒ ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการใช้ความรุนแรง

คณะทำงานฐานข้อมูลเหตุการณ์ชายแดนใต้ ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ (DSID) สถานวิจัยความขัดแย้งและความหลากหลายทางวัฒนธรรมภาคใต้ เหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ อันประกอบไปด้วยจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส และบางส่วนของจังหวัดสงขลา ที่ประทุขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๔๗ ได้สะท้อนรากเหง้าของปัญหาที่สั่งสมในตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งลักษณะของปัญหาดังกล่าวมีความซับซ้อนและมีความเชื่อมโยงกับปัญหาอื่นๆ ในหลายมิติ โดยสถานการณ์ความรุนแรงและความไม่สงบที่เกิดขึ้น ได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อชีวิต ทรัพย์สินของประชาชนทุกกลุ่มในพื้นที่ รวมทั้งมีผลกระทบและความสูญเสียที่เกิดขึ้นในกลุ่มเด็กและเยาวชน ซึ่งนับเป็นกลุ่มเป้าหมายที่มีความอ่อนแอที่สุด จากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นได้ส่งผลกระทบต่อทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อกลุ่มเด็กและเยาวชน ประกอบด้วย การเสียชีวิตและบาดเจ็บ ความเป็นผู้ที่มีความบกพร่องทางร่างกาย (คนพิการ) การตกเป็นผู้ต้องสงสัย ถูกดำเนินคดีและคุมขัง การถูกพลัดพรากจากครอบครัวในกรณีที่คนในครอบครัวถูกกล่าวหาว่าเห็นต่างจากรัฐ และการต้องกลายเป็นเด็กกำพร้าจากการสูญเสียบุคคลในครอบครัว โดยเด็กที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ความขัดแย้งและความรุนแรง จะมีผลกระทบทางจิตใจที่อาจจะนำไปสู่ภาวะความซึมเศร้า ภาวะวิตกกังวล หรือแม้แต่การใช้ความรุนแรงในการจัดการปัญหาอีกด้วย^{๕๕}

๑) **ผลกระทบต่อจิตใจของผู้สูญเสียบุคคลที่รัก** ประสบการณ์การสูญเสียเป็นส่วนหนึ่งของประสบการณ์ในช่วงชีวิตมนุษย์ที่ทุกคนเคยประสบ การสูญเสียนำมาซึ่งอารมณ์เศร้าโศกเสียใจ โดยเฉพาะการเสียชีวิตของบุคคลใกล้ชิดอันเป็นที่รัก อารมณ์เศร้าโศกจากการสูญเสียเป็นปฏิกิริยาทางจิตใจและกระบวนการทางจิตใจที่เกิดขึ้นตามปกติ ซึ่งคนส่วนใหญ่สามารถผ่านพ้นและกลับเข้าสู่กิจวัตรประจำวันตามเดิมโดยไม่มีความผิดปกติทางจิตใจเกิดขึ้น แต่ในบางรายอารมณ์เศร้าโศกนี้รุนแรงและยาวนานเกินปกติ ส่งผลกระทบต่ออารมณ์ชีวิตของบุคคลนั้น เรียกว่า อารมณ์เศร้าโศกที่ผิดปกติต่อการสูญเสีย ซึ่งมักจะพบอยู่เสมอว่าผู้ที่เป็นโรคซึมเศร้าหลายรายเคยมีประวัติการเสียชีวิตของบุคคลใกล้ชิดอันเป็นที่รัก โดยเฉพาะคู่สมรสหรือสมาชิกในครอบครัว

โดยปกติแล้ว ผู้ที่ประสบกับการสูญเสียจะมีปฏิกิริยาทางจิตใจต่อการสูญเสีย ๓ ระยะ ซึ่งได้แก่ ๑) ระยะมินชา จะมีความรู้สึกตกใจ ไม่เชื่อ ปฏิเสธสิ่งที่เกิดขึ้น เกิดความรู้สึกมินชา ใช้เวลา ๒-๓ ชั่วโมงถึง ๒-๓ สัปดาห์ แล้วตามมาด้วย ๒) ระยะซึมเศร้า จะมีอารมณ์เศร้าโศก ร้องไห้ คร่ำครวญ ย้ำนึกถึงบุคคลที่เสียชีวิต ความอยากอาหารลดลง นอนไม่หลับ หรืออาจทำให้หน้าที่กิจวัตรตามปกติ

^{๕๕} ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ (DSID), สถานการณ์เด็กในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้: ๑๑ปีของเด็กและเยาวชนในวังวนแห่งความรุนแรง ๒๕๔๗-๒๕๕๗, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.deepsoutheastwatch.org/node/๖๖๕๖> [๒๑ ตุลาคม ๒๕๕๘].

ลดลงจากเดิมบ้าง ใช้เวลา ๒-๓ สัปดาห์ แล้วดีขึ้นเองในเวลา ๒-๔ เดือน โดยส่วนใหญ่มักจะไม่เกิน ๖ เดือน แล้วเข้าสู่ระยะสุดท้าย คือ ๓) ระยะกลับคืนสู่ปกติ กลับเข้าสู่กิจวัตรประจำวันตามปกติของบุคคลนั้น อารมณ์เศร้าโศกที่เป็นปกติต่อการสูญเสียไม่จัดว่าเป็นความผิดปกติทางจิตเวช สามารถดีขึ้นได้เองโดยไม่ต้องได้รับการรักษา แต่ในบางราย อารมณ์เศร้าโศกจากการสูญเสียมีความรุนแรงและยาวนานเกินปกติ เรียกว่า อารมณ์เศร้าโศกที่ผิดปกติต่อการสูญเสีย ก่อให้เกิดความผิดปกติทางด้านจิตใจ โดยเฉพาะอาการของโรคซึมเศร้า ลักษณะที่แสดงถึงอาการของโรคซึมเศร้าซึ่งเป็นผลมาจากอารมณ์เศร้าโศกที่ผิดปกติต่อการสูญเสีย มีดังนี้

๑. มีการโทษหรือตำหนิตัวเองอย่างมาก โดยจะมีความรู้สึกผิดเกินจริง เสียความเชื่อมั่นในตัวเอง โทษหรือตำหนิตัวเองว่าเป็นสาเหตุให้บุคคลนั้นเสียชีวิต

๒. มีความคิดหรือความตั้งใจจะฆ่าตัวตาย หรือมีการพยายามฆ่าตัวตาย

๓. มีลักษณะจิตใจและการเคลื่อนไหวที่เชื่องช้าหรือกระวนกระวาย ซึ่งเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงภาวะซึมเศร้าที่รุนแรง

๔. มีอาการของโรคจิตที่ชัดเจน ได้แก่ อาการประสาทหลอน เช่น ได้ยินคนที่เสียชีวิตไปแล้วมาพูดคุยด้วยอยู่ตลอด รวมถึงอาการหลงผิด เช่น หลงผิดว่าตัวเองทำบาปกรรมในอดีตจึงถูกลงโทษ หรือมีคนจะมาปองร้ายเอาชีวิต

สรุป อารมณ์เศร้าโศกจากการสูญเสียเป็นสิ่งที่พบได้เป็นปกติหลังจากการสูญเสีย โดยเฉพาะการเสียชีวิตของบุคคลใกล้ชิดอันเป็นที่รัก บางครั้งอารมณ์เศร้าโศกนี้อาจรุนแรงจนเกิดอาการของโรคซึมเศร้า การยอมรับการสูญเสียและอารมณ์เจ็บปวดที่เกิดขึ้น การเข้าใจบุคคลที่เสียชีวิตและภาพความสัมพันธ์กับบุคคลที่เสียชีวิตอย่างครบถ้วน ตรงตามความเป็นจริง รวมถึงการมีสัมพันธภาพที่ดีกับบุคคลอื่นรอบข้าง จะช่วยให้สามารถผ่านพ้นอารมณ์เศร้าโศกจากการสูญเสีย และช่วยให้อาการของโรคซึมเศร้าที่เกี่ยวกับการสูญเสียดีขึ้น ในรายที่มีอาการรุนแรง ควรไปพบจิตแพทย์เพื่อรับการดูแลรักษาต่อไป^{๕๖}

๒) ผลกระทบต่อการดำรงชีพเมื่อต้องสูญเสียอวัยวะ ความสูญเสียต่อร่างกาย คือ ความสูญเสียที่เกิดขึ้นกับการสมรรถภาพการทำงานของร่างกาย ซึ่งทำให้เรามีประสิทธิภาพในการทำงานหรือดำเนินชีวิตลดลง ทั้งนี้ผลของความสูญเสียต่อร่างกาย อาจเกิดขึ้นกับอวัยวะส่วนใดส่วนหนึ่งของร่างกาย ทำให้ไม่สามารถทำงานได้ตามปกติ หรือมีสมรรถภาพการทำงานลดลง เช่น การบาดเจ็บของมือเนื่องจากถูกมีดบาด คนเราอาจยังสามารถทำงานได้ตามปกติหากบาดแผลที่ถูกมีดบาดนั้นเป็นบาดแผลเล็กๆ แต่ถ้าบาดแผลนั้นเป็นแผลขนาดใหญ่และลึกมาก ทำให้ไม่สามารถใช้มือข้างนั้นทำงานได้ตามปกติหรือหยิบจับสิ่งของได้ไม่ถนัด บางครั้งอาจมีอาการเจ็บป่วยจากโรคร้ายต่างๆ อาจเล็กน้อยเป็นแค่หวัดธรรมดา ที่ไม่ค่อยมีผลต่อการทำกิจวัตรประจำวัน ก็สามารถดำเนินกิจกรรมประจำวันได้ตามปกติ แต่หากอาการเป็นหวัดนั้นรุนแรง ทำให้มีอาการคัดจมูก หายใจไม่สะดวก มีไข้ อ่อนเพลีย ก็อาจส่งผลต่อการทำกิจวัตรประจำวันหรือส่งผลต่อความสามารถในการทำงาน จนถึงต้องหยุดงานพักผ่อน หรือหยุดกิจกรรมที่ต้องทำได้ ในช่วงชีวิตของคนเรา อาจมีการประสบกับอุบัติเหตุทางรถยนต์

^{๕๖} ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้, **ผลกระทบต่อการสูญเสีย**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.cumentalhealth.com> [๒๕ กันยายน ๒๕๕๘].

เราอาจไม่ได้รับบาดเจ็บจากเหตุการณ์นั้น หรือบาดเจ็บเล็กน้อย บางครั้งอุบัติเหตุอาจส่งผลกระทบรุนแรงจนทำให้เรากลายเป็นบุคคลทุพพลภาพไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองหรือทำกิจวัตรประจำวันได้อีกต่อไป เป็นต้น คนเราอาจเกิดเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิดต่อร่างกาย จนทำให้เกิดความสูญเสียอวัยวะหรือการทำหน้าที่ของอวัยวะบางส่วนได้ ซึ่งหากอวัยวะที่เกิดความสูญเสียนั้นมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตหรือการทำงาน ก็ไม่สามารถทำงานต่อไป รายได้ของบุคคลนั้นก็จะมีลดลง ทำให้ขาดรายได้หรือค่าทางเศรษฐกิจของบุคคลนั้นสูญเสียไป และอาจต้องเสียค่าใช้จ่ายในการดูแลรักษาอีกด้วย

ชีวิตของมนุษย์เรามีคุณค่าทางเศรษฐกิจ เมื่อมีความสูญเสียต่อชีวิตก็เท่ากับเป็นการสูญเสียคุณค่าทางเศรษฐกิจด้วย ค่าทางเศรษฐกิจของมนุษย์ก็คือ การมีประโยชน์ในแง่ที่ก่อให้เกิดการผลิตสินค้า บริการหรือรายได้ ทั้งหากเรามีชีวิตที่ยืนยาว ก็จะมีโอกาสในการสร้าง การผลิต การให้บริการและการสร้างรายได้ ได้มากกว่า รวมทั้งการที่เรามีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง หรือมีอวัยวะที่สมบูรณ์ เราก็มีโอกาสในการสร้างผลผลิต การบริการและรายได้ ได้มากกว่าเช่นกัน แต่ในทางตรงข้าม หากเราเสียชีวิตก่อนวัยอันควรโดยเฉพาะอย่างยิ่งในวัยทำงาน ก็จะเป็นการสูญเสียโอกาสเดียวกันไปเช่นกัน นอกจากนี้คนเรายังมีโอกาสเจ็บป่วยหรือประสบเหตุที่ไม่คาดคิดซึ่งอาจทำให้เกิดความสูญเสียต่ออวัยวะที่จำเป็นในการสร้างการผลิตหรือการให้บริการ ซึ่งเหตุการณ์เช่นนี้ก็จะนำมาซึ่งความสูญเสียโอกาสในการสร้างรายได้เช่นกัน ความสูญเสียทางเศรษฐกิจซึ่งเป็นผลให้เกิดความสูญเสียความสามารถในการผลิต การให้บริการ หรือรายได้ ซึ่งเกิดจากการเสี่ยงภัยหรือความไม่แน่นอนนำไปสู่ผลของการสูญเสียด้านต่างๆ การเสี่ยงภัยมักก่อให้เกิดภัยต่างๆที่ทำให้เกิดความสูญเสียทางเศรษฐกิจของมนุษย์^{๔๗}

๓) ผลกระทบต่อการศึกษาของเยาวชนที่สูญเสียผู้นำ ความขัดแย้งและความรุนแรงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ไม่เพียงแต่ทำให้เด็กได้เสียชีวิตหรือบาดเจ็บเท่านั้น แต่เด็กต้องเผชิญกับความรู้สึกตกใจ เสียใจ และ เสียขวัญ จากการที่ครูผู้สอนซึ่งมีความใกล้ชิดกับเด็กถูกยิงเสียชีวิต จากรายงานข่าวของศูนย์ข่าวอิศราภาคใต้รายงานว่า ในรอบกว่า ๑๐ ปีไฟใต้ หรือตั้งแต่วันที่ ๔ ม.ค.๒๕๔๗ นั้น มีครูเสียชีวิตจากเหตุรุนแรงไปแล้ว ๑๗๕ ราย ขณะที่ตัวเลขของสมาพันธ์ครูสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ อยู่ที่ ๑๗๙ ราย นอกจากนี้ พบว่าเมื่อมีครูถูกยิงเสียชีวิต ทางโรงเรียนก็จะทำการปิดการสอนเป็นเวลา ๒ วัน ซึ่งทำให้เกิดการหยุดชะงักทางการศึกษาของกลุ่มเด็กในพื้นที่ด้วย เห็นได้ว่ายังส่งผลกระทบต่อการศึกษาเยาวชนเนื่องจากขาดครูที่จะมาสอนในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนใต้ นอกจากนี้ ครูมีการย้ายกลับภูมิลำเนาถิ่นเป็นอย่างมาก เกิดความกลัวและไม่กล้าที่จะมาสอน ทำให้เด็กในชุมชนมีความรู้ได้ไม่เต็มที่ ความไม่ปลอดภัยทำให้ผู้ปกครองหวาดระแวงที่จะให้บุตรไปเรียนหนังสือ ส่งผลกระทบต่อการศึกษาทำให้การเรียนของเด็กในชนบทเกิดความล่าช้า^{๔๘}

^{๔๗} เรื่องเดียวกัน.

^{๔๘} ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้, สถานการณ์เด็กในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้: ๑๑ ปี ของเด็กและเยาวชนในวังวนแห่งความรุนแรง ๒๕๔๗-๒๕๕๗, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.deesouthwatch.org/node/๖๖๕๖> [๒๕ กันยายน ๒๕๕๘].

๔) ผลกระทบต่อการดำรงชีวิตเมื่อต้องสูญเสียผู้นำในครอบครัว

เหตุการณ์ความรุนแรงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัวของผู้ประสบปัญหา ทำให้กลายเป็นครอบครัวที่ไม่สมบูรณ์ ส่วนใหญ่เป็นการสูญเสียผู้นำครอบครัว ผู้หญิงจึงต้องเปลี่ยนบทบาทเป็นผู้นำครอบครัวและหารายได้หลัก โดยมักประกอบอาชีพที่มีรายได้ไม่แน่นอน ส่งผลให้เกิดปัญหาทางด้านเศรษฐกิจและการทำหน้าที่ในการเลี้ยงดูบุตร แม้กลายเป็นผู้เลี้ยงดูบุตรตามลำพัง รวมทั้งผู้สูงอายุเข้ามามีบทบาทในการดูแลเด็ก ๆ มากขึ้น สภาพจิตใจของสมาชิกในครอบครัวยังคงรู้สึกโดดเดี่ยว หวาดหวั่น และวิตกกังวลกับความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินรวมทั้งอนาคตทางการศึกษาของบุตรหลาน ผู้สูญเสียมักไม่รับทราบถึงสิทธิประโยชน์ต่างๆ ด้านการเยียวยาจากรัฐ ที่ตนพึงได้รับในฐานะผู้ได้รับผลกระทบ รวมทั้งการช่วยเหลือด้านทุนการศึกษาที่ล่าช้า ทำให้ครอบครัวที่สูญเสียกลายเป็นเหยื่อซ้ำซ้อนจากการเยียวยา หญิงหม้ายที่ตกอยู่ในสถานะเช่นนี้ต้องใช้เวลาระยะหนึ่งเพื่อฟื้นฟูจิตใจ สร้างความเข้มแข็ง และความมั่นใจในการที่จะเป็นที่พึ่งของครอบครัวได้ และครอบครัวผู้สูญเสียเหล่านี้ต้องการความช่วยเหลืออย่างเร่งด่วนและเพียงพอที่จะทำให้สามารถดำรงชีวิตต่อไปได้ตามปกติอย่างมั่นคง^{๔๔}

๕) ผลกระทบต่อการสูญเสียทรัพย์สินและปัญหาสภาพเศรษฐกิจ สถานการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นนำไปสู่การสูญเสียทรัพย์สินของชาติ เช่นการเผาโรงเรียนสถานที่ราชการ ซึ่งสร้างมาจากภาษีอากรของประชาชนในชาติ นอกจากนั้นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นส่งผลเสียหายอย่างยิ่งต่อภาพลักษณ์ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่ให้ความสำคัญอย่างสูงสุดต่อวิถีทางสันติและการอยู่ร่วมกันอย่างสงบและนำไปสู่ความเข้าใจผิดของพี่น้องประชาชนชาวไทยมุสลิมที่มีความประสงค์จะอยู่ร่วมกับประชาชนคนไทยด้วยความสงบและความเข้าใจอันดีต่อกัน อย่างที่เคยอยู่ร่วมกันมาในอดีต เนื่องจากผู้ก่อการร้ายยุคนี้เป็นวัยรุ่นที่ฝังตัวอยู่ในชุมชนดังนั้นความไว้วางใจจากคนมุสลิมจึงน้อยลง เพราะไม่รู้ว่ามีใครบ้างเป็นผู้ก่อการร้าย โดยเฉพาะผู้ก่อการร้ายในปัจจุบันมีความสามารถในการวางแผนและการทำร้ายที่ไม่เลือกรูปแบบ บางครั้งใช้อาวุธเช่น มีด ปืน พกอาวุธสงครามและระเบิดที่เกิดขึ้นโดยทั่วไปทำให้ประชาชนทั้งที่เป็นไทยพุทธและไทยมุสลิมเกิดความรู้สึกไม่ปลอดภัย การเดินทางในหลายเส้นทางเต็มไปด้วยอันตรายทั้งที่เป็นเวลากลางวัน ความรู้สึกในเรื่องความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินใหญ่ของสังคมภาคใต้ในปัจจุบัน ทำให้ระบบเศรษฐกิจของภาคใต้ได้รับผลกระทบอย่างมากมายมหาศาล

ถึงแม้ว่า ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้จะเป็นดินแดนที่อุดมสมบูรณ์ แต่ในปัจจุบันได้ประสบปัญหาทางเศรษฐกิจที่รุนแรงมากรายได้โดยภาพรวมได้ลดลง การลงทุนเพื่อสร้างงานก็เผชิญอุปสรรคอยู่แล้ว แต่ในปัจจุบันสถานการณ์ที่ย่ำแย่มากยิ่งขึ้น การลงทุนในโครงการใหญ่ๆ ไม่มีเลยและถึงแม้ว่ารัฐบาลจะเข้าไปช่วยสนับสนุนแต่ก็ทำได้เพียงระดับหนึ่งเท่านั้น ส่วนธุรกิจการท่องเที่ยว ซึ่งเคยทำรายได้ให้มากมายในเมือง ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้นั้น นักท่องเที่ยวหายไปและบ้านเมืองเงียบเหงาเหมือนบ้านร้างส่งผลกระทบต่อรายได้ของคนในท้องถิ่นอย่างมาก และในส่วนธุรกิจไม้ยางพาราซึ่งทำ

^{๔๔} ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้, สภาพการดำเนินชีวิตของครอบครัวที่ประสบปัญหาความรุนแรงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ และการบริการทางสังคมสำหรับครอบครัว, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.huso.pn.psu.ac.th/> [๒๕ กันยายน ๒๕๕๘].

รายได้ให้กับเจ้าของยางพารา โดยเฉพาะเจ้าของสวนรายย่อยก็ประสบปัญหา เพราะโรงไม้ยางพาราหลายโรงต้องปิดลงเนื่องจากไม่ปลอดภัย การย้ายถิ่นฐานของคนสืบเนื่องจากปัญหาภัยก่อการร้าย และการแก้ปัญหาของรัฐบาล ทำให้คนไทยพุทธโดยเฉพาะไทยพุทธเชื้อสายจีนเกิดความรู้สึกไม่มั่นคงในชีวิตและทรัพย์สิน คนกลุ่มนี้จึงอพยพย้ายถิ่นฐานไปยังเมืองหาดใหญ่หรือกรุงเทพฯ การอพยพเคลื่อนย้ายของคนกลุ่มนี้ก่อให้เกิดปัญหาในด้านเศรษฐกิจ เนื่องจากคนไทยเชื้อสายจีนส่วนใหญ่เป็นพ่อค้าและนักธุรกิจ เมื่อคนกลุ่มนี้ย้ายออกก็หมายถึงการเคลื่อนย้ายเงินทุนออกจาก ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ด้วย ทำให้เศรษฐกิจซึ่งวิกฤตอยู่แล้วประสบกับวิกฤตมากขึ้น^{๕๐}

๖) ผลกระทบต่อจิตใจในการดำรงชีวิตด้วยความหวาดระแวง เหตุการณ์ความไม่สงบใน ๓ จังหวัดชายแดนใต้ ส่งผลให้เด็กได้รับผลกระทบทางจิตใจและมีความลำบากในการดำรงชีวิต เนื่องจากสูญเสียพ่อแม่ขาดหัวหน้าครอบครัว ไม่มีกำลังหลักหารายได้ให้ครอบครัว ช้ำร้ายสภาพจิตใจที่เต็มไปด้วยความหวาดกลัว หวาดระแวง ไร้ซึ่งความมั่นใจและไม่มีสมาธิใคร่ครวญ บางคนเห็นพ่อหรือแม่ถูกยิงต่อหน้าต่อตาตัวเองและภาพนั้นยังคงอยู่ในความคิดมาจนทุกวันนี้ เพราะสถานการณ์ที่ไร้ซึ่งความปลอดภัยโรงเรียนไม่สามารถเปิดการเรียนการสอนได้ตามปกติ เด็กจึงขาดโอกาสในการเล่าเรียน ไม่สามารถพัฒนาตนเองได้เต็มศักยภาพ^{๕๑} ประสบการณ์ของเด็กที่ตกเป็นเหยื่อความรุนแรงจะส่งผลกระทบต่อสุขภาพจิต มีอาการหวาดผวา ไม่ไว้วางใจใคร ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง เสียสุขภาพจิต มีพัฒนาการทางร่างกายช้า มีปัญหาทางการเรียนตามมา จะมีพฤติกรรมก้าวร้าว เป็นอันตรายหากไม่ได้รับการบำบัดเยียวยาอย่างถูกวิธี เมื่อโตขึ้นจะกลายเป็นอาชญากร หรือเป็นผู้ใช้ความรุนแรงกับผู้อื่นต่อไป สำหรับปัญหาความรุนแรงต่อผู้หญิงจะเป็นอุปสรรคในการพัฒนาศักยภาพของสตรี พัฒนาความเจริญก้าวหน้าในการประกอบอาชีพ และเป็นการทำลายเสรีภาพขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างเสมอภาคและสันติสุข^{๕๒}

^{๕๐}วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, ปัญหาความไม่สงบ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://th.wikipedia.org/wiki/ความไม่สงบในชายแดนภาคใต้ของไทย> [๒๕ กันยายน ๒๕๕๘].

^{๕๑}มูลนิธิ ซี.ซี.เอฟ., คีนรอยยิ้มให้น้องๆ ชายแดนใต้, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.ccfthai.or.th/site/ccfthai/news.php> [๒๕ กันยายน ๒๕๕๘].

^{๕๒}ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้, ผลกระทบของความรุนแรง, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://th.facebook.com/IsDekSriSnciPayhaKhwaRunraengTxPhuHying/posts> [๒๕ กันยายน ๒๕๕๘].

๓.๓ แนวทางเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงฯ ของภาครัฐ

๓.๓.๑ นโยบายการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี

ตามนโยบายการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี ตามคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ ๑๘๗/๒๕๕๖ ลงวันที่ ๑ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๖ สามารถสรุปโดยสังเขปได้ดังนี้^{๕๓}

๑. ให้องค์กรรัฐให้ความสำคัญกับการปฏิบัติตามนโยบายการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี ซึ่งเป็นความสำคัญในการปกป้องวิถีชีวิตด้วยสายสัมพันธ์ที่เข้มแข็ง ทั้งระหว่างผู้คนทุกหมู่เหล่าและระหว่างรัฐกับประชาชนด้วยสันติวิธี ซึ่งจะช่วยแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งในปัจจุบัน ลดความขัดแย้งที่ไม่จำเป็นในอนาคต และเป็นการฟื้นฟูความไว้วางใจของประชาชนที่มีต่อรัฐบาลบนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย ทำให้คนในชาติอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขบนพื้นฐานของความหลากหลายในวิถีคิด วิถีชีวิต และวัฒนธรรม พร้อมเผชิญและเรียนรู้การแก้ไขปัญหาาร่วมกันและไม่ใช้ความรุนแรงต่อกันเมื่อเกิดความขัดแย้งหรือความเห็นต่างกัน

๒. บรรทัดฐานการจัดการความขัดแย้ง ต้องยึดมั่น “สันติวิธี” เป็นวิถีเดียวที่เป็นธรรม และสร้างความสงบสุขที่ยั่งยืน โดยเริ่มต้นที่รัฐ และเจ้าหน้าที่ของรัฐก่อน

๓. ทศนคติที่จะรองรับสันติวิธี คือ การลดอคติ และไม่มีความเกลียดชังต่อคนที่มีความคิดเห็นต่าง โดยไม่เห็นว่าเป็นศัตรู แต่เป็นเพื่อนร่วมทุกข์ เป้าหมายในการใช้สันติวิธีต้องเป็นธรรม ฝ่ายรัฐต้องยอมรับภาระบางประการเพื่อประโยชน์แห่งความมั่นคงของชาติและความอยู่เย็นเป็นสุขที่ยั่งยืนของประชาชน

๔. บรรยากาศและเวทีที่จะนำไปสู่การเกิดความคิดสร้างสรรค์เพื่อเกิดการเรียนรู้และพัฒนารูปแบบวิธีการจัดการที่เหมาะสมกับสังคมไทย โดยเฉพาะจากภูมิปัญญาที่หลากหลายและมีคุณค่าในสังคมไทย ต้องอยู่บนฐานคิดที่ว่า “ความหลากหลายทางความเห็นและความแตกต่างทางวัฒนธรรมเป็นฐานพลังของสังคมไทย” ซึ่งจะทำให้มีทางเลือกหลายทางในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งโดยไม่ใช้ความรุนแรง

๓.๓.๒ นโยบายความมั่นคงแห่งชาติเกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ.๒๕๕๒-๒๕๕๖

นโยบายความมั่นคงแห่งชาติเกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. ๒๕๕๒-๒๕๕๖ มีวัตถุประสงค์ที่สอดคล้องกับปัญหาและการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ที่รวดเร็วและซับซ้อนเพิ่มขึ้น รวมทั้งเพื่อรองรับกติกาใหม่ของสังคมตามรัฐธรรมนูญที่จะเป็นกติการ่วมกันในอนาคต จำเป็นจะต้องมีการพัฒนาศักยภาพของคนและสังคม และการพัฒนาการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในพื้นที่ในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาบนเอกลักษณ์ และความหลากหลายทางวัฒนธรรม จึงได้กำหนดวัตถุประสงค์ของนโยบายความมั่นคง เกี่ยวกับชายแดนภาคใต้ ไว้ดังนี้^{๕๔}

^{๕๓} สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ, คู่มือยุทธศาสตร์สันติวิธี, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันยุทธศาสตร์สันติวิธี, ๒๕๕๖ ก), ภาคผนวก.

^{๕๔} สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ, นโยบายความมั่นคงแห่งชาติเกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. ๒๕๕๒-๒๕๕๖, (กรุงเทพมหานคร: สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, ๒๕๕๒), หน้า ๕๘-๕๙.

๑. เพื่อพัฒนาศักยภาพของคนและสังคม ทั้งภาครัฐ และภาคประชาชน ให้มีความเข้าใจในการเปลี่ยนแปลงของสังคม ทั้งในและนอกประเทศ และรู้เท่าทัน พร้อมทั้งจะปรับตัวบนเอกลักษณ์พื้นฐานวิถีชีวิตของประชาชนในพื้นที่ รวมทั้งการให้ความสำคัญในคุณค่าของความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมกัน และสามารถอยู่ร่วมกันบนความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่เป็นพลังร่วมกันในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาสังคม

๒. เพื่อพัฒนาสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพคนและสังคม โดยปรับและพัฒนาสภาวะแวดล้อมทุกด้านให้สนับสนุนและรองรับการพัฒนาศักยภาพของคน และสังคมที่สอดคล้องกับความหลากหลายทางวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้พร้อมในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาในพื้นที่ ประชาชนมีความเสมอภาคในโอกาส เกิดความเป็นธรรมในสังคมอย่างทั่วถึง มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ขจัดปัญหาความยากจนให้ประชาชนทุกกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่มด้อยโอกาสได้รับผลการพัฒนาอย่างทั่วถึง มีภาวะทางสังคมจิตวิทยาที่เหมาะสมและเข้มแข็ง ให้เป็นดินแดนแห่งสันติสุข ภายใต้วัฒนธรรมที่หลากหลายและเป็นพื้นที่ที่น่าอยู่ น่าอาศัย น่าท่องเที่ยว และน่าลงทุน

๓. เพื่อพัฒนาการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในพื้นที่ ให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาและแก้ไขปัญหา โดยเฉพาะปัญหาความไม่สงบและปัญหายาเสพติด และร่วมพัฒนาโดยใช้พลังทางวัฒนธรรมมาเป็นพลังสร้างสรรค์ในการแก้ไขปัญหาสังคม ให้สังคมมีความสงบ ร่มเย็น ป้องกัน ไม่ให้เกิดความขัดแย้งรุนแรงและบังเกิดสันติสุข

๓.๓.๓ รัฐบาลไทยกับนโยบายเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้

ในปี พ.ศ.๒๕๔๘ รัฐบาลได้กำหนดยุทธศาสตร์การดำเนินงานเยียวยาในจังหวัดชายแดนภาคใต้โดยมีคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ ๑๖๐/๒๕๔๘ ลงวันที่ ๓ พฤษภาคม ๒๕๔๘ รวมงบประมาณที่รัฐได้ไปในการแก้ไขปัญหาไฟใต้ตั้งแต่ปี ๒๕๔๗-๒๕๕๗ จำนวน ๒๐๘,๓๒๓ ล้านบาท ส่วนงบประมาณโดยสังเขปประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๗ ตั้งงบประมาณดับไฟใต้ จำนวน ๒๕,๙๒๑ ล้านบาท (กรุงเทพฯ, ๒๕๕๗)ต่อมาได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการนโยบายและอำนวยการการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบสืบเนื่องจากความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ (กยต.) จากนั้นคณะกรรมการ กยต. แต่งตั้งคณะกรรมการโครงการดูแลเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบด้านจิตใจจากสถานการณ์ความไม่สงบใน ๔ จังหวัดชายแดนภาคใต้เพื่อกำหนดแนวทางในการดูแลช่วยเหลือติดตามและเฝ้าระวัง รวมทั้งวางแผนและประเมินสภาพจิตใจในกลุ่มที่ได้รับผลกระทบในระยะสั้นและระยะยาว ต่อมาจึงมีการจัดตั้งศูนย์เยียวยาฟื้นฟูสุขภาพจิตในโรงพยาบาลของจังหวัดชายแดนภาคใต้งบประมาณที่พุ่งสูงขึ้นเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับการเพิ่มขึ้นของจำนวนผู้เสียชีวิตจากเหตุการณ์ความไม่สงบซึ่งพบว่าปัจจุบันกลุ่มผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบมีมากกว่า ๖,๐๐๐ คน ดังข้อมูลจากการสำรวจของศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ความไม่สงบ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๗-๒๕๕๗ (๑๐ ปีแห่งความรุนแรง) พบว่า จำนวนเหตุการณ์ความไม่สงบตลอดจนผลกระทบเชิงประจักษ์จากการสูญเสียชีวิตและบาดเจ็บจากสถานการณ์ความรุนแรง เช่น การกราดยิงในศาสนสถาน การปะทะระหว่างผู้ที่ไม่เห็นต่างจากรัฐกับเจ้าหน้าที่รัฐ การวางระเบิดในสถานที่ต่างๆ ส่งผลให้เกิดการตื่นตัวในการเรียกร้องการเยียวยาจาก

ภาครัฐเพื่อดูแลครอบครัวและสมาชิกที่เหลืออยู่ในครอบครัวผู้ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงเหล่านี้ให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เนื่องจากผู้เสียชีวิตจากเหตุการณ์ความไม่สงบเป็นหัวหน้าครอบครัว การเยียวยาจากหน่วยงานภาครัฐเป็นการสร้างค่านิยมใหม่ให้สังคมเห็นถึงการใส่ใจต่อชีวิตของประชาชนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ผลพวงจากการอนุมัตินโยบายการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดสภาวะที่เปิดกว้างในการเยียวยาผู้เห็นต่างจากรัฐเพื่อสร้างภาพลักษณ์ของรัฐบาล ด้วยการสร้างการรับรู้ในสังคมไทยให้เกิดขึ้นในสมองของผู้คนในสังคม อันส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมของประชาชนต่อรัฐบาลไทย ซึ่งก่อนหน้าปี พ.ศ. ๒๕๔๘ ยังไม่มีการเยียวยาครอบครัวผู้ได้รับผลกระทบจากรัฐบาลไทย การเยียวยาจากภาครัฐส่งผลให้เกิดช่องทางของรัฐบาลในการทุ่มงบประมาณจำนวนมหาศาลเพื่อเยียวยาครอบครัวผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ นโยบายการเยียวยาครอบครัวผู้ได้รับผลกระทบระหว่างปี.ศ. ๒๕๔๘-๒๕๕๖ ช่วงเวลาดังกล่าวเป็นช่วงเวลาที่มีจุดเปลี่ยนสำคัญในบริบทด้านนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการเยียวยา เช่น

- การประกาศใช้นโยบายและยุทธศาสตร์การดำเนินงานเยียวยาในจังหวัดชายแดนภาคใต้โดยมีคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ ๑๖๐/๒๕๔๘อย่างต่อเนื่อง

- การแต่งตั้งคณะกรรมการนโยบายและอำนวยการการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบสืบเนื่องจากความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ (กยต.) จากนั้นคณะกรรมการ กยต. แต่งตั้งคณะกรรมการโครงการดูแลเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบด้านจิตใจจากสถานการณ์ความไม่สงบใน ๔ จังหวัดชายแดนภาคใต้

- การจัดตั้งศูนย์เยียวยาฟื้นฟูสุขภาพจิตในโรงพยาบาลของจังหวัดชายแดนภาคใต้
- ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) ได้ดำเนินการช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบ จากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ภายใต้กรอบแนวทางและหลักเกณฑ์คือ พระราชบัญญัติการบริหารราชการจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. ๒๕๕๓ มาตรา ๙ (๗) ได้บัญญัติให้ศูนย์ อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) มีภารกิจหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุนให้ความช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับ ความเสียหายและผู้ได้รับผลกระทบจากการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐอันสืบเนื่องมาจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัด ชายแดนภาคใต้ ตามระเบียบ กพต. กำหนดทั้งนี้ไม่ตัดสิทธิประโยชน์ที่ผู้นั้นได้รับตามกฎหมายอื่น

- มติ ครม. เมื่อวันที่ ๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๔ คณะรัฐมนตรีเห็นชอบให้ถ่ายโอนภารกิจ การช่วยเหลือเยียวยา ผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้แก่ ศอ.บต. โดยได้ถ่ายโอนงานต่างๆ คือ งานคณะกรรมการนโยบายและอำนวยการการให้ความช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบสืบเนื่องจากสถานการณ์ ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ด้านงบประมาณ ด้านระบบฐานข้อมูล และด้านงานบุคลากร

- นโยบายการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ.๒๕๕๕ – ๒๕๕๗ วัตถุประสงค์ของ นโยบายข้อที่ ๓ เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจและฟื้นฟูความไว้วางใจระหว่างรัฐกับประชาชน และระหว่างประชาชน ด้วยกันให้เกิดความร่วมมือในการพร้อมเผชิญ และแก้ไขปัญหา

ร่วมกันโดยปรับปรุง พัฒนาระบบ และกระบวนการ เยียวยาให้สนับสนุนการแก้ไขปัญหาในพื้นที่ โดยกระบวนการพิจารณาช่วยเหลือเยียวยาเป็นไปโดยโปร่งใส เป็นธรรม ไม่ล่าช้า และมีระบบตรวจสอบ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการแสวงและเอื้อประโยชน์ของการเยียวยาจากทุกฝ่าย

- ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ.๒๕๕๕ – ๒๕๕๗ ยุทธศาสตร์ที่ ๕ การเพิ่มประสิทธิภาพการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ การคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชน การอำนวยความสะดวก การบังคับใช้ กฎหมาย การส่งเสริมนำหลักศาสนาหรือยุติธรรมชุมชนในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง การเยียวยาและฟื้นฟูผู้ได้รับ ผลกระทบจากเหตุการณ์รุนแรง

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากความรุนแรงในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ สร้างบาดแผลให้ประชาชนในพื้นที่ทั้งบาดแผลภายนอก คือการสูญเสียทรัพย์สิน ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ วิธีการดำเนินชีวิตที่ปราศจากความสงบสุข และบาดแผลภายใน คือ สภาพจิตใจของประชาชนทั้งชาวพุทธและมุสลิมความหวาดระแวงต่อกัน ขาดความไว้วางใจกัน การไม่เชื่อมั่นในระบบความยุติธรรมของรัฐ ทำให้แม้ว่ารัฐจะมีนโยบายเยียวยาอยู่ได้รับผลกระทบฯ ก็ยังไม่สามารถสร้างความเชื่อมั่น และความไว้วางใจในการดูแล ความปลอดภัยของชีวิตและทรัพย์สิน ประเด็นช่องว่างเหล่านี้ ทำให้ภาคประชาสังคมตื่นตัวที่จะแก้ปัญหาเยียวยาด้วยตนเอง โดยการตั้งกลุ่มเครือข่ายอยู่เพื่อช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบฯ

๓.๔ บริบทของกลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ

๑. ที่มาและวัตถุประสงค์ของกลุ่ม^{๕๕}

เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ เกิดขึ้นมาได้ประมาณ ๓ ปีโดยความพยายามรวมตัวของพี่น้องคนไทยพุทธ (ไม่ว่าเชื้อชาติใด สัญชาติไหน ที่นับถือศาสนาพุทธ) ในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนใต้ และ ๔ อำเภอของจังหวัดสงขลา จากการเกิดเหตุการณ์ล่องเลยมากกว่า ๑๑ ปี คนไทยพุทธแทบจะไม่ได้ลุกขึ้นมาเพื่อเรียกร้องอะไรกับการสูญเสีย เราเลยตั้งเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพขึ้นมาเพื่อยื่นหยัด เรียกร้องในสิ่งที่ถูกต้อง เพื่อช่วยเหลือพี่น้องคนไทยพุทธในพื้นที่ที่ตกเป็นเหยื่อของการกระทำอันโหดร้ายป่าเถื่อน เพื่อเป็นทุนการศึกษาแก่น้องๆ ลูกๆ ของเหยื่อ หรือแม้แต่เงินทำบุญงานศพ ซึ่งจะมีแทบเกือบทุกวัน ที่เราจะต้องสูญเสียชีวิต เพราะชีวิตทุกชีวิตล้วนมีค่า ไม่ว่าจะนับถือศาสนาใด ทำงานประกอบอาชีพเช่นไร จะมีเจ้าหน้าที่ของรัฐ ทหาร ตำรวจ ฝ่ายปกครอง คนไทยพุทธ คนไทยมุสลิม ชีวิตเหล่านี้ล้วนมีค่าต่อผืนแผ่นดินไทยทั้งสิ้น

วันที่ ๒๖ ก.ค.๕๘ เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพได้ออกแถลงการณ์ เรียกร้อง “ขอคืนวิถีพุทธ” และคัดค้านคำสั่งของแม่ทัพภาคที่ ๔ ที่แจ้งไปยังผู้ว่าราชการจังหวัดชายแดนภาคใต้ ให้พระสงฆ์งดบิณฑบาตตั้งแต่วันจันทร์ที่ ๒๗ ก.ค.๕๘ เป็นต้นไปคำสั่งดังกล่าวของแม่ทัพภาคที่ ๔ เกิดขึ้นหลังจากมีเหตุลอบวางระเบิดชุดคุ้มครองพระ ที่อำเภอสาบายบุรี จังหวัดปัตตานี ทำให้พระภิกษุมรณภาพ ๑ รูป บาดเจ็บ ๑ รูป ทหารชุดรักษาความปลอดภัยเสียชีวิต ๑ นาย บาดเจ็บ ๑ นาย และ

^{๕๕} เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ, *ขอคืนวิถีพุทธ*, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.facebook.com/B4Pnetwork/> [๔ พฤศจิกายน ๒๕๕๘].

ยังมีพุทธศาสนิกชนได้รับบาดเจ็บอีกจำนวนหนึ่งเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพและกลุ่มองค์กรภาคี ประกอบด้วยเครือข่ายชุมชนเพื่อสันติชายแดนใต้ (๓๑ ชุมชน), ชมรมพุทธรักษาจังหวัดชายแดนใต้ และเครือข่ายชาวพุทธจังหวัดปัตตานี ร่วมกันเสนอข้อเรียกร้องไปยังแม่ทัพภาคที่ ๔ โดยย้ำว่า การบิณฑบาตเป็นกิจของสงฆ์ที่จะต้องเดินโปรดสัตว์และรับบิณฑบาตจากชาวบ้าน จึงขอเรียกร้องให้กองกำลัง ๓ ฝ่ายดูแลเส้นทางของการเดินบิณฑบาต เพื่อความปลอดภัยของพระภิกษุสงฆ์ มากกว่าการให้พระภิกษุสงฆ์งดการบิณฑบาตเหตุรุนแรงที่เกิดกับพระภิกษุและสามเณร ตลอดจนเจ้าหน้าที่ชุดคุ้มครอง พระ มีมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี ๒๕๔๗ จนถึงปัจจุบัน

จากข้อมูลที่เกี่ยวข้องรวบรวมโดยศูนย์ปฏิบัติการตำรวจจังหวัดชายแดนภาคใต้ หรือ ศชต. ระบุว่า มีพระสงฆ์มรณภาพจากเหตุรุนแรงในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้และ ๔ อำเภอของจังหวัดสงขลา ตั้งแต่ปี ๒๕๔๗ จนถึงวันที่ ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๕๘ รวม ๑๙ รูป บาดเจ็บ ๒๕ รูป ขณะที่รูปแบบการก่อเหตุรุนแรงที่กระทำต่อพระสงฆ์หรือชุดคุ้มครองพระสงฆ์ ส่วนใหญ่มากกว่า ๒๒ ครั้ง เป็นการลอบวางระเบิดรองลงมาเป็นการลอบยิง ๗ ครั้ง ทำร้ายด้วยวิธีอื่น ๔ ครั้ง (เช่น ใช้ของมีคมฟัน) และวางเพลิง ๑ ครั้งสำหรับการติดตามเหยี่ยวพระสงฆ์ที่ตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้น มีข้อมูลจากสำนักการให้ความช่วยเหลือเหยี่ยวฯ ของศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ หรือ ศอ.บต.ว่า ปัจจุบันได้ปรับเกณฑ์เหยี่ยวฯสำหรับพระภิกษุและสามเณรที่มรณภาพจากเหตุการณ์ความไม่สงบ ทายาทจะได้รับเงินเหยี่ยวฯ ๕๐๐,๐๐๐บาท นอกจากนี้จะมีเงินช่วยเหลือในส่วนของการทรงวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ หรือ พม. อีก ๒๐๐,๐๐๐ บาท รวมกับเงินของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย (ปภ.) อีก ๕,๐๐๐ บาท

จากปัญหาความไม่สงบใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ (ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) เป็นปัญหาที่ดำรงอยู่อย่างยาวนานตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยสถานการณ์หรือเหตุการณ์ความไม่สงบในบางช่วงเวลาก็ไม่เกิดขึ้น แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่าพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้จะไม่มีเหตุการณ์ความไม่สงบเกิดขึ้นอีก ซึ่งปัญหาในด้านต่างๆ อันเป็นสาเหตุของความไม่สงบก็ยังไม่ได้รับการแก้ไขอย่างยั่งยืน ทั้งนี้เนื่องมาจากพื้นที่ ใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้มีลักษณะพิเศษแตกต่างจากพื้นที่อื่นๆ ของประเทศอยู่ หลายประการ ไม่ว่าจะเป็นความแตกต่างทางด้านภาษา ศาสนา ประเพณีและวัฒนธรรม รวมทั้งปัจจัยอื่นๆ อันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของประชากรในพื้นที่ ดังนั้นการใช้มาตรการในการแก้ไขปัญหา เหยี่ยวฯ ในพื้นที่จึงค่อนข้างกระทำได้ยากเมื่อเปรียบเทียบกับปัญหาในพื้นที่อื่น ซึ่งจากปัญหาของพื้นที่ใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่สะสมมาอย่างยาวนานก็ได้ปรากฏความรุนแรงขึ้นเรื่อยๆ ที่เห็นเด่นชัดคือ ช่วงต้นปี ๒๕๔๗ (ค.ศ. ๒๐๐๔) เหตุการณ์ ปล้นปืนกองพันพัฒนาที่ ๔ ค่ายกรมหลวงราชชนกนครินทร์ อำเภอเจาะไอร้อง จังหวัดนราธิวาส และเหตุการณ์ความรุนแรงหลังจากนั้นก็เกิดตามมาขึ้นเรื่อยๆ จนถึงปัจจุบัน เหตุการณ์ความไม่สงบก็ไม่มีแนวโน้มว่าจะสงบลงและไม่ว่ารัฐบาลจะมีแนวทางแก้ไข ปัญหาอย่างไรก็เหมือนจะไม่ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายได้ในบางครั้งกลับทำให้เกิดเหตุการณ์รุนแรงเป็นการตอบโต้ขึ้นมาอีก^{๕๖} ทั้งนี้ ต้องยอมรับว่าเหตุการณ์

^{๕๖} คณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ (กอส.), **เอาชนะความรุนแรงด้วยพลังสมานฉันท์ : ฉบับสมบูรณ์**, (กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ (กอส.), ๒๕๔๘ ข), หน้า ๕.

ความไม่สงบใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ก่อให้เกิดผลกระทบโดยรวมต่อประเทศอย่างมากทั้งในด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมือง ด้านสังคม และด้านความมั่นคง ของประเทศ ซึ่งจากเหตุการณ์ความไม่สงบที่ผ่านมา มีการวิเคราะห์สถานการณ์ของหน่วยงานความมั่นคงและหน่วยงานด้านการข่าว ของรัฐ รวมทั้งนักวิชาการต่างๆ ว่าน่าจะเป็นการกระทำของกลุ่มแบ่งแยกดินแดน กลุ่มอิทธิพล กลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ โดยที่มีเจ้าหน้าที่ของรัฐเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับขบวนการ อย่างไรก็ตาม หลายฝ่ายก็ยังไม่สามารถหาสาเหตุที่แท้จริงของปัญหาได้ ทั้งนี้เพราะสังเกตได้จากเหตุการณ์ความไม่สงบก็ยังคงเกิดขึ้นเรื่อยๆ ไม่มีรูปแบบและขอบเขตที่แน่นอนประกอบกับตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาได้มีความพยายามจากหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน กลุ่มวิชาชีพต่าง ๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศได้เสนอแนวทางต่างๆ มากมายในการแก้ไขปัญหาความไม่สงบใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งแนวทางสันติวิธีก็เป็นแนวทางหนึ่งที่ได้รับ การเสนอกันอย่างกว้างขวางให้รัฐบาลใช้เป็นแนวทางหลักในการแก้ไขปัญหา

ดังนั้น กลุ่มเครือข่ายชาวพุทธ ซึ่งนำโดยพระมหาเจริยง โฆสธมโม วัดบูรพาราม อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี เป็นประธานกลุ่มเครือข่ายได้ร่วมกันจัดตั้งกลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพขึ้น เพื่อเป็นแนวทางการแก้ไขปัญหา การเยียวยาความไม่สงบใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ด้วยพุทธสันติวิธี ตามแนวทางการสมานฉันท์ ซึ่งเป็นแนวทางที่ได้รับการยอมรับจากสากลโลกว่า เป็นแนวทางที่เป็นรูปธรรม และมีความเป็นไปได้ที่จะแก้ไขปัญหา เยียวยาความไม่สงบได้อย่างยั่งยืน

โดยมีวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งกลุ่มเครือข่ายอยู่ ๕ ประการ ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ เพื่อรวบรวมสมาชิกเครือข่ายชาวพุทธ ๓ จังหวัดชายแดนใต้ ๔ อำเภอของจังหวัดสงขลา

วัตถุประสงค์ข้อที่ ๒ เพื่อเยี่ยมเยียนให้กำลังใจ ช่วยเหลือชาวพุทธ และสมาชิกของเครือข่ายที่ได้รับผลกระทบจากเหตุความรุนแรงในพื้นที่

วัตถุประสงค์ข้อที่ ๓ เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ ความสามารถของเครือข่ายและสมาชิกให้มีศักยภาพมากขึ้น เพื่อเข้าไปมีบทบาทแลมีส่วนร่วมในการสร้างพื้นที่ปลอดภัย เพื่อสร้างสันติภาพในพื้นที่

วัตถุประสงค์ข้อที่ ๔ เพื่ออนุรักษ์ ฟื้นฟูและส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ประเพณีวิถีพุทธ

วัตถุประสงค์ข้อที่ ๕ เพื่อคัดค้านการกระทำที่ก่อให้เกิดความรุนแรงทุกชนิดจากทุกฝ่าย

๒) นโยบายและแนวทางการทำงานของกลุ่ม

๒.๑ เพื่อความเป็นปึกแผ่นของชาวพุทธ ใน ๓ จังหวัดชายแดนใต้ กับ ๔ อำเภอของจังหวัดสงขลา

๒.๒ เพื่อให้ชาวพุทธจะไม่โดดเดี่ยว มีได้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

๒.๓ เพื่อให้ชาวพุทธมีที่ยืนในเวที เพื่อมีส่วนร่วมในการสร้างพื้นที่ปลอดภัย เพื่อสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นในพื้นที่

๒.๔ เพื่อรักษาประเพณี ศิลปวัฒนธรรม แบบวิถีพุทธดำรงคงอยู่สืบต่อไป

๓) กิจกรรมของเครือข่าย

- ๓.๑ กิจกรรมด้านศาสนา วัฒนธรรมและประเพณี
- ๓.๒ เยี่ยมเยือนผู้ได้รับผลกระทบฯ
- ๓.๓ อบรม เรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพเครือข่ายและคณะทำงาน
- ๓.๔ ระดมทุน
- ๓.๕ ประชุมประจำเดือน
- ๓.๖ ประสานกลุ่มชาวพุทธในแต่ละพื้นที่
- ๓.๗ ภารกิจอื่นๆ ตามที่มติที่ประชุมเห็นชอบ

**๔) คณะผู้ทำงานในเครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุขประกอบด้วยพระสงฆ์ ๓ รูป และ
คฤหัสถ์ ๕ ท่าน ดังนี้**

๑. พระสริจริยาลังการ	ประธานที่ปรึกษา
๒. พระครูอุดมธรรมมาทร	ที่ปรึกษา
๓. พระมหาเจริยง โฆสธมโม	เลขาธิการเครือข่าย
๔. คุณนุสนธิ์ เจือจันทร์	รองเลขาธิการเครือข่าย
๕. คุณวราภรณ์ เงินราษฎร์	รองเลขาธิการเครือข่าย
๖. คุณวิชิต กิจจะเสน	รองเลขาธิการเครือข่าย
๗. นางสาวพนณกรราชแก้ว	เลขานุการ
๘. นางยุพิน เผื่อแก้ว	เหรัญญิก

๕) ผู้ประสานงานแต่ละพื้นที่

- ๕.๑ จังหวัดปัตตานีอำเภอยะหริ่ง
  ๑. คุณบรรจบ กัจจกุล
  ๒. คุณสมปอง นิลภักดี
  ๓. คุณอบ สกุลเพชร
  ๔. คุณหิ้น สุตมาส
  ๕. คุณนำ แววทองคำ
- ๕.๒ จังหวัดปัตตานี อำเภอยะรัง
  ๑. คุณสมพล โชติธรรม
  ๒. คุณประสิทธิ์ แก้วมณี
  ๓. คุณนภชนก อ่อนแ่ม
  ๔. คุณพร้อม จุลเดช
  ๕. คุณบุญล้อม มาศหิรัญ
  ๖. คุณสมจินต์ สืบประดิษฐ์
- ๕.๓ จังหวัดปัตตานี อำเภอปะนาเระ
  ๑. คุณนุสนธิ์ เจือจันทร์
  ๒. คุณเอกพล ยอดสุวรรณ

๕.๔ จังหวัดปัตตานี อำเภอแม่ลาน

๑. พระสมุห์อุทัย อุทัย
๒. คุณสุทิน มณีพรหม

๕.๕ จังหวัดปัตตานี อำเภอสายบุรี

๑. คุณฉलय บุญเพชรศรี
๒. คุณนิตยา ปรีชาเขียว
๓. คุณแถม หนักทอง
๔. คุณสุวัฒน์ ช่างสอน
๕. คุณสนิท เพชรเงิน
๖. คุณมาลัย สายเจริญ

๕.๖ จังหวัดปัตตานี อำเภอเมืองปัตตานี

-นางสาวณัฐสุรีย์ ต่านลำมะจาก

๕.๕ จังหวัดปัตตานี อำเภอโคกโพธิ์

๑. พระปลัดเฉลิมชนอุฎฐาโน
๒. คุณจรัส เรืองรัมย์
๓. คุณจรัญ รองสวัสดิ์
๔. คุณพิภช มณี

๕.๕ จังหวัดปัตตานี อำเภอหนองจิก

-พระสมุห์ประฐาพร นันทิโย

๕.๖ จังหวัดยะลา อำเภอเมืองยะลา

๑. คุณอนันต์ แจ่มจันทร์
๒. คุณสุวิมล แจ่มจันทร์
๓. คุณพานิชสกุลย์ อาจิวชัย

๕.๗ จังหวัดยะลา อำเภอยะหา

๑. คุณเล็ก กุสุมารพันธ์
๒. คุณสมนึก ธีระผลิกะ

๕.๘ จังหวัดยะลา อำเภอธารโต

๑. คุณวารารณณ์ เงินราษฎร์
๒. คุณเสาวคนธ์ มลสุขราช
๓. คุณชนัญชิต ทองแก้ว

๕.๙ จังหวัดสงขลา อำเภอสะบ้าย้อย

๑. พระครูอรุณกิจไพศาล
๒. พระครูสุตปัญญากร
๓. คุณวิชิต กิจจะเสน
๔. คุณนพรัตน์ แก้วรุ่งเรือง

๕.๑๐ จังหวัดสงขลา อำเภอเทพา

๑. พระครูพิพัฒน์เมธากร
๒. คุณเลียมลออ พรหมจันทร์

๕.๑๑ จังหวัดสงขลา อำเภอนาทวี

๑. คุณสมศักดิ์ ทองนวล
๒. คุณทิพย์อุไร จันทร์แก้ว

๕.๑๒ จังหวัดนราธิวาส อำเภอตากใบ

๑. พระครูวิสิฐพรหมคุณ
๒. คุณประเทือง รัตโน

๕.๑๓ จังหวัดนราธิวาส อำเภอสุไหงปาตี

๑. พระครูประโชติรัตนานุรักษ์
๒. นายณรงค์ ดีพาส
๓. นายสรายุทธ์ ทองรมย์
๔. นายนภดล พันธุ์โกชน
๕. นายจตุพร

๖) รูปแบบการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากความรุนแรง

การทำงานเยียวยา นอกจากค้นหาความรู้ รวบรวมวิธีการที่จะนำมาใช้ และมีใจที่จะช่วยเหลือแล้ว การทำงานนี้ต้องอยู่ภายใต้สภาวะการณ์ที่ไม่แน่นอน เกิดความรุนแรง และเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิดตลอดระยะเวลาของการทำงาน ดังนั้นคณะทำงานมีความตั้งใจที่จะนำเสนอวิธีการทำงาน ซึ่งเป็นองค์ความรู้หนึ่งที่ได้รับจากประสบการณ์การทำงานในพื้นที่ความรุนแรงของ ๓จังหวัดชายแดนภาคใต้ ตลอดระยะเวลาหนึ่งปีกว่าที่ผ่านมา ทุกขั้นตอนในการทำงานต้องอาศัยความละเอียดอ่อน ความตั้งใจ และความระมัดระวังอย่างมากในการทำงาน และโดยเฉพาะอย่างยิ่งความระมัดระวังทางวัฒนธรรมที่แตกต่างในพื้นที่ รวมถึงความระมัดระวังในเรื่องความปลอดภัยกับพื้นที่ที่เต็มไปด้วยความรุนแรงด้วย การนำเสนอวิธีการทำงานของคณะทำงานมีความมุ่งหวังให้ผู้ที่กำลังทำงานด้านการเยียวยาจิตใจ ผู้ที่สนใจ และมีใจที่จะทำงานช่วยเหลือผู้อื่น รวมถึงผู้สนใจอื่นๆ อาจได้นำไปใช้ในการทำงานของตนต่อไปได้

ขั้นตอนการทำงาน

๑. สสำรวจความเป็นไปได้ในการทำงานและจัดกิจกรรม
๒. เขียนโครงการ เพื่อกำหนดแนวทางการทำงาน และการสนับสนุนงบประมาณ
๓. เริ่มดำเนินโครงการ
  - จัดฝึกอบรมคณะทำงาน
  - ติดต่อเรียนเชิญกลุ่มเป้าหมายให้มาเข้าร่วมกิจกรรม
  - จัดกิจกรรมครั้งที่ ๑
  - ลงพื้นที่เยี่ยมบ้านครั้งที่ ๑

- จัดกิจกรรมครั้งที่ ๒
  - ลงพื้นที่เยี่ยมบ้านครั้งที่ ๒
  - ประชุมวิชาการครั้งที่ ๑
  - ประชุมถอดบทเรียนคณะทำงานครั้งที่ ๑
  - จัดกิจกรรมครั้งที่ ๓
  - ลงพื้นที่เยี่ยมบ้านครั้งที่ ๓
  - จัดกิจกรรมครั้งที่ ๔
  - ลงพื้นที่เยี่ยมบ้านครั้งที่ ๔
  - จัดกิจกรรมครั้งที่ ๕
  - ประชุมถอดบทเรียนคณะทำงานครั้งที่ ๒
  - ประชุมจัดตั้งกลุ่มผู้สูญเสีย
๔. จัดทำหนังสือเรื่องราวชีวิตของผู้ได้รับผลกระทบ
๕. สรุปรวบรวมองค์ความรู้
- รวบรวมข้อมูลจัดทำต้นฉบับ
  - ประชุมวิชาการครั้งที่ ๒ เพื่อให้ข้อคิดเห็น
  - ปรับปรุงต้นฉบับ และจัดพิมพ์ฉบับสมบูรณ์

รายละเอียดขั้นตอนการทำงาน

๑. สํารวจความเป็นไปได้

ทำการสุ่มตัวอย่าง ๓ ตัวอย่างในพื้นที่ๆ มีความรุนแรงใน ๓ จังหวัดชายแดน เพื่อสอบถามว่า

- มีความต้องการจะพบกันระหว่างผู้สูญเสียหรือไม่
- ถ้าต้องการพบกัน ต้องการอะไรจากการได้พบกันบ้าง
- ระยะเวลาที่เหมาะสมควรเป็นอย่างไร
- สถานที่ควรเป็นที่ไหน เพราะอะไร

ผลการสำรวจ พบว่า

• กลุ่มเป้าหมายเคยพบกันบ้างแล้ว เมื่อครั้งที่ไปตามหาผู้เสียชีวิตจากเหตุการณ์หรือเมื่อไปรับเงินความช่วยเหลือจากรัฐบาล แต่ไม่มีโอกาสพูดคุยกันมากนัก จึงสนใจที่จะพบกันอีก เพื่อทำความรู้จักกันมากขึ้น

- สำหรับคนที่ไม่เคยพบใครเลย ก็มีความสนใจที่จะได้รู้จักกับคนอื่นๆ
- อยากจะรู้ว่าคนอื่นๆ เป็นอย่างไรกันบ้าง
- เรื่องระยะเวลา ถ้าสามารถไปเข้าร่วมกิจกรรมแบบเข้าไปเย็นกลับได้จะดี

แต่ถ้าจำเป็นสามารถเข้าร่วมได้ ๒ วัน อย่งไรก็ตามไม่ยอกค้ำคั้น

ปัญหาอุปสรรค

- ขาดงบประมาณที่จะสุ่มตัวอย่างให้ครอบคลุมพื้นที่มากกว่านี้

ข้อเสนอแนะ

- ควรสุ่มตัวอย่างให้ครอบคลุมพื้นที่ เพื่อให้รู้ถึงปัญหาของกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ห่างไกล หรือพื้นที่เสี่ยง
- ในโครงการควรมีงบประมาณสำหรับงานส่วนนี้ โดยให้ใช้เงินยืมและเบิกจ่ายได้ภายหลัง

๒. เขียนโครงการ

๒.๑ กำหนดกลุ่มเป้าหมาย

จากครอบครัวผู้เสียชีวิต บาดเจ็บ สูญหาย และผู้เข้าร่วมเหตุการณ์จากเหตุการณ์ความรุนแรง โดยให้สิทธิผู้ที่มาจากครอบครัวผู้เสียชีวิตเป็นลำดับแรกตามลำดับ

๒.๒ กำหนดคณะทำงาน

ในพื้นที่ความขัดแย้งที่ยังมีความรุนแรง ความรุนแรงจะแบ่งแยกความแตกต่างระหว่างกลุ่มชนให้มีช่องว่างเพิ่มขึ้น ทั้งจะมีความหวาดระแวงกันและกันอันจะนำมาซึ่งความรู้สึกกลัวไม่ปลอดภัย เครียด และเสียสุขภาพจิต

๒.๓ กำหนดเป้าหมายในการทำกิจกรรมกลุ่ม

- พื้นฟูสภาพจิตใจตนเองจากความทุกข์ใจต่างๆ ความเศร้าเสียใจ ความโกรธเคือง
- เรียนรู้เพื่อทำความรู้จักผู้อื่น
- เรียนรู้ เพื่อรู้จักครอบครัวผู้ได้รับผลกระทบฝ่ายรัฐ ถอดถอนอคติ ความโกรธเคือง เพื่อนำไปสู่การให้อภัย

๒.๔ กำหนดเนื้อหากิจกรรม

- ครั้งที่ ๑-๒ เป็นกิจกรรมเยียวยาจิตใจ
- ครั้งที่ ๓ เป็นกิจกรรมการป้องกันตนเองด้วยสันติวิธี
- ครั้งที่ ๔ พบปะสร้างปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มผู้สูญเสียที่เป็นประชาชน
- ครั้งที่ ๕ พบปะแลกเปลี่ยนความเข้าใจกับกลุ่มผู้สูญเสียที่มีสถานะแตกต่าง

๒.๕ กำหนดรูปแบบการทำกิจกรรม เป็นกิจกรรมกลุ่ม

๒.๖ ระยะเวลา ๑ ปี

๒.๗ งบประมาณ

๓. เริ่มดำเนินโครงการ

๓.๑ จัดฝึกอบรมคณะทำงาน

ผู้เข้าร่วมอบรม ประกอบด้วย คณะทำงานทั้งหมดของโครงการเยียวยาฯ และคณะทำงานจากองค์กรเครือข่าย

เนื้อหา ประกอบด้วย

- การเข้าใจตนเองและผู้อื่น
- การให้ทำปรีक्षाแบบเสริมสร้างศักยภาพ

- การปรึกษา(counseling) แบ่งเป็น ทฤษฎี และทักษะ ในส่วนของทักษะ ประกอบด้วย การเตรียมร่างกายและจิตใจพร้อมให้คำปรึกษา การฟัง การสะท้อน และการตั้งคำถาม

- การเสริมสร้างศักยภาพ (Empowerment)

- ความยุติธรรม บริบททางสังคม (Social Justice/ Context) เช่น อำนาจ ความสัมพันธ์ระหว่างการปรึกษากับอำนาจ

- บาดแผลทางจิตใจ(trauma) ประเภท อาการ และวิธีการช่วยเหลือ

- การให้คำปรึกษาแก่ผู้ที่มีบาดแผลทางจิตใจ(Trauma counseling)

- ความเข้าใจระหว่างศาสนา(แลกเปลี่ยนความรู้เรื่องการเยียวยาจิตใจ โดยหลักศาสนาพุทธ และอิสลาม)

- การเยียวยาจิตใจตนเองในฐานะผู้ให้คำปรึกษา
ประชุมคณะทำงาน (เพิ่มเติม)

๑) หลักการทำงาน

- เคารพผู้เข้าร่วมกิจกรรม เคารพการตัดสินใจที่จะ พูดหรือไม่พูด จะคิดเห็นอย่างไร และจะเลือกทำอะไรกับชีวิตของตนเอง

- ยอมรับอัตลักษณ์หรือตัวตนของเขา ทั้งความคิด ความเชื่อ การกระทำอย่างไม่มีเงื่อนไขเนื่องจาก

- คนทุกคนมีศักยภาพ รู้จักตนเอง รู้ปัญหาของตนเองมากที่สุด และรู้ทางเลือกที่ดีที่สุดสำหรับตนเอง

- คนทุกคน เป็นผู้รับผลในการกระทำของตนเอง

- ตั้งตัวอยู่เสมอ ยอมรับความผิดพลาด และพร้อมปรับปรุงแก้ไข

- ตระหนักอยู่เสมอว่า ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสำคัญที่สุด เพื่อลดอำนาจของผู้จัดกิจกรรม และเพิ่มอำนาจให้กับผู้เข้าร่วมฯ รวมทั้งคิดว่าคณะทำงานมาเพื่อฝึกฝนตนเอง และเรียนรู้จากผู้เข้าร่วมฯ

๒) แนวทางปฏิบัติ

- รับฟังอย่างใส่ใจ

- พยายามใช้คำถาม แทนคำอธิบาย

- การนำเสนอความคิดเห็นใดๆให้เป็นลักษณะแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

- การแสดงความคิดเห็น ให้มุ่งเน้นการกระทำ ไม่มุ่งเน้นบุคคล และไม่ตัดสินชี้

ถูกชี้ผิด ในความคิด ความเชื่อ การกระทำของผู้เข้าร่วมกิจกรรม

๓) จุดอ่อนจุดแข็งของแต่ละคน

๔) ข้อพึงระวังในการทำงานร่วมกัน โดยคำนึงถึงจุดอ่อน และจุดแข็งของเพื่อนร่วมงาน

๕) ชี้แจงงานและจัดแบ่งหน้าที่

๓.๒ ติดต่อเรียนเชิญกลุ่มเป้าหมายเข้าร่วมกิจกรรม

เนื่องจากสถานการณ์ความขัดแย้งในพื้นที่ยังมีความรุนแรง และกลุ่มเป้าหมายเป็นผู้ได้รับผลกระทบจากความรุนแรง จึงรู้สึกไม่ปลอดภัย และมีความไว้วางใจต่ำ การติดต่อจึงต้องอาศัยความสัมพันธ์ของบุคคลที่กลุ่มเป้าหมายยอมรับ เช่น อบต. เอ็นจีโอ และสายสัมพันธ์เดิมที่คณะทำงาน ซึ่งเป็นคนในพื้นที่เคยไปเยี่ยมเยียนมาก่อน

วิธีการเรียนเชิญ

- ลงพื้นที่แนะนำโครงการโดยอาศัย อบต.
- ส่งจดหมายถึงมือผู้รับด้วยตนเอง
- บางชุมชน กลุ่มเป้าหมายอยู่ใกล้เคียงกัน จึงใช้วิธีการเรียกประชุม แนะนำ

โครงการและเรียนเชิญในคราวเดียวกัน

วิธีการเรียนเชิญ สำรอง

- ฝากจดหมายเชิญผ่าน เอ็นจีโอพื้นที่
- ฝากจดหมายเชิญผ่านกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน
- ส่งจดหมายเชิญทางไปรษณีย์

ผลการเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มเป้าหมาย

ผู้เข้าร่วมกิจกรรมรวมตลอดระยะเวลาโครงการ ๑ ปีรวม ๘๐ ครอบครัว ลดจากเป้าหมาย ๒๐% ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเฉลี่ยแต่ละครั้ง ๖๕-๖๖ คน คิดเป็น ๖๖% ของเป้าหมายทั้งหมด เนื่องจากบางครอบครัวอยู่ในพื้นที่เสี่ยง เดินทางเข้าออกพื้นที่ลำบาก ถูกจับตาดูจากทุกฝ่าย มีบุตรที่ยังเล็กและมีภาระครอบครัวที่ไม่สามารถหาคนแทนได้

สรุปจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรมดังนี้

กิจกรรมกลุ่มครั้งที่ ๑ รวม ๖๕ คน (แบ่งเป็น ๔ กลุ่ม โดยกลุ่มที่ ๑ มี ๑๑ คน กลุ่มที่ ๒ มี ๒๐ คน กลุ่มที่ ๓ มี ๑๕ คน และกลุ่มที่ ๔ มี ๑๙ คน)

กิจกรรมกลุ่มครั้งที่ ๒ รวม ๖๖ คน (แบ่งเป็น ๔ กลุ่ม โดยกลุ่มที่ ๑ มี ๑๖ คน กลุ่มที่ ๒ มี ๑๙ คน กลุ่มที่ ๓ มี ๑๑ คน และกลุ่มที่ ๔ มี ๒๐ คน)

กิจกรรมกลุ่มครั้งที่ ๓ รวม ๖๗คน (แบ่งเป็น ๔ กลุ่ม โดยกลุ่มที่ ๑ มี ๑๔ คน กลุ่มที่ ๒ มี ๑๘ คน กลุ่มที่ ๓ มี ๑๘ คน และกลุ่มที่ ๔ มี ๑๗ คน)

ปัญหาอุปสรรค

- บางพื้นที่อยู่ห่างไกลจากถนนสายหลัก และอยู่ในเขตที่เกิดความรุนแรงบ่อยครั้ง คณะทำงานถูกวาง “ตะปูเรือใบ” ในพื้นที่ อ.เจาะไอร้อง ๑ ครั้ง เวลาประมาณ ๑๖.๐๐ น.

- บางพื้นที่ไม่มีตัวบุคคลที่สามารถเชื่อมต่อได้ ถ้าไม่มีความสัมพันธ์เดิมเลยกลุ่มเป้าหมายมักจะไม่มียอมให้พบ

ข้อเสนอแนะ

๑. ในพื้นที่เสี่ยง ควรเดินทางออกจากพื้นที่ก่อนตะวันตกดิน แสงสว่างจะช่วยให้เห็นผิวถนนชัดเจน และแก้ไขปัญหาได้

๒. กรณีไม่มีบุคคลเชื่อมต่อ ให้หรือผู้เข้าร่วมกิจกรรมครั้งแรกที่เห็นประโยชน์ ช่วยบอกต่อกลุ่มเป้าหมายคนอื่น

๓. ผู้ปฏิบัติงานเป็นคนท้องถิ่นจะสื่อสารได้ง่าย และได้รับความไว้วางใจระดับหนึ่ง

๔. ทำแผนที่บ้านของกลุ่มเป้าหมาย

๓.๓ จัดกิจกรรม รวม ๕ ครั้งๆ ละ ๒ วัน

ตารางเวลาในการจัดกิจกรรม

- ในวันที่ ๑ จะเริ่มประมาณ ๑๐.๐๐ น. เพื่อให้เหมาะกับผู้เข้าร่วมกิจกรรมที่ต้องเดินทางมาไกล และกิจกรรมจะเลิกเวลาประมาณ ๑๗.๐๐ น. รวมทั้งมีกิจกรรมในเวลากลางคืนคือ ช่วง ๒๐.๐๐-๒๒.๐๐ น. เนื่องจากเวลาการจัดกิจกรรมมีจำกัด จึงต้องเพิ่มกิจกรรมกลางคืนด้วย

- ในวันที่ ๒ เริ่มกิจกรรมประมาณ ๙.๐๐ น. และเลิกประมาณ ๑๕.๐๐ น. เพื่อให้คนในพื้นที่เสี่ยงสบายใจ และสะดวกในการเดินทางกลับ

รายละเอียดและเป้าหมายกิจกรรม

- กิจกรรมครั้งที่ ๑ และ ๒ เป็นกิจกรรมเยียวยาจิตใจ มีเป้าหมายเพื่อเปิดใจเรียนรู้ตนเองรวมทั้งสำรวจและฟื้นฟูสุขภาพจิตใจ

- กิจกรรมครั้งที่ ๓ เป็นกิจกรรมการป้องกันตนเองจากความรุนแรงด้วยสันติวิธี

- กิจกรรมครั้งที่ ๔ เป็นการพบปะกับกลุ่มผู้สูญเสียที่เป็นประชาชนด้วยกันเองกรณี ๒๘เมษา มีเป้าหมายเพื่อการเปิดใจเรียนรู้ผู้อื่น

- กิจกรรมครั้งที่ ๕ เป็นการพบปะกับกลุ่มผู้สูญเสียที่มีสถานภาพแตกต่างกัน เช่น ชาวพุทธ ภรรยาของเจ้าหน้าที่ทหาร มีเป้าหมายเพื่อการให้อภัย

๓.๔ ลงพื้นที่เยี่ยมบ้าน มีเป้าหมาย คือ

• เพื่อติดตามผลการจัดกิจกรรมเป็นรายบุคคลและครอบครัว ในแง่มุมต่างๆคือ

- สำรวจอารมณ์
- การนำความรู้จากกิจกรรมไปใช้ในชีวิตประจำวัน
- สามารถถ่ายทอดความรู้ให้กับบุคคลในครอบครัวได้หรือไม่
- ปฏิบัติการของครอบครัวเมื่อกลุ่มเป้าหมายมาร่วมกิจกรรม
- ปฏิบัติการของชุมชนเมื่อกลุ่มเป้าหมายมาร่วมกิจกรรม

• สำรวจและประเมินความจำเป็นในการช่วยเหลือครอบครัว

- ฐานะทางเศรษฐกิจ คือมีรายได้กับภาระรับผิดชอบสมดุลกันหรือไม่

ภาวะหนี้สิน

- สภาพที่อยู่อาศัย

- สุขภาพ

- ความสัมพันธ์กับชุมชน

• สร้างความสัมพันธ์รายบุคคล และครอบครัว

- เพื่อความเป็นเพื่อน และเป็นกำลังใจ

ผลจากการเยี่ยมบ้าน

๑. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม สุขภาพจิตค่อนข้างเข้มแข็ง สามารถควบคุมอารมณ์ของตนได้ ซึ่งผิดกับคนในครอบครัวที่ส่วนใหญ่ยังทำใจไม่ได้ โดยเฉพาะผู้ที่มีอายุมาก เช่น พ่อแม่ของผู้เสียชีวิตโดยแสดงออกต่างกันคือ ผู้ชายจะเงียบขรึม ไม่ค่อยพูด ส่วนผู้หญิงจะนั่งน้ำตาซึม บางคนมีอาการเหม่อลอย

๒. ผู้เข้าร่วมกิจกรรมส่วนใหญ่ ไม่ได้นำวิธีการที่ได้จากการทำกิจกรรมไปใช้หรือถ่ายทอดให้กับคนในครอบครัว อาจเกิดจากปัจจัยหลายอย่าง เช่น อาจเพราะกิจกรรมที่ใช้ผ่อนคลายทางกาย ต้องมีการแตะต้องสัมผัสเนื้อตัวกัน อาจขัดกับปฏิสัมพันธ์ปกติของวัฒนธรรมท้องถิ่นหรืออาจเป็นเพราะมีความสัมพันธ์เห็นห่างกันในครอบครัว

๓. ส่วนใหญ่ครอบครัวให้การยอมรับและสนับสนุนให้กลุ่มเป้าหมายมาเข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง โดยรับรู้โครงการผ่านผู้เข้าร่วม (เล่าให้ฟัง แต่ไม่ได้ทำให้อะไร)

๔. ชุมชนมีทั้งสนับสนุน ไม่แสดงปฏิกิริยา หรือบางกลุ่มดูแคลนว่าเห็นแก่เงิน เพราะเข้าใจว่าเป็นโครงการของรัฐมาให้ความช่วยเหลือด้านการเงิน

๕. ผู้เข้าร่วมกิจกรรมส่วนใหญ่มีฐานะทางเศรษฐกิจปานกลาง มีฐานะยากจนและฐานะดีบ้างเล็กน้อย โดยเฉลี่ยนับว่าดีกว่ากลุ่มกรณี ๒๘ เมษา

๖. ผู้เข้าร่วมหรือครอบครัวมีปัญหาสุขภาพมาก มีอาการเจ็บป่วย แต่ไม่ต้องการไปพบแพทย์ที่สถานพยาบาล อยากพบแพทย์ใกล้บ้าน

๗. ผู้เข้าร่วมมีความสัมพันธ์กับชุมชนโดยทั่วไปดี แต่บางพื้นที่มีความสัมพันธ์ไม่ดีกับผู้นำคนชุมชน และผู้นำท้องถิ่น (ก้านัน ผู้ใหญ่บ้าน อบต.)

๘. คณะทำงานได้รับการต้อนรับเป็นอย่างดีทุกบ้าน ทุกคนในบ้านรู้สึกยินดีที่มาเยี่ยมรู้สึกมีมิตร และต้องการให้มาอีก มีความซาบซึ้งที่มาเยี่ยมทั้งที่เป็นพื้นที่เสี่ยง ได้รับมิตรภาพและได้ใจ

ปัญหาอุปสรรค

๑. ที่อยู่ของกลุ่มเป้าหมาย มีแต่เลขที่บ้าน ต้องใช้เวลาในการค้นหาครั้งแรก
๒. บางพื้นที่ได้รับความช่วยเหลือจาก อบต. แต่บางพื้นที่ไม่สามารถติดต่อได้ และบางพื้นที่อบต.มีความสัมพันธ์ไม่ค่อยดีกับกลุ่มเป้าหมาย และมีบางพื้นที่ อบต.ไม่กล้าเข้าพื้นที่เพราะเหตุการณ์รุนแรงเพิ่งผ่านไป

๓. พื้นที่ยังเกิดความรุนแรงเป็นระยะๆ อย่างต่อเนื่อง

๔. เป็นพื้นที่ความขัดแย้งที่มีภาวะความหวาดระแวงกันและกันสูง

๕. ประชาชนขาดความเชื่อมั่นต่อรัฐ และมองว่าเจ้าหน้าที่รัฐเป็นผู้คุกคามความปลอดภัยในชีวิต

๖. บุคคลภายนอกที่เข้ามาช่วยเหลือหรือทำกิจกรรมต่างๆ มักถูกเข้าใจว่าเป็นหน่วยงานของรัฐ

๗. การทำงาน“บันทึก” ทุกรูปแบบ (เขียน อัดเทป ถ่ายภาพนิ่ง ถ่ายภาพเคลื่อนไหว ฯลฯ) จะทำให้กลุ่มเป้าหมายรู้สึกไม่ปลอดภัย เนื่องจากเจ้าหน้าที่ทหารเคยเข้ามาขอถ่ายรูปทุกคนในบ้าน และมีญาติพี่น้องของกลุ่มเป้าหมายถูกกล่าวหาและจับกุมในคดีอื่นๆ

ข้อเสนอแนะในการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย

๑. ควรทำแผนที่บ้านของกลุ่มเป้าหมาย
๒. มีคนขับรถประจำซึ่งชำนาญพื้นที่ ช่วยลดปัญหาในการค้นหากลุ่มเป้าหมายแต่ละครั้ง หากไม่สามารถมีคนขับรถประจำควรเช่ารถที่มีคนขับ
๓. ประสานงานคนในพื้นที่ เช่น อสม. หรือเจ้าหน้าที่อนามัย

ข้อเสนอแนะด้านความปลอดภัย

๑. คณะเยี่ยมบ้านควรประกอบด้วย ชาวพุทธและมุสลิม มีผู้สามารถสื่อสารภาษาไทย และมลายูได้ชัดเจน เนื่องจากคณะทำงานเป็นคนแปลกถิ่นที่อาจถูกสงสัย หรือไม่ไว้วางใจจากทั้งเจ้าหน้าที่รัฐ และประชาชน จึงต้องมีความสามารถที่จะสื่อสารทำความเข้าใจได้กับทั้งสองฝ่าย
๒. ในรถควรมีทำเนียบจดหมายแจ้งการเข้าพื้นที่กับหน่วยงานสูงสุดด้านความมั่นคงของรัฐ เพื่อใช้แสดงต่อเจ้าหน้าที่รัฐเมื่อมีการตรวจค้น (ทำเนียบจดหมายควรเคลือบพลาสติก เพื่อความแข็งแรง และลดความเสียหาย)
๓. ไม่ควรมีเจ้าหน้าที่ทหารหรือตำรวจนำทาง หรือติดตามไปด้วย เพราะทำให้ประชาชนรู้สึกกลัว และไม่อยากพูดคุยด้วย ให้ใช้วิธีการรักษาความปลอดภัยด้วยวิธีอื่น
๔. ในพื้นที่เสี่ยง ให้เข้าพื้นที่แต่เช้า และบ่ายให้อยู่บนถนนหลัก
๕. ในพื้นที่เสี่ยง หากมีทางเข้าออกหลายทาง ควรเดินทางเข้าทางหนึ่ง และเดินทางออกอีกทาง เพื่อป้องกันการดักลอบทำร้าย
๖. ไม่แจ้งกลุ่มเป้าหมายล่วงหน้าก่อนเข้าเยี่ยม เพื่อป้องกันการต้อนรับจากบุคคลที่ ๓
๗. สังเกตสิ่งต่างๆรอบตัวที่เป็นสัญญาณเตือนภัย เช่น เจ้าของบ้านแนะนำให้กลับ มีรถจักรยานยนต์ขับเข้าออกหรือวนเวียนบ่อยครั้ง สีสเปรย์ร่องรอยตัวหนังสือซึ่งพ่นใหม่และมีข้อความกลับข้าง
๘. ถ้าจำเป็นต้องให้คนในพื้นที่ออกมาส่ง และมีคนมารับที่ถนนสายหลัก

ข้อเสนอแนะในการทำบันทึกข้อมูล

๑. การถ่ายภาพ หรือการบันทึกเสียงให้ขออนุญาตกลุ่มเป้าหมายก่อน และทำตามความสบายใจของกลุ่มเป้าหมาย
๒. การเขียน สามารถทำการบันทึกได้ในเรื่องความต้องการการช่วยเหลือของกลุ่มเป้าหมายส่วนเรื่องอื่นๆ รวมทั้งแบบประเมินสุขภาพจิต ควรใช้วิธีสังเกต จดจำ และนำมาบันทึกภายหลัง

ข้อเสนอแนะในการเข้าใจวัฒนธรรมท้องถิ่น

๑. ของเยี่ยมปกติ คือน้ำตาลทรายจำนวน๒ กิโลกรัม หากไม่สามารถหาได้ ควรเป็นขนมที่มีน้ำตาล น้ำหวาน ของบริโภคประจำวันเช่น ข้าวสารอาหารแห้ง
๒. แต่งกายสุภาพ เสื้อแขนยาวทรงหลวมมิดชิด กางเกงขายาว หรือกระโปรงยาว สุภาพสตรีควรคลุมศีรษะ จะช่วยลดความแตกต่างในชุมชน
๓. เข้าภายในบ้านต้องถอดรองเท้า เตรียมรองเท้าที่ถอดและสวมใส่ได้ง่าย

ตรวจสอบรายการอุปกรณ์ (ก่อนออกเดินทางในการเยี่ยมบ้าน)

๑. สำเนาจดหมายขออนุญาตเข้าพื้นที่
๒. กล้องถ่ายภาพนิ่ง/กล้องวิดีโอ
๓. เครื่องบันทึกเสียง
๔. โทรศัพท์มือถือ (ที่ตรวจสอบแล้วว่ามียอดเงินเพียงพอ และบรรจุแบตเตอรี่เต็ม)
๕. ของเยี่ยมบ้าน ยาพื้นบ้าน เช่น ยาหม่องนวดแก้ปวดเมื่อย
๖. ขนมเด็ก ของเล่นเด็ก
๗. อาหารเช้า กลางวัน ลดเวลาการกินอาหารให้อยู่ระหว่างเดินทาง เพราะต้องใช้เวลาเดินทางมาก
๘. อาหารสำรอง หากเกิดเหตุฉุกเฉิน ไม่สามารถถึงที่หมายตามกำหนดการ
๙. สมุดบันทึก แบบฟอร์มเยี่ยมบ้าน แบบทดสอบสุขภาพจิต
๑๐. ปากกา
๑๑. ไฟฉาย
๑๒. ไฟแช็ค
๑๓. ชุดปฐมพยาบาล
๑๔. น้ำมันรถเต็มถัง
๑๕. กระจาดยุง
๑๖. เครื่องวัดความดัน
๑๗. ยาสามัญประจำบ้าน

๓.๕ ความรู้สึกจากการได้รับการเยียวยาจากกลุ่มเครือข่ายของผู้ได้รับผลกระทบ

จากการลงพื้นที่ เพื่อสำรวจความคิดเห็น และถามถึงการได้รับการเยียวยาจากเหตุการณ์ความไม่สงบของผู้ได้รับผลกระทบใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ผู้วิจัยได้สอบถามถึงความรู้สึกของคณะทำงานเครือข่ายชาวพุทธ เพื่อสันติภาพ

๓.๕.๑ แขนงนำเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ

๑) สัมภาษณ์ พระครูอรุณกิจไพศาล (อดุลกาโม) แก้วกุ่ม^{๕๗} ได้แสดงความรู้สึกถึงเรื่องนี้ว่า

๑.๑ ที่ได้ตั้งเครือข่ายเกิดจากความสงสารไม่อยากให้ชาวพุทธอพยพออกจากพื้นที่ให้มีความรักความ สามัคคีกัน เพื่อความมั่นคงของชาวพุทธตั้งรวมตัวขึ้น เพื่อไม่ห่างถิ่นฐานออกจากพื้นที่มากจนเกินไปจะทำให้ต่างศาสนิกเข้าครอบครองที่ของเราชาวพุทธได้

๑.๒ เหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้น พระอาจารย์มีความเป็นห่วงว่าชาวพุทธจะเกิดล้มตายจากเหตุการณ์ ความรุนแรงพื้นที่ ๔ อำเภอของจังหวัดสงขลา

^{๕๗} สัมภาษณ์ พระครูอรุณกิจไพศาล (อดุลกาโม) แก้วกุ่ม, เจ้าคณะตำบลสะบ้าย้อย, ๑๕ กันยายน ๒๕๕๘.

๑.๓ กิจกรรมในการรวมกลุ่มเครือข่าย เมื่อมีเหตุเกิดการเสียชีวิตจาก เหตุการณ์ความรุนแรงก็จะนำไปปัจจัยเข้าร่วม บริจาคให้กับผู้ได้รับผลกระทบ

๑.๔ ทักษะ ความรุนแรงถ้ารัฐสนับสนุนให้ปัจจัยช่วยเสริมสวัสดิการของ ทหาร ตรวจในพื้นที่จะได้มีขวัญและกำลังใจ

๑.๕ แนวทาง คาดหวัง ให้รัฐช่วยเหลือเจ้าหน้าที่ในพื้นที่ ไม่ใช่เกิด เหตุการณ์แล้วย้ายเจ้าหน้าที่ออกจากพื้นที่

๑.๖ ต้องรวมกลุ่มกันให้มากขึ้น (สามัคคี)

๑.๗ ปัญหา ขาดคนประสานงานต่อภาครัฐและผู้ประสานกับรัฐต้องเห็น ด้วยกับชาวพุทธ

๑.๘ บทบาทในความคาดหวัง ไม่อยากให้ชาวพุทธต้องทิ้งถิ่นฐานบ้านเกิด เมืองนอนของตน เมื่อเวลาที่มีกิจกรรมในนามของเครือข่ายก็จะไปเข้าร่วมทุกครั้งที่มีการจัดกิจกรรมไม่ ว่าจะเป็น ๓ จังหวัด และ ๔ อำเภอของสงขลา

๑.๙ ต้องการให้เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพได้ดำเนินการเพื่อเป็นพลัง ให้ชาวพุทธมีกำลังมากขึ้น จนเห็นว่าเข้มแข็งส่งผลให้ผู้ที่ย้ายถิ่นฐานเห็นแล้วกลับมา

๒) สัมภาษณ์ พระมหาภูวตล ภูริปัญญา^{๕๘} เกี่ยวกับเรื่อง พุทธสันติวิธีเพื่อการ เยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรงในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดน ภาคใต้ : กรณีศึกษา กลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ ได้แสดงความคิดเห็นว่า

๒.๑ แนวคิดเพื่อร่วมให้กำลังใจและช่วยเหลือในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เพราะ ไม่ค่อยได้รับการช่วยเหลือของรัฐบาลเท่าที่ควร เหมือนรัฐปฏิบัติในนามของพระสงฆ์ใน ๔ อำเภอ จึง จัดตั้งเครือข่าย ส่วนอุดมการณ์ คือ เราจะช่วยเหลือในสิ่งที่ดีงาม จะไม่ทำสิ่งที่ผิดต่อวัตถุประสงค์หลัก ของเครือข่ายชาว พุทธเพื่อสันติภาพ

๒.๒ เหตุผล คือ อยากช่วยเหลือญาติโยมที่ได้รับผลกระทบต่อเหตุการณ์ที่ เกิดขึ้นตั้งแต่ปี ๔๗ จนถึงปัจจุบัน

๒.๓ กิจกรรม ได้ร่วมสมทบช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบ เมื่อเจอเหตุการณ์ และได้จัดสวดมนต์สัจจะไป ตามวัดต่างๆ ในพื้นที่ ใช้พระราชดำรัสของในหลวงมาเป็นสิ่งยึดเหนี่ยว จิตใจ เป็นสิ่งผสมสัมพันธ์แก่ชาวบ้านและชุมชนต่างๆ ในพื้นที่ ๔ อำเภอ บทบาท คือ การใช้ หลักธรรมของพระพุทธศาสนา และแนวทางของทางเป็นต้นแบบในการดำเนินชีวิตของชาวบ้านและ ชุมชน

๒.๔ ทักษะ เรื่องของความเชื่อที่แตกต่างกันในวิถีชีวิต ทำให้เกิดการไม่ เข้าใจกันจึงเกิดช่องว่างในการอยู่ร่วมกันของชุมชน เมื่ออดีตรัฐจะเป็นหน่วยงานจัดการเรื่องการศึกษา โดยมีการเรียนร่วมกันทุกศาสนา จึงเกิดความผูกพันฉันญาติมิตร แต่พอมีการแยกส่วนการศึกษาออก จากกัน ความสัมพันธ์ในอดีตก็เริ่มลดลง แต่ ณ ปัจจุบันสิ่งเหล่านี้แทบจะไม่มีเหลือ จนกลายเป็นความ หวาดระแวงซึ่งกันและกัน

^{๕๘} สัมภาษณ์ พระมหาภูวตล ภูริปัญญา, เจ้าอาวาสวัดนาม่วง, ๑๕ กันยายน ๒๕๕๘.

๒.๕ แนวทางของรัฐไม่ต้องให้สิทธิต่อภาคประชาชนคนพุทธเท่าใด ขาดความเสมอภาคกัน รัฐต้องช่วยเหลือในการดำเนินชีวิตของชาวพุทธให้มากขึ้น ไม่ว่าเรื่องของการทำมาหากิน รัฐควรที่จะส่งเสริมอาชีพต่างๆ ให้ชาวพุทธเพื่อทำมาประกอบอาชีพในชุมชนของแต่ละพื้นที่ถึงบางครั้งรัฐให้การสนับสนุนแต่ขาดประสิทธิภาพ ไม่ตรงประเด็นในการประกอบอาชีพของชุมชน เมื่อรัฐเห็นชุมชนที่มีความโดดเด่นในการประกอบอาชีพ รัฐก็ควรสนับสนุนในอาชีพนั้น

๒.๖ แนวทางการปฏิบัติศาสนกิจของชาวพุทธควรได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐในเรื่องการไปแสวงบุญของชาวพุทธที่ประเทศอินเดีย และเนปาล ควรที่จะมีการสนับสนุนการศึกษาดูงานของชาวพุทธในประเทศที่ก่อกำเนิดของศาสนาพุทธในประเทศต่างๆ (ที่พระพุทธศาสนาได้เผยแพร่ไปยังประเทศในเขตสุวรรณภูมิ)

๓) สัมภาษณ์ นายรักชาติ สุวรรณ^{๕๕} เกี่ยวกับเรื่อง พุทธสันติวิธีเพื่อการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรงในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ : กรณีศึกษากลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ ได้แสดงความเห็นไว้ว่า แนวคิดเพื่อทำให้ชาวพุทธกลุ่มน้อยไม่เหมาะสมเลยเปลี่ยนมาเป็นเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ ในการดำเนินงานในการทำงานต้องก้าวผ่านคำว่า ปาตานี อุดมการณ์ เมื่อมีการพูดในเวทีที่มีศาสนิกอื่นอยู่เราจะทำงานสมาชิก เมื่อเมื่อเกิดมาเป็นชาวบ้านต้องมีการศึกษาเรื่องความขัดแย้ง เราสามารถจะหันหน้ามาคุยกันได้ไหม คือ เราต้องเห็นใจคนอื่นบ้าง คือเอาใจเขามาใส่ใจเราบ้าง คือต้องสามัคคีกัน มีกิจกรรม คือ การเรียนรู้ เกี่ยวกับการให้ชาวบ้านพุทธได้รู้จัก เพื่อเป็นการกระตุ้นให้พี่น้องชาวพุทธ เมื่อเขาได้รับผลกระทบตามทางที่ผ่าน คือ การช่วยเหลือเรื่องน้ำท่วมแม่แต่ต่างศาสนิกอื่นในประเทศมาเลเซีย ที่ ตูปัต เหตุจำกัดปัญหาความรุนแรงจากประวัติศาสตร์ในยุคมีเรื่องยาเสพติด และสินค้าหนีภาษี

ภาครัฐ เราคาดหวังว่าย่อมมองแต่ชาวบ้านที่ต่างจากชาวพุทธ เมื่อมีการสอบต้องไม่แบ่งแยก รัฐตั้ง ประเด็นขึ้นมานั้นพี่น้องชาวพุทธ เมื่อติดต่อทางราชการเวลาติดต่อเรื่องการเยียวยา บางครั้งไม่รู้จะได้ครบไหม การทำงานของเครือข่ายชาวพุทธนั้นยังมีกฎหมาย ยังมีตัวตน มีการออกเสนอบางส่วน คือต้องร่วมมือกันต้องมีหลักฐานการช่วยเหลือซ้ำ ปัญหาที่มีกฎระเบียบมากและทำลำบากช่วยเหลือคนพุทธไม่มีกลุ่มเยียวยา ต้องมีผู้เยียวยาต้องทันต่อเหตุการณ์

การทำงานด้วยจิตอาสา คือเราต้องใส่ใจเอาใจเข้าไปทำ บทบาทหรือทิศทางต้องดำเนินการต่อไป คือ ฉันต้องเรียนรู้ สถานการณ์ใหม่ๆ เสมอ

คาดหวังว่าจะมีข้อเสนอต่อรัฐในความคิดต่าง เพื่อดำเนินการ ถ้ายังอยู่กับที่แล้วจะไม่สามารถทำอะไรได้เลย ถ้าไม่เปิดใจรับสิ่งที่จะเกิดขึ้น ๒ ปีแล้วยังไม่เปิดใจรับในสิ่งที่จะต้องยอมรับ กระบวนการพูดคุย คาดหวังว่าต้องปรับตัวใบบการหามวลชนนั้นต้องทำอย่างมีสติ อย่ายั้แต่ปัญหา

^{๕๕} สัมภาษณ์ นายรักชาติ สุวรรณ, แกนนำเครือข่ายชาวพุทธและประธานชุมชนคูหาภิรมย์, ๑๕ กันยายน ๒๕๕๘.

๓.๕.๒ ผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้

๑) สัมภาษณ์ พระมหานกต สัจฉินโณ^{๖๐} เกี่ยวกับเรื่อง พุทธสันติวิธีเพื่อการเยียวยา ผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรงในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ : กรณีศึกษากลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพได้แสดงความรู้สึกในเรื่องว่า

๑.๑ อุดมการณ์ เพื่อสันติสุขและชุมชนให้มีความสุขทุกภาคส่วน
 ๑.๒ ไปเยี่ยมเพื่อเป็นขวัญและกำลังใจ และต้องระวังกลุ่มผู้ไม่ปรารถนาดี ต่อชุมชนทั้ง ๒ ศาสนิกทำให้เกิด ความไม่ไว้วางใจกัน
 ๑.๓ รุนแรงเกิดขึ้นกับกลุ่มวัยรุ่นยิงชาวพุทธ แต่เหตุการณ์หลังมีผู้บาดเจ็บ เท่านั้น

๑.๔ การทำความเข้าใจ ทั้งจากภาครัฐและชาวบ้านร่วมกันพูดคุยกัน เพื่อหาแนวทางว่าจะมีวิธีใดที่จะร่วมกันแก้ไขปัญหาไม่ให้เกิดความรุนแรงอีก

๑.๕ ภาครัฐที่มาเยียวยาดีในระดับหนึ่ง เพราะยังมีหน่วยงานของภาครัฐว่า ยังมีหน่วยงานของภาครัฐเป็นห่วงชาวบ้านอยู่

๑.๖ การเยียวยา ไม่ได้ได้รับการเยียวยาเนื่องจากไม่ได้รับผลกระทบ แต่ก่อนนั้นจะมาเยียวยาในเพื่อ แลกเปลี่ยนแนวความคิดทั้งชาวบ้านและวัด มาร่วมแสดงความคิดเห็นเพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน

๑.๗ ความรู้สึกดีที่มีกลุ่มชาวพุทธได้รวมตัวกันจัดตั้ง เพื่อชาวพุทธจะได้รับทราบว่ายไทยพุทธยังมีเพื่อนอยู่

๑.๘ ความรู้สึกว่าคนไทยพุทธเป็นคนกลุ่มน้อยใน ๓ จังหวัดภาคใต้ ผู้ใหญ่ต้องกลั่นกรองเรื่องประวัติศาสตร์ ดั้งเดิมให้ถูกต้องว่าคืออะไร (เป็นมาอย่างไร) อย่าให้คนกลุ่มใหญ่อ้างเอาประวัติศาสตร์ที่ผิดๆ มาปลุกระดมให้เกิดการฆ่าไทยพุทธอยู่อย่างต่อเนื่อง ในสถานะของคนไทยคนหนึ่งต้องดูเวลาว่าจะไปเวลาไหนและควรจะไปทางใด ถ้าจะให้ไทยพุทธมาจับปืนนั้นคงไม่เหมาะ เพราะไทยพุทธเป็นผู้มีศาสนาในใจและนับถือหลักคำสอนของพระพุทธองค์ได้สอนเอาไว้ ก็คือการให้อภัย ไม่คิดเบียดเบียนผู้อื่น

๑.๙ การเข้าใจ เข้าถึงของหน่วยงานรัฐที่เข้าใจชาวบ้าน และการประทับใจ เครือข่าย มีการกระตือรือร้นในการทำงานของเครือข่ายเพื่อให้ชาวบ้านได้รับความเป็นธรรมยิ่งขึ้นต่อภาครัฐ

๑.๑๐ คาดหวังว่าทำอย่างไรที่จะให้เหตุการณ์ได้ลดลง เพื่อที่ชาวบ้านจะดำเนินชีวิตได้ดังปกติสุขเหมือน แต่ก่อนก็พอ ให้มีหลักประกันว่าชาวบ้านไม่ต้องอยู่ด้วยการหวาดกลัวว่าออกไปจากบ้านจะรอดกลับมาไหม

๑.๑๑ มุมมองของพระอาจารย์ คือ ชาวบ้านหรือหน่วยงานต่างๆ จะเป็นเรื่องตัวเงินซะมากกว่า เพราะผู้ได้รับไม่เกิดความประทับใจเลยสำหรับผู้อยู่ในครอบครัวผู้เสียชีวิต จากการพูดคุยกับครอบครัวผู้สูญเสีย ลึกๆ แล้วเขาอยากได้ชีวิตที่อยู่มาดั้งเดิมจะดีกว่า แม้แต่ประเพณีดั้งเดิมที่เปลี่ยน เวลาการจัดงานต่างๆ จะได้ไม่ต้องหวาดกลัว

^{๖๐} สัมภาษณ์ พระมหานกต สัจฉินโณ, เจ้าอาวาสวัดทรายขาว, ๑๖ กันยายน ๒๕๕๘.

๒) สัมภาษณ์ พระครูปทุมสุตารัต^{๒๑} เกี่ยวกับเรื่อง พุทธสันติวิธีเพื่อการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรงในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ : กรณีศึกษา กลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ ได้แสดงความเห็นว่า

๒.๑ ต้นเหตุของความไม่สงบใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ การไม่เข้าใจกันทั้ง ๒ ศาสนา

๒.๒ การทำงานก็เปลี่ยนไป การประกอบอาชีพก็น้อยลง รายได้ก็ลดลง

๒.๓ การแก้ไขของส่วนงานรัฐบาลว่าแก้ไขไม่ถูกจุด ชาวบ้านบอกเราก็แค่ชาวบ้านคงไม่มีอำนาจอะไรที่จะเสนอแนะรัฐบาลได้ เพราะรัฐบาลยังไม่สามารถแก้ไขปัญหา การเวลาตั้งแต่ ๑๐ ปี ที่ชาวบ้านได้เสนอ วิธีการต่อรัฐบาล แต่ก็ยังเหมือนเดิม

๒.๔ เป็นความชินชาของผู้ที่อยู่ในพื้นที่ การเยียวยาไม่มีเงินมาช่วยเหลือครอบครัวก็ได้อยู่ มีบางส่วนงานช่วยเหลือเรื่องการประกอบอาชีพต่างๆ การเป็นอยู่เริ่มจะเป็นปกติ แต่เมื่อมีเหตุการณ์คนก็ตายโดนยิง ชาวบ้านก็มีการหวาดกลัวขึ้น สื่อเป็นตัวกลางที่เสนอในทางลบตลอด แต่ทางที่ดีๆ ของชาวบ้านไทย พุทธและชาวมุสลิมที่กลมเกลียวกันก็มีมาก แต่สื่อไม่ค่อยนำเสนอต่อสาธารณชนเท่าที่ควร

๒.๕ เมื่อมีเหตุการณ์ใหม่ๆ ก็หวาดกลัวในการประกอบอาชีพเช่นกัน แต่ช่วงนี้ชาวบ้านกำลังกลับมาอยู่ ร่วมกันดังอดีต

๒.๖ ความคาดหวังถ้าไม่มีเหตุการณ์ในพื้นที่ ๓ จังหวัด ๔ อำเภอ คงจะทำให้เศรษฐกิจพัฒนาขึ้นเยอะ วิงวอนให้สื่อเสนอแต่สิ่งๆ ที่ทำให้เกิดความรักสามัคคีของคนในพื้นที่ให้มากขึ้น จะเสนอแต่สิ่งๆ ที่เกิดในทางลบมาตลอดมีการประทับใจการท่องเที่ยวในจังหวัดปัตตานี

๒.๗ มีสถานที่ท่องเที่ยวที่สวยงามมาก รวมทั้งการท่องเที่ยวทางภาคใต้ของเรา ยังมีวัฒนธรรมท้องถิ่นอีก มากที่บุคคลทั่วไปยังไม่มาสัมผัสสิ่งเหล่านี้ เช่น วัดช้างไห้ วัดตุยง เป็นสถานที่ที่ประทับใจมาาก่อน น้ำตก ทรายขาว น้ำตกอรุญ (ห้วยเงาะ) จะมีลายพระหัตถ์ของสมเด็จพระย่า พระพี่นางอยู่ที่น้ำตกทรายขาว ในสถานะ ผู้ประกอบการนำเที่ยวก็ได้พยายามเสนอแนะให้ผู้ทีสอบถาม ว่าทางภาคใต้ของเราไม่ใช่ว่าสื่อบางสื่อเสนอ ในทางลบ ดังที่เป็นข่าว เพราะคนในยังอยู่กันอย่างฉันทันที่นั้งดังที่เคยอยู่กันมาดังเดิม

๓) สัมภาษณ์ พระครูวิเชียร กิตติคุณ^{๒๒} เกี่ยวกับเรื่อง พุทธสันติวิธีเพื่อการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรงในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ : กรณีศึกษา กลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพได้แสดงความคิดเห็นว่า พื้นที่..โมเดลต่างๆ โรงเรียนสอนศาสนา พบยาเสพติด ผู้หลงผิดเสียชีวิตญาติผู้เสียไม่ยอม มีต้นแบบของเสพตาคบใจจรตาย ไม่สารภาพว่าผิดว่าตนเองเป็นคนดี เพื่อเรียกความสงสาร เครือญาติ ทางภาครัฐ ให้ความเป็นธรรม ให้เงิน เป็นล้านๆ ชาวพุทธไม่เคยได้ ทหาร ตำรวจ มีปัญหา เขาไม่ยอมรับจงเกลียดทหาร ทหารต้องย้ายไปอยู่ในชุมชนก็จะอยู่ไม่ได้ การเข้าไปซุกตัวลำบาก จากเหตุการณ์ ถ้าเป็นแบบนี้ผลประโยชน์จากผู้เยียวยาผลประโยชน์ โจรได้เงินค่าเยียวยา มากกว่าชาวบ้านธรรมดา ๑๐ ปีก็ไม่จบถึง๒๐ ปีก็ไม่จบ พวกนั้นไม่

^{๒๑} สัมภาษณ์ พระครูปทุมสุตารัต, เจ้าอาวาส วัดประทุมวารี, ๑๔ กันยายน ๒๕๕๘.

^{๒๒} สัมภาษณ์ พระครูวิเชียร กิตติคุณ, เจ้าอาวาสวัดชิรปราการ, ๑๐ ตุลาคม ๒๕๕๘.

มีเงินเยียวยา ไม่มีความเป็นธรรม รัฐไปเข้าข้างฝ่ายโจร เราเป็นหนึ่งในนั้น พวกเขาต้องเข้าโรงพยาบาล มองภาครัฐเป็นผู้สนับสนุนโจร ให้โจรฆ่าตายไม่มีใครเยียวยา ลูกเมียเขาเลย ต้องการอุปถัมภ์ จะทำอะไรก็อึดอัดใจ เห็นแบบนี้ก็อึดอัด การแก้ปัญหาที่หาข้อสรุปไม่ได้ ไม่มีอะไรทำให้สมานสามัคคี เพราะความไม่เป็นธรรมเลย ไม่สามารถทำอะไรได้ตรงที่ว่าการเยียวยาไม่มีความเป็นธรรมทางศาสนา ทางพุทธไม่สามัคคีเอง ต้องวิ่งเข้าหาผู้ใหญ่ถึงจะมีผล ต้องดิ้นรน ถึงจะได้มาเข้าไปหาถึงพระราชินี การเยียวยาจะไม่ได้ ระหว่างสองศาสนาพุทธ ไม่พุทธ ไม่แสดงตัวตนเฉยไม่กระตือรือร้น พระเสียชีวิตได้ ๑ แสน เท่านั้น ๑๐๐๐ คนมีไทยพุทธ ๑ คน มีเท่านั้น ไม่กระตือรือร้น ๓ วันนี่ ได้ ๕ แสน การเยียวยาห่างกันมาก ปัจจุบัน ไม่ได้แล้ว พระไม่มีอาชีพ พระต้องเลี้ยงลูกน้อง หนังสือส่งไป ๕ ครั้ง หายหมดเลย เลขาพระราชินีตอบกลับ และมาช่วยเหลือ และที่ช่วยตลอด คือ วัดธรรมกายทุกเดือนใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ และให้ขวัญกำลังใจ การทำศพ เงินส่วนตัว อาตมาก็พยายามไปช่วยเงินตัวบ้าง ถามว่า ที่เจ็บปวดมาก คือไทยพุทธ ไม่เข้มแข็ง ไม่สามัคคี ทะเลาะ แล้วเราไม่เป็นอย่างเดียว ไม่แสดงศักยภาพ มีพระสองรูปที่กล้าเสี่ยง ในพื้นที่ ๒๕๐๐ บาท ต่อพระรูปในการเสี่ยงภัย ผู้โดนกระทบโดยตรง มีการอิจฉากัน เรื่องเงินเยียวยานั้นการคุยเป็นการดีรู้เขารู้เรา พี่น้องมุสลิม เขาเปิดใจกับเรา ผู้ที่ก่อเหตุ ตัวเองจะติดยาก่อน จะก่อเหตุฆ่ากันตาย

๔) สัมภาษณ์ นางยุพิน เผื่อแก้ว^{๖๓} เกี่ยวกับเรื่อง พุทธสันติวิธีเพื่อการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรงในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดน ภาคใต้ : กรณีศึกษากลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ ได้แสดงความคิดเห็นว่า

๔.๑ สาเหตุหรือต้นตอของความขัดแย้ง ไม่รู้สาเหตุ อยู่กันไม่มีเหตุการณ์อะไร หรือความคิดในอดีตโดยการสอนลูกสอนหลาน ดังเช่นยะหริ่ง ก็มีถ้วยชามสังคโลกอยู่ที่ อ. ยังมีร่องรอยของศาสนาพุทธ เป็นพระพุทธรูป หลักฐานที่แสดงว่าเป็นของชาวพุทธที่ชาวบ้านเรียกว่า ลังกาสูกะ พอนานๆเข้า สิ่งที่แสดงว่าเป็นไทยพุทธหายไป คงเหลือแต่วัตถุกรรมของต่างศาสนิกที่ยังแสดงอยู่

๔.๒ ผลกระทบโรงเรียน ได้รับผลกระทบเพื่อนครูโดนยิงเสียชีวิตหนึ่ง ซึ่งคุณครูทุกท่านเป็นผู้หญิง ซึ่งอยู่นอกพื้นที่ ครูเป็นผู้บริสุทธิ์ แต่ถูกทำร้าย พอไม่นานก็มีการสอบบรรจุคนใหม่ขึ้น ครูตายก็ครูเกิดใหม่ เป็นต่างศาสนิก

๔.๓ ความรู้สึก เมื่อก่อนฟังข่าวจะรู้สึกถึงการสูญเสีย ก็ช่วยเหลือแต่ไม่ป้องกันไม่ทำให้จบ เปรียบดังต้นไม้ที่ ตบแต่งดูดีภายนอกกว่าดี แต่รากของต้นไม้รัฐไม่ได้ดูแล ครูยุพินอุปมาอุปไมยถึงต้นไม้

๔.๔ คุณครูบอกว่าไม่คุ้มค่ากับชีวิตที่เสียไป ที่รัฐบาลให้ความช่วยเหลือและฝากถามรัฐว่า เราไทยพุทธเป็นคนหรือไม่ ครูยุพิน ยังย้ำถึงการสูญเสียบุคลากรทางการศึกษา และพระสงฆ์รวมทั้งชาวบ้านผู้บริสุทธิ์ ที่เวลาเสียชีวิตเหมือนหมาข้างถนนตัวหนึ่ง

๔.๕ แนวทางความสงบมีหรือไม่ เพราะงบประมาณเป็นตัวตั้งโดยเฉพาะ ๓ จังหวัด และ ๔ อำเภอ เป็นบ่อเงินบ่อทองของรัฐที่จะกอบโกย เหมือนการรักษาไข้ที่ไม่ถูกอาการ ครูยุพินถามว่ารัฐกลัวอะไรในเมื่อรัฐมีทุกอย่างในมือ

^{๖๓} สัมภาษณ์ นางยุพิน เผื่อแก้ว, ตำแหน่งข้าราชการบำนาญ, ๑๔ กันยายน ๒๕๕๘.

๔.๖ ไทยพุทธของเราไม่ทิ้งกันเริ่มมีการตื่นตัว โดยการทำให้พระเจี๋ยง โฉมสมโม ที่ได้เป็นแกนนำเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ และจะไม่สื่อรัฐบาลอีกแล้ว

๔.๗ คิดว่าสักวันหนึ่ง กลุ่มต่างๆ เช่น พุทธรักษา ปกป้องพระพุทธศาสนา จะมารวมตัวกัน เพื่อปกป้อง พระพุทธศาสนาและชาวพุทธ ดังเดิม เช่น การสวดศพ การเวียนเทียน ให้กลับมาปฏิบัติได้ในวงเวียน ตามที่ชาวพุทธเคยปฏิบัติมา

๔.๘ เราคงจะเห็นแสงสว่างจากวันสำคัญต่างๆ ของศาสนาพุทธเรตื่นกันได้แล้วอย่างนอนหลับทับสิทธิ์อยู่เลย คุณครูบอกว่าอยากจะบอกพวกเราชาวพุทธทุกที่ใน ๗๖ จังหวัด รวมถึงความรักความสามัคคี อย่ามัวแต่ทะเลาะกันอยู่เลย

๕) สัมภาษณ์ **นางสมใจ หนูนวล**^{๖๔} เกี่ยวกับเรื่อง พุทธสันติวิธีเพื่อการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรงในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ : กรณีศึกษา กลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพได้แสดงความคิดเห็นว่า

๕.๑ สาเหตุ เป็นการคิดส่วนตัวของบุคคลบางกลุ่มที่มีความคิดเห็นแตกต่างออกไป เป็นความคิดเห็นที่ผิด ที่ว่าคนพุทธมาแบ่งพื้นที่ทำให้เกิดความแตกแยกขึ้น มีการเบียดเบียนทางประวัติศาสตร์

๕.๒ ผลกระทบจากความรุนแรงคือการแตกแยกของชาวบ้านสะบ้าย้อย เพื่อรวบรวมกลุ่มชาวพุทธและช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบ มีความสามารถช่วยเหลือคนที่ได้รับผลกระทบไปพร้อมกับโต๊ะเจรจ่า เมื่อมีโต๊ะเจรจ่ายังไม่มีโอกาสเข้าไปในที่นั่งเหตุใดจึงเข้าร่วมต้องใช้ความคิดดูแลกันเราอาศัยคุยกันได้ เป็นหน้าที่ของคนพุทธเหมือนกัน อย่างน้อยก็ขอให้มีส่วนร่วม

๕.๓ อยู่ในช่วงแนะนำในแต่ละอำเภอในแต่ละเดือนด้วยการจัดประชุมเยี่ยมเยียนชาวพุทธที่อยู่ใน ๓ จังหวัด ๔ อำเภอ ใครที่ได้รับผลกระทบก็ได้ ถ้ามีการเสียชีวิตกลุ่มเครือข่ายจะไปเป็นกำลังใจให้ผู้ที่ถูกกระทำด้วยการเป็นขวัญกำลังใจโดยเฉพาะผู้สูญเสีย

๕.๔ คือความต้องการที่ไม่ตรงกัน คือ ความเชื่อไม่เหมือนเวลาที่แก้ไข ปัญหา แต่ไม่ยกปัญหาขึ้นมา พูดคุยกัน คือไม่เอากระบวนการของแต่ละศาสนามาใช้ปัญหา

๕.๕ แนวทางแก้ไขปัญหาของรัฐ คือ รัฐรู้ว่าใครเป็นผู้กระทำ แต่รัฐไม่ทำทำอะไรก็ได้ให้เหตุการณ์ยุติลง

๕.๖ กลุ่มเครือข่ายไม่เน้นเรื่องเยียวยา แต่เน้นการช่วยเหลือโดยการเข้าไปสอบถามโดยการเก็บข้อมูล

๕.๗ ปัญหา คือ รัฐไม่ส่งเสริมการดำเนินงานของกลุ่มเครือข่ายชาวพุทธไม่ให้โอกาสผู้ถูกกระทำได้แสดงออก ยังมีความไม่เป็นกลาง

๕.๘ ความคาดหวัง ว่าสักวันหนึ่งเมื่อได้ขยายเครือข่าย หวังว่าอย่าเอาประวัติศาสตร์มาต่อรองในการเข้ามาอยู่ร่วมกัน อย่างให้เกียรติกัน

๖) สัมภาษณ์ **นายสมพร จันทร์ศรี**^{๖๕} เกี่ยวกับเรื่อง พุทธสันติวิธีเพื่อการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรงในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดน ภาคใต้ : กรณีศึกษา กลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ ได้แสดงความคิดเห็นว่า

^{๖๔} สัมภาษณ์ นางสมใจ หนูนวล, ผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรง, ๑๖ กันยายน ๒๕๕๘.

- ๖.๑ แนวคิดเพื่อต่อสู้เพื่อชาวพุทธ
- ๖.๒ อุดมการณ์ คือ เพื่อให้คนในพื้นที่ลดความสูญเสียลดความหวาดระแวง ผู้ใหญ่บอกลูกบ้านให้ระวังแต่อย่าระแวงกัน
- ๖.๓ เหตุการณ์เริ่มจากการเดินเพื่อสันติภาพจึงทำให้ผู้ใหญ่เข้ามาเป็นสมาชิกในกลุ่มเป็นชาวพุทธอยู่หมู่บ้านเดียวกัน
- ๖.๔ ประสบการณ์ เชื่อมมั่นในกลุ่มเครือข่ายที่จะทำให้ชาวพุทธอยู่ในพื้นที่ ในที่ศนะและประสบการณ์เคยได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ระเบิด โรงเรียนกลาพอ มีการสูญเสียเกิดขึ้นจากปี ๒๕๔๗
- ๖.๕ แนวทางจากรัฐส่งเสริมอาชีพของผู้ได้รับผลกระทบ ต้องได้รับการฝึกอาชีพด้วยติดตามดูแลให้ต่อเนื่อง
- ๖.๖ ได้รับการดูแลจากกลุ่มเฝ้าระวังอยู่ประจำตอนเกิดเหตุการณ์ใหม่ๆ มาดูแลเฝ้าระวังอยู่ต่อเนื่อง แต่ในระยะหลังนี้กลุ่มได้เว้นระยะห่างไปนิดหนึ่ง
- ๖.๗ ปัญหาอุปสรรค ของกลุ่มที่จะมาพบปะพี่น้องที่ได้รับผลกระทบห่างไป
- ๖.๘ เสนอแนะให้เครือข่ายมาพบปะพี่น้องที่ได้รับผลกระทบให้บ่อยขึ้น และต่อเนื่องคือการขาดการประสานงาน ในการเดินทางที่ยังไม่ปลอดภัยนัก

๓.๖ สรุป

สรุปบทบาทและปัญหาอุปสรรคของกลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ

บทบาทของกลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ

๑. รวบรวมสมาชิกเครือข่ายชาวพุทธ ๓ จังหวัดชายแดนใต้ ๔ อำเภอของจังหวัดสงขลา
๒. เยี่ยมเยียนให้กำลังใจ ช่วยเหลือชาวพุทธ และสมาชิกของเครือข่ายที่ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงในพื้นที่
๓. พัฒนาองค์ความรู้ ความสามารถของเครือข่ายและสมาชิกให้มีศักยภาพมากขึ้น เพื่อเข้าไปมีบทบาทและมีส่วนร่วมในการสร้างพื้นที่ปลอดภัย เพื่อสร้างสันติภาพในพื้นที่
๔. อนุรักษ์ ฟื้นฟูและส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ประเพณีวิถีพุทธให้ดำรงคงอยู่สืบไป
๕. คัดค้านการกระทำที่ก่อให้เกิดความรุนแรงทุกชนิดจากทุกฝ่าย
๖. จัดกิจกรรมของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ เช่น กิจกรรมด้านศาสนา วัฒนธรรม และประเพณี เยี่ยมเยียนผู้ได้รับผลกระทบ อบรม เรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพเครือข่ายและคณะทำงาน ระดมทุน จัดประชุมประจำเดือน ประสานกลุ่มชาวพุทธในแต่ละพื้นที่ และภารกิจอื่น ๆ ตามที่มติที่ประชุมเห็นชอบ
๗. กำหนดแนวทางการทำงาน และการสนับสนุนงบประมาณ

ปัญหาอุปสรรคของกลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ

๑. ขาดงบประมาณที่จะส่งตัวอย่างให้ครอบคลุมพื้นที่มากกว่านี้ เพื่อให้รู้ถึงปัญหาของกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ห่างไกล หรือพื้นที่เสี่ยง

๒. ในพื้นที่ความขัดแย้งที่ยังมีความรุนแรง ความรุนแรงจะแบ่งแยกความแตกต่างระหว่างกลุ่มชนให้มีช่องว่างเพิ่มขึ้น ทั้งจะมีความหวาดระแวงกันและกันอันจะนำมาซึ่งความรู้สึกกลัว ไม่ปลอดภัย เครียด และเสียสุขภาพจิต

๓. บางพื้นที่อยู่ห่างไกลจากถนนสายหลัก และอยู่ในเขตที่เกิดความรุนแรงบ่อยครั้ง คณะทำงานต้องพบความเสี่ยง

๔. บางพื้นที่ไม่มีตัวบุคคลที่สามารถเชื่อมต่อได้ ถ้าไม่มีความสัมพันธ์เดิมเลย กลุ่มเป้าหมายมักจะไม่นิยมให้พบ

๕. ที่อยู่ของกลุ่มเป้าหมาย มีแต่เลขที่บ้าน ต้องใช้เวลาในการค้นหาระยะแรก

๖. บางพื้นที่ได้รับความช่วยเหลือจาก อบต. แต่บางพื้นที่ไม่สามารถติดต่อได้ และบางพื้นที่ อบต. มีความสัมพันธ์ไม่ค่อยดีกับกลุ่มเป้าหมาย และมีบางพื้นที่ อบต. ไม่กล้าเข้าพื้นที่เพราะเหตุการณ์รุนแรงเพิ่งผ่านไป

๗. พื้นที่ยังเกิดความรุนแรงเป็นระยะๆ อย่างต่อเนื่อง

๘. เป็นพื้นที่ความขัดแย้งที่มีภาวะความหวาดระแวงกันและกันสูง

๙. ประชาชนขาดความเชื่อมั่นต่อรัฐ และมองว่าเจ้าหน้าที่รัฐเป็นผู้คุกคามความปลอดภัยในชีวิต

๑๐. บุคคลภายนอกที่เข้ามาช่วยเหลือหรือทำกิจกรรมต่างๆ มักถูกเข้าใจว่าเป็นหน่วยงานของรัฐ

๑๑. การทำงาน“บันทึก” ทุกรูปแบบ (เขียน อัดเทป ถ่ายภาพนิ่ง ถ่ายภาพเคลื่อนไหว ฯลฯ) จะทำให้กลุ่มเป้าหมายรู้สึกไม่ปลอดภัย เนื่องจากเจ้าหน้าที่ทหารเคยเข้ามาขอถ่ายรูปทุกคนในบ้าน และมีญาติพี่น้องของกลุ่มเป้าหมายถูกกล่าวหาและจับกุมในคดีอื่นๆ

บทที่ ๔

แนวทางการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์รุนแรง ในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนใต้ตามหลักพุทธสันติวิธี

จากการศึกษาเรื่อง “พุทธสันติวิธีในการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ของกลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ” ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ สังเคราะห์ และสรุปออกมาเป็นแนวทางแห่งการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความสงบใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ผู้วิจัยได้นำเสนอแนวทางการเยียวยาด้วยหลักพรหมวิหาร ๔ ทั้งในระดับบุคคล ผู้ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบและระดับสังคมหรือภาครัฐ เพื่อการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์รุนแรงในพื้นที่ ๓ จังหวัด โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

๔.๑ แนวทางการเยียวยาด้วยหลักพรหมวิหาร ๔

๔.๑.๑ **ซีโทษของการขาดพรหมวิหารธรรม** ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ส่วนใหญ่จะได้รับผลกระทบทั้งทางร่างกาย และจิตใจที่รุนแรง หลังจากเกิดเหตุการณ์โดยกะทันหันโดยไม่ได้ตั้งตัว ต่อร่างกาย ทรัพย์สิน และสูญเสียบุคคลที่รักในครอบครัว ไม่สามารถปรับตัวในการใช้ชีวิตประจำวันได้ อันจะนำไปสู่ปัญหาทางสุขภาพจิต ตามมาได้แก่ โรคเครียด หลังจากเกิดเหตุการณ์สะเทือนขวัญ โรคซึมเศร้า เป็นต้น การดำเนินการเยียวยาจิตใจผู้ที่ได้รับผลกระทบในแต่ละระยะ จึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการดูแลช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบดังกล่าวให้สามารถปรับตัวในการใช้ชีวิตประจำวันได้ตามปกติ ควรสร้างความตระหนักถึงคุณค่าของชีวิต โดยเปิดการเรียนรู้ด้วยการซีโทษของการขาดพรหมวิหารธรรม ได้ดังนี้

๑. โทษของการขาดเมตตา ในขั้นแรกของวิธีการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร ๔ เพื่อเยียวยาความไม่สงบใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ จึงต้องเริ่มต้นโดยการศึกษาเรียนรู้จักชีวิตและหัวใจของความเป็นมนุษย์ จำเป็นต้องมีความเมตตาต่อมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นชาติใดศาสนาใด ดังนั้น การซีให้เห็นโทษของการขาดความเมตตาในสังคม จะส่งผลเสียได้แก่ บุคคลหรือสังคมที่ขาดเมตตา จะมีลักษณะของการปองร้าย โกรธพยาบาทต้องการทำลายผู้ที่ทำให้โกรธ และมีความเห็นแก่ตัว เห็นแก่ประโยชน์สุขของตน แสวงหาประโยชน์ตนทั้งทางที่สมควรและไม่สมควร โดยไม่คำนึงว่าผู้อื่นจะเสื่อมเสียประโยชน์อย่างไร มีความหลง ความละโมภ โลก อยากได้ในรูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส เพื่อตอบสนองความต้องการของตนหรือพวกพ้องของตน^๑ ดังนั้นเมื่อบุคคลใดหรือสังคมใดมีลักษณะ

^๑พระเทพดิลก (ระแบบ จิตญาโณ), พรหมวิหารธรรมเรือนใจของผู้ใฝ่สุข, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ม.ป.ป.), หน้า ๘-๙.

ดังกล่าวนี้ ย่อมจะส่งผลเสียต่อสุขภาพจิตและสุขภาพกายของคนในสังคม ความเห็นแก่ตัวเช่นนี้ ก็จะแสวงหาประโยชน์ตนโดยส่วนเดียว ทั้งในทางที่ถูกกฎหมายและผิดกฎหมาย จนเป็นเหตุให้เกิดความเดือดร้อนกายใจตามมา ทั้งต่อตนเอง บุคคลที่เกี่ยวข้อง เมื่อถูกขัดผลประโยชน์ ก็จะฆ่ากันทำลายกัน เป็นเหตุให้สังคมมีแต่ความเดือดร้อนวุ่นวาย ก่อให้เกิดผลเสียต่างๆ ตามมา

๒. โทษของการขาดความกรุณา กรุณา คือ ความสงสาร มีความต้องการที่จะช่วยกำจัด ช่วยปลดปล่อยบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของผู้อื่นและปวงสัตว์ ดังนั้น เมื่อบุคคลขาดกรุณา ก็จะมีลักษณะตรงกันข้าม คือ เมื่อเห็นผู้อื่น สัตว์อื่นได้รับความเดือดร้อน แทนที่จะมีจิตคิดใคร่ช่วยเหลือให้พ้นจากความเดือดร้อน กลับซ้ำเติมให้เขาเหล่านั้นได้รับความเดือดร้อนมากยิ่งขึ้น^๒ และมีความทุกข์ หรืออาจจะเป็นความโกรธในบุคคลที่ประทุษร้ายบุคคลที่ตนรัก^๓ กล่าวได้ว่า บุคคลที่ขาดกรุณา ย่อมมีแต่ความโกรธแค้นเกลียดชัง อาฆาตกัน เนื่องมาจากการไร้น้ำใจ เอารอดเอาเปรียบซ้ำเติมกัน หรือมิฉะนั้นก็จะมีแต่ความโศกเศร้าเสียใจ เมื่อประสบความทุกข์ความเดือดร้อน โดยไม่คิดหาทางแก้ไข หรือเตรียมการป้องกันไว้ นอกจากนี้การกระทำอันเนื่องมาจากการขาดความกรุณาของเขา อาจสร้างความเดือดร้อนให้แก่บุคคลที่เกี่ยวข้อง เป็นเหตุให้เกิดการทำร้ายร่างกาย ทะเลาะวิวาทสร้างความเดือดร้อนต่าง ๆ ตามมา สังคมที่ขาดกรุณา เต็มไปด้วยการเบียดเบียน ซ้ำเติมกัน เมื่อเห็นผู้อื่นสัตว์อื่นได้รับความเดือดร้อน หรือโศกเศร้า เมื่อเห็นผู้อื่นสัตว์อื่นได้รับความเดือดร้อนโดยไม่เข้าไปให้ความช่วยเหลือหรือแก้ไข เพราะไม่มีความคิดสงสารคอยช่วยเหลือกัน

๓. โทษของการขาดมูทิตา มูทิตา คือ ความพลอยยินดี โดยปราศจากความริษยา เมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข ดังนั้นเมื่อบุคคลขาดมูทิตา ก็จะมีลักษณะเป็นไปในทางตรงกันข้าม คือ เมื่อผู้ใดผู้หนึ่งประสบความสำเร็จ ก็จะรู้สึกอิจฉาริษยาต่อความสำเร็จเขา เพราะไม่อยากให้เขาประสบความสำเร็จ เทียบเท่ากับตนเอง หรือสูงกว่าตนเอง^๔ นอกจากนี้บุคคลที่ขาดมูทิตาย่อมเกิดความโกรธหรือความเสียใจขึ้น เมื่อตนไม่ได้รับประโยชน์จากบุคคลอื่นอย่างหวัง^๕ คนที่อิจฉาริษยา เช่นนี้ตนเองก็จะเป็นทุกข์เดือดร้อน เพราะการวางใจไว้ผิด ทำให้เกิดความเครียดเป็นผลเสียต่อสุขภาพจิตและสุขภาพกายของตนเอง นอกจากนี้ การแสดงออกทางกาย วาจา อันเกิดจากการวางใจไว้ผิด ย่อมจะก่อผลร้ายให้เกิดต่อตนเอง และในอีกด้านหนึ่งก็จะเป็นการก่อศัตรูให้เกิดขึ้นต่อตนเอง หรือมิฉะนั้นก็ยินดีไปด้วย แต่ขณะเดียวกันก็เอาตัวเขาไปผูกพันด้วย คือ เจือด้วยความร่ำเรง และหวังว่าตนจะได้รับประโยชน์ด้วยเมื่อไม่เป็นไปอย่างหวังก็ย่อมจะเกิดความโกรธหรือความเสียใจขึ้น ทำให้เกิดความเครียดเป็นผลเสียต่อสุขภาพจิตและสุขภาพกายของตนเองอีกเช่นกัน สังคมที่ขาดการมูทิตา ทำให้การทำงานเพื่อสังคมมีแต่การขัดขวางคุณงามความดี หรือขัดขวางประโยชน์ที่ควรจะได้รับโดย

^๒ ม.ม. (ไทย) ๑๓/๑๒๐/๑๓๐.

^๓ พระเทพดิลก (ระแบบ จิตญาโณ), พรหมวิหารธรรมเรื่อนใจของผู้ใฝ่สุข, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ม.ป.ป.), หน้า ๒๔-๒๕.

^๔ พระพุทธโฆษาจารย์, คัมภีร์วิสุทธิมรรค ฉบับ ๑๐๐ ปี สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร), พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธนาเพรส จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๕๗๒.

^๕ พระพุทธโฆษาจารย์, คัมภีร์วิสุทธิมรรค ฉบับ ๑๐๐ ปี สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร), หน้า ๕๗๑.

ชอบธรรมของกัน และกัน หรือส่งเสริมคุณงามความดีกัน เฉพาะเมื่อตนจะพลอยได้รับประโยชน์ด้วยเท่านั้น ไม่มีน้ำใจนักกีฬา อาจทำให้เกิดการละเมิด กฎ กติกา ของสังคมตามมา ดังนั้นสังคมที่ขาดมูทิตา จึงเป็นสังคมที่สงบสุขได้ยากเพราะ ผู้คนในสังคมก็จะรู้สึกเป็นศัตรูต่อกัน ดังนั้น การที่จะก่อความเดือดร้อนให้เกิดขึ้นแก่กันและกันก็ย่อมจะมีได้ง่าย เป็นเหตุให้สังคมโดยส่วนรวมพลอยไม่สงบสุขไปด้วย

๔. โทษของการขาดอุเบกขา อุเบกขา คือ ความวางเฉย รู้จักวางเฉยสงบใจ เมื่อบุคคลขาดอุเบกขา ก็จะมีลักษณะไม่วางเฉย แต่จะไปวุ่นวายกับการดำเนินชีวิตของผู้คนมากเกินไป เป็นเหตุให้ตนเองต้องพลอยเดือดร้อนกายใจอยู่เป็นประจำ เกิดความเคือง และขัดใจ^๖ บุคคลขาดอุเบกขา ย่อมตกอยู่ภายใต้ข้อคิด ๔ คือ ความลำเอียง ๔ ประการ ได้แก่ ลำเอียงเพราะรักใคร่ ลำเอียงเพราะเกลียดหรือโกรธ ลำเอียงเพราะหลง และ ลำเอียงเพราะกลัว^๗ ดังนั้นบุคคลที่ขาดอุเบกขา ย่อมไม่สามารถดำเนินชีวิตของตน ให้เกิดความสงบสุขได้ ดังนั้น สังคมขาดอุเบกขา ย่อมก่อความไม่ยุติธรรมให้เกิดขึ้นในสังคม และประเทศชาติ เพราะการขาดอุเบกขา ย่อมทำให้มีความลำเอียงเกิดขึ้นเมื่อเกิดความลำเอียง ย่อมก่อให้เกิดความไม่พอใจ ความขัดเคืองใจ ลำดับต่อจากนั้นความแตกความสามัคคีกันย่อมเกิดตามมา เป็นเหตุให้สังคมมีแต่ความสับสนวุ่นวาย หากความสงบสุขได้ยาก

๔.๑.๒ สร้างความตระหนักถึงประโยชน์ของพรหมวิหารธรรม การสร้างกระแสแห่งความสุขด้วยหลักพรหมวิหาร ๔ นั้นจำเป็นต้องเสริมสร้างให้คนในสังคมทราบถึงประโยชน์ของพรหมวิหาร ๔ เพราะว่าเมื่อคนในสังคมทราบประโยชน์ของพรหมวิหาร ๔ ก็จะทำให้ทราบเป้าหมายประโยชน์ปัจจุบัน เป็นจุดหมายขั้นต้นของชีวิต ที่สามารถมองเห็นได้เฉพาะหน้า เกี่ยวกับชีวิตประจำวัน^๘ การเจริญพรหมวิหาร ๔ ทำให้เกิดประโยชน์ปัจจุบันแก่ผู้ปฏิบัติดังนี้

๑. ประโยชน์ของเมตตา เมตตา หรือความรัก ความปรารถนาดีปราศจากความพยาบาทมุ่งร้าย คิดทำประโยชน์ต่อสรรพสัตว์ การที่บุคคลในสังคมมีเมตตา จะสร้างความสัมพันธ์ในทางช่วยเหลือค้ำจุนฐานะซึ่งกันและกัน สร้างเสริมพลังของสังคมให้เกิดขึ้น เพราะว่าเมตตาธรรมของบุคคลเหล่านี้จะช่วยแก้ปัญหาเรื่องความเดือดร้อนหรือความทุกข์ยากของตนหรือสังคม ความมีเมตตาต่อกันและกันในสังคมทำให้วิถีชีวิตของคนในสังคม เป็นวิถีชีวิตซึ่งประกอบไปด้วยความรัก ความปรารถนาดี และความเป็นมิตรต่อกัน ทำให้สังคมอยู่ในสถานการณ์ปกติ คนในสังคมอยู่ดีเป็นปกติ ไม่มีเรื่องเดือดเนื้อร้อนใจ เสริมสร้างพลังให้สังคมมีความต้องการสานต่อสิ่งดีงามต่าง ๆ ซึ่งเกิดจากวิถีชีวิตที่มีคุณค่า ให้สืบทอดต่อกันไปด้วยความเต็มใจ เพราะคนในสังคมมีความรัก ความปรารถนาดีต่อกัน จนกลายเป็นวัฒนธรรมอันดีงามในสังคมไทย ความเมตตาระหว่างเพื่อนต่างศาสนิก เป็นสิ่งที่พระพุทธศาสนาสอนให้ชาวพุทธไม่ใช่ความรุนแรงแต่ให้ใช้เมตตาหรือความรักระหว่างเพื่อนมนุษย์สังคมจึงมีความสุขสงบสันติ

^๖ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๓๒.

^๗ อ้างแล้ว, หน้า ๔๑-๔๒.

^๘ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). **พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๕๙๔.

๒. ประโยชน์ของกรุณา กรุณา หรือความสงสาร ต้องการช่วยกำจัดช่วยปลดปล่อยบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์ กรุณาจึงเป็นหลักจริยศาสตร์สังคม ที่ทำให้บุคคลในสังคมช่วยเหลือซึ่งกัน และกัน เมื่อถึงคราวที่ผู้หนึ่งผู้ใดตกทุกข์ได้ยาก เพราะหากปัจเจกบุคคลในสังคมของชุมชนต่าง ๆ เกิดความรู้สึกดังกล่าว และคอยช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเมื่อประสบพบเห็นบุคคลอื่นตกทุกข์ได้ยาก การให้ความช่วยเหลือเนื่องจากความรู้สึกกรุณาปราณีนี้ จะสามารถใช้สร้างความสัมพันธ์กันตั้งแต่ปัจเจกบุคคลต่อปัจเจกบุคคล สังคมของครอบครัวต่อสังคมของครอบครัว สังคมของชุมชนหนึ่งต่อสังคมของอีกชุมชนหนึ่ง และสังคมของประเทศต่อสังคมของอีกประเทศหนึ่ง เกิดเป็นวิถีชีวิตที่มีคุณค่าขึ้นในสังคม นอกจากนี้กรุณาจะทำให้คนในสังคมช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ดังนั้น หากมีสิ่งที่ไม่ถูกต้อง หรือมีข้อผิดพลาดใดเกิดขึ้นในสังคม คนในสังคมก็จะเข้ามาช่วยแก้ไขหรือให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ เพื่อให้ข้อผิดพลาดนั้นได้รับการแก้ไข เป็นการสร้างวัฒนธรรมอันดีงามในอีกรูปแบบหนึ่งให้เกิดขึ้น เพื่อสืบทอดกันต่อไป จนกระทั่งกลายเป็นบรรทัดฐานของสังคม ที่เกิดขึ้นมีจุดประสงค์เพื่อช่วยเหลือคนในสังคมซึ่งประสบกับความเดือดร้อนต่าง ๆ ดังนั้นเมื่อคนในสังคมประสบกับความเดือดร้อนต่าง ๆ ย่อมจะได้รับการช่วยเหลือจากสังคมด้วยบรรทัดฐานที่ถูกสร้างขึ้น ทำให้บรรทัดฐานที่ถูกสร้างขึ้นเป็นบรรทัดฐานที่มีความยุติธรรมและสามารถนำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์แก่สังคมได้จริง สังคมจึงเข้าสู่ภาวะปกติดังเดิมอย่างรวดเร็ว

๓. ประโยชน์ของมูทิตา มูทิตา หรือ ความพลอยยินดี กิริยาที่พลอยยินดี ภาวะที่พลอยยินดีในสัตว์ทั้งหลาย โดยปราศจากความริษยา เมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข มูทิตา จึงเป็นหลักจริยศาสตร์สังคมของพระพุทธศาสนา ซึ่งมีความสำคัญในการใช้ประสานความสามัคคีระหว่างบุคคลผู้ซึ่งมีหน้าที่ทางมนุษยสัมพันธ์อย่างยิ่ง มูทิตาจึงเป็นปัจจัยสำคัญให้สิ่งดี ๆ ในสังคมเกิดขึ้น คงอยู่ และเจริญงอกงาม เพราะหากมีสิ่งดีงามเกิดขึ้น แต่สังคมขาดมูทิตาย่อมทำให้ ผู้สร้างสิ่งดีงามนั้นขาดกำลังใจในการทำความดี ในทางตรงกันข้ามหากคนในสังคมมีมูทิตา นอกจากจะเป็นกำลังใจและแรงหนุนสำคัญให้มีผู้สร้างสิ่งดีงามแล้ว พลังของมูทิตายังช่วยสกัดกั้นความริษยา ทำให้สิ่งดีงามนั้นคงอยู่ในสังคม และเป็นตัวอย่างให้คนในสังคมได้สืบทอดต่อไป จนกลายเป็นวัฒนธรรมอันดีงามของสังคมทำให้สร้างบรรทัดฐานที่ยุติธรรมและนำไปปฏิบัติได้ ให้เกิดขึ้นในสังคม และดำเนินต่อไปอย่างราบรื่น เพราะความริษยาไม่สามารถแทรกเข้ามาได้ เมื่อไม่มีความริษยาเพราะมีมูทิตาสกัดกั้นไว้ ความสำเร็จและสิ่งดีงามต่าง ๆ ก็จะไม่ถูกขจัดขัดขวาง นอกจากนี้มูทิตายังจะเป็นแรงจูงใจให้คนในสังคมมีการสร้างบรรทัดที่ยุติธรรมและนำไปปฏิบัติได้ ให้เกิดขึ้นในสังคมต่อไปอีกด้วย

๔. ประโยชน์ของอุเบกขา อุเบกขา หรือ ความวางเฉย กิริยาที่วางเฉย ด้วยการพิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลายกระทำแล้ว อันควรได้รับผลดีหรือชั่ว สมควรแก่เหตุอันตนประกอบพร้อมที่จะวินิจฉัย และปฏิบัติไปตามธรรม รวมทั้งรู้จักวางเฉยสงบใจมองดู ในเมื่อไม่มีกิจที่ควรทำ อุเบกขาจึงเป็นหลักจริยศาสตร์ของพระพุทธศาสนา ที่บุคคลผู้ซึ่งมีหน้าที่ทางมนุษยสัมพันธ์ทุกระดับชั้นใช้ปฏิบัติต่อกัน เมื่ออีกฝ่ายหนึ่งประสบความวิบัติหรือประสบความล้มเหลวในกิจการต่างๆ กล่าวคือ อีกฝ่ายหนึ่งซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้อง หรือเป็นบุคคลภายนอกก็ตามจะต้องปฏิบัติตนในการวางเฉยไม่เข้าเติมเยาะเย้ยถากถางผู้ที่ประสบความวิบัติ หรือประสบความล้มเหลวใดๆ ย่อมเป็นการรักษาความสามัคคีของชุมชนเหล่านั้นเป็นอย่างดี ทั้งนี้เพราะการวางตัวเป็นกลางไม่เข้าเติมถากถางเยาะเย้ยผู้อื่น ในเมื่อบุคคลผู้นั้นประสบเคราะห์กรรมอยู่แล้ว ย่อมจะทำให้บุคคลผู้นั้นมีกำลังใจต่อสู้กับ

สถานการณ์เหล่านั้นได้ต่อไป และอาจสามารถแก้ไขสถานการณ์เหล่านั้นให้กลับคืนสภาพปกติได้อย่างรวดเร็ว แต่ถ้าหากมีการเยาะเย้ยถากถางซ้ำเติมบุคคลผู้เคราะห์ร้ายเหล่านี้แล้ว จะเป็นเหตุให้บุคคลผู้เคราะห์ร้ายเหล่านี้โหม่นสเคราะห์าโคกเสียใจยิ่งขึ้น^๙ จนกระทั่งหมดกำลังใจที่จะแก้ไขสถานการณ์เหล่านั้นให้กลับคืนสู่สภาพปกติ หรือมีฉะนั้นก็อาจสร้างความอาฆาตพยาบาท ให้เกิดขึ้นได้ อุเบกขาจึงเป็นเรื่องที่สำคัญและมีความจำเป็นอย่างยิ่งในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่สังคมปรารถนาที่ต้องการช่วยเหลือเพื่อนที่ตกทุกข์ได้ยาก เข้าไปช่วยเหลือด้วยเมตตา กรุณา มุทิตา การมีอุเบกขาทำให้การช่วยเหลือเหล่านั้นไม่ละเมิดต่อความจริงความถูกต้องดีงาม ความสมควรตามเหตุผล หรือทำลายหลักการ กฎ กติกาที่ขอบธรรม^{๑๐} สร้างบรรทัดฐานที่ยุติธรรมและนำไปปฏิบัติได้ มีอุเบกขาเป็นหลักในการควบคุมและตรวจสอบอย่างสม่ำเสมอ จึงสามารถนำไปใช้ได้เหมาะสมและถูกต้องกับสถานการณ์ เพราะหากสังคมขาดอุเบกขา คือ ความวางใจเป็นกลาง อันจะให้ดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา แม้จะมีการสร้างบรรทัดฐานที่ยุติธรรมขึ้นเป็นจำนวนมากในสังคม ก็ไม่สามารถนำไปใช้ได้ถูกต้องและเหมาะสม เพราะกลุ่มบุคคลซึ่งเสียผลประโยชน์จะออกมาคัดค้านอ้างเหตุผลต่างๆ ทำให้สังคมขาดสันติสุขและขาดความชอบธรรมจนเป็นเหตุให้เกิดความขัดแย้งได้

สรุปได้ว่า เมื่อเรียนรู้ตระหนักถึงคุณค่าและหลักการที่สำคัญในการนำพรหมวิหาร ๔ ไปใช้ในการดำเนินชีวิต และเป็นหลักสร้างสันติสุขในสังคมเพราะสามารถมองเห็นคุณโทษของพรหมวิหาร ๔ ในทางที่ถูกต้องตรงตามความจริงที่สอนไว้ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา แต่ก็ยังมีข้อตั้งข้อสังเกตว่า ในการแก้ไขเยียวยาหรือให้การช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรงในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งเป็นปัญหาที่มีผู้นำความแตกต่างทางศาสนา มาสร้างกระแสความแตกแยกและทำลายความสามัคคีในหมู่ชน ดังนั้นแนวทางของผู้ที่ทำให้หน้าที่หรือมีส่วนเกี่ยวข้องในการลงพื้นที่ประสานเชื่อมความสัมพันธ์และรักษาเยียวยาจิตใจให้ผู้สูญเสียจำเป็นต้องมีหลักปฏิบัติที่ถูกต้องในการใช้พรหมวิหาร ๔ ให้เหมาะสม ซึ่งผู้วิจัยจะได้กล่าวในลำดับต่อไป

๔.๒ พรหมวิหาร ๔ เพื่อการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรงในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้

พรหมวิหาร ๔ เป็นคำสอนสำคัญในพระพุทธศาสนาที่ช่วยค้ำจุนเพื่อนมนุษย์และช่วยก่อให้เกิดความรักและปรารถนาดีต่อกัน เป็นคุณธรรมในจิตใจที่ส่งผลต่อการแสดงออก ซึ่งการเป็นคนมีน้ำใจ มอบความอบอุ่นและความสุขในการอยู่ร่วมกันอีกทั้งเป็นพลังในการขับเคลื่อนที่อยากเห็นผู้อื่นพ้นจากทุกข์หรืออย่างน้อยได้ช่วยเหลือเยียวยาให้บรรเทาเบาคลาย ทั้งนี้ สิ่งสำคัญอย่างยิ่งสำหรับบุคคลที่ทำหน้าที่ในการเยียวยาช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรงในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ การมีหลักพรหมวิหาร ๔ เป็นพื้นฐานและเป็นนิสัย กล่าวคือ การมีเมตตา กรุณา มุทิตาต่อกัน เพราะเป็นเหตุให้การทำงานของบุคคลที่จะเยียวยาช่วยเหลือผู้อื่นได้นั้น

^๙ชโล อุทกภาชน์, *พุทธศาสนากับสังคมศาสตร์*, (กรุงเทพมหานคร: แพร่พิทยา, ๒๕๑๔), หน้า ๔๓๔-๔๔๑.

^{๑๐}พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), *จากสุขในบ้านสู่ความเกษมสันต์ทั่วสังคม*, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๒), หน้า ๒๒.

เต็มไปด้วยการยิ้มแย้มแจ่มใส คุณมีความจริงใจชวนให้คนเปิดใจรับฟังและให้ความไว้วางใจ ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญสำหรับพื้นที่ความขัดแย้งที่มีความละเอียดอ่อนและเป็นปัญหาที่หวั่นไหวสั่นคลอน ความศรัทธาเพราะมีความเชื่อเรื่องศาสนาที่เกี่ยวข้อง ดังนั้น หัวใจสำคัญอีกประการหนึ่งคือต้องมีหลักอูเบกขาในจิตใจ กล่าวคือ การทำใจให้เป็นกลางมองปัญหาทุกอย่างไม่สามารถแก้ได้ทั้งหมดในเวลาสั้น ๆ ต้องอาศัยระยะเวลา หลักอูเบกขายังช่วยให้การทำงานจิตอาสาของผู้เสียสละผู้ได้รับผลกระทบฯ ไม่ตกอยู่ในห้วงทุกข์ขุ่นความดี เพราะเอาตัวเองเข้าไปรับอารมณ์และความขัดแย้ง ซึ่งยังไม่ยุติ นอกจากนี้ บุคคลที่มีพรหมวิหาร ๔ จะช่วยสร้างสะพานมิตรภาพกับเพื่อนทุกศาสนาด้วยการเคารพกันฉันท์พี่น้องการให้เกียรติต่อกัน และยังความสุขให้เกิดขึ้นแก่กันและกันได้ ในเมื่อคนแต่ละคนมีเมตตา กรุณา มุทิตา และยุดิธรรมต่อกัน ต่างมีไมตรีจิต มิตรภาพต่อกัน ย่อมจะบันดาลสุขให้เกิดขึ้นแก่กันได้ เพราะพรหมวิหารมุ่งให้มีเมตตา กรุณาต่อกัน ไม่อิจฉาริษยากัน มีความสามัคคีต่อกัน ปฏิบัติหน้าที่โดยสุจริตและปกครองโดยธรรม^{๑๑}

การเสียสละผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรงใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ สำหรับในส่วนภาคประชาสังคม อันมีกลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพได้ดำเนินการนำร่องจากการศึกษาการรวมตัวของกลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ พบว่า ในการทำงานจิตอาสาของกลุ่มเครือข่าย จุดหมายแนวร่วมอุดมการณ์ที่สำคัญ คือ เรื่องของจิตใจที่ต้องประกอบด้วยเมตตา กรุณา ที่มีใช่แค่เพียงสงสารเห็นใจ รับรู้และรู้สึกที่ชาวพุทธในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ได้รับความเดือดร้อนและรู้สึกโดดเดี่ยวต้องการได้รับขวัญกำลังใจจากพี่น้องชาวพุทธ ทั้งนี้ในการทำงานต้องอาศัยหัวใจที่ละเอียดอ่อน ประกอบกับความตั้งใจ มีความเข้าใจเข้าถึงความรู้สึกอารมณ์ของผู้สูญเสียหรือผู้ได้รับผลกระทบ และต้องระมัดระวังในเรื่องของวัฒนธรรมที่แตกต่างในพื้นที่ อีกทั้งยังต้องระมัดระวังเรื่องของการความปลอดภัยในการทำงาน การทำงานเป็นหมู่คณะเรื่องที่สำคัญเป็นอย่างยิ่งคือการเรียนรู้เปิดใจและเข้าใจธรรมชาติของแต่ละคน รวมถึงการยอมรับฟังความเห็นของทุกฝ่าย ซึ่งกระบวนการเหล่านี้จะบังเกิดมีกับผู้ที่มิใช่พรหมวิหาร ๔ ที่หยั่งรากลึกในจิตใจซึ่งผู้ทำหน้าที่ให้ความช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงฯ

อย่างไรก็ตามแม้ว่าพรหมวิหาร ๔ จะเป็นคุณธรรมที่สำคัญสำหรับผู้ทำหน้าที่เสียสละผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรงในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ แต่ในขณะเดียวกันการแสดงออกถึงพรหมวิหาร ๔ มิได้ไม่มีขอบเขตและแนวทางปฏิบัติเพราะหากความเมตตา กรุณา ถูกนำมาใช้ไม่เหมาะสมกับสถานการณ์หรือเหตุการณ์นั้นอาจนำมาซึ่งเป็นสาเหตุของความขัดแย้งก็ได้ เพราะธรรมชาติจิตมนุษย์ย่อมจะเข้าข้างตัวเองและพวกพ้องจนมองเห็นฝ่ายตรงข้ามเป็นศัตรู ดังนั้น เพื่อให้บุคคลที่จะทำหน้าที่ได้ด้วยความสมบูรณ์และเหมาะสม ผู้วิจัยได้นำเสนอแนวทางปฏิบัติโดยน้อมนำพุทธจริยาเป็นต้นแบบเพื่อนำมาประยุกต์ใช้ ดังนี้

^{๑๑} คณะกรรมการอบรมข้าราชการและประชาชน, “โครงการอบรมศีลธรรมและวัฒนธรรมประชาชนในเทศบาล”, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., ๒๕๔๓), หน้า ๓๕๙-๓๖๐.

๔.๒.๑ การใช้เมตตาเป็นหลักประจำใจในการช่วยเหลือเยียวยา

เมตตา เป็นคุณธรรมของผู้มีจิตวิญญานอันเสียสละไม่เจือปนด้วยกิเลสและตัณหา โดยมีเมตตาให้กับทุกสรรพสัตว์อย่างไม่มีประมาณ ดังในเมตตาอัปปมัญญาภิธานเทศ มีพุทธพจน์ว่า “มีจิตสทรคด้วยเมตตาแผ่ไปตลอดทิศหนึ่งอยู่ เป็นไฉน ภิกษุผู้มีจิตสทรคด้วยเมตตาแผ่ไปยังสัตว์โลกทั้งปวง เหมือนคนเห็นคนผู้หนึ่งผู้เป็นที่รักเป็นที่ชอบใจแล้วพึงรักใคร่นั้น”^{๑๒} ในขณะที่สำหรับบุคคลปุถุชนคนธรรมดา เมตตาหรือความรักแม้จะเป็นเรื่องธรรมดาสามัญภายใต้จิตสำนึกปรกติที่มีในมนุษย์ แต่ก็ยังไม่บริสุทธิ์มีเกื้อกูลกว้างขวางจะกระทำต่อเฉพาะคนที่ตนรักหรือในแวดวงคนใกล้ชิดซึ่งเป็นที่คับแคบจำเพาะพวกของตน^{๑๓} ดังนั้นการนำเมตตาเป็นหลักประจำใจในทางที่ถูกต้องไม่ก่ออคติลำเอียงต่อพวกพ้องและเสริมให้ปัญหาความขัดแย้งรุนแรงยิ่งขึ้น กลายเป็นเมตตาที่ถูกความโกรธครอบงำ ด้วยเหตุนี้การทำภาวะจิตอันประกอบด้วยความปรารถนาดีต่อสัตว์ทั้งหลายในทางมากยิ่ง จึงต้องเริ่มต้นจากการพิจารณาให้เห็นโทษของโทสะและอาณิสสของขันติก่อน เนื่องจากโทสะเป็นศัตรูไกลของเมตตา ดังนั้น เมื่อบุคคลมีโทสะเกิดขึ้น เมตตาจะย่อมจะไม่สามารถเกิดขึ้นได้^{๑๔} และเมื่อบุคคลมีโทสะเกิดขึ้นย่อมต้องการแสดงออก จึงต้องอาศัยขันติช่วยในการระงับโทสะ เพื่อเป็นการสร้างแรงจูงใจในการนำเมตตาเป็นคุณธรรมประจำใจ จึงต้องพิจารณาให้เห็นโทษของโทสะและอาณิสสของขันติ ต่อจากนั้นให้ระงับใจมิให้โกรธแค้นขัดเคืองอาฆาตพยาบาท เมื่อภาวะของจิตเช่นนั้นเกิดขึ้นก็พยายามสงบระงับเสีย โดยคิดว่าตนเองรักสุข ต้องการสุขฉันใด คนอื่นสัตว์อื่นทั้งปวงก็ฉันนั้น และตนเองปรารถนาสุขแก่คนที่รักที่พอใจฉันใด ก็ควรปรารถนาสุขแก่คนอื่นสัตว์อื่นด้วยฉันนั้น^{๑๕} ดังพุทธพจน์ที่ว่า “บุคคลตั้งใจค้นหาทั่วทุกทิศ ก็ไม่พบใครที่เหนือซึ่งเป็นที่รักยิ่งกว่าตนเลย สัตว์เหล่าอื่นก็รักตนมากเช่นนั้นเหมือนกัน เพราะฉะนั้น ผู้รักตนจึงไม่ควรเบียดเบียนผู้อื่น”^{๑๖} การกระทำดังกล่าวนี้จะช่วยให้เมตตาจิตเกิดขึ้นได้ง่าย^{๑๗} เพราะว่าการระลึกถึงความรู้สึกที่เกิดขึ้นกับตนเอง ย่อมทำให้เกิดความเข้าใจและยอมรับได้ง่าย เนื่องจากเป็นประสบการณ์ตรง

วิธีการปฏิบัติดังกล่าวนี้จะทำให้มีเมตตาเกิดขึ้น และควรอบรมให้มีเมตตาต่อผู้อื่น ทั้งทางกาย วาจา ใจ เพื่อให้เมตตาเจริญเพิ่มขึ้น มากขึ้น ทีละเล็กทีละน้อย จนกระทั่งไม่ว่าจะนึกถึงใคร พบ

^{๑๒} อภิ.ชา. (ไทย) ๓๕/๖๔๓/๔๒๗.

^{๑๓} สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฒนมหาเถร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, **รวมธรรมะ**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด มหาชน, ๒๕๔๓), หน้า ๑๙๖.

^{๑๔} พระพุทธโฆษาจารย์, **คัมภีร์วิสุทธิมรรค ฉบับ ๑๐๐ ปี สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร)**, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธนาเพรส จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๕๗๐.

^{๑๕} สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฒนมหาเถร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, **ทศบารมี ทศพิชราชธรรม**, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., ๒๕๔๓), หน้า ๒๑๓.

^{๑๖} ส. ส. (ไทย) ๑๕/๑๑๙/๑๓๗.

^{๑๗} พระสังฆมณฑลสังฆมณฑลภาคอีสาน, **ปรมัตถ์สังคหะมหายานอภิมมตสังคหะปฏิบัติปริเฉทที่ ๙ เล่ม ๑ สมถกรรมฐานที่ปณี หลักสูตรชั้นมัชฌิมอาภิธรรมิกโท**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท วี. อินเตอร์ พริ้นท์ จำกัด, ๒๕๔๗), หน้า ๑๘๑-๑๘๒.

เห็นใครในขณะไหน ภาย วาจา ใจ ก็ประกอบด้วยเมตตาจริง ๆ^{๑๘} เป็นบุคคลที่มีเมตตาเป็นคุณธรรมประจำใจ เพราะเมตตาไม่ใช่เพียงการคิดหรือการพูดว่า จงเป็นสุข เป็นสุขเถิด เท่านั้น^{๑๙} และมีข้อควรระวังว่า เมตตา คือ ความรู้สึกปรารถนาดีนี้ จะต้องเป็นความรู้สึกปรารถนาดีที่มีความบริสุทธิ์เป็นพื้นฐาน ไม่มีความเยื่อใย อาลัย ความปรารถนา การเรียกร้องต้องการ การได้รับการตอบแทนในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง และไม่เกี่ยวข้องกับความรักแบบสิเนหา เพราะความรักแบบสิเนหา มีลักษณะต้องการผลตอบแทน ถ้าไม่มีการตอบสนองก็จะกลายเป็นความโกรธไป^{๒๐}

กล่าวได้ว่า การนำหลักเมตตาในระดับบุคคลเพื่อช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจำเป็นต้องก้าวข้ามผ่านความโกรธแค้นในจิตใจ ความคิดเห็นที่ว่าเราชาวพุทธเป็นถูกกระทำแต่ให้มองว่ามนุษย์ทุกคนไม่ควรไม่มีใครได้รับการทำร้ายจากเพื่อนมนุษย์ด้วยกันไม่ว่าผู้หนึ่งจะมีความเชื่อหรือนับถือศาสนาใด ในขณะที่เดียวกันการเป็นผู้รับฟังปัญหาของเพื่อนร่วมศาสนาย่อมมีอารมณ์ร่วมในการรับรู้ความทุกข์ ดังนั้น การมีสติในการทำงานจึงเป็นอุปกรณ์เครื่องมือในการยับยั้งความคิดและการปรุงแต่งของจิตที่ดึงดูดให้จิตมีแนวโน้มไปในทางเกลียด นอกจากนี้ ต้องมองเห็นคุณค่าและตระหนักถึงเป้าหมายที่เป็นไปได้ คือ แผ่นดินด้ามขวานสามารถมีสันติสุขได้และจะไม่มีการทำร้ายเบียดเบียนต่อกันและกัน เป็นการเพิ่มพลังศรัทธาให้กับตนเองและผู้ที่เราไปให้ความช่วยเหลือเยียวยา ดังเช่นกรณีของกลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ ได้พยายามที่จะสร้างความเห็นที่ถูกต้องให้กับผู้ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงด้วยการจัดกระบวนการเรียนรู้รับฟังความเห็นและรับรู้ความทุกข์ของทุกฝ่าย ซึ่งนับว่าเป็นบันไดก้าวแรกในการช่วยเหลือเยียวยา

๔.๒.๒ การใช้กรุณาเป็นหลักประจำใจในการช่วยเหลือเยียวยา

กรุณา การช่วยกำจัดช่วยปลดปล่อยบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์สำหรับพระพุทธเจ้าและพระอรหันต์ทุกองค์ จิตแห่งกรุณาของท่านเหล่านั้นเป็นไปด้วยความบริสุทธิ์ไม่เจือปนด้วยกิเลสและตัณหา จึงทำให้ความกรุณาของท่านแผ่กว้างอย่างไม่มีจำกัดไม่มีประมาณดังพุทธพจน์ในกรุณาอัปมัณฺญานิทเทศว่า “มีจิตสทรรคด้วยกรุณาแผ่ไปตลอดทิศหนึ่งอยู่ เป็นฉนวนภิกขุมีจิตสทรรคด้วยกรุณาแผ่ไปยังสัตว์โลกทั้งปวง เหมือนบุคคลเห็นคนผู้หนึ่งผู้ใดทุกข์ได้ยากแล้วพึงสงสารฉนั้น”^{๒๑} แต่สำหรับปุถุชนคนธรรมยังมีจิตที่เจือด้วยวิหิงสา คือ ความเบียดเบียนผู้อื่นเพื่อให้ตนพ้นทุกข์ มีความยินดีจำเพาะการพ้นทุกข์ของบุคคลที่เป็นที่รักและยินดีแม้ว่าจะเป็นการเบียดเบียนผู้อื่น จิตมีความโศกโทมัสเพราะทุกข์ของคนเป็นที่รักด้วย ซึ่งนับว่าเป็นจิตที่มีความคับแคบ

ดังนั้น การนำกรุณามาเป็นคุณธรรมประจำใจจึงต้องระวังใจมิให้คิดเบียดเบียนใคร และหัวใจให้คิดว่าเมื่อตนเองมีทุกข์ก็ต้องการความช่วยเหลือฉันใด ผู้อื่นสัตว์อื่นก็ฉันนั้น และอบรมให้มีกรุณาต่อผู้อื่นสัตว์อื่นทั้งทางกาย วาจา ใจ หัดใจให้ไม่นิ่งดูตาย ขวนขวายช่วยเปลื้องทุกข์ของผู้อื่นตาม

^{๑๘} ดูรายละเอียดใน สุจินต์ บริหารวนเขตต์, เมตตา, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา, ๒๕๓๙), หน้า ๒๕.

^{๑๙} ดูรายละเอียดใน สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, รสแห่งเมตตาชุ่มเย็นยิ่งนัก, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม, ม.ป.ป.), หน้า ๘๓.

^{๒๐} พระเทพดิลก (ระแบบ จิตญาโณ), พรหมวิหารธรรมเรื่อนใจของผู้ใฝ่สุข, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ม.ป.ป.), หน้า ๘-๑๐.

^{๒๑} อภิ.ธ. (ไทย) ๓๕/๖๕๓/๔๒๘.

ความสามารถหรือตามที่ควรทำได้^{๒๒} คือ พร้อมที่จะช่วยเหลือถึงแม้ว่าจะมีอันตรายอย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้นก็ตาม^{๒๓} จนกระทั่งเกิดความเคยชิน กลายเป็นอุปนิสัยประจำตัว เพราะกรุณาไม่ใช่เพียงการคิดหรือพูดว่า จงพ้นทุกข์เถิด เท่านั้น นอกจากนี้จะต้องพิจารณาจิตใจขณะนั้น ๆ ว่าเป็นกรุณาหรือเป็นความโศก เพราะความโศกเมื่อเกิดขึ้น ไม่มีลักษณะในการทำลายกิเลสเหมือนกรุณา แต่เป็นลักษณะของความทุกข์ หรืออาจจะเป็นความโกรธในบุคคลที่ประทุษร้ายบุคคลที่ตนรัก^{๒๔}

ในทางปฏิบัติการใช้หลักกรุณาของผู้ที่ทำหน้าที่ในการทำงานของผู้ที่มีจิตอาสา เพื่อช่วยเหลือเยียววยาผู้ได้รับผลกระทบฯ บุคคลเหล่านี้ต้องเป็นผู้ที่มีหัวใจกรุณาที่นอกจากเปี่ยมด้วยเมตตารักและสงสารเพื่อนร่วมศาสนิก ซึ่งประสบปัญหาความรุนแรงฯ แล้ว ยังได้ก้าวอย่างลงมือปฏิบัติด้วยการไปช่วยเหลือทั้งในการมอบเงินช่วยเหลือ การร่วมกลุ่มพบปะเยี่ยมเยียนและพร้อมที่จะก้าวผ่านความกลัวในภัยอันตรายเพราะเป็นการลงพื้นที่ที่มีความเสี่ยง อย่างไรก็ตามการทำงานลงพื้นที่ปฏิบัติเยี่ยมผู้ได้รับผลกระทบจึงต้องมีการวางแผนและทบทวนปรับแผนการทำงาน ทั้งนี้ภายใต้การดำเนินการดังกล่าวต้องประกอบด้วยความจริงใจต่อพี่น้องทั้งสองฝ่ายและไม่ปรารถนาให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งต้องถูกผลกระทบหรือได้รับการช่วยเหลือเยียววยาที่ไม่เท่าเทียมกัน

๔.๒.๓ การใช้มูทิตาเป็นคุณธรรมประจำใจเพื่อช่วยเหลือเยียววยา

มูทิตา ภาวะที่พลอยยินดีในสัตว์ทั้งหลาย โดยปราศจากความริษยา เมื่อผู้อื่นอยู่ดี มีสุข ซึ่งอาการของจิตเหล่านี้ทุกคนย่อมมีอยู่ในตนและในคนที่เป็นที่รักอยู่เป็นปกติ เพียงแต่ยังเจือด้วยริษยาเมื่อเห็นคนอื่นได้สมบัติและแม้ในสมบัติที่ตนได้ ก็ยังมีโสมนัสเจือตมหา ดังนั้น การนำมูทิตามาเป็นคุณธรรมประจำใจ จึงต้องปรับปรุงภาวะที่มีอยู่แล้วนี้ให้เป็นคุณอันบริสุทธิ์ที่เกื้อกูลกว้างขวางออกไป มิให้คับแคบเฉพาะตนและผู้ที่ยรักเท่านั้น แต่ให้กว้างออกไปตลอดถึงไม่มีจำกัด ไม่มีประมาณ^{๒๕} ดังปรากฏในมูทิตาอัปมัณฺญานิทเทศว่า “ มีจิตสหระคตด้วยมูทิตาแผ่ไปตลอดทิศหนึ่งอยู่เป็นไหน ภิกษุมีจิตสหระคตด้วยมูทิตาไปยังสัตว์โลกทั้งปวง เหมือนบุคคลเห็นคนผู้หนึ่งผู้เป็นที่รักชอบใจแล้วพลอยยินดีฉะนั้น”^{๒๖} โดยให้ปราศจากความริษยา และโสมนัสที่เจือกิเลสตมหา เพราะวาริษยาเป็นศัตรูไกลของมูทิตา ส่วนความโสมนัสเป็นศัตรูใกล้ของมูทิตา

การนำมูทิตามาเป็นคุณธรรมประจำใจ ยังต้องระวางใจมิให้ริษยาในเมื่อได้เห็นได้ทราบสมบัติ คือ ความพร้อมต่าง ๆ ของผู้อื่น เมื่อความริษยาเกิดขึ้นก็พยายามระงับเสีย หัดคิดว่าตนเองมีความยินดีเมื่อตนได้สมบัติที่ชอบใจอย่างใดอย่างหนึ่งไหนเมื่อคนอื่นเขาได้จึงจะไปริษยาเขาควรจะพลอยยินดีกับเขา ในขณะที่เดียวกันก็ต้องไม่มีความโลภอยากได้สิ่งที่ผูกพันมาถึงตนเจือปน (ปหาสะ) เพราะว่าเมื่อตั้งความหวังแล้วไม่ได้ตามหวัง ก็กลายเป็นความโกรธ ดังนั้นในทางปฏิบัติ

^{๒๒} สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒนมหาเถร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, **รวมธรรมะ**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด มหาชน, ๒๕๕๓), หน้า ๑๙๘-๑๙๙.

^{๒๓} พระเทพติลก (ระแบบ จิตญาโณ), **พรหมวิหารธรรมเรื่อนใจของผู้ใฝ่สุข**, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ม.ป.ป.), หน้า ๒๖-๒๗.

^{๒๔} พระเทพติลก (ระแบบ จิตญาโณ), **พรหมวิหารธรรมเรื่อนใจของผู้ใฝ่สุข**, หน้า ๒๕.

^{๒๕} สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒนมหาเถร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, **รวมธรรมะ**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด มหาชน, ๒๕๕๓), หน้า ๒๐๐.

^{๒๖} อภิ.ธ. (ไทย) ๓๕/๖๖๓/๔๓๐.

ท่านจึงให้ตรวจดูจิตว่าที่เราว่ามูทิตานั้นมีปาสะแทรกอยู่ไหม ถ้าหากว่ามีปาสะแทรกอยู่ ก็ต้องพยายามขจัดความรู้สึกอันนั้นออกไป มูทิตาจึงจะเป็นมูทิตาที่บริสุทธิ์^{๒๗} และอบรมให้มีมูทิตาต่อผู้อื่น ทั้งทางกาย วาจา ใจ เพื่อให้มูทิตา เจริญขึ้นมากขึ้น ทีละเล็กทีละน้อย จนกระทั่งกลายเป็นคุณธรรม ประจำใจและอุปนิสัยประจำตัว เพราะมูทิตาที่แท้จริงต้องประสานสอดคล้องกันทั้ง กาย วาจา ใจ

๔.๒.๔ การใช้หลักอุเบกขาเป็นคุณธรรมประจำใจในการช่วยเหลือเยียวยา

อุเบกขา ภาวะที่วางเฉยในสัตว์ทั้งหลาย เห็นความเสมอกันในสัตว์บุคคลทั้งหลาย ไม่ตกไปในราคะ คือ ความยินดีติด หรือปฏิฆะ ความยินร้าย พิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลายกระทำแล้ว อันควรได้รับผลดีหรือชั่ว สมควรแก่เหตุอันตนประกอบ พร้อมทั้งจะวินิจฉัยและปฏิบัติไปตามธรรม รวมทั้งรู้จักวางเฉยสงบใจมองดูทั้งหมดนี้เป็นลักษณะของอุเบกขาที่เกิดขึ้นกับพระพุทธเจ้าและอรหันตสาวก เป็นจิตที่ไม่เจือหรือปนเปื้อนความไม่รู้ (อัญญาณ) ซึ่งนับว่าเป็นปรกติของจิตไม่หวั่นไหวเมื่อมีสิ่งใดมากระทบอารมณ์หรือสามารถระงับอารมณ์ที่มากระทบนั้นได้ ดังปรากฏใน อุเบกขาอัปมัณฺญา นิทเทศ ว่า “มีจิตสหระตด้วยอุเบกขาแผ่ไปตลอดทิศหนึ่งอยู่เป็นเณร ภิกษุมีจิตสหระตด้วยอุเบกขาแผ่ไปยังสัตว์โลกทั้งปวง เหมือนบุคคลเห็นคนผู้หนึ่งผู้เป็นที่ชอบใจก็ไม่ใช่ ไม่เป็นที่ชอบใจก็ไม่ใช่ แล้วเป็นผู้มีอุเบกขาฉนั้น”^{๒๘}

สำหรับบุคคลธรรมดาที่มีความเมตตากรุณาและมีมูทิตาอยากช่วยเหลือผู้อื่นเมื่อเขามีภัย หรือได้รับความเดือดร้อน อุเบกขาเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการนำมาใช้เพื่อป้องกันไม่ให้ใจของผู้ทำงานจิตอาสา มีความขึ้นลงยินดียินร้าย ทั้งในคราวประสบวิบัติ เมื่อภาวะของจิตเช่นนั้นเกิดขึ้นก็พยายามระงับใจ หัดคิดถึงกรรมและผลของกรรม^{๒๙} เพราะหาอุเบกขามีหน้าที่ในการขจัดอคติออกไป จากจิต แต่เนื่องจากอุเบกขามีข้าศึกใกล้อยู่ ๒ อย่าง คือ ความยินร้าย (ปฏิฆะ) ทำให้ตั้งเงื่อนไขไว้ก่อนว่าคนนั้นไม่ดี คนนี้ไม่ดี และความยินดี (ราคะ) ทำให้กำหนดเงื่อนไขไว้ก่อนว่าคนนั้นดี เมื่อความรู้สึกอย่างนี้เกิดขึ้นแล้ว ก็จะทำให้จิตที่วางเฉยไม่ได้ ถ้าหากว่าคนที่ถูกตนกำหนดเงื่อนไขไว้ว่าดี เกิดความวิบัติ จะเกิดความลึงโลดดีใจ ซึ่งอาศัยปฏิฆะ แต่ถ้าหากว่าคนที่ตนกำหนดเงื่อนไขไว้ว่าดี ประสบความวิบัติ ตนก็จะเกิดโสกะ ความโศกเศร้าเสียใจ เกิดชิงชังต่อคนซึ่งทำให้บุคคลเหล่านั้น เกิดความเดือดร้อน การที่จะให้เกิดอุเบกขาขึ้นจึงต้องมองให้เห็นตามหลักของกัมมัตสกตา คือ การที่สัตว์ทั้งหลายเป็นผู้มีกรรมเป็นของ ๆ ตน คือ การที่สัตว์ทั้งหลายเป็นผู้มีกรรมเป็นของ ๆ ตน เขาจะเป็นปียชนคนที่รัก หรือจะเป็นคนที่เราไม่ชอบก็ตาม การที่เขาประสบความวิบัติ เป็นผลมาจากการกระทำของเขา เราควรจะทำใจให้เป็นอุเบกขา คือ รู้จักวางเฉย ไม่ดีใจ ไม่เสียใจ ในความวิบัติของบุคคลนั้น ถ้าดีใจก็แสดงว่าถูกอำนาจของความยินร้าย (ปฏิฆะ) ครอบงำ ถ้าเราเสียใจก็แสดงว่าถูกอำนาจของความยินดี (ราคะ) ครอบงำไว้^{๓๐}

^{๒๗} พระเทพดิลก (ระแบบ จิตญาโณ), *พรหมวิหารธรรมเรื่อนใจของผู้ใฝ่สุข*, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ม.ป.ป.), หน้า ๓๒.

^{๒๘} อภ.ธ. (ไทย) ๓๕/๖๗๓/๔๓๑.

^{๒๙} สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฒนมหาเถร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, *รวมธรรมะ*, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด มหาชน, ๒๕๔๓), หน้า ๒๐๑.

^{๓๐} พระเทพดิลก (ระแบบ จิตญาโณ), *พรหมวิหารธรรมเรื่อนใจของผู้ใฝ่สุข*, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ม.ป.ป.), หน้า ๓๖-๓๗.

ดังนั้น ในการทำงานของผู้ช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบฯ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีโอกาส เพื่อทำการวินิจฉัยแยกแยะความรู้สึกและอารมณ์ออกจากการปฏิบัติหน้าที่ เพราะการมีจิตปรารถนาดีต่อผู้อื่นแต่หากไม่รู้จักระแวดระวังตัวเอง จิตของบุคคลผู้นั้นย่อมไปสู่ห้วงของความรู้สึกกดดัน หดหู่ ไม่มีพลัง เมื่อผลของการเยียวยาหรือการทำหน้าที่นั้นไม่เป็นไปดังใจต้องการ ในขณะที่เดียวกันจิตที่ปราศจากอูเบกขาอาจนำมา ซึ่งความหลงยินดีภูมิใจในสิ่งที่ทำการได้รับคำชื่นชมสรรเสริญจากผู้ที่ได้ช่วยเหลือเยียวยาและนำไปสู่การหลงตัวเองคิดว่าตัวเองสำคัญทำให้การทำปฏิบัติหน้าที่หากไม่ได้รับคำสรรเสริญเหล่านั้นก็จะรู้สึกขาดพลังในการทำงานเป็นต้น

สรุปกล่าวได้ว่าแนวทางการแก้ไขเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบฯ นอกจากจะเน้นให้เห็นถึงความสำคัญในระดับบุคคลในส่วนของภาคประชาสังคมหรือผู้ทำหน้าที่ที่เกี่ยวข้องหรือจิตอาสา แต่ยังคงอาศัยระบบในการให้ความช่วยเหลือและเยียวยาที่เป็นการทำงานของภาครัฐที่ต้องอาศัยหลักพรหมวิหาร ๔ ในการปฏิบัติงานหรือทำหน้าที่ที่ประกอบด้วย ๑) ความเมตตา ควรเป็นหลักประจำใจในทางที่ถูกต้องไม่ก่ออคติลำเอียงต่อพวกพ้องและเสริมให้ปัญหาความขัดแย้งรุนแรงยิ่งขึ้น ให้ทุกคนมีเมตตาต่อกันและกัน ทั้งทางกาย วาจา และใจ ๒) กรุณาและความจริงใจ ต้องเป็นผู้ที่มีหัวใจกรุณา ลงมือปฏิบัติด้วยการไปช่วยเหลือทั้งในการมอบเงินช่วยเหลือ และอื่นๆ การร่วมกลุ่มพบปะเยี่ยมเยียน และพร้อมที่จะก้าวผ่านความกลัวในภัยอันตรายเพราะเป็นการลงพื้นที่ที่มีความเสี่ยง ๓) การนำมูทิตามาเป็นคุณธรรมประจำใจ ต้องระวังใจมิให้ริษยา เมื่อความริษยาเกิดขึ้นก็พยายามระงับเสีย ควรจะพลอยยินดีกับเขา และต้องไม่มีความโลภอยากได้สิ่งที่ผูกพันมาถึงตน ๔) การนำอูเบกขาเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการใช้ป้องกันไม่ให้ใจของผู้ทำงานจิตอาสาที่มีความซนลงยินดียินร้าย ให้มีความยุติธรรม แม้ว่าที่ผ่านมามาภาครัฐได้วางนโยบายและกำหนดแนวทางเป้าหมายในการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบฯ ควบคู่ไปกับการวางแผนยุทธโยบายเพื่อลดความขัดแย้งและการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ แต่จากการศึกษาพบว่ามีเสียงสะท้อนทั้งจากภาคเครือข่ายและผู้ได้รับผลกระทบฯ ได้พูดถึงระบบราชการที่ล่าช้า และความรู้สึกที่ไม่ได้รับความยุติธรรมระหว่างผู้ได้รับผลกระทบที่เป็นชาวพุทธและมุสลิม จึงเป็นที่มาของการตั้งกลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพทั้งนี้ก็เพื่อการรวมตัวของชาวพุทธในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ให้มีความเข้มแข็ง และสามารถพึ่งตนเองได้มิใช่รอแต่เพียงภาครัฐให้ความช่วยเหลือ รวมถึงเป็นแกนนำในการขับเคลื่อนพื้นที่ความสงบสุขในภาคใต้ผ่านวิถีพุทธ ศิลปวัฒนธรรมที่งดงาม และหากถอดบทเรียนจากการทำงานของกลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพเพื่อเป็นภาพสะท้อนให้ภาครัฐเห็นการทำงานด้วยหัวใจแห่งพรหมวิหาร ๔ ที่มีได้รับรางวัลหรือค่าตอบแทน มีเพียงแต่ความสุขที่อยากเห็นพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้กลับคืนสู่ความสงบสุขและมีสันติสุขระหว่างศาสนา

๔.๓ การประยุกต์ใช้ พรหมวิหาร ๔ กับการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบ

การวิจัยเรื่อง “การศึกษาพุทธสันติวิธีเพื่อการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้” ได้ใช้หลักธรรมพรหมวิหารธรรมในการช่วยสร้างความสงบให้เกิดขึ้นในสังคม ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ อันได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา โดยมีวัตถุประสงค์ให้บรรลุเป้าหมายของกลุ่ม จากคนรุ่นเก่าไปยังคนรุ่นใหม่ต่อเนื่องกันอย่างไม่เป็นทางการเมื่อมนุษย์อยู่รวมกันเป็นสิ่งจำเป็นชุมชนที่ใหญ่ขึ้นการดำเนินชีวิตสลับซับซ้อนมากขึ้น

จากสภาพสังคมในปัจจุบันนี้ ผู้ที่ขาดคุณธรรมจริยธรรมมีไม่น้อย ขาดพรหมวิหาร ๔ ธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ ธรรมประจำใจอันประเสริฐหลักความประพฤติที่ประเสริฐ บริสุทธิ์ ธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหลักใจ และกำกับความประพฤติจึงจะชื่อว่าดำเนินชีวิตหมดจด และปฏิบัติตนต่อมนุษย์สัตว์ทั้งหลายโดยชอบ การประยุกต์หลักธรรมด้านพรหมวิหาร ๔ เพื่อนำไปใช้กับ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ

๔.๓.๑ เมตตา

ในการทำงานจิตอาสาของกลุ่มเครือข่าย จุดหมายแนวร่วมอุดมการณ์ที่สำคัญ คือ เรื่องของจิตใจที่ต้องประกอบด้วยเมตตาที่มีใจแค่ว่าเพียงสงสารเห็นใจ รับรู้และรู้สึกกว่าชาวพุทธในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ได้รับความเดือดร้อนและรู้สึกโดดเดี่ยวต้องการได้รับขวัญกำลังใจจากพี่น้องชาวพุทธ ทั้งนี้ในการทำงานต้องอาศัยหัวใจที่ละเอียดอ่อน ประกอบกับความตั้งใจ มีความเข้าใจเข้าถึงความรู้สึกอารมณ์ของผู้สูญเสียหรือผู้ได้รับผลกระทบ ย่อมทำให้ความรัก ความปรารถนาดีที่เกิดขึ้นในสังคม การเข้าไปเยียวยาช่วยเหลือผู้ประสบปัญหานั้น ต้องปฏิบัติทั้งทางกาย วาจา ใจ การนำหลักเมตตาในระดับบุคคลเพื่อช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบ จะต้องไม่มีความโกรธแค้นในจิตใจแต่ให้มองว่ามนุษย์ทุกคนไม่ควรไม่มีใครได้รับการทำร้ายจากเพื่อนมนุษย์ด้วยกันไม่ว่าผู้นั้นจะมีความเชื่อหรือนับถือศาสนาใด ในขณะที่เดียวกันการเป็นผู้รับฟังปัญหาของเพื่อนร่วมศาสนาย่อมมีอารมณ์ร่วมในการรับรู้ความทุกข์ทรมานของกลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ ได้พยายามที่จะสร้างความเห็นที่ถูกต้องให้กับผู้ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงด้วยการจัดกระบวนการเรียนรู้รับฟังความเห็นและรับรู้ความทุกข์ของทุกฝ่าย ซึ่งนับว่าเป็นบันไดก้าวแรกในการช่วยเหลือเยียวยา

แนวทางในการเยียวยาผู้ที่ได้รับผลกระทบจากความขัดแย้ง อันเหตุที่เกิดจากความไม่สงบในพื้นที่ ๓ จังหวัดภาคใต้ ใช้หลักเมตตาเข้าไปช่วยในการเยียวยาจิตใจกับผู้ได้รับผลกระทบ ทั้งด้านชีวิต และทรัพย์สิน

- จัดกิจกรรมที่สร้างความรัก ความปรารถนาดีที่มีต่อกัน เพื่อพัฒนาศักยภาพเครือข่ายและคณะทำงาน
- จัดกิจกรรมพบปะกับกลุ่มผู้สูญเสียที่มีสถานภาพแตกต่างกัน เช่น ชาวพุทธ ภรรยาของเจ้าหน้าที่ทหาร สร้างสัมพันธภาพที่ดีต่อกันเพื่อการให้อภัยซึ่งกันและกัน
- เข้าไปเยี่ยมที่บ้านด้วยความปรารถนาดีอย่างแท้จริง
- ให้คำปรึกษาและรับฟังปัญหาหากกลุ่มผู้สูญเสียด้วยความเมตตาอย่างจริงใจ
- ช่วยเหลือชาวพุทธ และสมาชิกของเครือข่ายที่ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงใน

พื้นที่

- สร้างความเป็นกันเองกับชาวบ้าน เพื่อให้เกิดแนวร่วม จากชาวบ้านเอง และมีใจที่จะทำงานช่วยเหลือผู้อื่น

- สร้างความสัมพันธ์รายบุคคล ครอบครัว และชุมชน
- จัดกิจกรรมเยี่ยมญาติใจโดยการสร้างขวัญกำลังใจ

๔.๓.๒ กรุณา

กรุณา คือ ความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ ช่วยเหลือผู้ที่ประสบปัญหา อยากช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์โศกเศร้าที่จะปลดปล่อยบำบัดความทุกข์ยากเดือนร้อนของคนสร้างความเป็นมิตร การดูแลปกป้องครอบครัวผู้ได้รับผลกระทบให้กำลังใจและช่วยเหลือกับผู้ที่ประสบกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ไปเยี่ยมเพื่อเป็นขวัญและกำลังใจ พร้อมจะให้ความช่วยเหลือไม่ว่าผู้จะเป็นใครถึงแม้ว่าจะมีอันตรายอย่างไรก็ตามก็ตามการใช้หลักกรุณาของผู้ที่ทำหน้าที่ในการทำงานของผู้ที่มีจิตอาสาเพื่อช่วยเหลือเยี่ยมญาติผู้ได้รับผลกระทบบุคคลเหล่านี้ต้องเป็นผู้ที่มีหัวใจกรุณาที่นอกจากเปี่ยมด้วยเมตตารักและสงสารเพื่อนร่วมศาสนิกซึ่งประสบปัญหาความรุนแรงฯ แล้ว ยังได้ก้าวอย่างลงมือปฏิบัติด้วยการไปช่วยเหลือทั้งในการมอบเงินช่วยเหลือพบปะเยี่ยมเยียนเป็นการลงพื้นที่ที่มีความเสี่ยง ทั้งนี้ภายใต้การดำเนินการดังกล่าวต้องประกอบด้วยความจริงใจต่อพี่น้องทั้งสองฝ่ายและไม่ปรารถนาให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งต้องถูกผลกระทบหรือได้รับการช่วยเหลือเยี่ยมญาติที่ไม่เท่าเทียมกัน ให้ความเสมอภาคในการช่วยเหลือ พร้อมทั้งช่วยด้วยความเต็มใจ

- สร้างความสัมพันธ์รายบุคคล ครอบครัว และชุมชน
- พบปะสร้างปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มผู้สูญเสียที่เป็นประชาชน
- กระตุ้นให้เห็นความสำคัญของการช่วยเหลือกัน
- จัดเวทีบรรยายธรรม

๔.๓.๓ มุทิตา

มุทิตา คือการพลอยยินดี การทำงานของผู้ช่วยเหลือเยี่ยมญาติผู้ได้รับผลกระทบมีความจำเป็นที่ต้องใช้หลักมุทิตาเพื่อการทำงานร่วมกับผู้อื่น รวมทั้งการปฏิบัติต่อผู้ได้รับผลกระทบ เพราะไม่ให้เห็นตนเป็นบุคคลจิตใจคับแคบ ผู้ที่จะทำหน้าที่นี้ได้ต้องปราศจากความอคติ โดยปราศจากความริษยา เมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข ดังนั้นการนำมุทิตามาเป็นคุณธรรมประจำใจ จึงต้องปรับปรุงภาวะที่มีอยู่แล้วนี้ให้เป็นคุณอันบริสุทธิ์ที่เกื้อกูลกว้างขวางออกไป มิให้คับแคบเฉพาะตนและผู้ที่ยึดมั่นเท่านั้น

- จัดกิจกรรมกลุ่ม แลกเปลี่ยนความคิดเห็น

- จัดกลุ่มสตรีอาสาสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงเกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกันเพื่อช่วยเหลือผู้ที่ขาดผู้นำครอบครัว

- สร้างเครือข่ายชาวบ้าน เครือข่ายผู้นำ เครือข่ายผู้หญิง เพื่อเป็นเวทีแห่งการแลกเปลี่ยนความรู้ขยายวงกว้างให้มากขึ้น

- สร้างชุมชนให้อยู่ในกรอบของหลักศาสนาด้วยวิธีการแห่งสันติภาพสามารถทำได้จริง

๔.๓.๔ อุเบกขา

ในการทำงานช่วยเหลือผู้ที่ผลกระทบฯ นั้นการทำงานในสถานการณ์ที่กดดันย่อมมีผลต่อการปฏิบัติงาน การแสดงความรู้สึกในการทำงานมีส่วนอย่างมาก เพราะทำงานกับคนหมู่มาก การรู้จักวางเฉยในสถานการณ์ที่เหมาะสมจึงทำให้การทำงานของผู้ช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบฯ น้อยที่สุด จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมียุเบกขา เพื่อทำการวินิจฉัยแยกแยะความรู้สึกและอารมณ์ออกจากการปฏิบัติหน้าที่ เพราะการมีจิตปรารถนาดีต่อผู้อื่นแต่หากไม่รู้จักรักษาตัวเองไว้ จิตของบุคคลผู้นั้นย่อมไปสู่ห้วงของความรู้สึกกดดัน หดหู่วางตนและปฏิบัติไปตามความเที่ยงธรรมไม่มีอคติ ไม่มีการแบ่งแยก ไม่เลือกปฏิบัติ ทั้งด้านสังคม ด้านชนชาติ ด้านศาสนา ให้มองเห็นว่าเราเป็นผู้ที่อยู่ในประเทศเดียวกัน สร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ไม่มีการแบ่งแยก

- พบปะแลกเปลี่ยนความเข้าใจกับกลุ่มผู้สูญเสียที่มีสถานะแตกต่างกัน
- สร้างความสำนึกให้รู้จักพึ่งตนเอง แก้ปัญหาเองโดยไม่จำเป็นต้องรอความช่วยเหลือจากบุคคลภายนอก

การนำหลักพรหมวิหาร ๔ มาใช้เพื่อการดำเนินชีวิตอย่างมีสัมมาทิฐิเพื่อศานติสุขของคนในสังคม จึงเป็นหลักธรรมที่เหมาะสมอย่างยิ่งในการประยุกต์ใช้กับ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ เพราะจะเป็นสิ่งสำคัญในการหล่อหลอมความเป็นมนุษย์พรหมวิหารธรรมเป็นแนวทางที่ก่อให้เกิดความยุติธรรมนำมาซึ่งสันติภาพ ตามความหมายของพรหมวิหารธรรมซึ่ง มีเมตตา ช่วยเหลือในส่วนที่เป็นคุณประโยชน์ ให้ดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุขการมีกรุณา มุ่งปลดปล่อยความทุกข์ ผู้ซึ่งได้ประสบทุกข์ การมีมิตตา มุ่งพลอยยินดี ต่อการพยายามกระทำความดีและการมีอุเบกขามุ่งดำรงตนเป็นกลาง ยุติธรรมไม่เอนเอียง ดังนั้นพรหมวิหารทั้งหมดถือได้ว่าเป็นการแสดงถึงความเมตตาอารีเอื้อเพื่อเอื้อแผ่ อุดหนุนจนเจือ เมื่อประสบความทุกข์และมีน้ำใจพลอยยินดีเมื่อบุคคลอื่นประสบความสุขและวางตนเป็นกลางโดยพิจารณาใคร่ครวญไตร่ตรองตามหลักเหตุผล บุคคล สถานการณ์ คุณธรรม จริยธรรม อันจะเป็นผลนำไปสู่การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่มีภายในสังคมไทย

การประยุกต์พรหมวิหาร ๔ มาใช้กับเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ ในการนำไปปฏิบัติเพื่อเยียวยากับผู้ได้รับผลกระทบ โดยการใช้หลักการเพื่อให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ เพื่อให้เกิดชุมชนที่มีความเรียบง่าย มีความเอื้ออาทรต่อกัน เคารพและเชื่อมั่นในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของตนเอง โดยการใช้หลักเมตตาและกรุณา ในการมาใช้ช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบฯ ใน ๓ จังหวัดชายแดนใต้ โดยการสร้างศรัทธาให้เกิดกับชาวบ้าน ให้ทำกิจกรรมร่วมกัน พบปะสร้างปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มผู้สูญเสียที่เป็นประชาชน กระตุ้นให้เห็นความสำคัญของการช่วยเหลือกัน สร้างเครือข่ายชาวบ้าน เครือข่ายผู้นำ เครือข่ายผู้หญิง เพื่อเป็นเวทีแห่งการแลกเปลี่ยนความรู้ขยายวงกว้างให้มากขึ้น เรื่องของจิตใจที่ต้องประกอบด้วยเมตตา กรุณา ที่มีใจแค่เพียงสงสารเห็นใจ รับรู้และรู้สึกกว่าชาวพุทธในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ได้รับความเดือดร้อนและรู้สึกโดดเดี่ยวต้องการได้รับขวัญกำลังใจจากพี่น้องชาวพุทธ แต่เป็นการสร้างเพื่อให้เกิดการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม โดยใช้หลักศรัทธาที่ถูกต้อง เป็นการทำสังฆกรรมให้ปรากฏ ใช้มิตตาสร้างความสมัครสมานสามัคคี โดยการอาศัยกระบวนการของการพัฒนา โดยการสร้างชุมชนเข้มแข็ง เริ่มจากการที่เครือข่ายเข้าไปเยี่ยมเยียนช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบ แล้วฟื้นฟูทางด้านจิตใจแล้วช่วยเหลือให้เกิดการช่วยเหลือตัวเองได้ สร้างองค์กรผู้นำ และประชาชนที่เข้มแข็ง โดยให้

ผู้นำที่มีอยู่หลากหลาย และมีปัญหาที่แตกแยก หรือผู้ที่ได้รับผลกระทบ ให้หันมาสร้างความร่วมมือ พัฒนาร่วมกัน โดยเฉพาะการใช้หลักมูทิตาเข้ามาช่วยเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

การใช้หลักอุเบกขาสร้างจิตสำนึกและความรู้สึกของผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยใช้หลักถึงการอยู่ร่วมกัน ให้เกิดความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพราะการทำงานร่วมกันต้องมีใจเป็นการ มีความเสมอภาค เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นในการช่วยเหลือถึงความเท่าเทียมกัน โดยการจัดตั้งกลุ่มอาสาสมัครในหมู่บ้าน เพื่อให้เกิดความร่วมมือในการช่วยเหลือภาครัฐ และช่วยคนในชุมชนได้ทั่วถึงรวมทั้งได้ทราบถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนได้แท้จริง ทำให้การเข้าไปช่วยเหลือสามารถทำได้ตรงจุดและได้รับการแก้ไขได้อย่างจริงจัง

ความเป็นจริงกระบวนการของการทำงาน ในเรื่องของการนำหลักธรรมมาใช้ในการพัฒนาเป็นสิ่งจำเป็น โดยเฉพาะหลักของพรหมวิหาร ๔ ที่นำมาใช้กับการทำงานในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้เพื่อนำมาบูรณาการกับกระบวนการทางการช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบ ให้เข้าถึงประชาชนรับรู้ปัญหาและแก้ไขได้อย่างแท้จริงโดยให้ชาวบ้านเองร่วมพัฒนาซึ่งเป็นหนทางที่ให้เกิดความยั่งยืนและสามารถพัฒนากระบวนการแห่งการพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน

๔.๔ สรุป

กล่าวได้ว่าแนวทางการแก้ไขเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบฯ นอกจากจะเน้นให้เห็นถึงความสำคัญในระดับบุคคลในส่วนของภาคประชาสังคมหรือผู้ทำหน้าที่ที่เกี่ยวข้องหรือจิตอาสา แต่ยังคงอาศัยระบบในการให้ความช่วยเหลือและเยียวยาที่เป็นการทำงานของภาครัฐที่ต้องอาศัยหลักพรหมวิหาร ๔ ในการปฏิบัติงานหรือทำหน้าที่ที่ประกอบด้วย ๑) ความเมตตา ควรเป็นหลักประจำใจในทางที่ถูกต้องไม่ก่ออคติลำเอียงต่อพวกพ้องและเสริมให้ปัญหาความขัดแย้งรุนแรงยิ่งขึ้น ให้ทุกคนมีเมตตาต่อกันและกัน ทั้งทางกาย วาจา และใจ ๒) กรุณาและความจริงใจ ต้องเป็นผู้ที่มีหัวใจกรุณา ลงมือปฏิบัติด้วยการไปช่วยเหลือทั้งในการมอบเงินช่วยเหลือ และอื่นๆ การรวมกลุ่มพบปะเยี่ยมเยียน และพร้อมที่จะก้าวผ่านความกลัวในภัยอันตรายเพราะเป็นการลงพื้นที่ที่มีความเสี่ยง ๓) การนำมูทิตามาเป็นคุณธรรมประจำใจ ต้องระวังใจมิให้ริษยา เมื่อความริษยาเกิดขึ้นก็พยายามระงับเสีย ควรจะพลอยยินดีกับเขา และต้องไม่มีความโลภอยากได้สิ่งที่ไม่ใช่ของตน ๔) การนำอุเบกขาเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการใช้ป้องกันไม่ให้ใจของผู้ทำงานจิตอาสาที่มีความขึ้นลงยินดียินร้าย ให้มีความยุติธรรม แม้ว่าที่ผ่านมามาภาครัฐได้วางนโยบายและกำหนดแนวทางเป้าหมายในการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบฯ ควบคู่ไปกับการวางแผนยุทธศาสตร์เพื่อลดความขัดแย้งและการสร้างสันติสุขในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ แต่จากการศึกษาพบว่ามีเสียงสะท้อนทั้งจากภาคเครือข่ายและผู้ได้รับผลกระทบฯ ได้พูดถึงระบบราชการที่ล่าช้า และความรู้สึกที่ไม่ได้รับความยุติธรรมระหว่างผู้ได้รับผลกระทบที่เป็นชาวพุทธและมุสลิม จึงเป็นที่มาของการตั้งกลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพทั้งนี้ก็เพื่อการรวมตัวของชาวพุทธในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ให้มีความเข้มแข็ง และสามารถพึ่งตนเองได้มิใช่รอแต่เพียงภาครัฐให้ความช่วยเหลือ รวมถึงเป็นแกนนำในการขับเคลื่อนพื้นที่ความสงบสุขในภาคใต้ผ่านวิถีพุทธ ศิลปวัฒนธรรมที่ดีงาม และหากถอดบทเรียนจากการทำงานของกลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพเพื่อเป็นภาพสะท้อนให้ภาครัฐเห็นการทำงานด้วยหัวใจแห่งพรหมวิหาร ๔ ที่มีได้รับรางวัลหรือคำตอบแทน มีเพียงแต่ความสุขที่อยากเห็นพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้กลับคืนสู่ความสงบสุขและมีสันติสุขระหว่างศาสนา

บทที่ ๕

บทสรุป และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “พุทธสันติวิธีเพื่อการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้” ผู้วิจัยตั้งวัตถุประสงค์ไว้ ๓ ประการ ได้แก่ ๑) เพื่อศึกษาหลักพรหมวิหารธรรมในคัมภีร์พระพุทธรศาสนา ๒) เพื่อศึกษาสภาพบริบทการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์รุนแรงในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ ๓) เพื่อศึกษาวิเคราะห์แนวทางการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์รุนแรงในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนใต้ตามหลักพุทธสันติวิธี ซึ่งผลจากการศึกษาทำให้ได้บทสรุป และข้อเสนอแนะดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ พรหมวิหารธรรมในคัมภีร์พระพุทธรศาสนา

พรหมวิหาร ๔ คือ ธรรมเป็นเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ ธรรมเป็นเครื่องอยู่อย่างพรหม เป็นธรรมสำหรับมนุษย์ผู้มีจิตใจประเสริฐทุกคน เป็นธรรมอันเป็นหลักปฏิบัติสำหรับท่านผู้ใหญ่ เป็นธรรมสำหรับบิดามารดา เป็นสัญลักษณ์ของพระพุทธรศาสนาและเป็นกัมมัฏฐาน เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าอัปมัถญา คือ ธรรมที่แผ่ไปไม่มีประมาณ องค์ธรรมในพรหมวิหาร ๔ คือ เมตตา และอุเบกขา ยังเป็นบารมีที่พระโพธิสัตว์ทรงบำเพ็ญก่อนที่จะตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า คือ เมตตาบารมีและอุเบกขาบารมี ส่วนกรณมาเป็น ๑ ในพุทธรคุณ ๓ คือ พระกรณาคุณ พรหมวิหาร ๔ จึงเป็นหมวดธรรมที่มีความสำคัญในพระพุทธรศาสนา

คัมภีร์ทางพระพุทธรศาสนาเถรวาท พบว่าความสำคัญประการหนึ่งของพรหมวิหาร ๔ คือการเป็นหลักปฏิบัติในการเจริญกัมมัฏฐาน โดยองค์ธรรมแต่ละข้อของพรหมวิหาร ๔ เมื่อนำมาเป็นนิมิตในการเจริญกัมมัฏฐาน ต่างมีอานุภาพพิเศษซึ่งไม่เหมือนกัน ดังที่ปรากฏในเมตตาสทศสูตรได้ชี้ให้เห็นองค์ธรรมในแต่ละข้อของพรหมวิหาร ๔ สามารถนำมาเป็นหลักปฏิบัติในการเจริญกัมมัฏฐาน ซึ่งต่างมีอานุภาพพิเศษแตกต่างกันไป นอกจากนี้ความสำคัญของพรหมวิหาร ๔ อีกประการหนึ่งคือ เป็นหลักปฏิบัติพื้นฐานในการดำรงชีวิต ดังที่พระพุทธรองค์ทรงใช้องค์ธรรมในพรหมวิหาร ๔ เป็นหลักในการบัญญัติพระวินัยซึ่งเป็นหลักปฏิบัติพื้นฐานในการดำรงชีวิตของสังคัมสงฆ์ ดังที่ปรากฏในโจทกภูติตกปฏิสังยุตตคาถาและสังคัมสงฆ์ สรุปลได้ว่าพรหมวิหาร ๔ เป็นคุณธรรมที่เกื้อหนุนกรรมดีทั้งหลายให้บริบูรณ์เพราะผู้เจริญพรหมวิหาร ๔ ย่อมมีจิตมั่นในความเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา อันเป็นองค์ธรรมในพรหมวิหาร ๔ ทำให้การกระทำกรรมดีต่างๆ เป็นไปโดยบริสุทธิ์ใจ

นอกจากนี้พรหมวิหาร ๔ ยังมีความสำคัญในด้านการสร้างสันติสุขแก่สังคัมสงฆ์ เนื่องจากการเจริญพรหมวิหาร ๔ ต้องส่งจิตไปให้สัตว์อื่นดังนั้นเมื่อมีการเจริญพรหมวิหาร ๔ เกิดขึ้นจึงไม่ได้มีผลเฉพาะผู้ปฏิบัติเท่านั้น แต่ยังมีผลกระทบต่อสังคัมโดยตรง ดังตัวอย่างของสังคัมในสมัย

พุทธกาล ซึ่งวิถีชีวิตของคนอินเดียส่วนใหญ่ ได้รับอิทธิพลจากคำสอนของศาสนาพราหมณ์ ทำให้อุดมคติหรือเป้าหมายสูงสุด ของคนในยุคนั้น เป็นไปตามหลักคำสอนของศาสนาพราหมณ์ คือการไปอยู่ร่วมกับพรหม และวิธีการไปอยู่ร่วมกับพรหมนั้นสามารถกระทำได้โดยการเช่นบวงสรวงพระเป็นเจ้า และอ้อนวอนขอให้ช่วย อ้อนวอนขอให้ช่วยประสิทธิ์ประสาทพรแก่ตน และต้องประพฤติบทรمانร่างกายอย่างเคร่งครัด สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตที่สร้างความเดือดร้อน วุ่นวายให้แก่ตนเองและสังคม จนกระทั่งพระพุทธเจ้าทรงประกาศพระพุทธศาสนา และมีพราหมณ์เดินทางมาถามพระองค์ ถึงวิธีการไปอยู่ร่วมกับพรหม หรือทางไปพรหมโลก พระพุทธองค์จึงทรงตอบคำถามเหล่านี้ ด้วยการแนะนำให้บุคคลเหล่านั้น นำคุณสมบัติและอาการของจิต อันได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ซึ่งเป็นสิ่งมีอยู่ในจิตของคนอยู่แล้ว มาทำให้สมบูรณ์และเจริญงอกงามขึ้น เพื่อเป็นวิธีการไปอยู่ร่วมกับพรหม หรือทางไปพรหมโลกผลลัพธ์จากการกระทำดังกล่าว มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของชาวอินเดียเป็นอย่างมากจวบจนถึงปัจจุบัน พรหมวิหาร ๔ จึงเป็นหมวดธรรมซึ่งสามารถสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นในสังคม เพราะว่าสังคมที่ประกอบไปด้วยบุคคลที่มีพรหมวิหาร ๔ เป็นหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิต ย่อมจะเป็นสังคมที่ปราศจากความพยาบาท ความเบียดเบียน ความอิจฉาริษยา และอคติ

๕.๑.๒ สภาพบริบทการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ของเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ

ปัญหาความไม่สงบใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ (ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) เป็นปัญหาที่ดำรงอยู่อย่างยาวนานตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยสถานการณ์หรือเหตุการณ์ความไม่สงบในบางช่วงเวลาก็ไม่เกิดขึ้น แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่าพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้จะไม่มีเหตุการณ์ความไม่สงบเกิดขึ้นอีก ซึ่งปัญหาในด้านต่างๆ อันเป็นสาเหตุของความไม่สงบก็ยังไม่ได้รับการแก้ไขอย่างยั่งยืน ทั้งนี้เนื่องมาจากพื้นที่ใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้มีลักษณะพิเศษแตกต่างจากพื้นที่อื่นๆ ของประเทศอยู่ หลายประการ ไม่ว่าจะเป็นความแตกต่างทางด้านภาษา ศาสนา ประเพณี และวัฒนธรรม รวมทั้งปัจจัยอื่นๆ อันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของประชากรในพื้นที่ ดังนั้นการใช้มาตรการในการแก้ไขปัญหาเยียวยาในพื้นที่จึงค่อนข้างกระทำได้ยากเมื่อเปรียบเทียบกับปัญหาในพื้นที่อื่นซึ่งจากปัญหาของพื้นที่ใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่สะสมมาอย่างยาวนานก็ได้ปรากฏความรุนแรงขึ้นเรื่อยๆ เหตุการณ์ความไม่สงบก็ไม่มีแนวโน้มว่าจะสงบลงและไม่ว่ารัฐบาลจะมีแนวทางแก้ไข ปัญหาอย่างไรก็เหมือนจะไม่ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายได้ในบางครั้งกลับทำให้เกิดเหตุการณ์รุนแรงเป็นการตอบโต้ขึ้นมาอีกเหตุการณ์ความไม่สงบใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ก่อให้เกิดผลกระทบโดยรวมต่อประเทศอย่างมากทั้งในด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมือง ด้านสังคม และด้านความมั่นคงของประเทศ ซึ่งจากเหตุการณ์ความไม่สงบที่ผ่านมาได้มีการวิเคราะห์สถานการณ์ของหน่วยงานความมั่นคงและหน่วยงานด้านการข่าว ของรัฐ รวมทั้งนักวิชาการต่างๆ ว่าจะน่าจะเป็นการกระทำของกลุ่มแบ่งแยกดินแดน กลุ่มอิทธิพล กลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ โดยที่มีเจ้าหน้าที่ของรัฐเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับขบวนการ อย่างไรก็ตาม หลายฝ่ายก็ยังไม่สามารถหาสาเหตุที่แท้จริงของปัญหาได้ ทั้งนี้เพราะสังเกตได้จากเหตุการณ์ความไม่สงบก็ยังคงเกิดขึ้นเรื่อยๆ ไม่มีรูปแบบและขอบเขตที่แน่นอน ประกอบกับตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาได้มีความพยายามจากหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน

กลุ่มวิชาชีพต่างๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศได้เสนอแนวทางต่างๆ มากมายในการแก้ไขปัญหาความไม่สงบใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งแนวทางสันติวิธีก็เป็นแนวทางหนึ่งที่ได้รับ การเสนอกันอย่างกว้างขวางให้รัฐบาลใช้เป็นแนวทางหลักในการแก้ไขปัญหา โดยได้มีการจัดตั้งกลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพขึ้น

กลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ เกิดขึ้นมาได้ประมาณ ๓ ปี โดยความพยายามรวมตัวของพี่น้องคนไทยพุทธ (ไม่ว่าเชื้อชาติใด สัญชาติไหน ที่นับถือศาสนาพุทธ) ในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนใต้ และ ๔ อำเภอของจังหวัดสงขลา ซึ่งนำโดยพระมหาเจริญ โฆสธมโม วัดบูรพาราม อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี เป็นประธานกลุ่มเครือข่าย ได้ร่วมกันจัดตั้งกลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพขึ้น เพื่อเป็นแนวทางการแก้ไขปัญหา การเยียวยาความไม่สงบใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ด้วยพุทธสันติวิธีตามแนวทางการสมานฉันท์ ซึ่งเป็นแนวทางที่ได้รับการยอมรับจากสากลโลกว่าเป็นแนวทางที่เป็นรูปธรรม และมีความเป็นไปได้ที่จะแก้ไขปัญหา เยียวยาความไม่สงบได้อย่างยั่งยืน โดยมีวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งกลุ่มเครือข่ายเพื่อรวบรวมสมาชิกเครือข่ายชาวพุทธ ๓ จังหวัดชายแดนใต้ ๔ อำเภอของจังหวัดสงขลาเยี่ยมเยียนให้กำลังใจ ช่วยเหลือชาวพุทธ และสมาชิกของเครือข่ายที่ได้รับผลกระทบจากเหตุความรุนแรงในพื้นที่ พัฒนาองค์ความรู้ ความสามารถของเครือข่ายและสมาชิกให้มีศักยภาพมากขึ้น เพื่อเข้าไปมีบทบาทแลมีส่วนร่วมในการสร้างพื้นที่ปลอดภัย เพื่อสร้างสันติภาพในพื้นที่อนุรักษ์ พื้นที่ฟูและส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ประเพณีวิถีพุทธ และเพื่อคัดค้านการกระทำที่ก่อให้เกิดความรุนแรงทุกชนิดจากทุกฝ่าย

๕.๑.๓ แนวทางการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์รุนแรงในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนใต้ตามหลักพุทธสันติวิธี

การใช้หลักเมตตาในการให้ความช่วยเหลือเยียวยาจิตใจ

ผลการศึกษาพบว่า เมตตา คือ ภาวะของจิตที่มีเยื่อใยเมตริจิตคิดเกื้อกูลด้วยประโยชน์ปราศจากอาฆาตพยาบาท ซึ่งเครียด โกรธแค้น แสดงออกทางสีหน้าและสายตาที่สงบเข้มแข็ง มองด้วยสายตาด้านแสดงถึงใจที่เอิบอาบด้วยความปรารถนาดีให้มีความสุข ปราศจากความมั่งร้ายที่เป็นภัยเวรทั้งปวง เมตตานี้เป็นพรหมวิหารธรรมข้อหนึ่งที่พึงอบรมให้มีขึ้นภายในจิต วิธืออบรมคือ ระวังใจมิให้โกรธแค้น ชัดเคือง อาฆาตพยาบาท เมื่อทำความสงบอาฆาตพยาบาทและทำเมตริจิตให้เกิดขึ้นได้แล้วแผ่จิตเช่นนี้ออกไปแก่คนอื่นสัตว์อื่น โดยเจาะจงหรือไม่เจาะจงทั่วไป ด้วยใจที่คิดปรารถนาสุขภาวะของจิตที่มีความรักใคร่ปรารถนาให้เป็นสุข ย่อมมีอยู่ในตนและในคนที่เป็นที่รักอยู่เป็นปกติ เมตตาจึงเป็นธรรมเครื่องที่ใจตนเองให้อยู่เป็นสุขและแผ่ความเย็นความสุขออกไปถึงผู้อื่นอีกด้วย เมตตาเป็นเรื่องของจิตใจโดยบริสุทธิ์แท้ เมื่อมีจิตใจก็มีเมตตาได้ด้วยกันทุกคนและพึงมีเมตตาอย่างยิ่งด้วยกันทุกคน แม้เมื่อรู้เห็นอยู่ว่าเขาเป็นทุกข์ เพียงแต่น้อมใจลงปรารถนาให้เขาเป็นสุขโดยทั่วกันเท่านั้นเองก็เป็นการแสดงเมตตาแล้ว การใช้หลักเมตตา

การใช้เมตตาพรหมวิหารการให้ความรักความปรารถนาดีแก่บุคคลใด การสร้างความพร้อมที่ถูกต้องคือการสร้างที่มีจุดเริ่มต้นที่ตัวเรานั้นเอง และเมื่อบุคคลสามารถพัฒนาตนเองให้เต็มไปด้วยเมตตาแล้ว นั่นก็หมายความว่า บุคคลมีธรรมของผู้ใหญ่ ที่ใหญ่ในคุณงามความดี ซึ่งผู้ใหญ่นี้ไม่ใช่ใหญ่อย่างเข้าใจกันอย่างสามัญแต่ใหญ่อย่างประเสริฐ คือมีจิตใจกว้างขวาง หรือยิ่งใหญ่ด้วย

คุณธรรมความดีงามย่อมก่อให้เกิดสันติสุข ความปรองดองความสามัคคี ความมีเอกภาพในสังคม การกระทำด้วยความปรารถนาดี ด้วยความรู้สึที่บริสุทธิ์ ไม่มีการหวังผลใดๆ ตอบแทน แต่มุ่งหวังให้ผู้อื่นมีสุข ต้องการสร้างเสริมประโยชน์สุขให้แก่เพื่อนมนุษย์และสัตว์ทั้งหลาย เมตตาจัดเป็นธรรมพื้นฐานของใจขั้นแรกในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลซึ่งทำให้มองเห็นในแง่ดีหวังดีต่อกัน พร้อมที่จะรับฟัง และเจรจากันด้วยเหตุด้วยผล ไม่ยึดเอาความเห็นแก่ตัว มีอคติ คือ ความโกรธ ความเกลียดเป็นที่ตั้งการเจริญเมตตาพรหมวิหารจึงเป็นวิธีแก้ปัญหาคาความรุนแรง เมตตาพรหมวิหารยังทำให้บุคคลนั้นๆ ถึงพร้อมด้วยความอดทน อดกลั้น ทำให้ไม่ลุแก่อำนาจของโทสะที่จะเกิดขึ้นได้ นั่นเอง กลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพควรใช้หลักเมตตารับฟังปัญหาหรือความทุกข์ของผู้ได้รับผลกระทบด้วยความเห็นใจและปรารถนาที่จะเห็นผู้ได้รับผลกระทบหมดทุกข์ มีความสงบสุขในครอบครัว ไม่อยากให้มีอันตรายจากความอาฆาตบาดหมางใจกันปรารถนาให้มีความสามัคคีกลมเกลียวกัน เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เกิดความสงบสุขในสังคม

การใช้หลักกรุณาในการเยียวยาแก่ผู้ได้รับผลกระทบ

การใช้กรุณาพรหมวิหารจากลักษณะของกรุณาพรหมวิหาร จะเห็นว่า ความมีเอื้ออียอยากจะช่วยเหลือปรารถนาให้ผู้อื่นได้รับความสุข ปราศจากซึ่งความทุกข์แก่คนหรือสรรพสัตว์ทั้งหลาย มีความสงสารเมื่อเห็นผู้อื่นประสบเคราะห์กรรม ทั้งผู้ปฏิบัติจะเต็มเปี่ยมไปด้วยความมีน้ำใจไมตรีต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกันการใช้กรุณามี ๒ ทางด้วยกัน คือ ใช้อย่างถูกต้องกับใช้ไม่ถูกต้อง

๑) การใช้กรุณาพรหมวิหารในทางที่ถูก คือ การกระทำออกไปด้วยความสงสารที่แท้จริง ไม่เจือด้วยผลประโยชน์ แต่เป็นการกระทำอย่างจริงจังในสถานการณ์ที่ถูกต้อง

๒) การใช้กรุณาพรหมวิหารในทางที่ผิด คือ “การใช้กรุณาแบบผิดๆ ซึ่งสามารถก่อให้เกิดโทษต่อตน ผู้อื่น รวมถึงสังคมส่วนรวมได้ ทั้งนี้เพราะผู้ที่ขาดกรุณานั้น โดยทั่วไปมักมุ่งความคิดไปที่ความเบียดเบียน หรือแม้แต่เห็นผู้อื่นที่ตกทุกข์ได้ยากช่วยเหลือตนเองไม่ได้ แทนที่จะมีน้ำใจช่วยเหลือให้เขาพ้นทุกข์ แต่กลับเบียดเบียนเขาให้ได้รักทุกข์ยากลำบากมากยิ่งขึ้นหรือเบียดเบียนจนถึงแก่ชีวิตก็มี

จากลักษณะและการใช้กรุณาพรหมวิหาร ที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่า เมื่อบุคคลได้ทำการศึกษาลักษณะและการใช้กรุณาพรหมวิหารอย่างถูกต้องและถูกทางแล้วจะทำให้ผู้ศึกษาเป็นผู้เอื้อเพื่อเผื่อแผ่ มีน้ำใจช่วยเหลือบำบัดทุกข์บำรุงสุขให้ผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนได้โดยไม่มุ่งหวังผลตอบแทน มุ่งทำความเจริญให้เกิดขึ้นแก่คนและสรรพสัตว์ทั้งหลาย ทั้งยกระดับคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของผู้อื่นให้พ้นจากความลำบาก

การใช้หลักมูทิตาในการเป็นกำลังใจให้ผู้ได้รับผลกระทบ

การใช้มูทิตาพรหมวิหารจากลักษณะของมูทิตาพรหมวิหารดังกล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่า มูทิตาเป็นคุณงามความดี ความสำเร็จในด้านต่างๆ ของผู้อื่น พลอยยินดีเมื่อเขาได้รับความชมเชยโดยไม่มี ความริษยาแต่อย่างใด ปราศจากความอิจฉา เป็นลักษณะที่เต็มเปี่ยมไปด้วยไมตรีจิต ปรากฏผลเป็นรูปธรรม ผู้ศึกษาจะกล่าวให้เห็นถึงการใช้มูทิตาพรหมวิหารในทางที่ถูกและทางที่ผิด ดังนี้

๑) การใช้มูทิตาพรหมวิหารในทางที่ถูก คือ การกระทำออกไปด้วยจิตใจที่พลอยยินดีอย่างแท้จริง เมื่อบุคคลอื่นเปลี่ยนจากปกติและตกต่ำเป็นขึ้นสูง คือเขาประสบความสำเร็จ มีความสุข ทำสิ่งที่ถูกต้องดีงาม ก็มีมูทิตา คือพลอยยินดีด้วยในความดี งามและความสุขความสำเร็จของเขาและพร้อมที่จะส่งเสริมสนับสนุน

๒) การใช้มูทิตาพรหมวิหารในทางที่ผิด คือ การกระทำออกไปด้วยจิตใจอิจฉาริษยาเช่น ทำที่เป็นยินดีหรือยินดีเพื่อผลประโยชน์ ดังความที่ว่า ในกรณีที่ทราบว่า ผู้ใดผู้หนึ่งกระทำความดี หรือประสบความสำเร็จในชีวิตการทำงานแทนที่จะพลอยยินดี แต่กลับ อิจฉาริษยาเขากล่าวตำหนิติเตียน และแสดงถึงความไม่เห็นด้วย

จากลักษณะการใช้มูทิตาพรหมวิหารตามที่กล่าวมา สามารถสรุปได้ว่า เมื่อบุคคลได้ศึกษาเกี่ยวกับหลักพรหมวิหารมูทิตาแล้วได้อย่างถูกต้องและถูกทาง จะทำให้ผู้นั้นเป็นผู้ที่ไม่อิจฉาริษยาที่ผู้อื่นประสบความสำเร็จในหน้าที่การงานและมีความพลอยชื่นชมยินดี ยินดีกับความก้าวหน้าของผู้อื่น เมื่อผู้ปฏิบัติสามารถปฏิบัติได้อย่างสม่ำเสมอก็จะทำให้สังคมนี้มีความสงบและพัฒนา ก้าวหน้าได้อย่างเรียบง่ายไม่วุ่นวาย

การใช้หลักอุเบกขาในการทำงานให้ความช่วยเหลือเยียวยา

การใช้อุเบกขาพรหมวิหารจากลักษณะของอุเบกขาพรหมวิหาร ที่กล่าวมาจะเห็นว่า อุเบกขา คือ ความวางเฉยไม่ยินร้าย ยินดีและเป็นความวางเฉยอย่างเป็นกลาง ความยุติธรรม ความเที่ยงธรรม ซึ่งจะต้องปฏิบัติให้ได้อย่างสม่ำเสมอ ไม่เอนเอียงเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจนทำให้อีกฝ่ายได้รับความเดือดร้อน เช่นนี้ถือว่า เป็นการปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม ผู้ศึกษาจึงแบ่งอุเบกขาในทางที่ถูกต้องและทางผิด ดังนี้

๑) การใช้อุเบกขาพรหมวิหารในทางที่ถูก คือ การกระทำออกไปด้วยความเป็นกลางคือ เมื่อบุคคลอื่นละเมิดสิ่งที่ดีงาม เช่น กฎหมาย และบุคคลนั้นก็สมควรจะได้รับผิดชอบสิ่งที่ตนเองทำเอาไว้ในกรณีนี้ บุคคลต้องมีอุเบกขา คือ วางใจเป็นกลาง ไม่ชวนช่วยช่วยเหลือที่จะทำให้เสียการปกครอง ด้วยการวางเฉยต่อบุคคลเช่นนั้น ให้เขาได้รับผิดชอบต่อธรรมและตามธรรมดำรงอยู่ในความสมเหตุสมผล

๒) การใช้อุเบกขาพรหมวิหารในทางที่ผิด คือ การกระทำออกไปด้วยจิตใจที่เอนเอียงไม่เป็นกลางตกอยู่ภายใต้การครอบงำของอคติ ๔ ได้แก่ ลำเอียงเพราะชอบ (ฉันทาคติ) ลำเอียงเพราะโกรธ (โทสาคติ) ลำเอียงเพราะหลง (โมหาคติ) และลำเอียงเพราะกลัว (ภยาคติ) อย่างไม่อย่างหนึ่ง ถือได้ว่า เป็นผู้มีจิตใจไม่เป็นกลาง ไม่วางเฉย แต่กลับวางใจไว้ผิด ในสภาวะที่ไม่รู้ตามความเป็นจริง หรือรู้แต่หลีกเลี่ยงไม่ยอมรับจากลักษณะและการใช้อุเบกขาพรหมวิหาร พอสรุปได้ว่า เมื่อบุคคลได้ใช้พรหมวิหารได้ถูกต้องและถูกทางแล้ว บุคคลผู้นั้นจะเป็นผู้มีความวางเฉย มีใจเป็นกลาง มีความยุติธรรม เที่ยงตรงและเที่ยงธรรม ไม่เอนเอียงเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจนทำให้ผู้อื่นได้รับความเดือดร้อน เช่นนี้สังคมที่เราดำเนินชีวิตอยู่ก็จะมี ความสงบ สุข ทั้งสามารถพัฒนาศักยภาพของบุคลากรได้เป็นอย่างดีและน่าทำให้เป็นแบบอย่างของคนในสังคมปฏิบัติตามได้เป็นอย่างดี

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะในการนำไปประยุกต์ใช้

งานวิจัยเรื่องนี้ มุ่งเน้นที่จะศึกษาวิธีการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร ๔ เพื่อการเยียวยาผู้ที่ได้รับผลกระทบจาก ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ของกลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ โดยนำไปประยุกต์ใช้กับบทบาทของกลุ่มเครือข่ายเพื่อการเยียวยาให้กับผู้ได้รับผลกระทบ เกิดสันติภาพในพื้นที่ และเป็นไปตามนโยบายและวัตถุประสงค์ของกลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๑. ควรศึกษาวิจัยวิธีการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร ๔ เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตในสังคม
๒. ควรศึกษาวิจัยเรื่อง การประยุกต์ใช้พรหมวิหาร ๔ เพื่อความสันติสุขของภาคใต้

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ Primary Sources

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

_____. อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ มหาจุฬาลง

กรณราชวิทยาลัย. โรงพิมพ์วิบูลย์. ๒๕๓๓-๒๕๓๔, ๒๕๔๙.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปล ชุด ๙๑ เล่ม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์

มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ Secondary Sources

๑) หนังสือ

กลุ่มประชาธิปไตยแรงงาน. ทำไมรัฐไทยคือต้นเหตุของความรุนแรงในจังหวัดภาคใต้. (ม.ป.ท)

มิถุนายน ๒๕๕๘.

กวีวงศ์. สรรนิพนธ์พุทธทาสว่าด้วยสมานฉันท์และสันติวิธี. กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ, ๒๕๕๐.

กาญจนา แก้วเทพ. การศึกษาสื่อมวลชนด้วยทฤษฎีวาทกรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์

หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

_____. การสื่อสารในพิธีกรรม พิธีกรรมในการสื่อสาร. ใน สื่อเก่า-สื่อใหม่ ใจเชื่อมร้อย.

กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์, ๒๕๕๔.

กำธร กำประเสริฐ สุขเมธ จานประดับ. ประวัติศาสตร์กฎหมายไทยและระบบกฎหมายหลัก. พิมพ์

ครั้งที่ ๓ กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๗.

คณะกรรมการอบรมข้าราชการและประชาชน. “โครงการอบรมศีลธรรมและวัฒนธรรมประชาชน

ในเทศบาล”. ม.ป.ท., ๒๕๔๓.

คณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ (กอส.). เอาชนะความรุนแรงด้วยพลังสมานฉันท์

: ฉบับสมบูรณ์. กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ

(กอส.), ๒๕๔๘ ข.

ครองชัย หัตถา. ประวัติศาสตร์ปัตตานี. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,

๒๕๕๑.

คอยล์ อันวาร์ และศุภลักษณ์ กาญจนชนดี. ไฟใต้ใครจุด ?. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อินโดไซ

น่าพับลิชชิง, ๒๕๔๗.

จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์ และคนอื่นๆ. สังคมวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘.

_____. สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘.

- _____ . **สังคมิวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘.
- ชลอ อุทกภาชนัน. **พุทธศาสนากับสังคมศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: แพร่พิทยา. ๒๕๑๔. ชวลีย์ ฌกลาง. **ประเทศราชของสยามในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๑.
- ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. **ความรุนแรงกับการจัดการ “ความจริง” ปัตตานีในรอบกึ่งทศวรรษ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๑.
- _____ . **สันติทฤษฎี/วิถีวัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้วการพิมพ์, ๒๕๓๙.
- ทินพันธ์ นาคะตะ. **พระพุทธศาสนากับสังคมไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด สหายบล็อกการพิมพ์, ๒๕๔๓.
- ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ. **ความเป็นมาของทฤษฎี “แบ่งแยกดินแดน” ในภาคใต้ไทย** พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, ๒๕๔๙.
- นพดล สุตันทิวณิชชกุล และคณะ. **เอกสารคำสอนวิชาการเมืองเศรษฐกิจและสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๔๙.
- นอร์เบิร์ต โรเปอส์. **คู่มือกระบวนการสร้างสันติภาพชายแดนใต้/ปัตตานี “เราจะทำงานร่วมกันได้อย่างไร”**. ปัตตานี: หจก.ภาพพิมพ์, ๒๕๕๘.
- นานาสังวาสหมายถึง การมีธรรมเป็นเครื่องอยู่ร่วมต่างกัน ดุรายละเอียดใน สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฒโน). **๔๕ พรรษาของพระพุทธเจ้า**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. นครปฐม: โรงพิมพ์มหาเมฆกุฎราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.
- นิธ เอียวศรีวงศ์. **มลายูศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อัมรินทร์, ๒๕๕๐.
- บะรุณห์. **ญิฮาดสี่เทา**. นนทบุรี: สำนักพิมพ์สาธิตา, ๒๕๔๘.
- บุญมี แทนแก้ว. **จริยศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๙.
- ประยุทธ์ หลงสมบูรณ์. **พจนานุกรม มคอ-ไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: บริษัทธรรมสาร จำกัด, ๒๕๔๖.
- ปรีชา ช้างขวัญยืน. **ทรรศนะทางการเมืองของพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สามัคคีสาสน์ จำกัด., ๒๕๔๐.
- พระเทพดิลก (ระแบบ จิตญาโณ). **พรหมวิหารธรรมเรื่อนใจของผู้ใฝ่สุข**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ม.ป.ป.
- พระเทพวิสุทธิกวี (พิจิตร จิตวณโณ). **การพัฒนาจิต**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. นครปฐม: โรงพิมพ์มหาเมฆกุฎราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.
- พระเทพโสภณ (ประยูร ธรรมจิตโต) เสฐียรพงษ์ วรรณปก. **มณีแห่งปัญญา**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา และสถาบันบันลือธรรม ม.ป.ป..
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). **พระในบ้าน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เลี้ยงเชียง, ๒๕๔๓.
- พระธรรมญาณมุนี (ทองย้อย กิตติทินโน). **พระธรรมญาณมุนี ๘๔**. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์ การพิมพ์, ๒๕๓๑.

- พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.
- _____ . **พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.
- _____ . **คุณบิดามารดาสุดพรรณนามหาศาล**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๒.
- _____ . **พัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยจิตวิทยาแบบยั่งยืน**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๓.
- _____ . **พุทธธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒.
- _____ . **มองสันติภาพโลก ผ่านภูมิหลังอารยธรรมโลกาภิวัตน์** พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๒.
- _____ . **จากสุขในบ้านสู่ความเกษมสันต์ทั่วสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๒.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๕. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จันทร์เพ็ญ, ๒๕๕๐.
- _____ . **พุทธธรรม ฉบับเต็ม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๕. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จันทร์เพ็ญ, ๒๕๕๑.
- _____ . **คุณบิดามารดาสุดพรรณนามหาศาล**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๘.
- _____ . **สู่การศึกษาแนวพุทธ**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร: บริษัท พิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๔๘.
- _____ . **มองสันติภาพโลกผ่านภูมิหลังอารยธรรมโลกาภิวัตน์**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๔๙.
- พระพุทธิโฆษจารย์. **คัมภีร์วิสุทธิมรรค ฉบับ ๑๐๐ ปี สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร)**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธนาเพรส จำกัด, ๒๕๔๘.
- พระไพศาล วิสาโล. **สันติวิธี วิธีแห่งอารยะะ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๔๙.
- พระสัทธัมมโชติกะ ฐัมมาจริยะ. **ปรมัตถโชติกะมหาอภิธัมมัตถสังคหฎีกา ปริจเฉทที่ ๙ เล่ม ๑ สมถกรรมฐานที่ป็นหลักสูตรชั้นมัชฌิมอภิธรรมิกโท**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: บริษัท วี. อินเตอร์ พรีนซ์ จำกัด, ๒๕๔๗.
- พระอุปัชฌาย์. **วิมุตติมรรคฉบับแปลโดย พระเทพโสภณ (ประยูร ธมมจิตโต) และคณะ แปลจาก ฉบับภาษาอังกฤษ ของพระเอฮารา พระโสเมเถระ และพระเขมินทเถระ**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.
- พัทธา สายหู. **กลไกของสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

- ภูวดล ทรงประเสริฐ. **เพลิงทักษิณ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ HIGHER PRESS, ๒๕๔๘.
- มนูญ มุกข์ประดิษฐ์. **การศึกษาวิเคราะห์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริกับ
หลักธรรมในพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
๒๕๔๙.
- มูลนิธิมหาวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์. **มลินทปัญญา ฉบับแปลในมหาวิทยาลัย**.
พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.
- ยุบลวรรณ ตันเธียรรัตน์. **มนุษย์กับสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย
กรุงเทพ, ๒๕๕๐.
- ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒**. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์
พับลิเคชันส์, ๒๕๔๖.
- _____. **พจนานุกรมศัพท์ศาสนาสากล อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. พิมพ์ครั้งที่ ๒.
กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด อรุณการพิมพ์, ๒๕๔๘.
- _____. **พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. พิมพ์ครั้งที่ ๓.
กรุงเทพมหานคร: หจก.ไอเดีย สแควร์, ๒๕๔๙.
- รุ่งรวี เฉลิมศรีภิญโญรัช. **เส้นทางกระบวนการสันติภาพปาตานี**. กรุงเทพมหานคร: หจก.ภาพพิมพ์,
๒๕๕๘.
- ลิขิต ธีรเวคิน. **วิวัฒนาการการเมืองการปกครองไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๖.
- วรญา ทองอ่อน. **มนุษย์สัมพันธ์ในองค์กร**. สุรินทร์: มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, ๒๕๔๘.
- วิไลเลขา ถาวรณสาร ประภัสสร บุญประเสริฐ นันทนา เตชะวงษ์ชัย สิริรัตน์ เรืองวงษ์वार. **พื้นฐาน
วัฒนธรรมไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง,
๒๕๔๗.
- สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฒนมหาเถร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก. **ทศปรีชาธรรม**.
_____. **รวมธรรมะ**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด มหาชน,
๒๕๔๓.
- _____. **รศแห่งเมตตาชุ่มเย็นยิ่งนัก**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม,
ม.ป.ป..
- สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) ผู้แปล. **คัมภีร์วิสุทธิมรรค**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
วิญญาน, ๒๕๔๑.
- สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (พิมพ์ ธรรมธเถร). **สากลศาสนา**. นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย,
๒๕๔๘.
- _____. **บทสร้างนิสัย**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทแสงฟ้า จำกัด, ๒๕๑๘.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. **พุทธศาสนสุภาษิต เล่ม ๑**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๗.

สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี. **รวมธรรมะ**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์ พับลิชชิ่งจำกัด, ๒๕๓๙.

สวัสดี ทองมีเพชร. **การพัฒนาคุณธรรม**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๑.

สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ. **คู่มือยุทธศาสตร์สันติวิธี**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันยุทธศาสตร์สันติวิธี, ๒๕๔๖ ก.

_____. **นโยบายความมั่นคงแห่งชาติเกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. ๒๕๔๒-๒๕๔๖**. กรุงเทพมหานคร: สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, ๒๕๔๒.

สุจินต์ บริหารวนเขตต์. **เมตตา**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา, ๒๕๓๙.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. **พระไตรปิฎกสำหรับประชาชน**. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๒๔.

สุภัทร สุคนธาภิรมย์ ณ พัทลุง. **ประวัติศาสตร์สายสกุลสุลต่านสุไลมาน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อมรินทร์พริ้นติ้ง, ๒๕๓๑.

สุรชาติ บำรุงสุข. **วิกฤตใต้! สู้ด้วยยุทธศาสตร์และปัญญา**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เอนิเมทกรุ๊ป, ๒๕๔๗.

สุริชัย หวันแก้ว. **กำเนิดไฟใต้**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

เอ็น. ไอยสวามี ศาสตรี. **พัฒนาการของพระพุทธศาสนา**. แปลโดย อมร โสภณวิเชษฐวงศ์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

๒) วิทยานิพนธ์และ งานวิจัย

ประคัลภ์ จันทรโอชา. “การประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหารธรรมในการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์”. **วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

พระปณต คุณวฑฺฒ (อิสรสกุล). “ผลของกิจกรรมเชิงพุทธที่เป็นธรรมะเรื่องหลักกรรมน.ละชีวิตหลังความตายต่อความเศร้าโศกของผู้เคยสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รัก”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

พระมหาบุญเรือน ปงกฺโร (พิลาพันธ์). “ศึกษาวิเคราะห์เมตตาในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

พระมหาสมชาย สิริจนโท (ห่านนท์). “พุทธธรรมเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางของ พระเทพวรคุณ (สมาน สุเมโธ)”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

พระมหาสุทธิชัย จิตชโย (ถาวรศีล). “ศึกษาเชิงวิเคราะห์พรหมวิหารธรรมในคัมภีร์ทาง พระพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิตฺยบุญยากกร). “รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี: ศึกษา วิเคราะห์กรณีลุ่มน้ำแม่ตาซ่าง จ.เชียงใหม่”. **พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

๓) รายงานวิจัย

กมล กมลตระกูล. แนวทางการสร้างสันติภาพใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ในมุมมองของผู้ได้รับ ผลกระทบจากความรุนแรง. **รายงานวิจัย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการสิทธิ มนุษยชนแห่งชาติ, ๒๕๕๑.

दनัย มู่สา และคณะ. การจัดทำนโยบายเสริมสร้างสันติสุขในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ และการแปลง ไปสู่การปฏิบัติ. **รายงานวิจัย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว), ๒๕๕๔.

ศรีสมภพ จิตรภิมย์ศรี และสุกรี หลังปุเต๊ะ. “การปกครองท้องถิ่นแบบพิเศษในจังหวัดชายแดน ภาคใต้”. **รายงานวิจัย**. ศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธี: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๑.

ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ชายแดนใต้. **รายงานวิจัย**. สถิติเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัด ชายแดนภาคใต้ ประจำปี ๒๕๕๗ : ปีที่มีทิศทางของเหตุการณ์น้อยที่สุดในรอบ ๑๑ ปี, ๒๕๕๗.

๔) วารสารวิชาการ

นิภาพรรณ เจนสันติกุล “สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ความเป็นสถาบันและการกระทำภาคใต้ทฤษฎี โครงสร้างหน้าที่นิยม” **สุทธิปริทัศน์** ปีที่ ๒๗ ฉบับที่ ๘๔ (ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๕๖).

พระเทพดิลก (ระแบบ วิฑูญาโณ). “วินัยปิฎก : ศาสตร์แห่งการปกครอง”. **วารสารบัณฑิตสาร มมร**. ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๘, ๒๕๔๙.

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). โรงเรียนวิถึพุทธในสังคมไทย. ใน **รวมบทความทางวิชาการ พระพุทธศาสนา**. รวบรวมและจัดพิมพ์โดย พระศรีธวัชเมธี (ชนะ ป.ธ. ๙). กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

พันเอก บุญเอื้อ บุญฤทธิ์ “การก่อความไม่สงบใน ๓ จังหวัดชายแดนใต้กับอัตลักษณ์ของคนในพื้นที่ และพฤติกรรมของเจ้าหน้าที่รัฐ” **วารสารเกษมบัณฑิต** ปีที่ ๑๔ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๕๖).

๕) สื่ออิเล็กทรอนิกส์

Astv ผู้จัดการออนไลน์. **เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติ ที่ชาวบ้านไม่เชื่อ เจราจาสันติภาพดับไฟใต้ได้.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://thaiday.com/south/viewnews.aspxid=95700000014334> [๒ ก.ค.๒๕๕๘].

กรมประชาสัมพันธ์. **เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ มอบสิ่งของบริจาคสู่ผู้ประสบภัยในพื้นที่ จ.ยะลา.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://thainews.go.th/center/news/?nt01_Newid=wnsoc581524141100001 [๑ มิ.ย. ๒๕๕๘].

ชาญชัย จิตรเหล้าอาพร. **รัฐไทยกับขบวนการการก่อการร้ายในภาคใต้.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.file.siam2wab.com/brball/files%5Bdocument%5D/.../201377_83404.doc [๔ ก.ค. ๒๕๕๘]

ประชาไท. **เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ แกลงเรียกร้องยุติการกระทำต่อเป้าหมายที่อ่อนแอ.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://prachatai3.com/journal/2014/11/56226552> [๔ ก.ค.๒๕๕๘].

มูลนิธิ ซี.ซี.เอฟ.. **คืนรอยยิ้มให้น้องๆ ชายแดนใต้.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.ccfthai.or.th/site/ccfthai/news.php> [๒๕ กันยายน ๒๕๕๘].

รักชาติสุวรรณ. **เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:<http://www.facebook.com/b4network/port/481685072198648> [๒ ก.ค.๒๕๕๘].

ละม้าย มานะการ. **เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ ประชาไท.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.prachai3.com/journal/2015/02/57831>[๔ ก.ค. ๒๕๕๘].

ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ (DSID). **สถานการณ์เด็กในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้: ๑๑ปีของเด็กและเยาวชนในวังวนแห่งความรุนแรง ๒๕๔๗-๒๕๕๗.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.deepsouthwatch.org/node/๖๖๕๖> [๒๑ ตุลาคม ๒๕๕๘].

_____. **สรุปสถิติเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ประจำปี.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.deepsouthwatch.org/blog/1330> [๖ ก.ค. ๒๕๕๘].

ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.). **ผลการดำเนินงานการให้ความช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับความเสียหายและผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.cscd.psu.ac.th/files/file_pr/healing_report_sbpac_02-09-56.pdf [๓ ก.ค. ๒๕๕๘].

_____. **การช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบสืบเนื่องจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.kayuboko.go.th/datacenter/doc_download/a_120712_144613.pdf [๙ ก.ค.๒๕๕๘].

_____. **นโยบายการให้ความช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:http://www.boko.go.th/datacenter/doc_download/a_120712_144613.pdf [๙ ก.ค.๒๕๕๘].

- _____ .ผลกระทบของความรุนแรง. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา :<https://th.facebook.com/IsDekSriSnciPayhaKhwamRunraengTxPhuHying/posts> [๒๕ กันยายน ๒๕๕๘].
- _____ .ผลกระทบต่อการสูญเสีย. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.cumentalhealth.com> [๒๕ กันยายน ๒๕๕๘].
- _____ . รายงานผลการดำเนินงานการให้ความช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับความเสียหายและผู้ได้รับผลกระทบ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://www.m-society.go.th/article_attach/11397/15707.pdf [๓ ก.ค.๒๕๕๘].
- _____ . รายงานผลการดำเนินงานการให้ความช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับความเสียหายและผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.cscd.psu.ac.th/files/file_pr/healing_report_sbpac_02-09-56.pdf [๙ ก.ค.๒๕๕๘].

๕) สัมภาษณ์

- สัมภาษณ์ พระครูปฐมสมโพธิ, ตำแหน่ง เจ้าอาวาส วัดประทุมวารีย์, ๑๔ กันยายน ๒๕๕๘.
- สัมภาษณ์ พระครูวิเชียรภิตติคุณ, ตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดชิรปราการ, ๑๐ ตุลาคม ๒๕๕๘.
- สัมภาษณ์ พระครูอรุณกิจไพศาล (อตุลกาโม/แก้วกู่), ตำแหน่ง เจ้าคณะตำบลสะบ้าย้อย, ๑๕ กันยายน ๒๕๕๘.
- สัมภาษณ์ พระมหาเจริญ โฆสธมโม, หัวหน้ากลุ่มเครือข่ายชาวพุทธสันติภาพ/เจ้าอาวาสวัดบูรพาราม จ.ปัตตานี, ๑๐ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๕๘
- สัมภาษณ์ พระครูพิพัฒน์เมธากร, เจ้าคณะตำบลสะบ้าย้อย อำเภอสบ้าย้อย, ๑๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๘
- สัมภาษณ์ พระครูอุดมธรรมมาทร, เจ้าคณะอำเภอยะหริ่ง/เจ้าอาวาสวัดปิยาราม, ๑๔ กันยายน ๒๕๕๘
- สัมภาษณ์ พระมหานภดล สุจินโณ, ตำแหน่ง รองเจ้าอาวาสวัดทรายขาว, ๑๖ กันยายน ๒๕๕๘.
- สัมภาษณ์ พระมหาภูวดล ภูริปัญญา, เจ้าอาวาสวัดนาม่วง, ๑๕ กันยายน ๒๕๕๘.
- สัมภาษณ์ นางยุพิน ฝื่อแก้ว, ตำแหน่ง ข้าราชการบำนาญ, ๑๔ กันยายน ๒๕๕๘.
- สัมภาษณ์ นางสมใจ หนูนวล, ผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรง. ๑๖ กันยายน ๒๕๕๘.
- สัมภาษณ์ นายรักชาติ สุวรรณ, ตำแหน่ง แกนนำเครือข่ายชาวพุทธและประธานชุมชนคูหาภิมุข, ๑๕ กันยายน ๒๕๕๘.
- สัมภาษณ์ นายสมพร จันทร์ศรี, ตำแหน่ง ผู้ใหญ่บ้าน ม.๑ ต.เตราะบอน, ๑๔ กันยายน ๒๕๕๘.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

หนังสือขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง พุทธสันติวิธีเพื่อการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรงในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ : กรณีศึกษากลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ

*****

ตอนที่ ๑ ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview)

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....นาง ย. ส. ก...... ฉายา/นามสกุล.....ศ. ก. ม. ร. น. ส.
 ตำแหน่งหน้าที่/การงานปัจจุบัน.....ภคมนตรี.....
 สถานที่สัมภาษณ์.....๑๔ ย. ๕ ค. ๓๖/๑ อ. ยะมา อ. ยะลา
 วัน เดือน ปี.....๕ ต.ค.ค.ม. ๒๕๕๘

ตอนที่ ๒ คำถามสำหรับสัมภาษณ์ผู้นำและสมาชิกกลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ ๘ ข้อ ดังนี้

- ๑) แนวคิดและอุดมการณ์ในการก่อตั้งกลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพคืออะไร
- ๒) เหตุใดท่านถึงเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มเครือข่ายฯ
- ๓) กิจกรรมใดหรือประสบการณ์ใดที่ท่านได้ร่วมหรือมีบทบาทในการให้ความช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงฯ
  - ๔) ในทัศนะหรือประสบการณ์ของท่านปัญหาความรุนแรงในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้คืออะไร
  - ๕) แนวทางใดในการของภาครัฐที่ท่านคาดหวังสำหรับการให้ความช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงฯ
  - ๖) ท่านคิดว่ากลุ่มของท่านสามารถช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบฯ ได้มากน้อยแค่ไหน
  - ๗) ปัญหาและอุปสรรคใดในการทำงานการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบฯ
  - ๘) บทบาทหรือทิศทางใดที่ท่านคาดหวังให้กลุ่มเครือข่ายฯ ดำเนินการต่อไป

ตอนที่ ๓ คำถามสำหรับสัมภาษณ์ผู้ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ๑๐ ข้อ ดังนี้

- ๑) ท่านคิดว่าสาเหตุที่เป็นต้นตอของความขัดแย้งในพื้นที่ฯ คืออะไร
- ๒) ผลกระทบจากความรุนแรงที่ท่านและครอบครัวได้ประสบมา
- ๓) ท่านคิดว่าความรุนแรงเหล่านี้สามารถสิ้นสุดลงได้หรือไม่ อย่างไร
- ๔) ท่านรู้สึกอย่างไรกับนโยบายการให้ความช่วยเหลือเยียวยาของรัฐ

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง พุทธสันติวิธีเพื่อการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรงในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ : กรณีศึกษากลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ

*****

ตอนที่ ๑ ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview)

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์..... พ.ร.ศ. ภาวิไล..... ฉายา/นามสกุล..... อิมมัททิมา

ตำแหน่งหน้าที่/การทำงานปัจจุบัน..... วิทยากร ศาสนสัมพันธ์

สถานที่สัมภาษณ์..... สำนักสงฆ์บ้านโอรังเคียม: ๗, ซากอ. อ. ศรีสาครจ. ยะลา ๗๖๓๓

วัน เดือน ปี..... ๑๒ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๕

ตอนที่ ๒ คำถามสำหรับสัมภาษณ์ผู้นำและสมาชิกกลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ ๘ ข้อ ดังนี้

- ๑) แนวคิดและอุดมการณ์ในการก่อตั้งกลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพคืออะไร
- ๒) เหตุใดท่านถึงเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มเครือข่ายฯ
- ๓) กิจกรรมใดหรือประสบการณ์ใดที่ท่านได้ร่วมหรือมีบทบาทในการให้ความช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงฯ
  - ๔) ในทัศนะหรือประสบการณ์ของท่านปัญหาความรุนแรงในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้คืออะไร
  - ๕) แนวทางใดในการของภาครัฐที่ท่านคาดหวังสำหรับการให้ความช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงฯ
  - ๖) ท่านคิดว่ากลุ่มของท่านสามารถช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบฯ ได้มากน้อยแค่ไหน
  - ๗) ปัญหาและอุปสรรคใดในการทำงานการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบฯ
  - ๘) บทบาทหรือทิศทางใดที่ท่านคาดหวังให้กลุ่มเครือข่ายฯ ดำเนินการต่อไป

ตอนที่ ๓ คำถามสำหรับสัมภาษณ์ผู้ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ๑๐ ข้อ ดังนี้

- ๑) ท่านคิดว่าสาเหตุที่เป็นต้นตอของความขัดแย้งในพื้นที่ฯ คืออะไร
- ๒) ผลกระทบจากความรุนแรงที่ท่านและครอบครัวได้ประสบมา
- ๓) ท่านคิดว่าความรุนแรงเหล่านี้สามารถสิ้นสุดลงได้หรือไม่ อย่างไร
- ๔) ท่านรู้สึกอย่างไรกับนโยบายการให้ความช่วยเหลือเยียวยาของรัฐ

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง พุทธสันติวิธีเพื่อการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรงในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ : กรณีศึกษากลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ

*****

ตอนที่ ๑ ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview)

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ นาย.นพ.น.น.น.น.น. ฉายา/นามสกุล สุจินฺโท
 ตำแหน่งหน้าที่/การงานปัจจุบัน รองเลขาธิการวัดพุทธชาต
 สถานที่สัมภาษณ์ วัดพุทธชาต
 วัน เดือน ปี 16 กันยายน ๒๕๕๘

ตอนที่ ๒ คำถามสำหรับสัมภาษณ์ผู้นำและสมาชิกกลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ ๘ ข้อ ดังนี้

- ๑) แนวคิดและอุดมการณ์ในการก่อตั้งกลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพคืออะไร
- ๒) เหตุใดท่านถึงเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มเครือข่ายฯ
- ๓) กิจกรรมใดหรือประสบการณ์ใดที่ท่านได้ร่วมหรือมีบทบาทในการให้ความช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงฯ
  - ๔) ในทัศนะหรือประสบการณ์ของท่านปัญหาความรุนแรงในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้คืออะไร
  - ๕) แนวทางใดในการของภาครัฐที่ท่านคาดหวังสำหรับการให้ความช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงฯ
  - ๖) ท่านคิดว่ากลุ่มของท่านสามารถช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบฯ ได้มากน้อยแค่ไหน
  - ๗) ปัญหาและอุปสรรคใดในการทำงานการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบฯ
  - ๘) บทบาทหรือทิศทางใดที่ท่านคาดหวังให้กลุ่มเครือข่ายฯ ดำเนินการต่อไป

ตอนที่ ๓ คำถามสำหรับสัมภาษณ์ผู้ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ๑๐ ข้อ ดังนี้

- ๑) ท่านคิดว่าสาเหตุที่เป็นต้นตอของความขัดแย้งในพื้นที่ฯ คืออะไร
- ๒) ผลกระทบจากความรุนแรงที่ท่านและครอบครัวได้ประสบมา
- ๓) ท่านคิดว่าความรุนแรงเหล่านี้สามารถสิ้นสุดลงได้หรือไม่ อย่างไร
- ๔) ท่านรู้สึกอย่างไรกับนโยบายการให้ความช่วยเหลือเยียวยาของรัฐ

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง พุทธสันติวิธีเพื่อการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรงในพื้นที่ ๓ จังหวัด
ชายแดนภาคใต้ : กรณีศึกษากลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ

*****

ตอนที่ ๑ ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview)

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....นาง. สิริวิห..... ฉายา/นามสกุล..... ชัยคดี
ตำแหน่งหน้าที่/การงานปัจจุบัน..... อดิสม.....
สถานที่สัมภาษณ์..... ต. พะรัง อำเภอ มายอ จังหวัดปัตตานี.....
วัน เดือน ปี..... 27 ก.ย. 56.....

ตอนที่ ๒ คำถามสำหรับสัมภาษณ์ผู้นำและสมาชิกกลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ ๘ ข้อ ดังนี้

- ๑) แนวคิดและอุดมการณ์ในการก่อตั้งกลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพคืออะไร
- ๒) เหตุใดท่านถึงเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มเครือข่ายฯ
- ๓) กิจกรรมใดหรือประสบการณ์ใดที่ท่านได้ร่วมหรือมีบทบาทในการให้ความช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงฯ
- ๔) ในทัศนะหรือประสบการณ์ของท่านปัญหาความรุนแรงในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้คืออะไร
- ๕) แนวทางใดในการของภาครัฐที่ท่านคาดหวังสำหรับการให้ความช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงฯ
- ๖) ท่านคิดว่ากลุ่มของท่านสามารถช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบฯ ได้มากน้อยแค่ไหน
- ๗) ปัญหาและอุปสรรคใดในการทำงานการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบฯ
- ๘) บทบาทหรือทิศทางใดที่ท่านคาดหวังให้กลุ่มเครือข่ายฯ ดำเนินการต่อไป

ตอนที่ ๓ คำถามสำหรับสัมภาษณ์ผู้ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ๑๐ ข้อ ดังนี้

- ๑) ท่านคิดว่าสาเหตุที่เป็นต้นตอของความขัดแย้งในพื้นที่ฯ คืออะไร
- ๒) ผลกระทบจากความรุนแรงที่ท่านและครอบครัวได้ประสบมา
- ๓) ท่านคิดว่าความรุนแรงเหล่านี้สามารถสิ้นสุดลงได้หรือไม่ อย่างไร
- ๔) ท่านรู้สึกอย่างไรกับนโยบายการให้ความช่วยเหลือเยียวยาของรัฐ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภาณุ ภาณุ

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง พุทธสันติวิธีเพื่อการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรงในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ : กรณีศึกษากลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ

*****

ตอนที่ ๑ ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview)

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....นาง อິณ.....คุณภักดิ์.....ฉายา/นามสกุล.....คุณภักดิ์.....
ตำแหน่งหน้าที่/การงานปัจจุบัน.....เจ้าอาวาส.....
สถานที่สัมภาษณ์.....บ้านแม่หนอง.....อ. ธารโต จ. ยะลา.....
วัน เดือน ปี..... ๑๙ ธันวาคม ๒๕๕๘.....

ตอนที่ ๒ คำถามสำหรับสัมภาษณ์ผู้นำและสมาชิกกลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ ๘ ข้อ ดังนี้

- ๑) แนวคิดและอุดมการณ์ในการก่อตั้งกลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพคืออะไร
- ๒) เหตุใดท่านถึงเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มเครือข่ายฯ
- ๓) กิจกรรมใดหรือประสบการณ์ใดที่ท่านได้ร่วมหรือมีบทบาทในการให้ความช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงฯ
  - ๔) ในทัศนะหรือประสบการณ์ของท่านปัญหาความรุนแรงในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้คืออะไร
  - ๕) แนวทางใดในการของภาครัฐที่ท่านคาดหวังสำหรับการให้ความช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงฯ
  - ๖) ท่านคิดว่ากลุ่มของท่านสามารถช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบฯ ได้มากน้อยแค่ไหน
  - ๗) ปัญหาและอุปสรรคใดในการทำงานการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบฯ
  - ๘) บทบาทหรือทิศทางใดที่ท่านคาดหวังให้กลุ่มเครือข่ายฯ ดำเนินการต่อไป

ตอนที่ ๓ คำถามสำหรับสัมภาษณ์ผู้ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ๑๐ ข้อ ดังนี้

- ๑) ท่านคิดว่าสาเหตุที่เป็นต้นตอของความขัดแย้งในพื้นที่ฯ คืออะไร
- ๒) ผลกระทบจากความรุนแรงที่ท่านและครอบครัวได้ประสบมา
- ๓) ท่านคิดว่าความรุนแรงเหล่านี้สามารถสิ้นสุดลงได้หรือไม่ อย่างไร
- ๔) ท่านรู้สึกอย่างไรกับนโยบายการให้ความช่วยเหลือเยียวยาของรัฐ

ที่ ศธ ๖๑๐๖/

ก๒๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๑๓ กันยายน ๒๕๕๘ ๑๕๐ ๕๖

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

เรียน/เจริญพร นายวิชิต กิจจรุสเสน ดร.ไชยชาน พุทฺธ จ.มัทธาน
สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารแนบสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย นางสาวณัฐสุรีย์ นามสกุล ด้านลำมะจาก นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาสันติศึกษา เลข
ประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๔๐๕๐๐๖ ได้ทำสารนิพนธ์เรื่อง “พุทธสันติวิธีเพื่อการเยียวยาผู้ได้รับ
ผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรงใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้: กรณีศึกษา กลุ่มเครือข่าย
ชาวพุทธเพื่อสันติภาพ” ซึ่งมีอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ คือ ดร.ชั้นทอง วัฒนะประดิษฐ์ โดยในการ
ทำสารนิพนธ์เล่มนี้ มีความจำเป็นต้องเก็บรวบรวมข้อมูลสัมภาษณ์จากท่าน เพื่อนำข้อมูลมา
ประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา พิจารณาแล้วเห็นสมควรว่า ท่านเป็นผู้มี
ความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการวิจัยนี้ จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อขออนุญาตให้ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ
ให้สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก ส่วนการติดต่อประสานงานนิสิตจะเป็นผู้ดำเนินการโดยตรง

จึงขออนุโมทนาขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความ
อนุเคราะห์เอื้อเฟื้อทางวิชาการจากท่านด้วยดี

ขอเจริญพร

(พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร.)

รักษาการผู้อำนวยการสถาบันภาษา มจร
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสันติศึกษา

สำนักงานโครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา
โทร ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘, โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘-๐๔๙
http://www.ps.mcu.ac.th
นางสาวณัฐสุรีย์ ด้านลำมะจาก นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๔๓-๕๗๖-๔๔๕๖

ที่ ศธ ๖๑๐๖/ ๑๒๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

กัณยายน ๒๕๕๘

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ
เรียน/เจริญพร นายรักชาติ สุวรรณ แกนนำชายพุทธเพื่อสันติภาพและประธานชมรมคหามุข
สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารแนบสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย นางสาวณัฐสุรีย์ นามสกุล ด้านลำมะจาก นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาสันติศึกษา เลข
ประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๔๐๕๐๐๖ ได้ทำสารนิพนธ์เรื่อง “พุทธสันติวิธีเพื่อการเยียวยาผู้ได้รับ
ผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรงใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้: กรณีศึกษา กลุ่มเครือข่าย
ชาวพุทธเพื่อสันติภาพ” ซึ่งมีอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ คือ ดร.ชั้นทอง วัฒนประดิษฐ์ โดยในการ
ทำสารนิพนธ์เล่มนี้ มีความจำเป็นต้องเก็บรวบรวมข้อมูลสัมภาษณ์จากท่าน เพื่อนำข้อมูลมา
ประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา พิจารณาแล้วเห็นสมควรว่า ท่านเป็นผู้มี
ความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการวิจัยนี้ จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อขออนุญาตให้ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ
ให้สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก ส่วนการติดต่อประสานงานนิสิตจะเป็นผู้ดำเนินการโดยตรง

จึงขออนุโมทนาขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความ
อนุเคราะห์เอื้อเฟื้อทางวิชาการจากท่านด้วยดี

ขอเจริญพร

(พระมหากษัตริย์ รมมหาโส, รศ.ดร.)

รักษาการผู้อำนวยการสถาบันภาษา มจร
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสันติศึกษา

(รักชาติ สุวรรณ)

สำนักงานโครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา
โทร ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘, โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘-๐๙๙
<http://www.ps.mcu.ac.th>
นางสาวณัฐสุรีย์ ด้านลำมะจาก นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๙๓-๕๗๖-๔๔๕๖

ที่ ศธ ๖๑๐๖/ก๒๕

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

กัณยายน ๒๕๕๘

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

เรียน/เจริญพร นายสมพร คันทวีศรี ผู้ได้รับการเชิญจากกลุ่มเครือข่ายฯ จ.มัทธานี
สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารแนบสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย นางสาวณัฐสุรีย์ นามสกุล ด้านลำมะจาก นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาสันติศึกษา เลข
ประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๔๐๕๐๐๖ ได้ทำสารนิพนธ์เรื่อง “พุทธสันติวิธีเพื่อการเยียวยาผู้ได้รับ
ผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรงใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้: กรณีศึกษา กลุ่มเครือข่าย
ชาวพุทธเพื่อสันติภาพ” ซึ่งมีอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ คือ ดร.ชนทอง วัฒนะประดิษฐ์ โดยในการ
ทำสารนิพนธ์เล่มนี้ มีความจำเป็นต้องเก็บรวบรวมข้อมูลสัมภาษณ์จากท่าน เพื่อนำข้อมูลมา
ประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา พิจารณาแล้วเห็นสมควรว่า ท่านเป็นผู้มี
ความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการวิจัยนี้ จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อขออนุญาตให้ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ
ให้สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก ส่วนการติดต่อประสานงานนิสิตจะเป็นผู้ดำเนินการโดยตรง

จึงขออนุโมทนาขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความ
อนุเคราะห์เอื้อเฟื้อทางวิชาการจากท่านด้วยดี

ขอเจริญพร

(พระมหากษัตริย์ ภูมิบาล, รศ.ดร.)

รักษาการผู้อำนวยการสถาบันภาษา มจร
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสนศึกษาบัณฑิต
สาขาวิชาสันติศึกษา

สำนักงานโครงการหลักสูตรพุทธศาสนศึกษาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา
โทร ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘, โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘-๐๔๙
http://www.ps.mcu.ac.th
นางสาวณัฐสุรีย์ ด้านลำมะจาก นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๙๓-๕๗๖-๔๔๕๖

ที่ ศธ ๖๑๐๖/ ก๒๔

มหาวิทยาลัยมหาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๑๓ กันยายน ๒๕๕๘

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ
เรียน/เจริญพร *นางสาวอัจฉรา วงศ์กระจ่าง ผู้ได้รับการแนะนำจากกลุ่มเครือข่ายคุณธรรม*
สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารแนบสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย นางสาวณัฐสุรีย์ นามสกุล ด้านลำมะจาก นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาสันติศึกษา เลข
ประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๔๐๕๐๐๖ ได้ทำสารนิพนธ์เรื่อง “พุทธสันติวิธีเพื่อการเยียวยาผู้ได้รับ
ผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรงใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้: กรณีศึกษา กลุ่มเครือข่าย
ชาวพุทธเพื่อสันติภาพ” ซึ่งมีอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ คือ ดร.ชันทอง วัฒนประดิษฐ์ โดยในการ
ทำสารนิพนธ์เล่มนี้ มีความจำเป็นต้องเก็บรวบรวมข้อมูลสัมภาษณ์จากท่าน เพื่อนำข้อมูลมา
ประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา พิจารณาแล้วเห็นสมควรว่า ท่านเป็นผู้มี
ความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการวิจัยนี้ จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อขออนุญาตให้ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ
ให้สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก ส่วนการติดต่อประสานงานนิสิตจะเป็นผู้ดำเนินการโดยตรง

จึงขออนุโมทนาขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความ
อนุเคราะห์เอื้อเฟื้อทางวิชาการจากท่านด้วยดี

ขอเจริญพร

(พระมหาธรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร.)
รักษาการผู้อำนวยการสถาบันภาษา มจร
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสันติศึกษา

สำนักงานโครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา
โทร ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘, โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘-๐๔๔
http://www.ps.mcu.ac.th
นางสาวณัฐสุรีย์ ด้านลำมะจาก นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๙๓-๕๗๖-๔๔๕๖

ที่ ศธ ๖๑๐๖/

กษ๕

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
 www.mcu.ac.th

กัณยายน ๒๕๕๘

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ
 เรียน/เจริญพร คุณสมนึก ธีระผลิกะ ผู้ประสานงาน อ.ยาหา จ.ยะลา
 สิ่งที่มาด้วย เอกสารแนบสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย นางสาวณัฐสุรีย์ นามสกุล ด้านลำมะจาก นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาสันติศึกษา เลข
 ประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๔๐๕๐๐๖ ได้ทำสารนิพนธ์เรื่อง “พุทธสันติวิธีเพื่อการเยียวยาผู้ได้รับ
 ผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรงใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้: กรณีศึกษา กลุ่มเครือข่าย
 ชาวพุทธเพื่อสันติภาพ” ซึ่งมีอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ คือ ดร.ชั้นทอง วัฒนะประดิษฐ์ โดยในการ
 ทำสารนิพนธ์เล่มนี้ มีความจำเป็นต้องเก็บรวบรวมข้อมูลสัมภาษณ์จากท่าน เพื่อนำข้อมูลมา
 ประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา พิจารณาแล้วเห็นสมควรว่า ท่านเป็นผู้มี
 ความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการวิจัยนี้ จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อขออนุญาตให้ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ
 ให้สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก ส่วนการติดต่อประสานงานนิสิตจะเป็นผู้ดำเนินการโดยตรง

จึงขออนุโมทนาขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความ
 อนุเคราะห์เอื้อเฟื้อทางวิชาการจากท่านด้วยดี

ขอเจริญพร

(พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร.)

รักษาการผู้อำนวยการสถาบันภาษา มจร
 ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
 สาขาวิชาสันติศึกษา

ณัฐสุรีย์

สำนักงานโครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา
 โทร ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘, โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘-๐๙๙
 http://www.ps.mcu.ac.th
 นางสาวณัฐสุรีย์ ด้านลำมะจาก นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๙๓-๕๗๖-๔๔๕๖

ที่ ศธ ๖๑๐๖/ ก๒๕

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๑๓ กันยายน ๒๕๕๘ เกียรติชัย

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

เรียน/เจริญพร พระครูกรมการวิทยาคม เดชะอภัยชาวพุทธ จ. ปัตตานี
สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารแนบสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย นางสาวณัฐสุรีย์ นามสกุล ด้านลำมะจาก นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาสันติศึกษา เลข
ประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๔๐๕๐๐๖ ได้ทำสารนิพนธ์เรื่อง “พุทธสันติวิธีเพื่อการเยียวยาผู้ได้รับ
ผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรงใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้: กรณีศึกษา กลุ่มเครือข่าย
ชาวพุทธเพื่อสันติภาพ” ซึ่งมีอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ คือ ดร.ชันทอง วัฒนประดิษฐ์ โดยในการ
ทำสารนิพนธ์เล่มนี้ มีความจำเป็นต้องเก็บรวบรวมข้อมูลสัมภาษณ์จากท่าน เพื่อนำข้อมูลมา
ประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา พิจารณาแล้วเห็นสมควรว่า ท่านเป็นผู้มี
ความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการวิจัยนี้ จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อขออนุญาตให้ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ
ให้สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก ส่วนการติดต่อประสานงานนิสิตจะเป็นผู้ดำเนินการโดยตรง

จึงขออนุโมทนาขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความ
อนุเคราะห์เอื้อเฟื้อทางวิชาการจากท่านด้วยดี

ขอเจริญพร

(พระมหาพรหม ธรรมหาโส, รศ.ดร.)

รักษาการผู้อำนวยการสถาบันภาษา มจร
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสันติศึกษา

สำนักงานโครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา

โทร ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘, โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘-๐๙๙

<http://www.ps.mcu.ac.th>

นางสาวณัฐสุรีย์ ด้านลำมะจาก นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๙๓-๕๗๖-๔๔๕๖

ภาคผนวก ข
แบบสัมภาษณ์เชิงลึก

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง พุทธสันติวิธีเพื่อการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรง
ใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ : กรณีศึกษา กลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ

*****

คำชี้แจง : แบบสัมภาษณ์นี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา สันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยผลที่ได้จะนำไปใช้ทางการศึกษา เท่านั้น โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้ ๑) เพื่อศึกษาหลักพรหมวิหารธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ๒) เพื่อศึกษาการทำงานและผลงานการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรงในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ของกลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ และ ๓) เพื่อศึกษาวิเคราะห์แนวทางการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรงในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนใต้ตามหลักพุทธสันติวิธี

สำหรับแบบสัมภาษณ์นี้ จะมีทั้งหมด ๒ ตอน ดังนี้

๑. คำถามสำหรับสัมภาษณ์ผู้นำและสมาชิกกลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ

- ๑) แนวคิดและอุดมการณ์ในการก่อตั้งกลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพคืออะไร
- ๒) เหตุใดท่านถึงเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มเครือข่ายฯ
- ๓) กิจกรรมใดหรือประสบการณ์ใดที่ท่านได้ร่วมหรือมบทบาทในการให้ความช่วยเหลือ เยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงๆ
- ๔) ในทัศนะหรือประสบการณ์ของท่านปัญหาความรุนแรงในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดน ภาคใต้คืออะไร
- ๕) แนวทางใดในการของภาครัฐที่ท่านคาดหวังสำหรับการให้ความช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงๆ
- ๖) ท่านคิดว่ากลุ่มของท่านสามารถช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบๆ ได้มากน้อยแค่ไหน
- ๗) ปัญหาและอุปสรรคใดในการทำงานการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบๆ
- ๘) บทบาทหรือทิศทางใดที่ท่านคาดหวังให้กลุ่มเครือข่ายฯ ดำเนินการต่อไป

๒. คำถามสำหรับผู้ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดน

ภาคใต้

- ๑) ท่านคิดว่าสาเหตุที่เป็นต้นตอของความขัดแย้งในพื้นที่ๆ คืออะไร
- ๒) ผลกระทบจากความรุนแรงที่ท่านและครอบครัวได้ประสบมา
- ๓) ท่านคิดว่าความรุนแรงเหล่านี้สามารถสิ้นสุดลงได้หรือไม่ อย่างไร
- ๔) ท่านรู้สึกอย่างไรกับนโยบายการให้ความช่วยเหลือเยียวยาของรัฐ
- ๕) จากเหตุการณ์รุนแรงที่ผ่านมา ท่านและหรือครอบครัวได้รับความเสียหายจากภาครัฐ หรือหน่วยงานใดหรือไม่ และท่านรู้สึกอย่างไรกับสิ่งที่ได้รับ
- ๖) ท่านคาดหวังหรือต้องการแนวทางการเยียวยาจากภาครัฐอย่างไร
- ๗) ท่านเคยได้รับการให้ความช่วยเหลือเยียวยาจากกลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ หรือไม่ อย่างไร
- ๘) ท่านรู้สึกอย่างไรในการให้ความช่วยเหลือของกลุ่มเครือข่ายๆ
- ๙) สิ่งใดที่ท่านประทับใจในการทำงานของกลุ่มเครือข่ายๆ
- ๑๐) แนวทางการให้ความช่วยเหลือเยียวยาจากกลุ่มเครือข่ายต่างๆ ที่ท่านคาดหวัง

ให้มี

ขอกราบขอบพระคุณในความร่วมมืออนุเคราะห์ให้ข้อเสนอแนะในครั้งนี้

.....

(นางสาวณัฐสุรีย์ ด่านลำมะจาก)

นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชา สันติศึกษา

มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ภาคผนวก ค

ภาพการลงนามกลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ

ประมวลภาพการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑๐ รูป/คน

กลุ่มเครือข่ายเพื่อสันติภาพชาวพุทธ

สัมภาษณ์ พระมหาเจริญ โฆสธมโม
หัวหน้ากลุ่มเครือข่ายชาวพุทธสันติภาพ
เจ้าอาวาสวัดบูรพาราม จ.ปัตตานี
สัมภาษณ์ วันที่ ๑๐ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๕๘

สัมภาษณ์ พระครูพิพัฒน์เมธากร
เจ้าคณะตำบลสะบ้าย้อย อำเภอสะบ้าย้อย
วันที่ ๑๖ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๕๘

สัมภาษณ์ พระมหาภูวตล ภูริปถโญ
ผู้ประสานงานกลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ
วันที่ ๑๖ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๕๘

สัมภาษณ์ พระครูอุดมธรรมมาทร
เจ้าคณะอำเภอยะหริ่ง, เจ้าอาวาสวัดปิยาราม
สัมภาษณ์ วันที่ ๑๔ กันยายน ๒๕๕๘

เข้าพบ นาวาเอก จักรพงษ์ อภิมาหารธรรม รองผู้อำนวยการนโยบายและแผนสำนักนโยบายและแผน
กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาค ๔ ส่วนหน้า (รอง ผอ.สนผ.กอ.รมน.ภาค ๔ สน.)
เพื่อพูดคุยปรึกษาหารือ เรื่องการประชุมเครือข่ายพุทธธรรมนำสันติสุข เมื่อวันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์
๒๕๕๙ ณ ค่ายสิรินธร ต.เขาตวม อ.เมือง จ.ยะลา

กิจกรรมเชื่อมสัมพันธ์กับหน่วยราชการ

กิจกรรมการสวดมนต์ไหว้พระของกลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ

ผู้ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้
นางยี่น กุลมณี
สัมภาษณ์ วันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๕๘

ผู้ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้
นางสุทิน ชัยศรี
สัมภาษณ์ วันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๕๘

สัมภาษณ์ เจ้าหน้าที่สมาคมกู้ภัยตำบลคอกช้าง จังหวัดยะลา

กลุ่มรณรงค์ให้บัญญัติพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติในรัฐธรรมนูญ

กลุ่มเครือข่ายเยาวยาเพื่อสันติภาพภาคใต้

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ : นางสาว ณิชสุรีย์ ด่านลำมะจาก
วัน/เดือน/ปี เกิด : ๑๐ ธันวาคม ๒๕๐๑
ประวัติการศึกษา : ปริญญาตรี คณะครุศาสตร์ เอกการศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมธราช
ประวัติการทำงาน : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ตั้งแต่ปี ๒๕๕๑-ปัจจุบัน
ที่อยู่ปัจจุบัน : ๑๔๖/๓๗ ตวงพรอาร์ทเมนท์ ถนนสามัคคีสาย ข ต.รูสมิแล อ.เมือง จ. ปัตตานี